Photo Etoile
H. P. Christides

Photo Etoile
H. P. Christides

© SISMANOGLIO

3477/2

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ,

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΑΝΘΟΛΟΓΙΣΜΑ

ΤΩΝ ΕΚΛΕΚΤΟΤΕΡΩΝ

ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ, ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ,

ΤΗ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΛΟΓΙΩΝ.

ΙΩΑΚΕΙΜ ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Biblioteca Storica Nazionale

1921
1869
L-52

Ὅ,τι καλὸν φίλον ἐστί.

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΤΕΥΧΟΣ Β΄.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ **ΕΠΤΑΛΟΦΟΥ.**

(Ὁδὸς Πεμπτοπαζάρου, ἀριθμ. 25.)

1 8 6 9.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

ΕΠΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ. (*)

ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ καὶ ΠΡΑΞΙΤΕΛΗΣ.

Τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπερ κινεῖ ἡ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μελέτη, ἀντὶ νὰ ἐλαττωθῇ τοῦ χρόνου προϊόντος, τοὐναντίον φαίνεται αὐξάνον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν. Οὐδεὶς πεφωτισμένος, οὐδεὶς λογικὸς ἄνθρωπος ὑπάρχει ἱκανὸς νὰ ἀνακράξῃ, ὡς ἀνέκραξε σφοδρός τις τοῦ Βολταίρου ἐχθρὸς, Κλήμης ὁ ποιητής:

Τίς θὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους;

Τὸ πρᾶγμα τοῦτο συμβαίνει πάντοτε, ὁσάκις εὑρισκόμεθα ἐνώπιον μεγαλοπρεποῦς τινος ἀντικειμένου· ἡ ὀλίγη γνῶσις ἀπομακρύνει ἡμᾶς ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ πολλὴ φέρει αὐτὸ πλησιέστερον ἡμῶν. Οὕτω λοιπὸν ἡ γνῶσις τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἀνεπτύχθη σπουδαίως ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ ἡμίσεως αἰῶνος, καὶ, ὡς τοῖς πᾶσίν ἐστι γνωστὸν, τῆς κινήσεως ταύτης μάλιστα πάντων μετέσχεν ἡ Γαλλία, ἥτις καὶ ἔδωκεν ὦσίν τινα εἰς τὸ πρᾶγμα. Ἡ Γαλλία ἐγέννησε καὶ γεννᾷ εἰσέτι φιλολόγους, λογίους, ἀρχαιολόγους, τοπογράφους, οἵτινες, ἑνώσαντες τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν μὲ τοὺς τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Γερμανῶν, συνέλεξαν μαρτυρίας τινὰς, δυνάμει τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία ἀνευρίσκει καθ' ἑκάστην ἕνα ἐκ τῶν ἀληθινῶν χαρακτήρων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, « ὅστις (καθ' ἃ εὐφυῶς εἶπεν ὁ Κ. Γρότε) πρῶτος ἐξύπνισε τὰς διανοητικὰς δυνάμεις τῆς ἡμετέρας φύσεως. »

(*) Ἡ κριτικὴ αὕτη μελέτη ἐγράφη ἐπὶ τῇ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν γενομένῃ ἐκδόσει σπουδαίου Γαλλικοῦ συγγράμματος, ἐπιγραφομένου: Praxitèle, Essai sur l'histoire de l'art et du génie grec, ὑπὸ Émile Gebhart.

Ἐν τούτοις πανθομολογούμενον εἶναι, ὅτι, ὅσος καὶ ἂν καταβάλληται ζῆλος περὶ τὰς ἐκζητήσεις καὶ ἐρεύνας, δυσκόλως δύναται νὰ γραφῇ ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία. Ἡ ἐπικὴ καὶ εἰς παραδόσεις περιστρεφομένη ἐποχὴ εἶναι μακροτάτη, καὶ εἰς τὸν κριτικόν, τὸν ζητοῦντα γεγονότα πραγματικὰ καὶ βέβαια, παρουσιάζει ἁπλῶς τὸ εὐμετάβολον καὶ ἀβέβαιον στήριγμα τῶν μύθων. Καὶ εἰς αὐτὰς δ' ἔτι τὰς προσφατωτέρας ἐποχὰς, ἀπαντῶνται ἀνὰ πᾶν βῆμα σκότη ἢ χάσματα, ἅτινα ἤθελον διασκεδασθῇ ἢ πληρωθῇ διὰ σημαντικῶν μνημείων, ἐὰν δὲν κατέστρεφεν αὐτὰ ὁ χρόνος. Ἀναγκαζόμεθα, λόγου χάριν, νὰ μὴ γνωρίσωμεν κατ' οὐδένα τρόπον ἐκεῖνο, ὅπερ ἠθέλομεν μάθει διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἤδη μὴ διασωζομένης συλλογῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις εἶχε συλλέξει ἐν αὐτῇ τὰς θεσμοθεσίας ἑκατὸν πεντήκοντα διαφόρων πόλεων. Καὶ ἐν τούτοις τί ἀπογίνεται ἡ φυσιογνωμία τῆς Ἑλλάδος, ὁπόταν παραμελῶμεν τὰς διαφόρους ἐπόψεις, ὑφ' ἃς παρίστατο ἡ ζωὴ αὐτῆς; Δυνάμεθα ἴσως νὰ εἴπωμεν πρὸς παραμυθίαν, ὅτι, ὁπωσδήποτε, τὸ πολυμελὲς τοῦτο σῶμα ἔσχε μίαν κεφαλήν, ἐν ᾗ συνεκεντρώθησαν αἱ ἰδέαι τοῦ ἔθνους, καὶ καρδίαν φλεγομένην ὑπὸ τῶν εὐγενεστέρων παθῶν. Ἵνα δὲ ὑποχωρήσωμεν εἰς τὴν ἀνάγκην ἐκείνην τῆς ἑνότητος, ἥτις ἐστὶν εἷς τῶν μεγίστων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος νόμων, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰς Ἀθήνας ὡς τὸ κέντρον πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ ῥηθεῖσα πόλις ἀνεβίβασεν εἰς τὸ κατακόρυφον αὐτοῦ σημεῖον, ἀφοῦ πρῶτον ἔσωσεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς δεσποτείας τῶν Περσῶν, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ λείψανα πιστῶς διεφύλαξε μέχρι τοῦ Ε' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος. Καὶ ὁ τρόπος ὅμως οὗτος τοῦ ταξιθετεῖν καὶ συντάσσειν τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, καὶ ἂν ἔτι ἐγίνετο παραδεκτὸς ὡς νόμιμος καὶ λογικός, δὲν ἤθελε βιάσει τὴν ἐπιστήμην νὰ παραιτηθῇ τοῦ νὰ μελετήσῃ κατὰ βάθος καὶ νὰ χαράξῃ ὅσον ἔνεστιν ἀκριβῶς τὰς τύχας τῶν λαῶν, οὓς ἤθελε συσπειρώσει πέριξ τοῦ ἄστεως τῆς Ἀθηνᾶς. Τότε δὴ ἤθελον ἀρχίσει ἐκ νέου αἱ ἀβεβαιότητες καὶ ἡ ἄγνοια· τότε δὴ ὁ λεπτολόγος συγγραφεὺς ἤθελεν ἀναγκασθῇ νὰ καταλίπῃ μᾶλλον κενὰ ἐν τῇ διηγήσει αὐτοῦ, ἢ νὰ εἰσαγάγῃ ἐν αὐτῇ πλάνας καὶ νὰ ἐκφέρῃ εἰκασίας μόνον ἢ πιθανότητας ἐκεῖ, ὅπου τοῦ ἀναγνώστου ἡ περιέργεια ἀπαιτεῖ πράγματα βέβαια καὶ ὡρισμένα.

Ἔτι μείζων ὑπάρχει δυσχέρεια ὅταν, ἀντὶ νὰ παρακολουθήσῃ

τις τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰς κινήσεις τῆς πολιτικῆς αὐτῶν δραστηριότητος, θελήσῃ νὰ καθορίσῃ τὰς ἀλληλοδιαδόχους φάσεις τοῦ πνεύματος αὐτῶν, καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς στενὰς σχέσεις, δι' ὧν συνεδέετο παρ' Ἕλλησιν ἡ ἔμπνευσις πρὸς τὴν διάνοιαν, τὸ ἀδιάσκεπτον πρὸς τὴν σκέψιν, ἡ ποίησις, ἡ φιλολογία καὶ αἱ τέχναι πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. Καὶ ἐνταῦθα ἔτι αἱ ὁδοὶ διασταυροῦνται, συμμίγνυνται, ἐξαλείφονται· ὁ ὁδηγὸς μίτος κόπτεται ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν. Πόσα ἀριστουργήματα κατεκερματίσθηταν ἢ ἀπετεφρώθησαν! πόσα συγγράμματα περιεκόπησαν ἢ ἀπωλέσθησαν! ἐν τούτοις, χάρις εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν διασωθέντων ἐκ τοῦ παμφάγου χρόνου συγγραμμάτων, χάρις εἰς τὴν ἀξιοθαύμαστον ἑνότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, οὗτινος αἱ ὁμοιομόρφως ποικίλλουσαι μεταβολαὶ δεικνύουσι διὰ κοινῶν χαρακτήρων τὰ προϊόντα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἡ συλλήβδην θεωρία δυνατή ἐστι καὶ συγχωρητέα, ἀρκεῖ μόνον νὰ παρουσιασθῇ δι' ἐκθέσεως σοφῆς καὶ συζητήσεως αὐστηρᾶς τῶν κειμένων καὶ τῶν γεγονότων. Οὕτω λοιπὸν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν δοκίμιά τινα, ἂν καὶ περιωρισμένα εἰσέτι καὶ συνεσταλμένα, περὶ τῶν μᾶλλον ἢ ἧσσον μυστικῶν σχέσεων καὶ τῶν μᾶλλον ἢ ἧσσον ἐκπληκτικῶν ὁμοιοτήτων τοῦ πλαστικοῦ καὶ τοῦ μεταφυσικοῦ τῶν Ἑλλήνων πνεύματος, ἔτυχον παρὰ τοῖς ἁρμοδίοις εὐνοϊκωτάτης ὑποδοχῆς. Πλησίον ἐκείνων, οἵτινες ἀνατέμνουσιν ὑπομονητικῶς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, τῇδε κἀκεῖσε συλλέγοντες καὶ αὐτὰ τὰ σμικρότατα λείψανα τοῦ ὡραίου τούτου σώματος, ἐνομίσθη ὅτι ὑπῆρχε θέσις καὶ δι' ἐκείνους, οἵτινες ἀρέσκονται νὰ ἐκζητήσωσι τὴν φυσιολογίαν, αὐτῆς καὶ νὰ μάθωσι πῶς τὰ μέλη ταῦτα, τὰ ἤδη διεσκορπισμένα, συνηνοῦντο, συνεδέοντο, ἐπέῤῥεον τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δὲ, καὶ ἀπετέλουν ὀργανισμὸν ἔμπνουν καὶ γόνιμον. Ἐκ τῆς διττῆς ταύτης θεωρίας τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος προῆλθον ἐν τῇ γαλλικῇ Σχολῇ τῶν Ἀθηνῶν δύο ῥεύματα διακεκριμένης μελέτης καὶ δύο συστήματα ἐργατῶν, τῶν ὁποίων οἱ μὲν, δραστήριοι, ἄτρομοι, ἀκάματοι, ἀληθεῖς στρατιῶται τῆς μαθήσεως, καταφρονοῦντες καὶ ἀσθενείας καὶ κινδύνους, διηρεύνησαν μετ' ἐπιτυχίας καὶ ἐπλούτισαν τὸ πεδίον τῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ φιλολογικῶν ἀνακαλύψεων· οἱ δὲ, ὁδοιπόροι καὶ οὗτοι, συμμεριζόμενοι ἀδελφικῶς τοὺς καμάτους τῶν πρώτων, ἀλλ' ἀρεσκόμενοι εἰς τὴν μελέτην τῶν

θαυμαστῶν ἀντικειμένων, ἐπειράθησαν διὰ μέσου ἀπείρων κινδύνων ν' ἀνέλθωσιν ἐκ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων εἰς τοὺς νόμους αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν αἰσθητικῶν ἀποτελεσμάτων εἰς τὰς αἰτίας. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο σύστημα ἀνήκουσι, μεταξὺ ἄλλων, ὁ Κ. Βυρνούφιος, ὁ Κ. Φυστὲλ δε-Κουλὰνζ, καὶ ὁ Κ. Αἰμύλιος Γεβχάρδος, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν κάλαμον ὀφείλεται ἡ σπουδαία «Ἱστορία τοῦ ποιητικοῦ αἰσθήματος τῆς φύσεως, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν καὶ ῥωμαϊκὴν ἀρχαιότητα,» καὶ ἓν πόνημα περὶ τοῦ Πραξιτέλους, ὅπερ φαίνεται ἡμῖν ἄξιον ἰδίας τινὸς προσοχῆς.

Τὸ βιβλίον τοῦ Κ. Γεβχάρδου προτίθεται νὰ ἐξηγήσῃ ὑπὸ φιλοσοφικὴν ἔποψιν, καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, οὐ μόνον τὰς περιπετείας τῆς γλυπτικῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ὑφ' ἁπάσας αὐτοῦ τὰς μορφὰς, ἀπὸ τῆς σιγμῆς τῆς μεγάλης αὐτοῦ διαλάμψεως μέχρι τῶν ἡμερῶν τῆς παρακμῆς του. Τὸ ζήτημα εἶναι σπουδαῖον, ἡ μέθοδος νέα, τὸ δὲ πνεῦμα τοῦ συγγραφέως ἔξοχον. Φιλοσοφικαὶ ἄλλως τε θεωρίαι ὅλως διάφοροι προσπαθοῦσι κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν νὰ ἐπενεργήσωσιν ἐπὶ τῆς φιλολογίας, ἐπὶ τῆς τέχνης, ἐνὶ δὲ λόγῳ ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος. Ἐνῷ τινὲς αὐτῶν, διὰ νὰ τὸ ἀνορθώσωσι καὶ νὰ τὸ ἀνανεώσωσιν, ὑποχρεοῦσιν αὐτὸ ν' ἀρυσθῇ τὰς ἐμπνεύσεις του ἐκ τῶν ἀνωτάτων πηγῶν, αἱ ἄλλαι κολακεύουσι τὰς κινδυνωδεστέρας αὐτοῦ φαντασιοπληξίας καὶ ὑποβοηθοῦσι τὴν πτῶσίν του· οὕτω δὲ αἱ δύο μερίδες θέλουσι δυνηθῇ νὰ κατανοήσωσι πῶς ἐν Ἑλλάδι ἐφωτίσθησαν πρῶτον ἀμοιβαίως ἡ ἔμπνευσις καὶ ἡ διάνοια, καὶ εἶτα ἐσκοτίσθησαν καὶ ἐτυφλώθησαν. Ποία τις ὑπῆρξεν ἡ ἀμοιβαία αὕτη ἐπιῤῥοὴ εἰς τὰς τρεῖς ἐποχὰς τοῦ Περικλέους, τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου; μέχρι τίνος βαθμοῦ παρετήρησε καὶ ἐξηκρίβωσεν αὐτὴν ὁ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν συγγραφεύς; Τοῦτο ἔσται τὸ ἀντικείμενον τῆς προκειμένης μελέτης, εἰς ἣν θέλει ἐπιτραπῇ ἡμῖν νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰς περιπετείας καὶ τὰς προόδους τῆς φιλοσοφίας.

Α'.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, κίνησίς τις ἀσυνήθης συνέβη, καταστήσασα τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀξιομνημόνευτον ἐσαεί· Ὅ,τι διανοητικὸν, ὅ,τι δαιμόνιον ἐν Ἑλλάδι, πρὸς τὰς Ἀθήνας συνέῤῥευσε, καὶ ἡ πόλις αὕτη ἔδωκεν ἄπειρον ὁρμὴν εἰς τὴν ἀνάπτερωσιν τῶν πνευμάτων, ἅτινα ἐγέννησε, καὶ εἰς ἐκεῖνα, ἅτινα ἦλθον ἔξωθεν, ζητοῦντα παρ' αὐτῆς ἀνάπτυξιν, φῶς καὶ δόξαν. Τὸ γνωστότατον καὶ ἑκατοντάκις παρατηρηθὲν γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ καθόλου θεωρούμενον ὁμοιάζει πρὸς κοινόν τινα ἱστορικὸν τόπον, φαίνεται ἀπ' ἐναντίας σχεδὸν νέον, ἐὰν θελήσωμεν νὰ τὸ θεωρήσωμεν κατὰ τὰς συνιστώσας αὐτὸ μερικὰς περιστάσεις· τότε δὲ, ἐνῷ ἐνταὐτῷ βλέπομεν ἀναγεννώμενον ὑπὸ τὴν εὐγενεστέραν αὐτοῦ μορφὴν πολιτισμὸν ἐξαφανισθέντα, μανθάνομεν ὁπόσην ἐπιῤῥοὴν καὶ δύναμιν ἀκαταμάχητον ὁ ἔρως καὶ ἡ λατρεία τῆς διανοίας δύνανται νὰ μετοχετεύσωσιν εἰς τὴν ἐλαχίστην τῶν κοινωνιῶν, τῶν προωρισμένων νὰ διαδραματίσωσι πρόσωπόν τι ἐν τῷ κόσμῳ.

Βεβαίως — καὶ δὲν εἶναι χρεία νὰ εἴπωμεν τοῦτο, — τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων δὲν ὑπῆρξεν ἀπηλλαγμένον τῶν δεσμῶν τῆς ὕλης καὶ τοῦ σώματος. Ἡδυπάθειά τις ζωηρὰ ἐκυκλοφόρει εἰς τὰς φλέβας αὐτῶν, καὶ τοὺς ἔῤῥιπτεν εἰς οἰκτροτάτας ἀποπλανήσεις· ἀλλὰ, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν ἡδυπαθεῖς, καὶ ἐνῷ μάλιστα ἦσαν τοιοῦτοι, ἐξεζήτησαν περιπαθῶς τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὰς ἡδονὰς τοῦ πνεύματος, ὑπερηφανεύθησαν ἐπὶ τῇ μεγαλοφυΐᾳ αὐτῶν, καὶ εὗρον ἐν τῷ ὀρθῷ λόγῳ τὴν ἀρχὴν τῶν ὄντων καὶ τὴν δύναμιν τὴν διέπουσαν τὸ σύμπαν. Φυσικὸν ἔνστικτον, οὗτινος οὐδέποτε οὐδεὶς ἐστερήθη τῶν ἑλληνικῶν λαῶν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον κατέστη παρ' Ἀθηναίοις δύναμις ἐνεργητικὴ, ὤθησε τούτους εἰς τὸ νὰ διευκρινήσωσι καὶ ἐξακριβώσωσιν ἐν τοῖς πράγμασι τὸ καθαρῶς λογικὸν στοιχεῖον καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς μεταφυσικὴν ἔννοιαν.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου (ἵνα ἓν καὶ μόνον ἀναγράψωμεν ἐνταῦθα παράδειγμα,) ὁ ἀρχικὸς μῦθος τῆς Ἀθηνᾶς μετεμορφώθη εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν εἰς ἀξιοθαύμαστον ἰδέαν. Ἐὰν δώσωμεν πίστιν εἰς τὰς ἐξηγήσεις, ἃς δίδουσι πολλοὶ τῶν νεωτέρων Γερμανῶν καὶ Γάλλων συμβολοερμηνευτῶν, ἡ Ἀθηνᾶ ἦτο κατ' ἀρχὰς γυναικεία προσωποποίησις τοῦ ὑγροῦ στοιχείου· ἀπόδειξις δὲ τούτου τὸ ἐπίθετον «Τριτογένεια,» ἤτοι γέννημα τοῦ ποταμοῦ (Τρίτωνος,) ὡς ὠνόμαζον αὐτὸν οἱ Μινύαι τῆς Βοιωτίας. «Εὐκόλως ἐννοεῖται, γράφει ὁ Κ. Μωρὺ, πῶς ἡ Βοιωτία, ἥτις

κατ' ἀρχὰς ἦτο βάλτος ἀπαύστως κατακλυζομένη ὑπὸ τῶν πλημμυρίδων τῆς λίμνης Κωπαΐδος, ἐλάτρευσεν ἰδιαιτέρως τὸ ὕδωρ καὶ ἀνήνεγκε τὴν προσωποποίησιν τοῦ ὑγροῦ στοιχείου εἰς τὴν ἀνωτάτην αὐτῆς θεότητα. Ἡ μυθολογία τοῦ τόπου συνίστατο ἐκ παραδόσεων, ἐν αἷς βλέπει πᾶς τις τὴν ἀλληγορίαν τῆς πλημμύρας καὶ τῆς γονιμοποιήσεως τῆς γῆς διὰ τῶν ὑδάτων.»

Ἡ Ἀθηνᾶ ἐξεπροσώπει ὡσαύτως τὸν ἀέρα, ὅστις, καθ' ἃ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, ἐσχηματίζετο ἐκ τοῦ ὕδατος δι' ἐξατμίσεως. Βραδύτερον ἐχρησίμευσεν ὡς τὸ σύμβολον τοῦ αἰθέρος, τοῦ φωτεινοῦ καὶ καθαροῦ ἀέρος, καὶ κατὰ συνέπειαν ἐθεωρήθη βαθμηδὸν ὡς τὸ ἔμβλημα τῆς ἀγνότητος. Τέλος πάντων ὁ καθαρὸς οὗτος αἰθὴρ, ὁ πολέμιος τῶν φυσικῶν δυνάμεων τῆς γῆς, ἡ Ἀθηνᾶ αὕτη, ἡ ἔχουσα ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς ὡς τὸ ὕδωρ, ὅπερ ἄλλοτε ἐξεπροσώπησε, σχίζει τὰ περικαλύμματα, δι' ὧν περιέβαλεν αὐτὴν ἡ φαντασία ὑλόφρονος φυσιοδίφου, καὶ ἐπιφαίνεται ἤδη ὑπὸ τὴν ἰδανικὴν καὶ σχεδὸν μεταφυσικὴν ὄψιν τῆς διανοίας, θυγάτηρ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ Διός, γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ὑπάτου τῶν θεῶν. Πολὺ ἀπέχει ἡ Τριτογένεια τῶν Μινυῶν ἀπὸ τῆς Παλλάδος τῶν Ἀθηνῶν· τὴν ἀπόστασιν δὲ ταύτην, ἥτις εἶναι ἡ μεταξὺ τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος, ἢ ἡ μεταξὺ τῆς φυσικῆς ῥώμης καὶ τῆς νοητικῆς ἰσχύος, τὴν ἀπόστασιν, λέγομεν, ταύτην διέδραμε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, μόνον, ἄνευ οὐδεμιᾶς βοηθείας, καὶ ηὐχαριστήθη μόνον ἀφοῦ διέδραμεν αὐτήν.

Δίκαιον ἔχει ὁ Κ. Γρότε βεβαιῶν, ὅτι ἡ Παρθένος Ἀθηνᾶ εἶναι ἰδέα ἀπολύτως ἑλληνική· τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἀφικόμενον εἴς τινα γνῶσιν ἢ συνείδησιν ἑαυτοῦ, ἀνεσχημάτισε πάλιν τὴν εἰκόνα τῆς στοιχειώδους θεότητος τῶν πρώτων ἐποχῶν, ἐξηγοῦν διὰ διαφόρων συσχετίσεων τὴν ἐκλογὴν τῆς Ἀθηνᾶς ὡς πρὸς τὸν ἀθηναϊκὸν λαὸν καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ θεοὶ διεμερίζοντο τὸν κόσμον. Ὁ Ἥφαιστος καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Πλάτωνος, τὴν αὐτὴν ἔχοντες φύσιν, ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεννηθέντες πατρὸς, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν βαδίζοντες διὰ τοῦ κοινοῦ αὐτῶν ἔρωτος πρὸς τὴν μάθησιν καὶ τὰς τέχνας, διεμερίσαντο ὁμοῦ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, καθὸ τὰ μάλα ἁρμόζουσαν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σοφίαν αὐτῶν.

Τὸ πνευματικὸν τοῦτο μέρος τῆς ἐθνικῆς θρησκείας ἐπηρέασεν ἰσχυρῶς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, ἐμπνεύσασα αὐτῇ τὰς λαμπροτάτας τῶν δημιουργιῶν· ὀκτάκις ἢ ἐννεάκις ἔγλυψεν ὁ Φειδίας τῆς Ἀθηνᾶς τὴν εἰκόνα, καὶ συνεσώρευσεν ἐπὶ τὸ μέτωπον καὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Παλλάδος τοῦ Παρθενῶνος ἅπαντα τὰ σημεῖα τοῦ φωτὸς τῆς διανοίας, τῆς βαθείας σκέψεως. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλο τι πρᾶγμα, ὀλιγώτερον ἴσως γνωστὸν, καίπερ παρατηρηθὲν ἤδη ὑπὸ τοῦ Κ. Γεβχάρδου, ὅπερ καταδεικνύει μεθ' ὁπόσου ἀλανθάστου ἐνστίκτου ὁ μέγας καλλιτέχνης ἐθυσίαζε τὰ μυθολογικὰ διδόμενα, τὰ ἱκανὰ πρὸς ἀνάφλεξιν τῶν αἰσθήσεων, εἰς τὰς ἰσχυρὰς συλλήψεις τοῦ πνεύματος. Διὰ τοὺς μικρὰν καὶ ἐπιπόλαιον ἔχοντας γνῶσιν τῶν ἀρχαίων μύθων, μία μόνη ὑπάρχει Ἀφροδίτη, ἧς τὸ ὄνομα ἐμπεριέχει πάντοτε ἰδέας ἡδυπαθείας καὶ φιληδονίας. Ναὶ μὲν, οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευον αὐτὴν, ἐτίμων ὅμως καὶ ἄλλην μίαν, τὴν ὁποίαν διέκριναν τῆς πρώτης· καὶ τὴν διάκρισιν ταύτην εὑρίσκομεν ἐν τῷ « Συμποσίῳ » τοῦ Πλάτωνος, ὅπου φέρεται Παυσανίας, εἷς τῶν συνδαιτυμόνων τοῦ Ἀγάθωνος, λέγων! « Εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ Ἀφροδίτη δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἄνευ τοῦ Ἔρωτος. Ἐὰν ὑπῆρχε μία μόνη Ἀφροδίτη, τότε εἷς καὶ μόνος θὰ ὑπῆρχεν Ἔρως· ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπάρχουσι δύο Ἀφροδῖται, πρέπει ἀναγκαίως νὰ ὑπάρχωσι καὶ δύο Ἔρωτες. Τίς ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ὑπάρξεως δύο Ἀφροδιτῶν; Ἡ μία, ἡ ἀρχαία, εἶναι θυγάτηρ τοῦ οὐρανοῦ, ἀμήτωρ· ὀνομάζομεν δὲ αὐτὴν Ἀφροδίτην οὐρανίαν· ἡ δ' ἑτέρα, ἡ νεωτέρα, εἶναι θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Διώνης· αὐτὴν καλοῦμεν Ἀφροδίτην κοινήν. Ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἐκ τῶν δύο Ἐρώτων, οἵτινές εἰσιν οἱ λειτουργοὶ τῶν δύο τούτων Ἀφροδιτῶν, τὸν μὲν πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν οὐράνιον, τὸν δὲ κοινόν . . . Πᾶς ἔρως ἐν γένει δὲν εἶναι οὔτε καλὸς οὔτε ἀξιέπαινος, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος, ὅστις ἐμπνέει τὴν τιμίαν καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην. Ὁ ἔρως τῆς κοινῆς Ἀφροδίτης εἶναι ὡσαύτως κοινὸς, ἐμπνέων ἁπλῶς χαμερπεῖς πράξεις· ὁ ἔρως δὲ οὗτος βασιλεύει ἐπὶ τοῦ χύδην ὄχλου, ὅστις ἀγαπᾷ ἄνευ ἐκλογῆς, θηρεύων τὴν ἀπόλαυσιν.» Τοὐναντίον δὲ, κατὰ Πλάτωνα πάντοτε, ὁ ἔρως ὁ ἀκολουθῶν τὴν οὐρανίαν Ἀφροδίτην μετέχει περισσότερον τῆς διανοίας, καὶ ἡ διάνοια ἑλκύει καὶ δελεάζει αὐτόν.

Ὡς βλέπομεν, ὑπῆρχε παρ' Ἕλλησιν Ἀφροδίτη ἰδανικὴ, πολλὰς πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ἔχουσα ὁμοιότητας. Δὲν εἶναι λοιπὸν παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι ἡ ὑπερτέρα αὕτη Ἀφροδίτη, ἥτις καθῆκον εἶχε τὸ ἐξανάπτειν ἁπάσας τοῦ πνεύματος τὰς ἱερὰς ὁρμὰς, ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Φειδίαν ὡς πρότυπον; Ἔγλυψεν αὐτὴν διὰ τὴν Ἦλιδα, ὅπου εἶχε ναόν. Ὁ ποῦς αὐτῆς ἐστηρίζετο ἐπὶ χελώνης, ζώου οὐρανίου παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, εἰκονίζοντος παρ' Ἕλλησι (κατὰ Πλούταρχον,) τὴν σιγὴν καὶ τὴν ἥσυχον ζωὴν, ἣν ἐπέβαλε ταῖς γυναιξὶν ἡ θρησκεία. Ὁ τράγος, ἔμβλημα ὅλως διάφορον ἔχον ἔννοιαν, συνώδευε τὴν κοινὴν Ἀφροδίτην, ἣν ἀνέλαβον νὰ εἰκονίσωσιν ἕτεροι τεχνῖται.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Ἰκτῖνος, ὁ Πολύκλειτος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ οἱ ἐνδοξότεροι αὐτῶν σύγχρονοι προσεπάθουν νὰ περικοσμήσωσι τὰ ἔργα αὐτῶν διὰ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης χροιᾶς, ἥτις ἔθελγε τὴν καρδίαν, χωρὶς νὰ ταράσσῃ οὔτε νὰ διαφθείρῃ αὐτὴν, καθότι πρώτιστα πάντων ἐφώτιζε καὶ ἠὐχαρίστει τὸν νοῦν. Οἱ μεγάλοι σκεπτικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προσεπάθουν νὰ διατηρήσωσι τῆς μουσικῆς τὸν ἀρρενωπὸν, αὐστηρὸν, ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον τὸ δωρικὸν πνεῦμα πρωϊαίτατα ἔδωκεν εἰς τὴν ῥηθεῖσαν τέχνην. Οὐδὲν ἐξ ἐκείνων, ὅσα ἠδύναντο νὰ ἐξασθενίσωσι τὰς ψυχὰς, ἐφαίνετο ἀδιάφορον εἰς ἄνδρας οἷοι ἦσαν ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ Πλάτων, ἢ ὁ Ἀριστοτέλης· καταγινόμενοι περὶ τὴν μελέτην τῆς ἐπιῤῥοῆς τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῶν ἠθῶν, ἐπίστευον ὅτι ἐπραγματεύοντο ζήτημα σοβαρώτατον, καὶ δὲν ἠπατῶντο. Ἄλλως τε δὲ, ὁσηνδήποτε καὶ ἂν ἔχωμεν ἡμεῖς εὐαισθησίαν περὶ τὴν ὡραιότητα τῆς μουσικῆς, οἱ Ἕλληνες ἠσθάνοντο αὐτὴν ἔτι ζωηρότερον· εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἦτο ἄπορον νὰ ἴδῃ τις παρ' αὐτοῖς τὰ ἀκαταμάχητα ἀποτελέσματα τέχνης, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιῤῥοὴ εἶναι τοσαύτη, ὥστε φράσεις τινὲς μόνον ἐθνικοῦ ἤχου ἀρκοῦσι παρὰ τοῖς νεωτέροις ἵνα ἐξανάψωσι τὸ πῦρ τῶν ἐπαναστάσεων. Καθ' ἃ ἐφρόνει ὁ Ἀριστοφάνης, ἡ σοβαρὰ μουσικὴ τῶν προγόνων συνετέλεσεν εἰς τὴν μόρφωσιν νεολαίας ἁγνῆς καὶ ῥωμαλέας, καὶ ἡτοίμασε τοὺς μαραθωνομάχους. «Ἐάν τις μαθητὴς ἐν τῇ σχολῇ, (λέγει ἐν ταῖς Νεφέλαις,) ἐτόλμα νὰ πράξῃ τι βωμολοχικὸν ἢ νὰ ψάλῃ κατὰ τὸν ἐκθηλυντικὸν τρόπον τῆς Φρύνιδος, ἐκτυπᾶτο καὶ ἐτιμωρεῖτο ὡς πολέμιος τῶν Μουσῶν.» Ὁ Πλάτων ἀποφαίνεται, ὅτι

τὸ δωρικὸν ὕφος εἶναι ἡ μόνη καὶ γνησία ἑλληνικὴ ἁρμονία, γεννηθεῖσα ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ὁ Ἀριστοτέλης, λόγον ποιούμενος ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς διαφόρου ἐπενεργείας, ἣν ἐξασκοῦσιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τὰ διάφορα τῆς μουσικῆς εἴδη, λέγει, ὅτι μόνον τὸ δωρικὸν ὕφος ἐστὶ τὸ κατάλληλον ἵνα παραγάγῃ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ ἐντελῆ γαλήνην. Κατὰ Ἡρακλείδην τὸν Ποντικὸν, ἡ δωρικὴ ἁρμονία ἔχει τι τὸ ἀῤῥενῶδες καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς, αὐστηρὰ οὖσα καὶ ἰσχυρὰ, ἄνευ ποικιλιῶν καὶ χαλαρώσεων. Δυνάμεθα λοιπὸν ἐκ τούτων πάντων νὰ εἰκάσωμεν, χωρὶς νὰ φανῶμεν πολὺ τολμηροὶ, ὅτι ἡ περισπούδαστος ἐκείνη μουσικὴ τῆς τοῦ Περικλέους ἐποχῆς ἀπηυθύνετο οὐχὶ εἰς τὴν εὐαισθησίαν, ἀλλ' εἰς τὸ θάρσος καὶ εἰς τὸν νοῦν· κατὰ τοῦτο, ὡς ὀρθότατα εἶπεν ὁ Ὀττεφρεῖδος Μύλλερος, εἶχε τοὺς αὐτοὺς χαρακτῆρας, οὓς καὶ ἅπασαι αἱ δωρικῆς ἀρχῆς καὶ ἐμπνεύσεως τέχναι. Ὃν δὲ τρόπον ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδίου καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ Παρθενῶνος, οὕτω καὶ ἡ μουσικὴ αὕτη ἦτο οἱονεὶ γλῶσσα λαλοῦσα πρὸ πάντων εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον.

Ὑπῆρξε στιγμὴ, στιγμὴ βραχυτάτη βεβαίως ἀλλ' ἀξιοθαύμαστος, καθ' ἣν τοσούτῳ φαεινῶς κατεδείχθη καὶ τοσούτῳ ἀκριβῶς ἐξετιμήθη ἡ δύναμις τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὥστε ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ ἐφάνη παρ' αὐτοῦ καὶ μόνου ζητοῦσα τὴν τέχνην τοῦ διέπειν τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ βασιλεία τοῦ Περικλέους, ἐὰν οὕτω δυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν δυναστείαν διαρκέσασαν ἐπὶ ἓν τρίτον αἰῶνος ἄνευ οὐδενὸς ἐπισήμου τίτλου, ἡ βασιλεία τοῦ Περικλέους ἤθελεν ἀκριβῶς ὁρισθῇ ὡς «κυβέρνησις τῆς ἀθηναϊκῆς διανοίας καθ' ἑαυτὴν,» διότι αὐτὸς ὁ Περικλῆς ὑπῆρξεν ἡ καθαρωτέρα καὶ ἐντελεστέρα αὐτῆς προσωποποίησις. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ὑπέμεινε πολὺν χρόνον τὸν Περικλῆ, διότι αὐτὴ ἑαυτὴν ἀνεγνώριζε καὶ ἐθαύμαζεν ἐν ἐκείνῳ. Οὐδέποτε ὁ Περικλῆς ἐταπεινώθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ κολακεύῃ τῶν συμπολιτῶν του τὰ πάθη, εἴτε νὰ μιμηθῇ τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν, ἵνα ἀρέσῃ εἰς αὐτούς· τοὐναντίον, πάντοτε ἐζήτει νὰ παρουσιάσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν εἰκόνα παντὸς ὅ,τι ὑπῆρχε κάλλιστον εἰς τὴν φύσιν των. Ἐνίσχυσε καὶ ἐπλούτισε τὸ πνεῦμά του, σχετισθεὶς μετὰ τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ ἀκροαζόμενος τὰ μαθήματα τοῦ φιλοσόφου τούτου, ὅστις πρῶτος πάντων ἐδίδαξεν, ὅτι Νοῦς ἐστιν ἡ αἰτία τῆς κινήσεως καὶ τῆς τάξεως τοῦ παντός. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔνθεον λα

τρείαν εἶχον πρὸς τὴν εὐγλωττίαν· ἠθέλησεν ὁ Περικλῆς νὰ γένῃ ῥήτωρ, καὶ ἐγένετο· ἀλλ᾽ ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ ἔμεινεν ἁπλῆ, ἀνδρώδης, ἀνεπιτήδευτος, ἐστερημένη σοφιστικῶν λεπτοτήτων, καὶ πάντοτε ἀπορρέουσα ἐξ ὀρθῆς λογικῆς. Καὶ ἐν τούτοις, διὰ τῆς εὐγλωττίας ταύτης τῆς ὑπερηφάνου καὶ ἀριστοκρατικῆς διηύθυνε κατὰ τὸ δοκοῦν τὰς κινήσεις δημοκρατίας ἰδιοτρόπου καὶ ταραχώδους, καθότι ἐγνώριζεν αὐτὴν νοήμονα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τὸ αἴσθημα τοῦ ὡραίου· ἐκάλυψε λοιπὸν τὴν πόλιν αὐτῶν διὰ μεγαλοπρεπῶν μνημείων, τῶν ὁποίων μόνη ἡ θέα ἐγοήτευε καὶ ἐβελτίου τὰς καρδίας. Καθ᾽ ἑκάστην, κατὰ τὸν Πλούταρχον, διενήργει ἐν Ἀθήναις πομπώδεις πανηγύρεις, συμπόσια, ἑορτὰς, συνοικειῶν τοὺς συμπολίτας του πρὸς πᾶσαν κομψοπρεπῆ διασκέδασιν. Τῇ πρωτοβουλίᾳ αὐτοῦ, ἐθέσπισεν ὁ λαὸς τὸ βραβεῖον τῆς μουσικῆς ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Παναθηναίων. Ἐξύψου, ἐφώτιζε τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὃν εὐκόλως ἠδύνατο, ἂν ἤθελε, νὰ διαφθείρῃ, καὶ τὸν ὁποῖον ἄλλοι μετ᾽ αὐτὸν ἦλθον καὶ διέφθειραν. Διὸ καὶ ὁ σπουδαιότατος καὶ ἐμβριθέστατος τῶν ἱστορικῶν Θουκυδίδης εἶπε περὶ αὐτοῦ: «Ἐκεῖνος μὲν, (ὁ Περικλῆς,) δυνατὸς ὢν τῷ τε ἀξιώματι καὶ τῇ γνώμῃ, χρημάτων τε διαφανῶς ἀδωρότατος γενόμενος, κατεῖχε τὸ πλῆθος ἐλευθέρως, καὶ οὐκ ἦγετο μᾶλλον ὑπ᾽ αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ἦγεν.» Ἰδίως λοιπὸν ὁ Περικλῆς διεκρίθη ὡς ἔξοχος νοῦς, καὶ εἰς τοῦτο ὑπάρχει ὁ κύριος χαρακτὴρ του καὶ τὸ ἀπόῤῥητον τῆς ἰσχύος, ἥνπερ ἐξήσκει, ὡς καὶ ἡ ἐξήγησις τῶν ἀδυναμιῶν αὐτοῦ, διότι, ὡς ἄνθρωπος, εἶχε τοιαύτας. Ὀφείλομεν δὲ νὰ θλιβῶμεν ἐπὶ τῷ ὅτι ἀνὴρ τοιοῦτος, ὅστις εἰς τοσοῦτον βαθμὸν ὑπῆρξε κύριος ἑαυτοῦ καὶ τῶν συγχρόνων του, ἐγένετο ῥίψασπις ἐνώπιον ἑταίρας. Ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς ἠγάπησεν ἐμμανῶς τὴν Ἀσπασίαν, οὐδεὶς ἀρνεῖται τοῦτο· ὁ ἱστορικὸς ὅμως, ὅστις θέλει νὰ κρίνῃ εὐθυδίκως τὸν δεσμὸν τοῦτον καὶ νὰ τὸν ἐννοήσῃ, ἂν οὐχὶ νὰ τὸν συγχωρήσῃ, δὲν δύναται νὰ λησμονήσῃ, ὅτι ἡ διάσημος ἐκείνη γυνὴ, ἣν ἄλλως τε ὁ Περικλῆς ἐνυμφεύθη καὶ πιστῶς ἠγάπησε, κατέθελξεν αὐτὸν διὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς εὐφυΐας αὐτῆς, καὶ ὅτι Σωκράτεις καὶ Πλάτωνες ὡμίλησαν περὶ αὐτῆς, ὡς περὶ ἐξόχου καὶ σπανίας γυναικός. Οὕτως ἐν τῷ Περικλεῖ τὸ πᾶν ἐστι νοῦς, τὸ πᾶν ἐκ τοῦ νοὸς προέρχεται καὶ εἰς αὐτὸν κατατείνει, τὸ πᾶν, καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ ἔρως.

Λίαν ἐπιτυχὴς εἶναι, καθ᾽ ἡμᾶς, ἡ μέθοδος, δι᾽ ἧς εἰσάγεται ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖον ἐν τῇ μελέτῃ λαοῦ τινος ἡ ἀνάλυσις τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν δυνάμεων τῶν ἐνδόξων αὐτοῦ ἀνδρῶν. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ταύτης εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Ε΄ αἰῶνος, ἠδυνάμεθα νὰ θέσωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀμέσως μετὰ τὴν τοῦ Περικλέους. Ὅστις θὰ ἐπεχείρει νὰ γράψῃ μονογραφίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου, πολλὰ δύσκολα καὶ περίπλοκα θὰ εἶχε νὰ λύσῃ ζητήματα. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ᾽ ὄψιν τὰ ἐλαττώματα, τὰς κακίας, τὰ ἐγκλήματα τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὁ ἀνὴρ οὗτος ὑπῆρξε διὰ τὴν πατρίδα αὐτοῦ ὄνειδος καὶ μάστιξ. Αὐθάδης ὢν εἰς τὸ ἔπακρον, ἐρράπιζε πάντα, ὅστις εἶχε τὸ δυστύχημα νὰ μὴ τῷ ἀρέσῃ· φιλήδονος καὶ ἀκόλαστος μέχρι κυνισμοῦ, κατησώτευε καὶ κατεσπαταλᾶτο, ἐγκαυχώμενος καὶ βρενθυόμενος ἐπὶ τούτῳ· διαφθορεὺς ἀναιδέστατος, ἁδρῶς ἔῤῥιπτε τὸ ἀργύριον εἰς τὸν ὄχλον, καὶ, ὅτε ἐτραυματίζετο ἡ ὑπερηφάνειά του, ἐξεδικεῖτο τὴν πατρίδα του προδίδων αὐτήν. Διὰ τοῦτο δικαίως περὶ αὐτοῦ εἰπέ τις τῶν συμπολιτῶν του, ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ δύο Ἀλκιβιάδας. Τέλος ἐν ταῖς ἀγκάλαις ἑταίρας, παρὰ τοῖς βαρβάροις καὶ ὑπὸ τούτων δολοφονηθεὶς, ἐτελεύτησε τὸν ταραχώδη αὐτοῦ βίον. Λοιπὸν! θὰ τὸ πιστεύσητε; Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἐν ᾧ συνεκεντροῦντο τοσαύτη κακία καὶ τοσαύτη διαφθορὰ, ὑπῆρξε πολλάκις τὸ μαμμόθρεπτον τέκνον (enfant gâté) τῶν Ἀθηναίων. « Ὁ λαὸς τὸν ποθεῖ, ἐνῷ συνάμα τὸν μισεῖ, καὶ θέλει νὰ τὸν ἔχῃ, » ἔλεγεν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τῶν Βατράχων. Ἐχειροκρότουν εἰς τὰς φλυαρίας του, ὑπέμενον καρτερικῶς πάντα τὰ ἐλαττώματά του, ὀνομάζοντες αὐτὰ, κολακευτικῷ τῷ τρόπῳ, νεανιεύματα, ζωηροῦ χαρακτῆρος ἀποτελέσματα. Πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἄνδρα ζωηρὰν ἔτρεφε στοργὴν ὁ Σωκράτης, τὸν ὁποῖον ὅμως (πρέπει νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν,) διέφευγε πάντοτε ὁ ἀκόλαστος νέος, ἂν καὶ ὁ γέρων φιλόσοφος οὐδέποτε ἀπηλπίζετο περὶ αὐτοῦ.

Ἐν συντόμῳ, ὁ Ἀλκιβιάδης ἔτυχεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ θέσεως, ἣν θέλει φυλάσσει πάντοτε. Πόθεν προέρχεται τοῦτο; Πῶς λύεται τὸ πρόβλημα τοῦτο; Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε τὸ ὀλέθριον, ἀλλὰ πάντοτε φεῦ! δελεαστικὸν δῶρον τοῦ ν᾽ ἀντισταθμίζῃ τὰς ὑπερβαλλούσας αὐτοῦ κακίας πρὸς τὴν τόλμην καὶ τὰ ἐξάρματα κα-

ταπληκτικωτάτου πνεύματος. Οἱ σύγχρονοί του μαρτυροῦσιν, ὅτι ἦτο εὔγλωττος μᾶλλον ὡς πρὸς τὰ ἐπιχειρήματα, ἢ ὡς πρὸς τὴν εὕροιαν τοῦ λόγου. Ἐν ὥρᾳ πολέμου, ἐπεδείξατο νοημοσύνην οὐ τὴν τυχοῦσαν. Προσθέσωμεν δὲ, ὅτι ἔν τισι στιγμαῖς ἐφάνη ἱκανὸς νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ γευθῇ τὰς ἡδύτητας τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους, νὰ κλίνῃ τὸν αὐχένα ἐνώπιον τοσαύτης σοφίας, καὶ νὰ συλλάβῃ ἔρωτα πρὸς τοσαύτην ἀρετὴν, περισσότερον καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν Πλάτωνα. Ἐν μὲν τῷ Περικλεῖ ἐθαύμασαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ γόητρον τῆς λογικότητος, ἐν δὲ τῷ Ἀλκιβιάδῃ ἠγάπησαν, ἀλλ' ἄνευ θαυμασμοῦ ἢ σεβασμοῦ, τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο πνεῦμα, ἂν καὶ κατεσκοτισμένον ὑπὸ τῶν παθῶν.

Τὸ ἰσχυρότερον ἄρα ἔνστικτον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἦτο ἔρως, ἐνθουσιασμὸς διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ὑπεροχὴν, ἣν δίδωσιν εἰς πάντα τὸν καλλιεργοῦντα αὐτό. Καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ἔνστικτον τοῦτο, ὅπερ εἶχεν ἀναπτυχθῇ ἀφ' ἡμέρας εἰς ἡμέραν, καθίστατο δύναμις καθ' ὁλοκληρίαν συνειδυῖα ἑαυτὴν καὶ ἱκανῶς ρωμαλέα ὥστε νὰ παραγάγῃ τὰ λαμπρότερα τῶν ἀριστουργημάτων, μικροῦ δεῖν κατεστρέφετο καὶ ἀπώλλυτο. Ἡ σοφιστεία προσεπάθησε νὰ τὸ προσβάλῃ ἐν αὐτῇ τῇ ῥίζῃ του, ὡς οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι, οἵτινες κόπτουσι τὸ δένδρον, οὗ ἐπιθυμοῦσι νὰ φάγωσι τὸν καρπόν. Τὰ περὶ τῆς σοφιστείας δὲν διηυκρινήθησαν καθ' ὁλοκληρίαν, καὶ ἡ ψευδὴς αὕτη φιλοσοφία ἀναμένει εἰσέτι τὸν ἱστοριογράφον αὐτῆς, τὸν ὁποῖον ἤθελεν ἔχει, ἂν ὁ Χάρων δὲν ἀνήρπαζεν ἐκ τῆς γῆς τὸν Αἰμύλιον Σαισσέτον, τοῦ ὁποίου ἡ λεπτὴ καὶ ἔμπειρος κρίσις ἀκριβέστατα ἤθελε περιγράψει τὴν σχολὴν ταύτην τῶν πυῤῥωνιστῶν. Οὐχ ἧσσον ἐκ πολλῶν καταφαίνεται, ὅτι κατ' οὐδὲν ἡ σοφιστεία ὡμοίαζε πρὸς ὅσα γνωρίζομεν σήμερον. Ἠπατήθησάν τινες δεινὴν ἀπάτην, νομίσαντες, ὅτι ἡ σοφιστεία ἀνεγεννήθη παρ' ἡμῖν· ἄπαγε! οὐδεὶς λογικισὴς τῆς παρούσης ἐποχῆς ὑπάρχει, τοῦ ὁποίου ν' ἀμφισβητῆται ἡ ὀρθοφροσύνη, ἐνῷ δυσκολώτατον εἶναι νὰ πιστεύσῃ τις τὴν εἰλικρίνειαν ἀνθρώπων, οἵτινες ἔδιδον ἕνα καὶ μόνον λόγον ὑπὲρ καὶ κατὰ παντὸς πράγματος. Μεγάλην, λόγου χάριν, τιμὴν περιποιοῦμεν εἰς τούτους, ὅταν τοὺς παραβάλωμεν πρὸς τὸν νεώτερον μέγαν σκεπτικὸν Κάντιον, ὅστις διετέλεσε δογματικὸς ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τάξει, καὶ ὁ ὁποῖος ἄλλως τε ἐπρέσβευεν ἐλευθερίαν, ἠθικὸν νόμον, καὶ Θεόν. Ὅτι οἱ σοφισταὶ ὑπῆρξαν ἄνδρες ἐμπειρότατοι, καὶ ὅτι ἐγένοντο χρήσιμοι εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὀξύναντες τὴν διαλεκτικὴν καὶ λεπτύναντες τὴν γλῶσσαν, τοῦτο ἔχεται ἀληθείας· ἀλλὰ τίς ποτε ἤθελεν ὁμολογήσει αὐτοῖς χάριτας, ὅτι ἔῤῥιψαν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, οὐχὶ εἰς τὴν ἀμφιβολίαν, ἀλλ' εἰς τὴν παντελῆ ἄρνησιν; Ἂς φαντασθῇ τις ὁποίαν βλάβην ἤθελεν ὑποστῆ ἡ ἐπιστήμη, ἂν ἐπετύγχανον.

Ἀπέτυχον. Εἰς τὰ σοφίσματα αὐτῶν ὁ Σωκράτης ἀντέταξε τὴν εἰρωνείαν καὶ τὴν ἀλάνθαστον λογικήν του, καὶ ὁ Πλάτων τὰς ἐμβριθεῖς αὐτοῦ ἀναλύσεις καὶ τὸν κωμικὸν ἐκεῖνον οἶστρον, ὅστις ἰσοδυνάμει πρὸς τὸν τοῦ Ἀριστοφάνους. Ὁ Ἀριστοτέλης ἔθηκεν αὐτοῖς τὸ ἑξῆς δίλημμα: Ἐὰν τὸ πᾶν ἦναι ἀλήθεια, εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὅσα λέγετε εἶναι ψευδῆ· ἐὰν δὲ τὸ πᾶν ἦναι ψεῦδος, εἶναι ψευδὲς ὅτι ὅσα λέγετε εἶναι ἀληθῆ. Καὶ ἀντὶ ν' ἀκολουθήσωσιν εὐπειθῶς κοινωνίαν, ἥτις ἐφαίνετο ἀπαυδήσασα ἤδη ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῆς σκέψεως καὶ τῶν εὐγενῶν ἀπολαύσεων τοῦ πνεύματος, οἱ τρεῖς οὗτοι μεγαλοφυεῖς ἄνδρες ἀντέταξαν ἐπίμονον πρὸς αὐτὴν ἀντίστασιν· ἀπέδωκαν εἰς τὸν νοῦν τὸ ἀληθὲς πρόσωπον καὶ τὰ δίκαια αὐτοῦ. Οἱ δύο πρῶτοι ἐδίδαξαν, ὅτι μήτηρ τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς δουλείας ἡ ἄγνοια, καὶ ὅτι ἡ ἐπιστήμη, ἡ γνῶσις, ἡ μάθησις εἶναι πηγὴ πάσης ἀρετῆς καὶ πάσης ἐλευθερίας. Ἔλεγον, ὅτι θεμέλιον πάσης πολιτείας ἡ δικαιοσύνη, μέσον δὲ πρὸς γνῶσιν τῆς δικαιοσύνης ὁ ὀρθὸς λόγος. Ἡ ἀληθεστέρα ἡδονὴ, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἀληθεστέρα εὐδαιμονία, ἦν, κατὰ Πλάτωνα, ἐκείνη, ἣν ἀρύεται ἡ ψυχὴ ἐν τῇ ὑψηλοτέρᾳ ἀσκήσει τῆς διανοίας. Ἄνευ τῆς τελείας διανοίας, συνειδυίας ἑαυτὴν, ἄνευ ὀρθῆς σκέψεως καὶ κρίσεως, ἡ τάξις τοῦ σύμπαντος ἐφαίνετο ἀνεξήγητος εἴς τε τὸν συγγραφέα τῶν Διαλόγων καὶ εἰς τὸν τῆς Μεταφυσικῆς. Ἡ φιλοσοφικὴ μελέτη ἀνελάμβανεν ἐφ' ἑαυτῆς καὶ ἀνέφερεν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς ἰσχύος καὶ τῆς λάμψεως τὰς πνευματικὰς συλλήψεις τῆς θρησκείας καὶ τῶν τεχνῶν· ἀλλ' ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου οἱ ἔνδοξοι οὗτοι φιλόσοφοι, καίτοι ἔμειναν εἰς τῆς πατρίδος των τὴν μοῦσαν πιστότατοι, καίτοι οὐδὲν παρημέλησαν τῶν πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐκείνων ζητημάτων, ἅτινα πάντοτε ζητοῦσι τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν, οἱ ἰσχυροὶ οὗτοι νόες ὀλίγους πλέον εἶχον μαθητάς. Τὸ στήριγμα τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἡ

ἐπιῤῥοὴ ἔφευγεν ἀπ' αὐτῶν, ὅπερ ἀποδείκνυσιν, — εἶπωμεν τοῦτο ἐν παρόδῳ, — ὅτι ἡ ἐπιῤῥοὴ φεύγει ἐνίοτε τὸν ὄντα ἄξιον αὐτῆς. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξεθηλύνετο· εἶχε χρείαν ἀπολαύσεων εὐκόλων, ζωῆς εὐκόλου, φιλοσοφίας εὐκόλου. Ἡ ἀκόλουθος ἐποχὴ τῇ ἔδωκεν ὅ,τι ἤρμοζεν αὐτῇ. Παρομοία τις ἐποχὴ ἐφάνη καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ τὸ νὰ λαλήσωμεν περὶ αὐτῆς εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς ἂν ἠθέλομεν νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ προσφάτου ἡμῶν παρελθόντος, ὅπερ ἴσως διαρκεῖ εἰσέτι, ἢ τείνει νὰ συνενωθῇ μὲ τὸ ἐνεστώς.

Β'.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ σύνθημα τῆς παρακμῆς ἐδόθη ὑπὸ τοῦ ἐνστίκτου, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἐμπνεύσεως, ταπεινωθείσης, ὃν τρόπον ἡ ἔμπνευσις, ἐξυψωθεῖσα, ἔδωκε κατὰ τοὺς προηγηθέντας αἰῶνας τὸ σύνθημα τῆς προόδου. Ἐὰν οἱ φιλόσοφοι τῆς Σωκρατείου Σχολῆς — ἐννοῶ τοὺς ἰσχυροτέρους — εἶχον δίκαιον εἰσελθόντες εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν, ἣν ἔδωκαν εἰς τὰς ἰδέας οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι καὶ οἱ μεγάλοι ποιηταὶ οἱ πρὸ αὐτῶν ἐλθόντες, ὁ δεῖνα ἧσσον ἀρχαῖος φιλόσοφος, ὁ Ἐπίκουρος, φέρ' εἰπεῖν, ἄδικον ἔσχεν ἴσως οὐ μόνον διότι ἐνέδωκεν εἰς ἐναντίας ὁρμὰς, ἀλλὰ καὶ διότι ηὔξησε τὴν δύναμίν των καὶ καθιέρωσεν αὐτὰς θεωρητικῶς. Ὁπωσδήποτε, δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς συγχρόνους ἄλλως, ἢ ἐκτιθέντες πρῶτον τίνων ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης ἢ τῆς ποιήσεως ἀπαύγασμα ἦτο ἡ διδασκαλία αὐτοῦ, καὶ δεύτερον τίνα τὰ κυριώδη χαρακτηριστικὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης.

Ἀλλ' ἡ τῶν ἠθῶν παρακμὴ προηγήθη, παραγαγοῦσα τὴν παρακμὴν τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ποιήσεως. Ὀλίγα μόνον ἀρκοῦσιν ὅπως δείξωσι πῶς, ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὸν Περικλῆ, ἐξέπεσεν ἡ εὐγενὴς αὕτη φυλή. Μόλις τολμᾷ τις νὰ πιστεύσῃ ὅσα λέγει ὁ Πλούταρχος περὶ τῶν τιμῶν, τὰς ὁποίας οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν πρὸς Δημήτριον τὸν υἱὸν τοῦ Ἀντιγόνου, καὶ περὶ τῆς δουλικῆς εὐπειθείας καὶ προθυμίας, μεθ' ἧς ὑπηρέτησαν αὐτὸν καὶ ἐπλήρωσαν τῶν ἀκολασιῶν του τὰ ἔξοδα. Αὐτόν τε καὶ τὸν πατέρα του ἐτίμησαν, ἀπονείμαντες αὐτοῖς τὸν τίτλον θεῶν, καὶ διώρισαν ἱερέα ἐπὶ τῆς λατρείας τῶν δύο τούτων νέων θεοτήτων. Τὸν τόπον ἔνθα ὁ Δημήτριος κατέβη ἐκ τοῦ ἅρματος καθιέρωσαν, ἀνεγείραντες βωμόν. Ἐκέντησαν τὴν εἰκόνα του μεταξὺ τῶν εἰκόνων τῶν λοιπῶν θεῶν ἐπὶ τῆς καλύπτρας τῆς Παλλάδος. Κατοικίαν διώρισαν αὐτῷ τὸν ὀπισθόδομον τοῦ Παρθενῶνος· ἐκεῖ δὲ, ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, ὁ Δημήτριος ἔζη μετὰ τῶν ἑταιρῶν αὐτοῦ Χρυσίδος, Λαμίας, Δημοῦς καὶ Ἀντικύρας. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸν ὑπερβολικὸν φόρον 250 ταλάντων· οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλήρωσαν παρευθὺς καὶ ἀγογγύστως τὸ ποσὸν, ὁ δὲ Δημήτριος ἔπεμψε τὸ ἀργύριον εἰς τὴν Λαμίαν καὶ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ἑταίρας. Ἄλλην τινὰ ἡμέραν ἡ προῤῥηθεῖσα Λαμία, ἐπιθυμοῦσα νὰ προσενέγκῃ συμπόσιον εἰς τὸν ἐραστήν της, ἐζήτησε τὰ ἔξοδα παρὰ τῶν πλουσίων Ἀθηναίων, καὶ ἡ διαταγὴ αὐτῆς ἐξετελέσθη. Θυμωθεὶς δ' ἐπὶ τούτοις ὁ ποιητὴς Φιλιππίδης ὕβριζε τὸν Δημήτριον ἔν τινι τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, λέγων, ὅτι « ἄσεμνον τόπον τὴν Ἀκρόπολιν κατέστησε. » Τοιαῦτα τινὰ σκάνδαλα διακρίνουσι τὴν ἀπίστευτον ἐκείνην ἐποχήν. Βεβαίως ἡ Ἀφροδίτη ἐξεθρόνιζε τὴν Ἀθηνᾶν, ἡ δὲ τῆς φιληδονίας ἐπιῤῥοὴ ἀντικαθίστα τὴν τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἁγνῆς διανοίας.

Τὴν μεταβολὴν ταύτην ὑπεβοήθησαν οἱ καλλιτέχναι. Ὁ Φειδίας ἦτο ἰδίως ὁ γλύπτης τῆς Ἀθηνᾶς· ὁ Πραξιτέλης ὑπῆρξε πρὸ παντὸς ἄλλου ὁ γλύπτης τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἔρωτος. Ἐὰν κατώρθου ἡ κριτικὴ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα ἀγάλματα τῶν δύο τούτων θεοτήτων δὲν ἦσαν ἰδικά του, ἡ φήμη του ἤθελεν εἶναι πάντῃ ἀνεξήγητος. Ἔσχε τὸ εὐτύχημα, ἴσως δὲ καὶ τὸ σφάλμα, νὰ παρουσιάσῃ εἰς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ τὰς εἰκόνας τοῦ πάθους, ὅπερ κατέλαβεν ἁπάσας τὰς ψυχὰς, καὶ τὸ ὁποῖον, αὐτοῦ τούτου ἕνεκα, δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπεκκαυθῇ.

Ἐὰν παραδεχθῶμεν τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Κ. Γεβχάρδου, οἵτινες φαίνονται λίαν πιθανοὶ, ὁ Πραξιτέλης ἐγεννήθη περὶ τὰ 384 πρ. Χρ. Ὅθεν τριακονταπενταετὴς ἦτο περίπου μεταξὺ τοῦ ἔτους 350 καὶ 345 (ἐποχῆς τῆς Φρύνης), καὶ εὑρίσκετο ἐν ἀπάσῃ αὐτοῦ τῇ δόξῃ δέκα ἔτη πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁπότε ἐγεννῶντο ὁ Μένανδρος καὶ ὁ Ἐπίκουρος. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν αἱ ἑταῖραι ἐξήσκουν γενικὴν

ἐπιῤῥοὴν, σχεδὸν ἀναμφισβήτητον· αἱ ἐπιτυχίαι καὶ ὁ πλοῦτός των ἰσοδυνάμουν πρὸς τὴν ἀναίδειάν των. Ἐπλησίαζεν ἡ ὥρα, καθ' ἣν, μετὰ τὴν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου καταστροφὴν τῶν Θηβῶν, ἔμελλε νὰ προτείνῃ ἡ Φρύνη τὴν ἰδίαις αὐτῆς δαπάναις ἀνέγερσιν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ χαραχθῇ ἐπ' αὐτῶν ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή: « Θήβας Ἀλέξανδρος μὲν κατέστρεψε, Φρύνη δὲ ἀνήγειρε. » Μία πνοὴ ἰσχυρὰ ὑλισμοῦ καὶ αἰσθητικότητος ἐμέθυε καὶ παρέφερεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Βεβαίως ἡ παραλυσία αὕτη ἤρξατο πρὸ τοῦ Πραξιτέλους· ἀλλ' ἆρά γε ἀπεπειράθη νὰ τὴν ἐξασθενίσῃ, ἢ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ καταστῇ τυφλοτέρα καὶ σφοδροτέρα;

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς δὲν λέγουσιν ἂν ὁ Πραξιτέλης ἐζήτησεν, ὡς ὁ Φειδίας, τὸ ἰδανικὸν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ μᾶλλον, ἢ ἐν τῇ ζώσῃ πραγματικότητι. Κατὰ ποῖα πρότυπα ἐσκιαγραφήθησαν ὁ Ὀλύμπιος Ζεὺς καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ Παρθενῶνος, ἀγνοεῖται, ἐνῷ εἶναι γνωστὸν κατὰ τίνα εἰκόνα ἐγένετο ἡ περιώνυμος Κνιδία Ἀφροδίτη. Ἐν τούτοις ἀποδεδειγμένον εἶναι, ὅτι ὁ Πραξιτέλης ἐζήτει τὴν ὁμοιότητα μόνον ὅπως κάλλιον πλησιάσῃ εἰς τὸ ὡραῖον. Δίδων εἰς τὰ πρόσωπα αὐτοῦ ὁτὲ μὲν ἔκφρασιν κατανυκτικὴν μέχρι παθητικότητος, ὁτὲ δὲ τὸ βαθὺ ἐκεῖνο θέλγητρον τοῦ πάθους, ὅπερ μαντεύεται χωρὶς νὰ ἐξωτερικευθῇ, περιστέλλων τοὺς παλμοὺς τῆς ἡδυπαθείας ἐν μορφαῖς ἀγναῖς καὶ σχεδὸν γαληνίαις, διετήρει ὅσον ἠδύνατο τῆς τέχνης αὐτοῦ τὸν πνευματικὸν χαρακτῆρα. Οὕτω δὲ αἱ ἀδυναμίαι τῆς ἐποχῆς του δὲν ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν σκληρὸν καὶ αὐστηρὸν δικαστήν. Ὅ,τι ἠγαπᾶτο περὶ αὐτὸν, τὸ ἠγάπα καὶ αὐτὸς, καὶ κατεγίνετο ἵνα καταστήσῃ αὐτὸ ἔτι μᾶλλον ἀγαπητόν. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἔργων, ὁ Πραξιτέλης ἔγλυψε πέντε ἀγάλματα τῆς Ἀφροδίτης, δύο τοῦ Ἔρωτος, ἓν τοῦ Βάκχου, καὶ δύο τῆς Φρύνης, ὧν τὸ ἕν, ὀρειχάλκινον, ἀφιερώθη εἰς τοὺς Δελφοὺς ὑπ' αὐτῆς τῆς ἑταίρας, καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς λόγους ἐκείνους τοῦ κυνικοῦ Κράτητος: « Ἰδοὺ μνημεῖον τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀστασίας. » Ἦσαν δὲ βεβαίως θαυμάσια τὴν χάριν καὶ τὴν διαπρέπειαν. Ἐπίγραμμά τι ἔλεγε :

Τίς λίθον ἐψύχωσε; τίς ἐν χθονὶ Κύπριν ἐσεῖδεν;
Ἵμερον ἐν πέτρῃ τίς τόσον εἰργάσατο;
Πραξιτέλους χειρῶν ὅδε που πόνος . . . .

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν Ἀφροδίτην. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν Ἔρωτα τοῦ Παρίου, ὁ Καλλίστρατος ἐκθειάζει τοὺς ὀφθαλμούς του, οἵτινες ἦσαν « πλήρεις ἕλξεως, αἰδημοσύνης, καὶ χάριτος ἐρωτικῆς. » Καὶ ἴσως μὲν πρὸς ταῦτα ἀντείπῃ τις, ὅτι τὰ σήμερον διασωζόμενα ἀρχαῖα μνημεῖα, ὧν ἡ θέα φέρει εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν ἐκεῖνα, ἢ τὰ ὁποῖα εἰσὶν ἡ ἀκριβὴς ἐκείνων μίμησις, οὐδὲν ἔχουσι τὸ δυνάμενον νὰ συνταράξῃ τῶν νεωτέρων τὰς αἰσθήσεις, ὅτι οἱ ἐπιγραμματοποιοὶ ἦσαν ῥήτορες σχολαστικοὶ, καὶ ὅτι τόσῳ χειρότερον διὰ τὰς ἀναισθήτους ψυχὰς ἐὰν τὸ ὡραῖον προξενῇ εἰς αὐτὰς πᾶν τι ἄλλο ἢ εὐλαβῆ θαυμασμόν. Οἱ οὕτω πως σκεπτόμενοι λησμονοῦσιν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα καὶ μαθηταὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅτι γεννώμεθα ὑπὸ ὠχρὸν καὶ πολλάκις ψυχρὸν οὐρανὸν, ὅτι τὰ ἀκίνητα ἐκεῖνα μάρμαρα, ἅτινα κατὰ τύχην καὶ σπανίως συμβαίνει ν' ἀπαντήσωμεν, ζωηρῶς μόνον κινοῦσι τὴν περιέργειαν ἡμῶν. Ἄλλοι ὅμως ἦσαν τοῦ Πραξιτέλους οἱ συμπολῖται, καὶ τοὺς ἐγνώριζε κάλλιστα αὐτός. Ἐγίνωσκε μέχρι τίνος βαθμοῦ ἤθελον παραφερθῇ ὅτε ἤθελον ἰδεῖ τὴν Ἀφροδίτην ἐκείνην, τῆς ὁποίας τόσῳ ἐρωτικὸν καὶ ἑλκυστικὸν ἦτο τὸ μειδίαμα, ὥστε ὁ Λουκιανὸς καὶ ὁ Ἀθήναιος τὸ παρέστησαν ὡς ἀκαταμάχητον κεκτημένον ἐπιῤῥοήν. Οἱ θεοὶ τοῦ προηγηθέντος αἰῶνος οὐδέποτε καθυβρίσθησαν, ἀλλ' οἱ τοῦ Πραξιτέλους πολλάκις ἐβεβηλώθησαν. Εἰς τὴν ἐκθηλυνθεῖσαν ἐκείνην γενεὰν ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῇ, οὐχὶ ἡ ἰδεοπεποιημένη τῆς Φρύνης εἰκὼν, ἀλλ' αὐτὴ τοῦ Πλάτωνος ἡ οὐρανία Ἀφροδίτη.

Οἱ τῆς μεσαίας κωμῳδίας ποιηταὶ δὲν ἦσαν πλέον, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης καὶ οἱ ἄμεσοι αὐτοῦ διάδοχοι, τολμηροὶ σατυρισταὶ, θίγοντες εὐθαρσῶς τὰ ἀκανθώδη ζητήματα τῆς πολιτικῆς ἢ τῆς φιλοσοφίας. Ἦσαν ζωγράφοι τοῦ κοινοῦ βίου, ἀρεσκόμενοι νὰ προσωποποιῶσι καὶ παριστῶσιν ἐπὶ σκηνῆς τὰς κακίας τῆς ἐποχῆς, ἄλλοτε μὲν διὰ νὰ τὰς ψέξωσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ πρὸς ψυχαγωγίαν τῶν θεατῶν, μηδαμῶς περὶ τῆς ἠθικοποιήσεως μεριμνῶντες. Φίλους δὲ στενοτάτους οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος οὗτοι ψυχαγωγοὶ εἶχον τοὺς διεφθαρμένους ἀνθρώπους ἁπασῶν τῶν τάξεων, ἀπὸ τῆς πλουσίας ἑταίρας μέχρι τοῦ παρασίτου, ἔτι δὲ καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ μαγείρου. Ἐξέθετον δ' ἐνώπιον τοῦ δημοσίου τὰς πολυπληθεῖς ἐκείνας μορφὰς τῆς ἀχαλινώτου ἡδυπαθείας, ἥτις προελέανε τὴν ὁδὸν τῆς ἐπικουρείου φιλοσοφίας, μ'

ὅλον ὅτι αὕτη ἀπεῖχε πολὺ τοῦ νὰ διδάξῃ τὸ ἀβροδίαιτον καθ' ἣν ἐξεθέμεθα ἔννοιαν. Ἂς κρίνῃ πᾶς τις περὶ τῶν χαρακτήρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκ τῶν ἑπομένων λόγων τοῦ Ἀλέξιδος: «Ἐν τῷ σοφῷ πρέπει νὰ συγκεντρῶνται πάντα τῆς φιληδονίας τὰ εἴδη· τρία δὲ ὑπάρχουσιν ἱκανὰ ὅπως καταστήσωσι τὸν βίον τέλειον καὶ εὐδαίμονα: τὸ πίνειν, τὸ τρώγειν καὶ τὸ ἐρᾶν.»—«Τί μου τὴν κεφαλὴν ζαλίζεις, φλυαρῶν καὶ βωμολοχῶν ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω, ἀπὸ τοῦ Λυκείου μέχρι τῆς Ἀκαδημίας, μέχρι τοῦ Ὠδείου; Μωρίαι σοφιστῶν αὗται! Τὸ κατ' ἐμὲ. . . ἂς πίνωμεν, ἂς πίνωμεν κατὰ κόρον· κάθησον, ἀγαπητέ μοι Σίκον, καὶ ζήτω ἡ ἀκολασία! Ἐμπρὸς, ζήτω ἡ χαρὰ, Μάνη! . . . Οὐδὲν τῆς κοιλίας φίλτερον! ἡ κοιλία πατήρ σου, ἡ κοιλία καὶ μήτηρ σου!» Εἰς ποίημά τι τοῦ Ἀντιφάνους, φέρεται ὁ οἰνοπότης τὰς αὐτὰς πρεσβεύων ἀρχάς. «Εἰπέ μοι, τί ἐστι ζῆν; — Ζῆν ἐστι τὸ πίνειν!» Ὁ Ζακύνθιος τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, εἰδὸς δὸν Ζουὰν, ζητεῖ ἐν τῷ ἔρωτι τὴν παροῦσαν μόνον ἡδονήν. «Δὲν ἔχω τάχα δίκαιον, λέγει, πάσας ἀγαπῶν τὰς γυναῖκας; . . .» Οἱ φιλήδονοι δὲ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ὡς τανῦν οἱ ὅμοιοί των, ἐξηπατῶντο, κατεστρέφοντο, κατεβροχθίζοντο ὑπὸ τῶν πλασμάτων, εἰς ἃ παρεδίδοντο. «Ἡ Νανὼ, ἔλεγον, διαφέρει ἆρά γε τῆς Σκύλλης, αὐτὴ, ἥτις πνίξασα ἤδη δύο ἐραστάς της ζητεῖ καὶ τρίτον; Καὶ ἡ Φρύνη δὲν ὑπερέβη τάχα τὴν Χάρυβδιν, ἀφοῦ, ἁρπάσασα κυβερνήτην πλοίου, κατέφαγεν αὐτόν;» Ἀλλ' οὔτε ἐκ τοῦ βίου τούτου τοῦ ἀνειμένου ἀπηύδων, οὔτε ἐκ τοῦ θεάτρου, ὅπερ ἦτο ἡ παράστασις καὶ προσωποποίησις αὐτοῦ.

Καὶ ἐν τῇ νέᾳ ὅμως κωμῳδίᾳ δὲν ἔχει σμικροτέραν θέσιν ὁ Ἔρως. Πάντες οἱ θεοὶ ἀνατρέπονται· ἐκεῖνος μόνος μένει ὀρθός. Ὁ Μένανδρος, εἰς ὃν ἤδη φθάνομεν, καὶ ὅστις φέρει ἡμᾶς πρὸς τὸν Ἐπίκουρον, τὸν σύγχρονον αὐτοῦ καὶ φίλον, εἶναι ἐν τοῖς κωμικοῖς ὁ ἀληθὴς τοῦ ἔρωτος ποιητὴς, αὐτὸν ἔχων ὡς ψυχὴν τῶν ποιημάτων του πάντων. Ὑπῆρξε, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ μέγας μαθητὴς καὶ ὁ πρῶτος μύστης τοῦ θεοῦ τούτου· ὑφίσατο τὴν ἐπιρροήν του, τὸν ἐκήρυσσε μείζονα καὶ ἰσχυρότερον τοῦ Διός.

Ἡ εὐαισθησία, ἣν ἐπαύσατο διαφωτίζων ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ τὴν ὁποίαν δὲν κρατεῖ πλέον ἡ ἐλευθερία, καταλήγει μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸν ἔσχατον ἐκεῖνον βαθμὸν τῆς σφοδρότητος, ὃν κα-

λοῦμεν πάθος. Τὸ πάθος, αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ διοικούμενον, ἔχει χαρακτῆρα τυφλὸν, ὀλέθριον, ἀκαταμάχητον. Κτυπᾷ ὡς ἔτυχε, καὶ εἰς τὸ ἄτακτον αὐτοῦ βῆμα ὁμοιάζει ὁλοσχερῶς πρὸς τὴν τύχην οὕτως, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ δὲν τὸ διέκρινον τῆς εἱμαρμένης. Τοῦ κόσμου δεσπότης καὶ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ Μένανδρον, εἶναι ὁ ἔρως, ἡ τύχη. «Ὁ ἄνθρωπος, λέγει, νοῦς δὲν εἶναι ἄλλο ἢ ἡ τύχη. . . Ἡ τύχη τὰ πάντα διέπει, εἴτε ἀνατρέπουσα, εἴτε διατηροῦσα. . . Αἱ ἰδέαι ἡμῶν πᾶσαι καὶ οἱ λόγοι εἰσὶ τύχη· αὐτὴν πρέπει νὰ ὀνομάζωμεν νοῦν, φρόνησιν καὶ τὸν μόνον Θεὸν, ἐὰν δὲν σᾶς εὐχαριστῇ ὁ ἦχος, ὃν ἐκπέμπουσιν αἱ κεναὶ λέξεις.» Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ τύχη εἶναι ἡ παγκόσμιος δύναμις, οἱ θεοὶ εἶναι ἀνωφελεῖς· ἂς ἀπολαύωσιν ἡσύχως οἱ ἄνθρωποι τὰς παρούσας ἡδονάς· συγχρόνως ὅμως «ὁ εὐτυχὴς ἄνθρωπος ὀφείλει πάντοτε νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἐναντιότητα, καὶ νὰ μὴ ἐμπιστεύηται εἰς τὴν τύχην, ἥτις δὲν ἔχει ὁδηγὸν ὅμοιον τῷ νῷ.» Μ' ὅλα ταῦτα ὁ ἀβρόφρων Ἀθηναῖος, ὁ εὐγλωττότατος διερμηνεὺς τῶν ἀπολαύσεων τοῦ ὑβριστικοῦ βίου, ὁ ποιητὴς, ὁ συμβουλεύων τὴν ἀπόλαυσιν τῆς παρούσης ἡδονῆς, εὗρεν ἤδη βεβαίως, ὥσπερ οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ, τὸ δηλητήριον ἐν τῷ πυθμένι τοῦ ποτηρίου. Ἡ ζωὴ ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν οἰκτρὰ καὶ πλήρης βασάνων· ἀηδίαζε πλέον. Ζῶόν τι ἁπλοῦν, ὄνος τις βόσκων ἐν τῷ λειμῶνι αὐτοῦ τῷ ἐφαίνετο εὐτυχέστερος τοῦ ἀνθρώπου. Κατεχόμενος λοιπὸν ὑπὸ τῆς μελαγχολίας ταύτης, ἥτις γεννᾶται πάντοτε ἐκ τῆς ἀπαρνήσεως τῶν μεγάλων καθηκόντων καὶ ἐκ τῆς καταχρήσεως τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων, ἐκήρυσσεν, ὅτι ὁ βραχύτερος βίος εἶναι ὁ καλλίτερος, καὶ ὅτι «νέος πάντοτε ἀποθνήσκει ἐκεῖνος, ὃν οἱ θεοὶ ἀγαπῶσιν. — Ὅστις βραδύνει ἐμπίπτει εἰς τὴν ἀθλιότητα· γέρων, καθίσταται οἰκτρὸς, ἀπηυδηκὼς, ἠφανισμένος· ἀποπλανᾶται, μίση καὶ δόλους ἀπαντᾷ. Ἡ μακρὰ ἡλικία δὲν ἄγει εἰς ἤρεμον θάνατον.» Τὸ ὄνειρον λοιπὸν τῆς γενεᾶς ταύτης ἦτο: νὰ μὴ βασανίζηται, νὰ μὴ ὑποφέρῃ. Οὔτε ὁ Μένανδρος οὔτε οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ ἐγίνωσκον τὰς ἐξαγνιστικὰς ἀγωνίας τῆς μετανοίας· ἐθλίβοντο δὲ μόνον, ὅτι ὁ βίος ἦτο βραχύτατος διὰ τὴν ἡδονὴν, μακρότατος δὲ διὰ τὴν βάσανον.

Ἄλλως ὅμως ἔχουσι τὰ περὶ τοῦ Ἐπικούρου. Ἐὰν παραβάλῃ τις τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀνδρὸς τούτου πρὸς τὰς ἰδέας

τὰς ἐπικρατούσας τότε καὶ πρὸς τὰ αἰσθήματα, ὑφ' ὧν ἐνεφοροῦντο πάντες ὅτε αὐτὸς ἱδρύσατο τὴν σχολὴν αὐτοῦ, ἀφικνούμεθα φυσικῷ τῷ λόγῳ εἰς τὰ ἑπόμενα συμπεράσματα: δὲν ηὔξησεν ἀπ' εὐθείας τὴν γενικὴν διαφθοράν, ἥτις εὑρητο τότε εἰς τὸν κολοφῶνα αὐτῆς· δὲν εἶναι οὔτε τόσῳ ἔνοχος ὅσῳ λέγουσιν οἱ μέν, οὔτε πάλιν τόσῳ ἀθῶος ὅσῳ διϊσχυρίζονται οἱ δὲ. Ἐκράτησε τὴν μεσαίαν θέσιν μεταξὺ τῆς ὁρμῆς τῆς ἡδυπαθείας καὶ τῆς πάλης τῆς ἀρετῆς· καὶ οὕτως ὅμως, μ' ὅλην τὴν συστηματικὴν ἀποχήν του ἀπὸ παντὸς ὑπερβολικοῦ, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἡ ὑλοφροσύνη του ὑπῆρξεν ἀρνητική, θανατηφόρον ἐξήσκησεν ἐπιρροήν.

Ἀποφεύγειν τὸν φυσικὸν πόνον ἐπὶ πάσῃ θυσίᾳ, ἔστω καὶ ἐπὶ θυσίᾳ τῆς ἡδονῆς, τοιαύτη τις ἦν ἐν δυσὶ λέξεσιν ἡ ἠθικὴ τοῦ Ἐπικούρου θεωρία. Ἡ ἡδονή, ἡ ἀποκτωμένη διὰ τοῦ ἐλαχίστου κόπου, δὲν εἶναι ἀξία ὅπως ἀγορασθῇ, καὶ, ἐπειδὴ αἱ πλεῖσται τῶν ἡδονῶν συνοδεύονται, προηγοῦνται, ἢ ἀκολουθοῦνται ὑπὸ πόνου τινός, ἡ μόνη καὶ ἀληθινὴ εὐδαιμονία συνίσταται ἄρα ἐν τῇ ὁλοσχερεῖ ἀπουσίᾳ τοῦ πόνου. Τὴν ἀρχὴν ταύτην θέτων καὶ ἀναπτύσσων καὶ περιστρέφων πανταχόθεν, εἶναι πρόδηλον ὅτι ὁ Ἐπίκουρος ἠναντιοῦτο πρὸς τὴν γενικὴν ἐκείνην μανίαν τῆς ἡδυπαθείας καὶ τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων· κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν ἔποψιν, ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ δὲν ἔτεινεν εἰς διαφθοράν. Σημειωτέον πρὸς τούτοις, ὅτι, κατὰ τὸν Ἐπίκουρον, εὐδαιμονίαν δύναται ν' ἀπολαύσῃ τις μόνον ἐὰν ἐντίμως ζῇ. Καὶ εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἐξίσταντο οἱ μαθηταὶ καὶ διετείνοντο, ὅτι οὐ μόνον δὲν διέφθειρέ τινα, ἀλλὰ καί, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, ἐβελτίωσε τοὺς τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τηρητάς.

Λάβωμεν ἐν τούτοις ὑπ' ὄψιν ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν ἐθεώρει τὴν τιμιότητα καὶ τὴν ἀρετήν, ἃς οὕτω δημοσίως ἐκήρυσσε.

Κατὰ τὸν Ἐπίκουρον, ἡ ἀρετὴ ἦτο ἁπλοῦς τις ὑπολογισμὸς συμφέροντος. «Μὴ βλάπτῃς, ἵνα μὴ βλαφθῇς· σέβου τοὺς νόμους, οὐχὶ διότι εἰσὶ δίκαιοι, ἀλλὰ διότι δι' αὐτῶν καὶ μόνων τηρεῖται ἡ εἰρήνη, καθὸ ἐμποδιζομένης τῆς ἀλληλοφαγίας τῶν ἀνθρώπων.» Ὅπερ δὲ καταβιβάζει ἔτι μᾶλλον τὸ φαινόμενον μεγαλεῖον τῆς σοφίας ταύτης εἶναι, ὅτι εἰς τὴν θεμελιώδη ἐκείνην ἀρχὴν προσέθετεν ὁ Ἐπίκουρος καὶ τὸ παράδοξον τοῦτο σχόλιον: «Τέλος πάντων, ἐὰν μεγάλαι θυσίαι ἀπαιτῶνται ὅπως ἀπέχητε τῆς

ἡδυπαθείας ἢ τῶν ἡδονῶν, οἱαιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν, ἐὰν ὁ ἀγών, ὃν θέλετε καταβάλει, ἦναι λίαν ἀλγεινὸς ἢ λίαν σφοδρὸς, ἐπειδὴ πρὸ παντὸς ἄλλου πρόκειται νὰ βασανίζησθε ὅσῳ τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον, ὦ! τότε ἀποχωρήσατε τῆς πάλης, καὶ εὐχαριστήσατε τὴν φιλοδοξίαν ἢ τὸ σαρκίον ὑμῶν.» Ἐν τούτοις, ἐὰν πιεζεύσωμεν αὐτὸν, τοῦτο ἦν ἡ ἐσχάτη ἀπόφασις· ἄλλως, ὤφειλον οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐνασκῶνται εἰς τὴν ἀποχὴν πασῶν τῶν ἡδονῶν, πλὴν τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχικῆς ἀταραξίας. Ἐνταῦθα ὅμως ἀκριβῶς ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος καὶ τὸ δηλητήριον τοῦ ἐγωϊσμοῦ του.

Ὡς εἴδομεν, ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία εἶχεν ἀπαυδήσει ἐκ πάντων, καὶ οἱ ὑψηλότεροι νόες δὲν ἔζων σχεδὸν πλέον εἰμὴ φοβούμενοι τὸν πόνον. Ἓν καὶ μόνον αἴσθημα, ὁ φόβος, ἀπεδίωξε καὶ ἀντικατέστησε τὰ λοιπά. «Ἔσο λιτὸς, ἔλεγεν ὁ Ἐπίκουρος, ἵνα μὴ ἀσθενῇς· ἔσο ἀνδρεῖος, ἵνα μὴ ὑποφέρῃς ἐν μέσῳ τῶν θλίψεων· μὴ νυμφεύησαι, ἵνα μὴ πέσῃς θῦμα κακῆς γυναικός· μὴ τεκνοποιήσῃς, ἵνα μὴ ἀκούῃς τὰς φωνὰς καὶ τοὺς κλαυθμηρισμοὺς τῶν τέκνων σου, καὶ παραστῇς εἰς τὸ θέαμα τῶν ἀσθενειῶν ἢ τῶν κακῶν αὐτῶν ἠθῶν. Μὴ πίστευε ἀθανασίαν ψυχῆς, ἵνα μή σε βασανίζῃ ἡ ἰδέα ἑτέρας ζωῆς. Μὴ νομίζῃς, ὅτι οἱ θεοὶ ἐπιβλέπουσιν ἡμᾶς, ἵνα μὴ φοβῆσαι τὴν ὀργὴν αὐτῶν. Μὴ ἀναμιγνύησαι εἰς τὰ δημόσια, ἵνα μή σε ἀνησυχῶσιν αἱ μέριμναι καὶ σὲ καταδιώκωσιν οἱ ἀντίζηλοι. Ἀναπαύου, τρῶγε, πίε, εὐφραίνου· ἰδοὺ ἡ μεγίστη τῶν ἡδονῶν.»

Ἀντὶ νὰ συναθροίσῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ λείψανα τῆς ἐνεργητικότητος, ἅπερ ἐσώζοντο εἰσέτι, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰ εἰς ἀνόρθωσιν τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος, συνέλεξεν ὁ Ἐπίκουρος πάσας τὰς διανοητικὰς καὶ ἠθικὰς χαυνότητας, καὶ ἐξ αὐτῶν συναπήρτησεν ἓν πρότυπον, ὅπερ ἦν τὸ ἰδανικὸν τοῦ ἐσχάτου γήρως, τῆς ἐσχάτης ἀδυναμίας. Δὲν ἠδυνήθη οὔτε νὰ ἐξηγήσῃ, οὔτε νὰ μεταμορφώσῃ, οὔτε νὰ πολεμήσῃ καὶ νικήσῃ τὸν πολυθεϊσμόν. Δὲν ὑπῆρξεν ἄθεος ἐξωτερικῶς, κατὰ βάθος ὅμως ἦτο πολύ. Συγγραφεύς τις ἔψεξεν αὐτὸν διὰ τὰς ὑποκρισίας τοῦ ἀθεϊσμοῦ του, ὅστις, ἐὰν ἐγίνετο ἀριδηλότερος καὶ φανερώτερος, θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ἰσχυρὸν ὅπλον κατὰ τῆς δεισιδαιμονίας. Ἐὰν ὅμως συμβουλευθῶμεν καλῶς τὴν ἱστορίαν, θέλομεν ἰδεῖ, ὅτι, ὁπόταν ἡ δεισιδαιμονία ἀπωθῆται ἀφ' ἑνὸς, ἀ-

ναφαίνεται ἐξ ἄλλου μέρους σφοδροτέρα καὶ ὁρμητικωτέρα. Τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα εἶναι ἀλώβητον· κάλλιον νὰ ἐξαγνίζωμεν καὶ διευθύνωμεν αὐτὸ διὰ λογικοῦ θεϊσμοῦ, ὡς ἀπεπειράθησαν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων, παρὰ νὰ προσπαθῶμεν ἵνα ἐκμηδενίσωμεν αὐτό. Δυσκόλως λοιπὸν δύναταί τις νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν Ἐπίκουρον, λέγων ὅτι ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα καὶ οὐχὶ αἰτία, ὅτι ὠλίσθησεν ὡς φιλόσοφος ἐπὶ τοῦ κατάντους, ἐφ' οὗ παρεσύρθη ὁ Πραξιτέλης ὡς καλλιτέχνης, καὶ ὅτι ἐπέπρωτο τοιοῦτο νὰ διαδραματίσῃ πρόσωπον.

Ἐκ τῶν προηγουμένων καταφαίνεται ὁπόσον σπουδαία εἶναι ἡ συγκριτικὴ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν τεχνῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι. Τοιαύτην τινὰ ἱστορίαν δὲν εἶχε πρόθεσιν ὁ Κ. Γεβχάρδος νὰ συγγράψῃ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν· ἠθέλησε δὲ μόνον νὰ δώσῃ κεφάλαιά τινα αὐτῆς, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐπεδείξατο σπάνια πλεονεκτήματα. Πόσον ὅμως δύσκολον εἶναι τὸ νέον σύστημα τοῦτο, πρὸ πάντων ὅταν πρόκηται περὶ τῆς Ἑλλάδος! Εἰς ἐκείνους μόνον εἶναι προσιτὸν, οἵτινες φέρουσιν ἀφθόνους προμηθείας γεγονότων αὐστηρῶς ἀποδεδειγμένων, καὶ οἵτινες προτιμῶσι τὰ ὀλίγα μὲν ἀλλ' ἀσφαλῆ συμπεράσματα, ἢ τὰς ἀορίστους καὶ ἀνωφελεῖς γενικολογίας. Ἐνταῦθα, ὡς πανταχοῦ τῆς ἱστορίας, ἡ ἀνδρώδης καὶ γόνιμος κριτικὴ εἶναι ἐκείνη, ἥτις ὑπομένει ν' ἀγνοῇ πολλά· ἀλλὰ, καίτοι ἀγνοεῖ πολλὰ, καίτοι ὑπομένει τοῦτο καὶ τὸ ὁμολογεῖ, ἡ πρόσφατος ἐπιστήμη τῆς φιλοσοφίας ἐν ταῖς πρὸς τὰς τέχνας σχέσεσιν αὐτῆς κατέχει ἤδη ἐν χερσὶ σπουδαῖα τινὰ ἀποτελέσματα. Πιστεύει πρὸ πάντων, μέχρις ἐναντίας ἀποδείξεως, ὅτι, ἐὰν ὑπάρχῃ ἐποχὴ, καθ' ἣν ἡ τέχνη, ἐξυψουμένη, δύναται νὰ δώσῃ ἐμπνεύσεις εἰς τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα, ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη, καθ' ἣν ἡ τιμὴ καὶ τὸ καθῆκον τῆς διανοίας συνίστανται εἰς τὸ ν' ἀντιστῇ θαρραλέως πρὸς τὴν ἕλξιν τοῦ κοινοῦ φρονήματος. Διὰ τούτου καὶ μόνου τοῦ τρόπου ὁ Σωκράτης, οἱ Στωϊκοὶ, ὁ Καρτέσιος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔδωκαν τὴν ἰσχυροτέραν πρόωσιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

CHARLES LÉVÊQUE.

(Μετάφρασις Γ. Δ. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ.)

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΗΣ,

Ἡ

ΤΑ ΕΠ' ΕΣΧΑΤΩΝ ΜΕΓΑΛΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ.

Ἐκ τῶν διαφόρων ὁρισμῶν, ὅσοι ἐπροτάθησαν πρὸς διάκρισιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν ἄλλων ὄντων τῆς κτίσεως, ὀλίγοι εἰσὶ χαρακτηριστικώτεροι τοῦ ἀποκαλοῦντος αὐτὸν «ζῶον ἐργαλεῖα μεταχειριζόμενον.» Ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ᾖναι ἡ δύναμις τῶν ἄλλων ζώων, ὅσα καὶ ἂν ἐκπληρῶσιν ἀξιοσημείωτα ἔργα, αὕτη ἡ δύναμις καὶ αἱ λειτουργίαι προέρχονται ἐκ τῆς ἰσχύος τῶν ὀδόντων ἢ τῶν ὀνύχων αὐτῶν, ἢ ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου σχηματισμοῦ μέλους τινὸς, δι' οὗ ἡ φύσις τὰ ἐπροίκισεν. Ἀφ' ἑτέρου, οὐδαμοῦ εὑρίσκεται ἄνθρωπος τόσον παραπλήσιος τοῦ κτήνους, ὥστε νὰ ἀγνοῇ τὴν χρῆσιν ῥάβδου ἢ δόρατος, καὶ τὴν κατασκευὴν σχοινίου τινὸς πρὸς καταρτισμὸν τόξου καὶ βελῶν. Ἡ οὐσιώδης διαφορὰ κατὰ τοῦτο μεταξὺ τοῦ ἀγρίου καὶ τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου εἶναι, ὅτι ὁ μὲν κατασκευάζει μόνος τὸ ὄργανόν του, ἐκτὸς ἂν, ἐξόχως ὢν ἐπιτήδειος, μεταδίδῃ αὐτὸ εἰς ἄλλους ἀντὶ ἀμοιβῆς· ἐνῷ τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἡνωμένων προσπαθειῶν μυριάδων ἀτόμων, συγκαταβαλόντων τὴν ἐμπειρίαν των πρὸς ἐφεύρεσιν τοῦ πράγματος, καὶ συναψάντων τὰς δυνάμεις των πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ.

Εἶναι δὲ καὶ ἕτερός τις ὁρισμὸς, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ δὲν ἀπαντᾶται εἰσέτι εἰς τὰ βιβλία, φαίνεται ἐπίσης ὡς καὶ ὁ πρῶτος χαρακτηριστικός· οὗτος ἀποκαλεῖ τὸν ἄνθρωπον ζῶον ἀνοῖγον ὁδούς. Ὁδοὺς δὲ λέγοντες, δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἁπλῆν ἀτραπὸν, τὴν ὁποίαν σχηματίζει τὸ κτῆνος, μεταβαῖνον ἀπὸ τοῦ φωλεοῦ του εἰς τὸ ῥυάκιον ὅπου ποτίζεται, ἀλλὰ τὰ διωργανωμέ-

να μέσα ἐκεῖνα τῆς συγκοινωνίας κατὰ ξηράν τε καὶ κατὰ θάλασσαν, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ ν' ἀνταλλάξῃ τὰ προϊόντα τῆς ἰδίας του ἐργασίας ἀντ' ἄλλων, κατεσκευασμένων ἢ προηγμένων παρ' ἀνθρώπων ἄλλων τόπων καὶ ἄλλων κλιμάτων.

Οἱ δύο οὗτοι ὁρισμοὶ εἶναι ἄξιοι πλείονος προσοχῆς παρὰ τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτοὺς μέχρι σήμερον, καθότι οὗτοι εἰσὶ πρακτικῶς ἡ βάσις τῆς νεωτέρας τῶν μηχανικῶν τέχνης. Ζῶντες καθὼς ζῶμεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς προόδου, ἀβλεπτοῦμεν πρὸ τοῦ μεγέθους τῶν μεταβολῶν, αἵτινες γίνονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ τὸ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀτμοκινήτου μηχανῆς καὶ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῶν βιομηχανικῶν τεχνῶν τόσην ἔχει χρησιμότητα πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅσην ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν ἀπέδειξε καὶ ἡ τῆς τυπογραφίας· οὐδ' ὅτι, ἐν τῷ διαστήματι τῶν διανυθέντων ἑκατὸν τελευταίων ἐτῶν, οἱ μηχανικοὶ ἐδιπλασίασαν τὴν μηχανικὴν δύναμιν καὶ ὑπερεδιπλασίασαν τοὺς βιομηχανικοὺς πόρους τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὡς πρὸς τὸν καταναλισκόμενον καιρὸν, ἠλάττωσαν τὸ μέγεθος τῆς ὑδρογείου σφαίρας τοὐλάχιστον κατὰ ἓν τέταρτον τοῦ μεγέθους, τὸ ὁποῖον αὕτη εἶχεν ἐν ἔτει 1765.

Ὡς εἶναι γνωστὸν, σήμερον μεταβαίνει τις ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὰς Ἰνδίας ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς, εἰς δὲ τὴν Κίναν καὶ τὴν Αὐστραλίαν ἐντὸς ἓξ ἑβδομάδων, καὶ ἂν ὑπῆρχεν ἀτμοπλοϊκὴ γραμμὴ ἄμεσος διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Πανάμας, εὐκόλως θὰ περιήρχετό τις τὸν κόσμον ἐντὸς τριῶν μηνῶν. Καὶ ἀκόμη εἴμεθα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πράγματος· τῇ συνάρσει δὲ τοῦ τηλεγράφου ὅταν ὅλα τὰ κυριώτερα μέρη τῆς σφαίρας ἔλθωσιν εἰς συγκοινωνίαν ταχεῖαν καὶ ἄμεσον, εἶναι ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἔθνος τι κεχωρισμένον ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ νὰ μὴ προέλθῃ ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως γενικόν τι ἀγαθὸν, ὑπερβαῖνον πᾶν ὅ,τι ἐτόλμησέ τις νὰ ἐλπίσῃ μέχρι τοῦ νῦν.

Παραλείποντες τοὺς φιλοσοφικοὺς συμπερασμοὺς, καὶ μόνον ἀπεκδεχόμενοι τὴν πρόοδον ὡς πρᾶγμα, ἂς ἐξετάσωμεν πῶς προῆλθεν ἡ ὥθησις, ἵνα ἴδωμεν ἐναργέστερον τὸν σκοπὸν, πρὸς ὃν τείνει ἡ κίνησις.

Δύσκολον εἶναι νὰ μαντεύσωμεν τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ ποιμὴν δὲν εἶχε προσλάβει εἰσέτι τὸν κύνα ὡς βοηθὸν εἰς προφύλα-

ξιν τοῦ ποιμνίου του ἢ εἰς τὴν κυνηγεσίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ βοῦς, ἕνεκα τῆς βραδείας καὶ ὑπομονητικῆς συμπεριφορᾶς του, φαίνεται ὅτι ἐν παντὶ καιρῷ ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν ἄνθρωπον πρὸς καλλιέργειαν τῆς γῆς· ὁ δὲ ἵππος, ἡ εὐγενὴς κατάκτησις αὕτη, ἦλθε βραδύτερον καὶ ἐλαβε θέσιν εἰς τὸν κατάλογον τῶν τοῦ ἀνθρώπου ὑπηρετῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἵππος δὲν ἠδύνατο νὰ πράττῃ τὰ πάντα, ὁ ἄνθρωπος ἀπετάθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ εἰς τὸ ὕδωρ. Ὁ ἀνεμόμυλος εἶναι μία τῶν εὐφυεστέρων ἐφευρέσεων τῶν νεωτέρων χρόνων, καίτοι ἀγνοεῖται ὅλως διόλου πότε ἔγεινε καὶ ὑπὸ τίνος. Ἡμεῖς σήμερον σεμνυνόμεθα, ὅτι ἐφηρμόσαμεν τὴν ἕλικα εἰς προσώθησιν τῶν ἀτμοπλόων μας· ἀλλ' ἡ χρῆσις τοῦ αὐτοῦ τούτου ὀργάνου πρὸς περιστροφὴν ἑνὸς ἀνεμομύλου ὑπῆρχε πρόβλημα δεινότερον πολύ. Εἰς μὲν τὸν ἀνεμόμυλον, τὸ ἐπενεργοῦν ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς ἕλικος καὶ μεταδίδον τὴν δύναμιν αὐτῆς εἰς τὸν μηχανισμὸν, ὃν βάλλει εἰς κίνησιν, εἶναι ὁ ἀήρ· εἰς δὲ τὸ πλοῖον, ὁ μηχανισμὸς περιστρέφει τὴν ἕλικα, καὶ ἡ ἐνέργεια ταύτης ἐντὸς ὑγροῦ ἠρεμοῦντος ὠθεῖ εἰς τὰ πρόσω τὸ περιέχον τὴν μηχανήν. Ὥστε, καθὼς ἕκαστος παρατηρεῖ, τὸ ἓν εἶναι ἀντίστροφον τοῦ ἄλλου.

Ἄλλως τε ὁ ἀὴρ εἶναι στοιχεῖον ἀσαφὲς καὶ ἀβέβαιον· τὸ ὕδωρ εἶναι βεβαιότερον, καὶ εὐκολώτερον μεταχειρίζεται αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος ὡς μέσον κινήσεως. Καλῶς δὲ γινώσκομεν μέχρι τίνος βαθμοῦ οἱ Ῥωμαῖοι μετῆλθον τὸ ὕδωρ ὡς δύναμιν κινητικήν. Ἂν εἶχον μύλους, φαίνεται ὅτι ἦσαν τροχοὶ στημένοι μεταξὺ δύο σκαφῶν καὶ κινούμενοι ὑπὸ τοῦ ρεύματος, καθὼς οἱ τοὺς ὁποίους βλέπομεν ἔτι καὶ σήμερον ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Ῥήνου. Ὅτι ἐσχημάτισάν ποτε καταῤῥάκτας τακτικοὺς, ὑπάρχει ἀμφίβολον· ἄλλως τε δὲ, οἱ χείμαῤῥοι τῆς Ἰταλίας (le fiumane) δὲν ἦσαν ἁρμόδιοι. Ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, οἱ νερόμυλοι κατεσκευάσθησαν ἐξ ἀρχῆς τοῦ μεσαιῶνος εἰς τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης· σήμερον δὲ κινοῦνται παντοίων εἰδῶν μηχαναὶ διὰ τοῦ ὕδατος, μεταχειριζομένου ὡς κινητικὴ δύναμις.

Ἐπ' ἐσχάτων, ὁ Ἄγγλος μηχανικὸς W. Armstrong ἔκαμεν ἐπιτυχῆ τινα ἐφαρμογὴν τῆς δι' ὕδατος κινήσεως. Ἡ ἀπόπειρα ἐγένετο ἐν Newcastle· ἐν γένει τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως ταύτης εἶναι πολὺ ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους τῶν ὀχθῶν τοῦ λιμένος, ὅπου κεῖνται τὰ ναυπηγεῖα, καὶ ἐπομένως ἡ ὑδραυλικὴ παρέχει

ἄπειρον στήλην ὕδατος εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη. Ἐπωφεληθεὶς τοῦτο ὁ ῥηθεὶς μηχανικὸς, καὶ ἐφαρμόσας ἐπιτηδείως τὴν πίεσιν τοῦ καταβλιβομένου ὕδατος, κατώρθωσε νὰ ἀνεγείρῃ διὰ τῶν ἐπὶ τῆς ὄχθης γεράνων ὅσον βάρος ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς ἡ κατασκευή των νὰ κρατήσωσι, καὶ τοῦτο διὰ τῆς ἁπλουστάτης ἀνοίξεως ἢ κλείσεως τύλου τινός.

Τὸ ἐν Bramah ὑδραυλικὸν πιεστήριον ὑπερβαίνει, ἐπὶ συγκεντρώσει δυνάμεως, πᾶν ὅ,τι εἰσέτι ἐπενοήθη ἐν τούτῳ τῷ εἴδει· ὅριον δὲν ἔχει ἄλλο εἰμὴ τὸν βαθμὸν τῆς ἀντιστάσεως τῶν μετάλλων, ἐξ ὧν εἶναι κατεσκευασμένον. Τὰ πιεστήρια, ἅτινα ἐβλήθησαν εἰς χρῆσιν πρὸς ἄρσιν τῶν σωλήνων τῆς γεφύρας τοῦ Menai, ἠδύναντο, κινούμενα ὑπὸ μηχανῆς ἐχούσης δύναμιν 400 ἵππων, νὰ κατορθώσωσιν ὅ,τι ἤθελε κατορθώσει δύναμις 14,200 ἵππων· διότι ἀνήγειρον, βραδέως μὲν ἀλλὰ τακτικῶς, τὸ ἥμισυ τῆς σωληνοειδοῦς γεφύρας, ἤτοι βάρος 900 τόννων, ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος.

Ὁ ἀὴρ, ὡς λίαν ἐλαστικὸς, ἴσως δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ κατὰ πρᾶξιν εἰς συγκέντρωσιν δυνάμεως· εἰς μετάδοσιν ὅμως δυνάμεως ἐπέτυχε σχεδὸν ν' ἀντικαταστήσῃ εἰς τοὺς ἀτμοσφαιρικοὺς σιδηροδρόμους τὴν ἀτμομηχανὴν, καὶ ἡ ἐπιτυχία θὰ ἀπεδεικνύετο πληρεστάτη, ἂν κατωρθοῦντο τελειότερα ἐπιπώματα (soupapes) τοῦ ἀέρος, ἑρμητικώτατα κλείοντα αὐτόν. Ὁπωσδήποτε ὅμως εἰς τὴν ἐπιχειρουμένην σήμερον διατρύπησιν τῶν Ἄλπεων οἱ μηχανικοὶ ὠφελήθησαν ἐπιτηδειότατα ἐκ τῆς ἰδιότητος ταύτης τοῦ ἀέρος.

Ἰδοὺ τί ἔπραξαν. Ὁ ὑπόγειος δρόμος τοῦ Κηνισίου ὄρους (mont Cénis) θὰ ἔχῃ μῆκος 12 χιλιομέτρων γαλλικῶν· ἐπειδὴ δὲ κεῖται 1600 μέτρα ὑπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, ἦτο ἀδύνατον νὰ ὀρυχθῶσιν ἄνωθεν ὀπαὶ πρὸς ἀναπνοὴν τῶν ἐργατῶν. Ὥστε τὸ δυσκολώτατον πάντων ἦτο πῶς νὰ ἀερίζηται ὁ ὑπόγειος ἀδιέξοδος δρόμος, ὅστις ἔμελλε, μέχρι τῆς ἡμισείας ἐκτάσεώς του, νὰ ἔχῃ βάθος 6 χιλιομέτρων. Τὴν δυσκολίαν ταύτην ὑπερενίκησεν ἐπιτηδειότατα ὁ μηχανικὸς Sommeiller, ὠφελούμενος ἔκ τινος ὕδατος καταῤῥέοντος ἐπὶ τῆς ἰταλικῆς κλιτύος τοῦ ὄρους, εἰς ἀπόστασιν 24 μέτρων ἄνω τοῦ στομίου τοῦ ὑπογείου δρόμου. Τὸ ῥυάκιον τοῦτο χρησιμεύει πρὸς συμπύκνωσιν τοῦ ἀέρος εἰς ἐπιτήδειόν τινα θάλαμον, ὅπου καὶ διατηρεῖται ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν ἓξ ἀτμοσφαιρῶν. Ἐκ δὲ τῆς δεξαμενῆς διοχετεύεται διὰ σωλήνων εἰς τὸ βάθος τοῦ ὑπογείου δρόμου, ὅπου χρησιμεύει καὶ ὡς δύναμις, διὰ τῆς ὁποίας ἀνοίγονται ἐντὸς τοῦ βράχου ὑπόνομοι πρὸς ἐκπυρσοκρότησιν καὶ θραῦσιν αὐτοῦ. Ὀκτὼ μηχαναὶ χρησιμεύουσι πρὸς διατρύπησιν, καὶ αὗται ἐντὸς ἓξ ὡρῶν ἀνοίγουσιν εἰς τὸν βράχον ἑκάστη δέκα ὀπὰς, ἐχούσας βάθος ἑνὸς μέτρου. Προσυπολογιζομένου δὲ καὶ τοῦ καιροῦ, ὅστις ἀπαιτεῖται ἵνα γεμισθῇ ἑκάστη ὀπὴ καὶ ἵνα ἀρθῶσιν ἐκ τοῦ μέσου τὰ ἐκ τῆς ἐκρήξεως χαλάσματα, ὁ ὑπόγειος δρόμος προχωρεῖ δύο μέτρα καθ' ἑκάστην. Κατὰ πᾶσαν κίνησιν τοῦ ἐμβόλου ἐκδιδράσκει μέρος τι τοῦ συμπεπιεσμένου ἀέρος, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ πρὸς σχηματισμὸν ἀερίου ῥεύματος πρὸς τελείαν τῶν ἐργατῶν ἄνεσιν. Ὁ εἰρημένος μηχανικὸς ἐλπίζει ὅτι, τελειοποιῶν τοὺς μηχανισμούς του, θὰ κατορθώσῃ ν' ἀνοίγωνται πλειότεραι ὀπαὶ, καὶ ἐπειδὴ ὅσον πλειοτέρα ἐργασία γίνεται, τόσον πλειότερος ἀὴρ δαπανᾶται, ὁ ἀερισμὸς τοῦ ὑπογείου θ' αὐξήσῃ ἀναλόγως τῆς ταχύτητος τῆς ἐργασίας.

Κατὰ πολλὰς καὶ διαφόρους μεθόδους γίνεται χρῆσις εἰς τὴν μηχανικὴν τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος, εἴτε χωριστὰ ἑκάστου, εἴτε καὶ τῶν δύο ὁμοῦ· ἀλλ' ἡ δύναμίς των, συγκρινομένη πρὸς τὴν τοῦ ἀτμοῦ, παρίσταται ὀσημέραι ὑποδεεστέρα.

Ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀτμομηχανῆς εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ μέγιστος τῶν μηχανικῶν θριάμβων, τοὺς ὁποίους ἐπραγματοποίησεν εἰσέτι ὁ ἄνθρωπος. Τὸ μᾶλλον ἄξιον νὰ παραβληθῇ μετὰ τοῦ ἀτμοῦ εἶναι ἡ πολὺ ἀρχαιοτέρα ἐφεύρεσις τῆς πυρίτιδος. Πολλὴ ἐχρειάσθη περίνοια διὰ νὰ συναφθῶσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔνιαί τινες ὕλαι, ν' ἀναμιχθῶσι, νὰ τεθῶσιν ἐντὸς δοχείου, καὶ ἔπειτα, διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας των, νὰ διασταλῶσιν ἐν ἀκαρεῖ καὶ νὰ ἐκκρούσωσι μεταλλικόν τι τεμάχιον μὲ τόσην δύναμιν, ὥστε νὰ τὸ ἐκβάλωσι πρός τινα διεύθυνσιν. Ταῦτα πάντα πολὺ παρομοιάζουσι μὲ ὅσα πράττει καὶ ὁ ἀτμός. Ἡ πυρῖτις ὅμως εἶναι δύναμις οὐσιωδῶς καταστρεπτική· ἐχρειάζετο εἰς αὐτὴν ἄλλη τις δύναμις ἀντίσταθμος, δύναμις οἰκοδομητική· καὶ ὁ ἄνθρωπος εὗρηκε τὴν δύναμιν ταύτην ἐν τῷ ἀτμῷ. Καί τοι ἡ πρακτικὴ τοῦ ἀτμοῦ ἐφαρμογὴ ἐγίνετο πρὸ ὀγδοήκοντα ἤδη ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα, μόλις ὅμως πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἐξετιμήθη ἡ πραγματικὴ αὐτοῦ ἀξία. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν αἱ ἀτμομηχαναὶ ἐπολλα-

πλασιάσθησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, συμπεριλαμβανομένων τῶν μυρίων νέων λειτουργιῶν, εἰς τὰς ὁποίας καθεκάστην τὸν ἐφαρμόζουσιν, εἶναι ἴσως τὸ ἐξαισιώτατον φαινόμενον τῆς βιομηχανικῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου. Εἶναι πρᾶγμα, περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ὁποίου ὅσα καὶ ἂν εἴπῃ τις, βεβαίως δὲν ἐκτρέπεται εἰς ὑπερβολήν.

Ἓν ἐκ τῶν μεγίστων πλεονεκτημάτων τῆς ἀτμομηχανῆς, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δύναται πανταχοῦ νὰ τοποθετηθῇ, εἶναι ἡ θαυμαστὴ εὐκαμψία, μεθ' ἧς ἐκτελεῖ πᾶσαν ἐργασίαν ἀνατιθεμένην εἰς αὐτήν. Μεταξὺ ἐλέφαντος καὶ ἵππου δρομαίου ἡ διαφορὰ εἶναι ὀλιγωτέρα, ἢ μεταξὺ τῆς ἀτμοκινήτου μηχανῆς τῶν μεταλλείων τῆς Κορνουαλλίας καὶ τῆς ἀτμαμάξης σιδηροδρόμου τινός. Τῆς πρώτης ἡ τελειοποίησις προῆλθεν ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἥτις ὑπῆρχε τοῦ νὰ μετακομίζηται εἰς τὴν Κορνουαλλίαν, καὶ τοῦτο διὰ κακῶν ὁδῶν πολλάκις, ὅλη ἡ καύσιμος ὕλη, ἧς εἶχον χρείαν οἱ κάτοικοι. Οἱ μηχανικοὶ λοιπὸν ἐνησχολήθησαν περὶ τὴν ὅσον οἷόν τε οἰκονομίαν τῆς καυσίμου ταύτης ὕλης, καὶ ηὐδοκίμησαν πληρέστατα κατὰ τοῦτο. Πρὸς τὸν ὅστις συνείθισε ν' ἀκούῃ τὸν κρότον τῶν ἀτμομηχανῶν τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν ἐργοστασίων, οὐδὲν παραδοξότερον τῆς ἡσύχου καὶ σιωπηλῆς ἐνεργείας τῶν τῆς Κορνουαλλίας μηχανῶν. Τότε ἐπιτηδείως ἔγεινεν εἰς αὐτὰς περὶ πάντων πρόνοια, ὥστε δὲν χάνουσιν οὐδ' ἐλάχιστον μόριον καπνοῦ· οὐδὲ τὰ νέφη βλέπει τις ἐπ' αὐτῶν ἐκεῖνα, τὰ ἀποτυφλοῦντα τοὺς ὀφθαλμούς, οὐδὲ τὰς ἐλαιώδεις αἰσθάνεται ἀποφορὰς, αἵτινες πνίγουσι τὸν λάρυγγα, οὐδὲ ἀτμὸν ἀποδιδράσκοντα, καὶ οὐδὲ κρότον τινά. Λαβαί τινες κομψαὶ ἐκ χαλκοῦ στίλβοντος, τὰς ὁποίας ὁ μηχανικὸς ὁτὲ μὲν ἕλκει, ὁτὲ δὲ ὠθεῖ, ἰδοὺ τί ἀρκεῖ ἵνα τὸ θηρίον ἐκεῖνο ἄρῃ εἰς τὸν ὦμόν του ποσὰ βαρύτατα μεταλλικοῦ χώματος, καὶ μεταφέρῃ αὐτὰ ἀφ' ἑνὸς μέρους εἰς ἄλλο, καὶ ἀποθέσῃ αὐτὰ εἰς τὸν ὡρισμένον τόπον· ἀναπαύεται δ' ἔπειτα δέκα ἢ εἴκοσι δευτερόλεπτα, καθὼς τύχῃ χρεία, ἕως νὰ ζητηθῇ παρ' αὐτοῦ νέα ὑπηρεσία. Τοῦτο δ' ἐπαναλαμβάνεται ἐκ διαλειμμάτων καθ' ὅλας τὰς εἰκοσιτέσσαρας ὥρας τοῦ ἡμερονυκτίου, ὅλας ἑβδομάδας καὶ ὅλους μῆνας, ἄνευ οἴκτου καὶ ἀναπαύσεως.

Παραβάλετε λοιπὸν πρὸς τὸν ἥρεμον τοῦτον γίγαντα τὴν ὠκύποδα καὶ κούφην ἀτμάμαξαν, διανύουσαν τὰς ἀποστάσεις πρὸς

80 χιλιόμετρα καὶ ἐπέκεινα κατὰ πᾶσαν ὥραν μετὰ τῶν 1000 ἢ 1200 παλμῶν αὐτῆς κατὰ πᾶν λεπτὸν, καταναλίσκουσαν ὄρη γαιανθράκων, καὶ προχέουσαν εἰς ὅλους τοὺς ἀέρας κατὰ πάντα κτύπον τῶν πωμάτων αὐτῆς τὴν ζωτικὴν θερμότητά της καὶ τὴν ἀναπνοήν. Οὐδὲν ἐποίησεν ὁ ἄνθρωπος ὁμοιότερον ζώου παρὰ ταύτην τὴν μηχανήν. Δὲν εἶναι χρεία μεγάλης φαντασίας διὰ νὰ συγκρίνῃ τις τὸν ἀτμοκίνητον τοῦτον ἵππον μετὰ τοῦ συναγωνιστοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἵππου, ὅστις σύγκειται ἐξ ὀστέων καὶ ἐκ σαρκός. Καθὼς αὐτὸς τρέφεται ἐκ χόρτου καὶ κριθῆς, οὕτω καὶ τὸ τέρας, περὶ οὗ ὁ λόγος, ἔχει τὴν τροφήν του, φυσικὴν καὶ ταύτην, τὴν ὁποίαν καταβιβρώσκει εἰς μεγάλα ποσά· τροφὴν, τὴν ὁποίαν καθιστᾷ οὕτω μέλαιναν ὑπόγειος καθέψησις, καὶ ἡ ὁποία διαχέει εἰς τοὺς εὐρεῖς πνεύμονάς του γενναίαν θερμότητα, πρῶτον μὲν κυκλοφοροῦσαν ἐν τῷ σώματι διὰ τῶν φλεβῶν αὐτοῦ, καὶ τέλος διασκορπιζομένην εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῶν περιττωμάτων τοῦ ἀναβρασμοῦ καὶ τῆς ἀναφλέξεως.

Ἀλλ' ἡ παραβολὴ αὕτη παύει ἐξ ἀνάγκης, ὅταν φθάσῃ μέχρι τινὸς σημείου· διότι ἐνῷ τὰ ἔμψυχα ὄντα τῆς κτίσεως ὁδηγοῦνται οἰκοθεν πῶς νὰ τρέφωνται καὶ νὰ ἐκπληρῶσιν ὅλας τὰς λειτουργίας, διὰ τὰς ὁποίας ἐπλάσθησαν, αἱ μηχαναὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἄνευ τῆς ἀδιαλείπτου καὶ ἀμέσου συνάρσεως τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ ἄνευ τῆς προνοίας αὐτοῦ, ἀπομένουσι πολυσύνθετα σώματα ἐκ σιδήρου ἢ ξύλου, ἀδρανῆ ὅλως καὶ ἀνωφελῆ, καθὼς ἦσαν ὅταν αἱ ὕλαι, ἐξ ὧν συντίθενται, ἐκάθευδον εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ἢ εἰς τὰς φάραγγας τῶν ὀρέων. Ἡ ἀτμοκίνητος μηχανὴ προώρισται ἴσως ἵνα προσεγγίσῃ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς τὸ ζῶον, ὄχι ὅμως καὶ κατὰ τὴν ἀπομίμησιν τῶν σχημάτων αὐτοῦ. Ὅλη ἡ κατασκευὴ τῆς μηχανῆς ὑπηγορεύθη ἐκ τῆς χρησιμότητος αὐτῆς, οὐδόλως λαβοῦσα ὡς τύπον τὴν ἔμψυχον φύσιν. Ἡ ἀτμοκίνητος μηχανὴ εἶναι ποίημα καθαρῶς ἰδιότυπον, καὶ, τὸ παράδοξον, καμμία δὲν ἐπενοήθη νέα ἀρχὴ ἀφότου ὁ περιώνυμος **Watt** τὴν κατεσκεύασεν ὁποία εἶναι καὶ σήμερον· τοὐλάχιστον δὲν ἔγεινεν εἰς αὐτὴν καμμία προσθήκη, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ προεῖδεν ὁ ἔξοχος ἐκεῖνος μηχανικός. Ἡ πρόοδος, ἥτις ἐγένετο ἔκτοτε, προέρχεται ἐκ τῆς ἀείποτε αὐξούσης τελειοποιήσεως περὶ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς, μᾶλλον δὲ ἴσως ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς ἑκάστου μέρους καὶ ἑκάστης μηχανῆς εἰς τὴν ἀπαιτουμένην ἐργασίαν.

Κατὰ θεωρίαν δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ὅριον τὸ μέγεθος τοῦ κυλίνδρου ἀτμομηχανῆς τινος, καὶ ἑπομένως οὔτε ἡ δύναμις ἡ ἀποκτωμένη ἐξ αὐτοῦ· κατὰ πρᾶξιν ὅμως, οἱ μηχανικοὶ προτιμοῦν ἐν γένει νὰ μεταχειρίζωνται δύο ἢ καὶ πλειοτέρας μηχανὰς πρὸς ἐκτέλεσιν βαρυτάτης τινὸς ἐργασίας, ἀντὶ ν' αὐξάνωσιν εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν δύναμιν μιᾶς μόνης. Εἰς τὴν Κορνουαλλίαν ὑπάρχουσι πολλαὶ ἀτμοκίνητοι ἀντλίαι, τῶν ὁποίων οἱ κύλινδροι ἔχουσιν ἕως 100 δακτύλων διάμετρον. Αἱ ἀντλίαι, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθησαν πρὸς ἀποξήρανσιν τῆς θαλάσσης τοῦ Harlem, εἶχον διάμετρον 144 δακτύλων. Αἱ διπλαῖ μηχαναὶ δύο ἀγγλικῶν δικρότων, τοῦ Μαχητοῦ καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, ὀνομαστικὴν μὲν δύναμιν ἔχουσι 1250 καὶ 1300 ἵππων, πραγματικῶς δὲ ἔχουσι 5 ἕως 6,000 ἵππων δύναμιν. Ἀλλ' ὅταν ἦναι χρεία μεγαλητέρας τινὸς δυνάμεως, προτιμότερον θεωροῦσιν οἱ μηχανικοὶ νὰ διανέμωσιν αὐτὴν, ὡς ἔπραξαν εἰς τὸ τεράστιον ἐκεῖνο ἀτμόπλουν, τὸν Μέγαν Ἀνατολικὸν, εἰς δύο μηχανάς· ἐπειδὴ ἄλλως ἔπρεπεν, ὄχι μόνον ὁ κύλινδρος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα τεμάχια, ἐξ ὧν συντίθεται ἡ μηχανὴ, νὰ λάβωσιν ἀνάλογον μέγεθος.

Ἡ δὲ κατασκευὴ τῶν μεγάλων ἀτμοκινήτων μηχανῶν ἀπήτησε τὴν τελειοποίησιν τῶν ἐργαλείων, καὶ πολλὰς βελτιώσεις εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς σιδηρουργίας. Ποτὲ ὅμως δὲν θὰ κατωρθοῦτο νὰ προβῇ καὶ αὕτη εἰς ὃ προέβη, ἄνευ τῆς βοηθείας πάλιν τῆς ἀτμοκινήτου μηχανῆς. Ἡ τε κατασκευὴ τῶν ἐργαλείων καὶ ἡ μηχανὴ αὐτὴ προήχθησαν εἰς τοσοῦτον βελτιώσεως ἐξ ἀμοιβαίας συνάρσεως, ὥστε τὰ μεγάλα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου ἐργοστάσια τῶν ἀτμοκινήτων μηχανῶν εἰσὶν ἀληθῶς ἡ δόξα τοῦ μηχανικοῦ νοὸς τοῦ ἀνθρώπου, παριστῶντα τὸν μέγιστον τῶν τοῦ νοὸς ἐπὶ τῆς ὕλης θριάμβων, ὧν ἔγεινέ ποτε ὁ κόσμος θεατής. Οὐδὲν ἐξαισιώτερον τοῦ νὰ βλέπῃ τις ὄγκον σιδήρου βάρους ἓξ καὶ ὀκτὼ τόννων, σφυρηλατούμενον ὑπὸ τοὺς ἀλλεπαλλήλους κτύπους μιᾶς σφύρας τοῦ Nasmyt, ἢ τὰς μεγάλας ἐκείνας πλάκας, διὰ τῶν ὁποίων σήμερον θωρακίζουσι τὰ πολεμικὰ πλοῖα, πλάκας ἐχούσας πάχος 4 καὶ 5 δακτύλων, καὶ βάρος 10 ἢ 12 τόννων, κατασκευαζομένας οὕτω ὑπὸ τὰ σήμερον ἐν χρήσει κυκλώπεια ἐκεῖνα ἐλασματουργεῖα. Τί δὲ θαυμαστότερον τῳόντι τῶν μηχανῶν ἐκείνων, αἵτινες ροκανίζωσι, πριονίζουσι, τορνεύουσιν ἢ ρινίζουσι τὸν σκληρότερον τῶν σιδήρων μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας, ἀπαραλλάκτως ὡς ἂν ἦτο ξύλον ὁ σίδηρος.

Πρὸς τὸν μηχανικὸν, αὕτη ἡ τελειότης τῆς ἐργασίας εἶναι ἐπιτερπεστέρα καὶ ἐξαισιωτέρα παρὰ τὴν ἀνάπτυξιν μεγίστης τινὸς δυνάμεως. Διὰ τῶν μηχανικῶν μέτρων τοῦ Vithworth δοκιμάζονται ποσὰ, τὰ ὁποῖα οὔτε ὁ δάκτυλος τοῦ ἀνθρώπου δύναται νὰ γνωρίσῃ διὰ τῆς ἁφῆς, οὐδὲ ὁ ὀφθαλμὸς ἄνευ μικροσκοπίου. Ὅστις παρετήρησε τὴν τελειότητα τῆς ἐργασίας, ἥτις ἀπαιτεῖται ἵνα ἀτμοκίνητός τις μηχανὴ σιδηροδρόμου ἢ ἀτμοπλόου δώσῃ τοὺς παλμοὺς αὐτῆς μὲ τόσην ταχύτητα, χωρὶς νὰ μετακινηθῇ ἐκ τοῦ οἰκείου τόπου οὐδὲν ἐκ τῶν τεμαχίων της, γινώσκει ὅτι αὕτη ἡ τελεία συναρμογὴ ὅλων τῶν μερῶν τῆς μηχανῆς δὲν εἶναι ματαιοπονία, ἀλλ' ἀποτελεῖ πραγματικῶς τὴν κυρίαν πηγὴν τῆς δυνάμεως τῶν νεωτέρων μηχανῶν. Αὕτη ἡ τελειοποίησις ἐσυμπλασίασε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς λειτουργίας τῶν σημερινῶν μηχανῶν, συγκρινομένων πρὸς τὰς ὑπαρχούσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου, ὑποτιθεμένου, ἐννοεῖται, ὅτι τὸ μέγεθος ἐκείνων καὶ τούτων εἶναι τὸ αὐτό. Τὸ ἔργον τῶν βαμβακοκλωστείων εἶναι ἀρίστη περὶ τούτου ἀπόδειξις.

Ὑπελογίσθη, ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅταν ἡ βιομηχανία τοῦ βάμβακος διάκηται ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ, μόνον διὰ τὴν κλῶσιν τοῦ βάμβακος εἶναι εἰς ἀδιάλειπτον ἐργασίαν 30 ἑκατομμύρια ὀβελῶν· εἰς τρόπον ὥστε ὅλοι οἱ κάτοικοι καὶ τῶν τριῶν βασιλείων τῆς μεγάλης Βρεττανίας, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ παιδία, ἐὰν δώδεκα ὥρας τῆς ἡμέρας εἰργάζοντο, δὲν θὰ κατώρθουν τοσοῦτον. Ἐχρειάζοντο σχεδὸν ἄλλοι τόσοι κάτοικοι μόνον διὰ νὰ παρασκευάζωσι τὸν βάμβακα διὰ τοὺς ὀβελοὺς, καὶ ὅλος ὁλόκληρος ὑφαντῶν διὰ νὰ προάξωσιν ὅ,τι προάγουσιν αἱ 300,000 ἀτμοκινήτων μηχανῶν, δι' ὧν ὑφαίνεται ὁ βάμβαξ οὗτος· καὶ οὐδὲν λέγομεν περὶ τῶν ἄλλων φάσεων, τὰς ὁποίας διέρχεται πρὶν ἢ παραδοθῇ εἰς τὸ ἐμπόριον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ βάμβακος· ἂν δὲ εἰς αὐτὰ προστεθῇ ἡ τῶν μαλλίων κλῶσις καὶ ὕφανσις, ἡ τῆς κανναβίδος καὶ ὅλων τῶν ἄλλων κλωστίμων ὑλῶν, τὰς ὁποίας ἀνέλαβεν ἡ βιομηχανία, τοσαύτη ὑπάρχει ἡ ἀναλισκομένη εἰς αὐτὰ δύναμις, ὥστε, ἐνώπιον αὐτῆς, ἡ εἰς μόνον τὸν βάμβακα καταβαλλομένη παρίσταται ὡς, οὕτως εἰπεῖν, ἀσήμαντος.

Ἀλλ' ὅσον τεραστία καὶ ἂν φαίνεται ἡ ποικιλία καὶ ἡ ποσότης τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα προάγει ἡ ἀένναος ἐνέργεια τῶν ἑκατομμυρίων τῶν ἵππων, οὓς ἐποίησε διὰ τοῦ ἀτμοῦ ἡ μηχανικὴ τέχνη, ὅλη αὕτη ἡ ἐργασία θὰ ἀπέβαινε ματαία, ἄνευ τῆς ἀρωγῆς, τὴν ὁποίαν πορίζεται ἐξ ἄλλου τινὸς κλάδου τῆς αὐτῆς τέχνης. Ἂν δὲν ἦτο τόσον εὔκολον νὰ συνεισφέρωσιν ὅλαι αἱ ἐσχατιαὶ τῆς γῆς τὰς πρώτας αὐτῶν ὕλας εἰς τοὺς τόπους, ὅπου ἡ φύσις ἐδαψίλευσε σιδηρον καὶ γαιάνθρακας, τάχιστα θὰ ἔμενον ἀργαὶ αἱ ἀτμοκίνητοι μηχαναί. Ὡσαύτως δὲ εἶναι ἀναγκαιότατον τὸ νὰ δύνανται τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα νὰ μετακομίζωνται εὐκόλως εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Ἐντεῦθα δὲ πλέον ἐκλείπει ἡ δόξα τοῦ μηχανικοῦ, τοῦ ἰδίως περὶ τὰς μηχανὰς ἀσχολουμένου, ἀπέναντι τῆς τοῦ μηχανικοῦ, εἰς ὃν ἀνάγεται ἡ κατασκευὴ τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν ἀτμοπλόων.

Ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ἡ θάλασσα εἶναι καὶ ἔσεται ἴσως διὰ παντὸς ἡ μεγάλη ὁδὸς τῶν ἐθνῶν. Ἀπὸ τοῦ πλοίου Ἀργοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν, μέχρι τοῦ Μεγάλου Ἀνατολικοῦ, οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔπαυσαν, ἐν διαστήματι τρισχιλίων ἐνιαυτῶν, νὰ καταγίνωνται πρὸς λύσιν τοῦ μεγάλου προβλήματος πῶς νὰ καταλύσωσι τοὺς φραγμοὺς, τοὺς ὁποίους παρεμβάλλει ὁ Ὠκεανός. Καίτοι ἡ πρόοδος ἐβάδισεν ἄνευ διακοπῆς καὶ θαυμάσια ἐγένοντο πράγματα, ὅταν βλέπῃ τις ὅ,τι ἐπράχθη ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν, τῶν τελευταίων, ἀπορεῖ πῶς τόσον ὀλίγα εἶχον πραχθῆ κατὰ τοὺς προηγηθέντας τριάκοντα αἰῶνας. Καθὼς προχωροῦμεν, ὁ ἄνθρωπος θὰ κατορθώσῃ νὰ περιέρχηται τὴν γῆν εὐκόλως ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν!

Ἡ ἐφεύρεσις τῆς μαγνητικῆς πυξίδος καὶ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ νέου κόσμου παρέσχον εἰς τὴν ναυτιλίαν ἄπειρον πρόοδον· οὐδὲν ὅμως συνετέλεσε πρὸς τὴν ναυτικὴν τέχνην, ὅσον ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὴν κίνησιν τῶν πλοίων.

Ἵνα δὲ ἐννοήσῃ τις ὁποῖον πρόβλημα ἔχει ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ ναυπηγός, εἶναι χρεία νὰ σημειώσῃ, ὅτι πλοῖον, 1500 τόννων χωρητικότητος, παραδείγματος χάριν, καὶ 250 ποδῶν μήκους, καὶ 20 ποδῶν βυθοῦ ἐν τοῖς ὕδασι, μεταθέτει 20 τόννων ὕδωρ κατὰ πάντα πόδα τοῦ ἐπὶ τὰ πρόσω δρόμου αὐτοῦ. Τὸ ζήτημα λοιπὸν εἶναι τοῦτο: ὁποία τις οἰκονομία δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τοῦ ὄγκου τούτου τοῦ ὕδατος! Ἐὰν τὸν πληθύνῃ ἐναντίον του,

καθὼς ἔπραττον τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα πλοῖα μὲ τὰς πεφυσημένας πρώρας των, ὄχι μόνον ἀναγκάζεται νὰ τὸν ἀναβαίνῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ χάνῃ πλεῖστον μέρος δυνάμεως, ὑποφέρον βάρος, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο ν' ἀπορρίπτῃ εἰς τὰς πλευράς του. Ἡ ναυπηγία λοιπὸν ζητεῖ πῶς νὰ μεταθέτῃ ἐπιτηδειότερον τὸ ὕδωρ εἰς τὰ πλάγια καὶ ὑποκάτω. Ἵνα παρακολουθήσωμεν λοιπὸν καλήτερον τὴν πρόοδον, ἥτις ἔγεινε κατὰ τοῦτο ἐπ' ἐσχάτων, ἂς λάβωμεν ὡς μονάδα τὴν ἀντίστασιν, τὴν ὁποίαν ἀπαντᾷ ἐντὸς τῶν ὑδάτων μία τετράγωνος κιβωτός. Μόνον ἂν στρογγυλεύσῃ τις τὰς γωνίας της, ἡ δύναμις, ἥτις ἀναγκαιοῖ ὅπως ἡ κιβωτὸς προχωρήσῃ ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ἐλαττοῦται κατὰ τὸ ἓν τρίτον· μετὰ δὲ τὰς καμπύλας τῶν πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἀρίστων πλοίων, ἡ ἀντίστασις εἶχεν ἐλαττωθῆ κατὰ τὰ δύο τρίτα. Σήμερον, κατὰ τὰς γραμμὰς, τὰς ὁποίας ἡ ναυπηγία ἐνέκρινεν ὡς ἁρμοδιωτέρας, ἡ ἀντίστασις εἶναι τὸ δωδέκατον τῆς ἀπαντωμένης ὑπὸ τῆς τετραγώνου κιβωτοῦ, τὴν ὁποίαν ἐφέρομεν ὡς παράδειγμα· δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία, ὅτι μετ' οὐ πολὺ θὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἀντίστασις αὕτη εἰς τὸ εἰκοστὸν ἢ καὶ εἰκοστὸν τέταρτον. Ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι, πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν, μηχαναὶ 500 ἵππων δυνάμεως μόλις κατώρθουν νὰ παράσχωσι 10 μιλίων δρόμον κατὰ πᾶσαν ὥραν εἰς πλοῖα χωρητικότητος 1000 τόννων, ἐνῷ σήμερον, διὰ τῶν αὐτῶν μηχανῶν, πλοῖα χωρητικότητος 1500 τόννων διατρέχουσι 14 μίλια, μάλιστα δὲ καὶ περισσότερα. Τὰ ἀτμόπλοα τοῦ Holyhead διανύουσι τακτικῶς 20 μίλια κατὰ πᾶσαν ὥραν· καὶ ὅμως ἀκόμη τοῦτο δὲν εὐχαριστεῖ τοὺς ναυπηγούς! Ζητοῦσι πλειότερον· διϊσχυρίζονται, ὅτι θὰ κατορθώσουν πλοῖα διαπλέοντα τὸν Ἀτλαντικὸν, τοιαῦτα, ὥστε νὰ διανύωσι 500 μίλ. κατὰ πᾶσαν ἡμέραν. Ἀληθῶς, ἐὰν ὁ Μέγας Ἀνατολικὸς κατεσκευάζετο ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ταχύτητος μόνον, θὰ κατώρθωνε τὴν ἀνδραγαθίαν ταύτην εὐχερῶς· ἀλλ' ὁ πρώτιστος σκοπὸς τῶν ναυπηγῶν αὐτοῦ ἦτο ἡ χωρητικότης, καὶ ὑπελόγισαν τὸν δρόμον του εἰς 15 κατὰ μέσον ὅρον μίλια, τὰ ὁποῖα καὶ εὐκόλως διανύει εἴτε ἐπὶ γαληνιαίας θαλάσσης, εἴτε καὶ ἐπὶ τρικυμιώδους. Τὸ σκάφος τοῦτο διένυσεν ἕως 475 ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν, ἀλλ' ὁ κατὰ μέσον ὅρον δρόμος του εἶναι περὶ τὰ 360 μίλια ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας, ἤτοι 15 ἐντὸς μιᾶς ὥρας. Αὕτη ἡ ταχύτης εἶναι ἡ τῶν καλητέρων σημερινῶν ἀτμοπλόων.

Καὶ ὄχι μόνον κατὰ τὴν ταχυπλοΐαν ἐπραγματοποιήθη τηλικαύτη πρόοδος, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος τῶν σκαφῶν ηὔξησε κατ' ἀναλογίαν ἔτι μείζονα. Πρὸ τριάκοντα ἐτῶν, τὰ μέγιστα τῶν πλοίων, ἅτινα κατεσκευάζοντο διὰ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἰνδιῶν, ἦσαν 1300 τόννων, καὶ τὸ μέγιστον τῶν πολεμικῶν 2,000 τόννων. Ὅτε πρὸ δώδεκα ἐτῶν εἶχε βληθῇ εἰς τὰ ὕδατα τὸ Ἀγγλικὸν τρίκροτον ὁ Οὐελλικτών, ἔχον 3,800 τόννων χωρητικότητα, ἐθαύμασεν ὁ κόσμος· τὸ δὲ ἀτμόπλουν Ἱμαλαΐα, 3,600 τόννων, ναυπηγηθὲν ἔπειτα, ἦτο τὸ μέγιστον τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ὧν ἔγεινεν ἕως τότε ὁ κόσμος θεατής. Σήμερον αἱ θωρηκταὶ φρεγάται τῆς πρώτης τάξεως χωροῦσιν οὐχ ἧττον ἢ 6,000 τόννων. Ὁ Μέγας Ἀνατολικὸς ἔχει μῆκος μὲν 691 ποδῶν, πλάτος δὲ 83· καὶ ὀνομαστικὴν μὲν χωρητικότητα ἔχει 18,914 τόννων, πραγματικῶς δὲ δύναται νὰ περιλάβῃ 25,000 τόννων. Ἡ κεκηρυγμένη δύναμις τῶν τροχῶν αὐτοῦ εἶναι 3,600 ἵππων, ἡ δὲ τῆς ἕλικος αὐτοῦ 4,800· τὸ ὅλον ὁμοῦ 8,400 ἵππων δύναμις. Ἂν καὶ ἐμπορικῶς τὸ σκάφος τοῦτο δὲν ηὐδοκίμησεν ὅσον ἀπεξεδέχοντο ἐξ αὐτοῦ, τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι οἱ ναυπηγοί του ἠγνόουν τί ἔπραττον, ἀλλ' ἁπλῶς, ὅτι ἐγεννήθη πρὸ τοῦ καιροῦ του· ὁ κόσμος δὲν παρεσκευάσθη εἰσέτι διὰ πλοῖα τοιούτου μεγέθους. Οἱ λιμένες τῆς Ἀγγλίας δὲν ἦσαν ἀρκούντως χωρητικοὶ δι' αὐτό, ὥστε οὐδαμοῦ εὑρίσκετο δεξαμενή, ἐντὸς τῆς ὁποίας νὰ ἐπισκευάζηται. Ἕνεκα τούτων, ἡ μὲν ἐπιχείρησις τοῦ Μεγάλου Ἀνατολικοῦ ἀπέβη ἐπιζήμιος, ἀλλ' ὅμως ἡ κατασκευή του ἔπραξεν ὑπὲρ πᾶν ὅ,τι ἐπράχθη προηγουμένως πρὸς λύσιν τῶν πλείστων ναυπηγικῶν προβλημάτων. Ὁπωσδήποτε, πρὶν ἢ κατορθωθῶσιν οἰκονομικῶς χωρητικότητες 10,000 τόννων καὶ ταχύτητες 20 μιλίων κατὰ πᾶσαν ὥραν, εἶναι χρεία νὰ γίνωσι καὶ ἄλλαι νέαι πρόοδοι εἴς τε τὸ σχῆμα τῶν πλοίων καὶ εἰς τὴν μετ' ἀσφαλείας χρῆσιν τῶν ἀτμομηχανῶν κατὰ θάλασσαν. Ἡ δυσκολία ἔγκειται, ὄχι τόσον εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν μηχανῶν, ὅσον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνατίθεται ἡ κίνησις αὐτῶν· ὥστε εἶναι δυσκολία, ἥτις δὲν δύναται νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺν καιρόν. Ὡς πρὸς τοῦτο τὸ Ἀμερικανικὸν ναυτικὸν ὑπερέχει πάντων τῶν ἄλλων ἐθνῶν κατὰ τὴν ὥραν ταύτην.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ, εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοσοῦτον ἐπεξειργάσθησαν

τὸ ἀτμοκίνητον πλοῖον, ὥστε σχετικῶς ἠμελήθησαν τὰ ἱστιοφόρα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι ἡ βελτίωσις τῶν γραμμῶν πολὺ ἔπραξεν, ἀλλ' ὁ νέος καταρτισμὸς τῶν ἱστίων των καὶ τῆς σιδηρᾶς ἀποσκευῆς των ὑπόσχεται ἔτι πλέον. Νῦν, ὅτε εἶδον, ὅτι δύναται νὰ δοθῇ εἰς τὰ σκάφη μῆκος μέγιστον, θὰ εἰσάξωσι τέσσαρα ἢ καὶ πέντε ἱστία, ἀντὶ τῶν κλασικῶν τριῶν μόνον, ἐπομένως δὲ θὰ προσθέσωσι καὶ πλείονας ἱστοὺς, καὶ τότε οὐδὲν θὰ ἐμποδίζῃ τὸ νὰ ἐκτελῶνται αἱ βαρύταται τῶν ναυτικῶν ἐργασιῶν διὰ μικρᾶς τινος ἀτμομηχανῆς, ὀκτὼ ἢ δέκα ἵππων δυνάμεως, τεθειμένης ἐντὸς τοῦ πλοίου. Μὲ τὰς ἐντελείας δὲ ταύτας τί παράδοξον νὰ ἐπιτευχθῇ παρὰ τοῦ ἀνέμου, τοῦ παλαιοῦ μὲν ἀλλ' ἀσταθοῦς τούτου συμβοηθοῦ, τάχος ὅσον σχεδὸν παρέχει ὁ ἀτμὸς σήμερον; ἢ μήπως τάχος εἴκοσι μιλίων κατὰ πᾶσαν ὥραν εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον εἰς τὰ ἱστιοφόρα πλοῖα;

Αὔτη δὲ ἡ αὔξησις τοῦ μεγέθους τῶν πλοίων, ὡς καὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, ἀπήτησε νὰ εὐρυνθῶσιν ἀναλόγως καὶ οἱ λιμένες, εἰς τοὺς ὁποίους προσορμίζονται· ἐνησχολήθησαν λοιπὸν οἱ εἰδικοὶ μηχανικοὶ εἰς τὸ ἔργον, καὶ ηὐδοκίμησαν ἀπέναντι τῶν νέων ἀπαιτήσεων. Τινὰ τῶν νεωτέρων ἔργων ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν λιμένων τάττονται μεταξὺ τῶν θαυμαστοτέρων τοῦ κόσμου, καὶ, ἂν μάλιστα λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰς ὑπερβληθείσας δυσκολίας, ὑπερτεροῦσι κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὰς ἐπινοίας τῆς τέχνης ἅπαντα ὅσα οἰκοδομήματα ἱδρύθησαν ἐπὶ τῆς στερεᾶς γῆς, ὁποιασδήποτε καὶ ἂν ὦσι ταῦτα φύσεως.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐξετέλεσαν ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐφάνησαν εἰς αὐτοὺς γιγάντεια· οὐδὲν ὅμως ἐξ ἐκείνων δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰ τῶν νεωτέρων ἀρχιτεκτόνων. Ἡ Μεσόγειος ἀφθονεῖ φυσικῶν ὁρμητηρίων, τὰ ὁποῖα ἐπήρκουν εἰς τὰ μικρὰ καὶ πλατέα κατὰ τὸν πυθμένα σκάφη τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων· ἀλλὰ σήμερον τίς ὁ ποιῶν λόγον περὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ λιμένος τῆς Ὀστίας, ὅστις θεωρεῖται ἐν τούτοις ὡς τὸ μέγιστον τῶν ἔργων, ἅτινα οἱ ἀρχαῖοι χρόνοι ἐπεχείρησαν ἐν τῷ εἴδει, περὶ οὗ ὁ λόγος; Τοῦ Τραϊανοῦ ὁ λιμὴν ὁπωσδήποτε ἦτο ἐξάγωνός τις δεξαμενὴ, περιλαμβάνουσα ἕως ἑβδομήκοντα στρεμμάτων χώραν, ἐπομένως δὲ, μικρότερος τοῦ ἐν Blackwall ἐπινείου (dock) τῆς Βικτωρίας. Ὁ λιμὴν τῆς Ὀστίας δὲν εἶχεν ἴσως βάθος πλειότερον τῶν δέκα ποδῶν, καὶ οὔτε κλεισιάδας εἶχεν, οὔτε ὑδρο-

φράκτας· ὁ δὲ τοῦ Κλαυδιανοῦ λιμὴν, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἔκτασιν, ἦτο ὅ,τι σχεδὸν εἶναι ὁ ἐν Γραντονίῳ λιμὴν τοῦ δουκὸς Buccleugh· ἐνδέχεται μάλιστα ὅτι, ὡς τέχνης ἔργον, ὁ αὐτοκρατορικὸς λιμὴν ἐκεῖνος ὑπῆρχεν ὑποδεέστερος τοῦ δουκικοῦ.

Μέχρι τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, οἱ ναῦται ηὐχαριστοῦντο προσορμιζόμενοι εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς πεποιημένους κολπίσκους ἢ λιμένας. Τότε ἐφρονεῖτο, ὅτι ἤρκει νὰ κτισθῶσιν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν ποταμοῦ τινος ἢ φυσικοῦ ὅρμου ἀποβάθραι· ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξέτεινον προκυμαίαν τινὰ μικρὰν πρὸς τὸ πέλαγος, ἐσκάπτοντο δὲ καί τινα πακτωτήρια εἰς τοὺς βασιλικοὺς ναυστάθμους πρὸς ἐπισκευὴν τῶν πλοίων.

Πρῶτος ὁ γάλλος Cessart ἠτένισε πρὸς τὰς δυσκολίας τοῦ πράγματος, καὶ ἐπειράθη τολμηρῶς νὰ τὰς ἐκνικήσῃ. Οὗτος εἶχε προτείνει ἐν ἔτει 1783 τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀνοικτοῦ ὅρμου τοῦ Χερβούργου εἰς λιμένα περίκλειστον, σχεδιάσας τὴν γνωστὴν περιώνυμον προκυμαίαν. Τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἠσπάσθη πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου, θεωρητικῶς μὲν ὑπῆρχεν εὐφυὲς καὶ ἀνελλιπὲς, ἐλανθάνετο δὲ μόνον ὁ μηχανικὸς ὑπολογίζων ὡς ὑπελόγιζε τὴν δύναμιν, ἥτις ἔδει νὰ δοθῇ εἰς τοὺς ξυλίνους κώνους, καὶ διά τε τὸ λάθος τοῦτο καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν χρημάτων, ὁ ἀρχικὸς τρόπος τῆς κατασκευῆς ἐγκατελείφθη, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐρριμόσθη κατὰ μέγα μέρος τὸ σύστημα τῆς θεμελιώσεως διὰ πετρῶν καταδυομένων ἐν ἀπωλείᾳ. Τὸ ἀπότελεσμα ἔγεινεν ἐν τούτοις, καὶ ἐδικαίωσε πληρέστατα τὴν θεωρίαν τοῦ μηχανικοῦ. Ἡ προκυμαία ἀπεπερατώθη δαπάνῃ 230 λιτρῶν ςερλινῶν (ἤτοι 19,166 φράγκων) κατὰ πᾶν μέτρον, καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἐπετεύχθη πληρέστατα.

Μόλις δὲ μετὰ τριάκοντα ἔτη (τῷ 1812) οἱ Ἄγγλοι ἐπεχείρησαν ἀνάλογόν τινα ἐργασίαν, ἀρχήσαντες τὴν προκυμαίαν τοῦ Πλυμούθου. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ἡ μὲν τοῦ Χερβούργου ἔχει μῆκος 3,800 μέτρων, ἐνῷ τὸ μῆκος τῆς τοῦ Πλυμούθου δὲν ὑπερβαίνει τὰ 1,590. Καὶ ἐπὶ πλημμύρας πολλῆς, ἡ μὲν Ἀγγλικὴ προκυμαία πλύνεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ἡ δὲ Γαλλικὴ ἔχει εἰς προσθήκην καὶ τοῖχον ὑψούμενον 3 μέτρα ὑπεράνω τῶν μεγαλητέρων πλημμυρῶν. Περιπλέον, διὰ μὲν τὴν τοῦ Πλυμούθου ἐδαπανήθησαν 385 λίτραι ςερλίναι κατὰ πάντα πόδα, ἐνῷ μάλιστα

καὶ ἡ θέσις αὐτῆς ὑπῆρχε μᾶλλον προπεφυλαγμένη, καὶ τὰ λατομεῖα ἔκειντο ἐκεῖ πλησίον· διὰ δὲ τὴν τοῦ Χερβούργου ἐδαπανήθησαν μόνον 230 λίτραι.

Ἡ Ἀγγλία κατασκευάζει σήμερον τρεῖς μεγίσας προκυμαίας κατὰ τὰ νεώτερα συστήματα, ὀλίγον τι ὡς τὴν τοῦ Χερβούργου, ἀλλὰ μετὰ τροποποιήσεων, ἃς ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν μερῶν. Εἰς τὴν Πορτλάνδην, ὅπου ὁ λίθος ἀφθονεῖ, ὁ ἐξωτερικὸς πρόβολος, ἔχων μῆκος 6,000 ποδῶν, σύγκειται ἐκ λιθαρίων ὑψουμένων ἕως ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων ἐν ὥρᾳ πλημμύρας. Εἰς τὸν λιμένα τοῦ Holyhead, τεθέντων τῶν λιθαρίων, σκάπτεται ἐπ' αὐτῶν πλατεῖα τάφρος, ἐντὸς τῆς ὁποίας κτίζεται τοῖχος καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς γραμμῆς· εἰς δὲ τὸν λιμένα τοῦ Alderney, ὅπου ἡ προμήθεια τῶν λίθων εἶναι δυσκολωτέρα, τὰ λιθάρια ὑψώθησαν μέχρι 12 ποδῶν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἐν ὥρᾳ ἀμπώτιδος. Εἰς τὸ βάθος τοῦτο δὲν παθαίνουσιν ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν κυμάτων, καὶ ὁ λόφος των μένει στερεὸς, ἔχων ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν αὐτοῦ κλίσιν 45 βαθμῶν· ἐπὶ δὲ τῶν λιθαρίων τούτων κτίζεται τοῖχος, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ ὑπέρκειται κατὰ πολὺ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ἐν ὥρᾳ μεγάλης πλημμύρας. Διὰ τὴν πρώτην τῶν προκυμαιῶν τούτων ἐδαπανήθησαν κατὰ μέσον ὅρον 120 λίτραι κατὰ πάντα πόδα, διὰ τὴν δευτέραν 160· πόσα δὲ θὰ δαπανηθῶσι διὰ τὴν τρίτην, εἶναι εἰσέτι ἄγνωστον, διότι μετεβλήθη τὸ πρῶτον σχέδιον, ὡς λελανθασμένον, καὶ τώρα ῥίπτονται λιθάρια εἰς βάθος 120 ποδῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἐπενοήθη εἰς τὴν Γαλλίαν νέον σύστημα κατασκευῆς προκυμαιῶν, ὑποσχόμενον ἀρίστας ἐκβάσεις. Βεβαιωθέντες, ὅτι τὰ κύματα τῆς Μεσογείου δὲν δύνανται νὰ διασείσωσι λίθους ἔχοντας βάρος 20 ἢ 25 τόννων, κατεσκεύασαν γιγαντείους βώλους ἐκ μίγματος ἀσβέστου καὶ γῆς, τοσοῦτον ἔχοντας βάρος, καὶ τοὺς τεχνητοὺς τούτους βράχους καταδύουσι τυχαίως καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τῆς προκυμαίας, ἵνα οὗτοι προφυλάττωσιν εἴτε τοῖχόν τινα πέτρινον, εἴτε πρόβολον ἐκ λιθαρίων. Ἡ νέα προκυμαία τῆς Ἀλγερίας συντίθεται ἐκ βάσεως λιθαρίων, ὕψος μὲν ἐχούσης 5 μέτρων, πλάτος δὲ 46 ἢ 47, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐρρίφθησαν ἔπειτα βῶλοι ἐκ μίγματος, ἐπισωρευθέντες μέχρι ὕψους 10 μέτρων· τὸ ὅλον, 15 μέτρων ὕψος. Διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην δὲν ἐδαπανήθησαν πλείονα τῶν 10,000

φράγκων κατὰ πᾶν μέτρον. Εἰς τὴν Μασσαλίαν ὁ νέος τοῖχος τοῦ λιμένος **Joliette** συντίθεται ἐκ λιθαρίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠγέρθη πρόβολος, προφυλαττόμενος ἐκ τοῦ μέρους τοῦ πελάγους ὑπὸ τῶν τεχνητῶν βώλων· ἐδαπανήθησαν δὲ δι' αὐτὸν **7,170** φράγκα κατὰ πᾶν μέτρον. Ἐκ πρώτης ὄψεως, προκυμαία οὕτω κατεσκευασμένη δὲν φαίνεται ὡς στερεά· ἀλλ' ὅμως οὐδεμία ἀφορμὴ ἀμφιβολίας περὶ τῆς μονιμότητος αὐτῆς. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη τοῦ ἔργου ἀποβαίνει μᾶλλον ὑπὲρ αὐτοῦ· τὸ κῦμα συντρίβεται ἐπ' αὐτῆς καλήτερον, καὶ δὲν ὑπερπηδᾷ τὸν τοῖχον, καθὼς ὅταν αὐτὸς ὑψοῦται ἀπὸ τῆς βάσεως του εὐθύς.

Κάλλιον ἴσως θὰ ἔπρατ•ον καὶ εἰς τὸν λιμένα τοῦ **Douvres** ἂν μετήρχοντο τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀντὶ τοῦ βραδυτέρου καὶ δαπανηροτέρου τῆς κατασκευῆς ἀληθοῦς τοίχου ἐντὸς ὑδάτων ἐχόντων βάθος **50** ποδῶν, ὅπου οἱ κτίσται ἐργάζονται περιβεβλημένοι κώδωνα καταδυτικόν.

Προσφάτως δὲ ἡ προσοχὴ τῶν ἀρχιτεκτόνων ἐστράφη εἰς νέαν τινὰ μέθοδον κατασκευῆς προκυμαιῶν, ἐξ ἧς ἀπεκδέχονται ἀρίστην ἔκβασιν. Κατὰ βάθος, ἐπανέρχονται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ **Cessart**, τουτέστιν ἐπιχειροῦσι τὴν κατασκευὴν τῶν προκυμαιῶν διὰ τεχνητῶν κυκλοτερῶν λίθων, τοὺς ὁποίους πρῶτον κτίζουσιν ἐπὶ τῆς ὄχθης, ἔπειτα δὲ κυλίουσιν ἕως ὑπεράνω τῆς θέσεως ὅπου θέλουν νὰ τοὺς βυθίσωσιν εἰς τὰ ὕδατα· εἰς τοῦτο μόνον συνίσταται ἡ διαφορά, ὅτι τὸ ὑλικὸν εἶναι ἐκ λίθου ἀντὶ ξύλου. Τοῦ συστήματος τούτου ἐγένετο ἤδη ἀπὸ τοῦ **1812** εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀγγλικῆς πόλεως **Sheerness** δοκιμὴ, ἥτις καὶ ηὐδοκίμησε.

Ὅταν δὲ τὰ ὕδατα δὲν ἦναι τόσον βαθέα, ἢ ὁ τόπος μᾶλλον προπεφυλαγμένος κατὰ τῶν μεγάλων κυμάτων, αἱ προκυμαῖαι κατασκευάζονται καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων τρόπων· ἀλλ' ἐξ ὧν εἴπομεν ἤδη ἀποδεικνύεται ὅτι, ὁσάκις τὸ βάθος δὲν ὑπερβαίνει τὰ **15** μέτρα, δύναται νὰ περικλεισθῇ διὰ μονίμων προκυμαιῶν οἱαδήποτε ἔκτασις θαλάσσης, τῇ δαπάνῃ **100** ἢ **200** λιτρῶν στερλινῶν, ἤτοι **10** ἕως **20,000** φράγκων, δι' ἕκαστον μέτρον γαλλικόν.

Ἀλλ' ἐν τούτοις αἱ προκυμαῖαι δὲν εἶναι οὐδὲ τὰ μέγιστα τῶν ἔργων, ἅτινα ἐξαιτεῖται τὸ ναυτικὸν, οὐδὲ τὰ δαπανηρότερα. Ἡ κατασκευὴ, παραδείγματος χάριν, τῶν ἐπινείων (**docks**) τῆς Ἀγγλικῆς πόλεως **Birkenhead** μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν, ἀπαιτήσῃ δαπάνην περὶ τὰ **6** ἑκατομμύρια λιτρῶν στερλινῶν

τοὐλάχιστον, τουτέστι πλέον παρ' ὅσον θὰ ἀπήτει ἡ ἀποπεράτωσις ὅλων τῶν ὁρμητηρίων, ἅτινα ἐπεχείρησαν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας· καὶ πάλιν ὅμως τὸ ποσὸν τοῦτο εἶναι ἀσήμαντον, παραβαλλόμενον πρὸς τὰ δαπανηθέντα πρὸς κατασκευὴν τῶν ἐπινείων τοῦ Λονδίνου, τῆς Λιβερπόλεως, καὶ ἄλλων μεγάλων ἐμπορικῶν πόλεων.

Εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ εἰς ἄλλας θαλάσσας, ὅπου δὲν γίνονται μεγάλαι παλίρροιαι, ἀρκεῖ μόνον νὰ κατασκευασθῇ προκυμαία τις ἢ νὰ σκαφῇ λιμήν τις, καὶ οὐδὲ ὑδροφρακτῶν εἶναι χρεία οὐδὲ κλεισιάδων, καθὼς παρ' ἡμῖν· διότι τὰ πλοῖα δύνανται πάντοτε νὰ μένωσι προσωρμισμένα εἰς τὴν ὄχθην, τηροῦντα τὴν αὐτὴν ἐπιφάνειαν πλησίον τῶν ἐπινείων. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα διαφέρει εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ μεγάλου Ὠκεανοῦ. Ἐκεῖ δυσκολώτατα εὑρίσκεται παραλία, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα νὰ ἦναι τόσον βαθέα, ὥστε ἐν ὥρᾳ ἀμπώτιδος πλοῖόν τι, εὑρισκόμενον πλησίον τῆς ἀποβάθρας πρὸς ἐκφόρτωσιν ἢ φόρτωσιν ἐμπορευμάτων, νὰ μὴ κατακαθεσθῇ εἰς τὸν πυθμένα· πολὺ δὲ μᾶλλον ἀποβαίνει χαλεπὸν τοῦτο, ὅταν τὸ πλοῖον τύχῃ ἠγκυροβολημένον εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, διότι πρέπει τότε νὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς αὐτὸ ἢ ἐξ αὐτοῦ τὰ ἐμπορεύματα δι' ἐλαφροτέρων σκαφῶν. Τὰ ἐκ τούτων λοιπὸν δυσάρεστα ἐπακόλουθα ὑπηγόρευσαν τὴν ἰδέαν τῆς κατασκευῆς δεξαμενῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων κλειόμενα τὰ πρὸς φόρτωσιν ἢ ἐκφόρτωσιν πλοῖα πλέουσιν ἀείποτε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βάθους τοῦ ὕδατος.

Ἡ ἀνάγκη τῶν ἐπινείων κατέστη ἀπὸ πολλῶν ἤδη χρόνων ἐπαισθητὴ εἰς τὴν Λιβέρπολιν, ὅπου τόσον ὁρμητικὸν εἶναι τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ, καὶ τόσον ἐκτεθειμένη ἡ ἀκτὴ, ὥστε δυσκόλως ἀντέχουσιν αἱ ἄγκυραι τῶν πλοίων πρὸ αὐτῆς. Τοῦ πρώτου ἐπινείου τῆς πόλεως ἐκείνης ἀρχὴ εἶχε γίνει ἐν ἔτει **1709**, τοῦ δευτέρου δὲ μετὰ πεντήκοντα περίπου ἔτη· καὶ ἡ ἀδιάλειπτος ἀνάπτυξις τοῦ συστήματος τούτου ἔκτοτε μέχρι σήμερον παρήγαγεν ἑξαίσιον σειρὰν δεξαμενῶν, τῶν λαμπροτάτων τοῦ κόσμου. Τὰ ἐπίνεια τῆς Λιβερπόλεως ἐκτείνονται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον πρὸ τῆς πόλεως ἐπὶ γραμμῆς 8 χιλιομέτρων! καὶ ἐπειδὴ ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο διαβρέχεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, ἐδέησε νὰ προφυλάττηται ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν διὰ τοίχων βαρυτάτων, ὅλων ἐν γένει ἐκ γρανίτου. Αὕτη δὲ ἡ ζώνη

περιστοιχίζει εἰκοσιοκτὼ μεγάλα ἐπίνεια, περιέχοντα ὅλα ὁμοῦ 108 ἑκατομμέτρων ἐπιφάνειαν ὕδατος· εἰσέρχονται δὲ τὰ πλοῖα εἰς αὐτὰ διὰ 40 καὶ ἐπέκεινα ὑδροφρακτῶν, ἐχόντων κλεισιάδας πλάτους 12 ἕως 24 μέτρων. Προσθετέον δὲ καὶ 15 ἄλλας δεξαμενὰς πρὸς ἐπισκευὴν τῶν πλοίων. Ταῦτα πάντα, μετὰ τῶν ἀποθηκῶν καὶ τῶν ναυπηγείων καὶ λοιπῶν στεγασμάτων πρὸς προφύλαξιν τοῦ ἀπείρου ἐκείνου ὑλικοῦ, ἐπέχουσιν ἀπέραντον ἔκτασιν.

Μοναδικὸν ἔργον εἶναι καὶ ἡ δεξαμενὴ τοῦ **Birkenhead**, ὑπερβάλλουσα πᾶν ὅ,τι ἐπεχειρήθη μέχρι τοῦδε ὅμοιον. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἔχει ἐπιφάνειαν 46 πλέθρων (**hectares**). Τὰ πλοῖα εἰσέρχονται εἰς αὐτὴν διὰ τριῶν μεγάλων εἰσόδων, τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων αἱ θύραι ἔχουσι πλάτος 30 μέτρων· εἶναι δὲ αἱ μέγισται τῶν μέχρι τοῦδε κατασκευασθεισῶν, διότι δι' αὐτῶν δύναται νὰ διέλθῃ καὶ αὐτὸς ὁ Μέγας Ἀνατολικός, ἐὰν ἀφῃροῦντο μόνον οἱ τροχοί του.

Δυσκόλως δύναταί τις νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ ἔργου τούτου· καὶ οὐδὲ ἐκ τῆς δαπάνης, τὴν ὁποίαν ἀπήτησε, συμπεραίνονται αἱ ὑπερβληθεῖσαι δυσκολίαι. Ἐὰν διὰ τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Ἀγγλικοῦ Βουλευτηρίου ἐδαπανήθησαν 2 ἑκατομμύρια λιτρῶν στερλινῶν, καὶ ἐὰν ἡ πυραμὶς τοῦ Χέοπος, διὰ νὰ ἐγερθῇ σήμερον, θὰ ἐχρειάζετο δαπάνη πρὸς ἓν σελίνιον κατὰ πάντα πόδα τετραγωνικόν, ὑπὲρ τὰ 4 ἑκατομμύρια, τὸ ἐπίνειον τοῦτο ἔχει ἀξίαν 6 ἑκατομμυρίων λιτρῶν στερλινῶν.

Τὰ ἐπίνεια τοῦ Λονδίνου, κατὰ τὴν ἔκτασιν, εἶναι σχεδὸν ἴσα πρὸς τὰ τῆς Λιβερπόλεως, ἤτοι κατέχουσιν ἐπιφάνειαν 108 πλέθρων περίπου. Ἀλλ' εἰς τὸ Λονδῖνον ἡ κατασκευὴ δὲν ἀπήντησεν ὅσας εἰς τὴν Λιβέρπολιν δυσκολίας, διὰ τὴν φύσιν τῆς γῆς. Διὰ τὴν θέσιν τοῦ γηπέδου, τὸ ὁποῖον κατέχουσιν, εἶναι περίπου τῆς αὐτῆς ἀξίας, ἀλλὰ τὰ τῆς Λιβερπόλεως ἔχουσιν ἄλλο μεγαλεῖον· ἐκεῖνα φαίνονται ὡς ἔργον κυκλώπειον.

Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀγγλικῶν λιμένων ἔχουσιν ἐπίνεια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτεταμένα· ἀλλὰ καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου ὀλίγοι λιμένες στεροῦνται τοιούτων. Τὸ Ἄβρον, λιμὴν Γαλλικός, ἔχει τὰ μέγιστα ἴσως τῶν τοιούτου εἴδους ἱδρυμάτων, καί τοι πρὸς τοὺς Ἀγγλικοὺς λιμένας παραβαλλόμενος ὁ τοῦ Ἄβρου εἶναι δευτέρας τάξεως.

Τὸ δαπανηρότερον πρᾶγμα παντὸς μεγάλου ἱδρύματος ναυτικοῦ εἶναι αἱ πρὸς ἐπισκευὴν τῶν πλοίων δεξαμεναί, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξαντλοῦνται τὰ ὕδατα μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ σκάφους. Αἱ δεξαμεναὶ αὗται εἰσὶν ἐν γένει ἐσκαμμέναι πλησίον τῆς θαλάσσης, καὶ αἱ πλευραί των ὁρίζονται ὑπὸ τοίχων ὀγκωδεσάτων· ἔμπροσθεν δὲ καὶ ὄπισθεν ἔχουσι θύρας ὁμοίας μὲ κιβωτούς, φραττούσας τὰ ὕδατα. Εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας, αἱ δεξαμεναὶ αὗται ἔχουσιν ἐν γένει μῆκος ἱκανὸν ὥστε νὰ ἵστανται δύο πλοῖα τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου· ἀλλ' εἰς τὸν λιμένα **Birkenhead**, ὅπου τὰ πάντα εἶναι κολοσσιαῖα, μία τῶν δεξαμενῶν ἔχει μῆκος 750 ποδῶν ἀγγλικῶν, πλάτος δὲ 100, ὥστε δύναται νὰ περιλάβῃ καὶ τὸν Μέγαν Ἀνατολικόν. Αἱ θύραι της ἐπίσης ἔχουσι μόνον 50 ποδῶν πλάτος, καὶ κατεσκευάσθη διὰ νὰ χωρῇ τρία μὲν πλοῖα κατὰ μέτωπον, τρία δ' ἕτερα κατὰ γραμμήν. Σημειωτέον, ὅτι ἡ δεξαμενὴ αὕτη δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰμὴ διὰ τῆς παλιρροίας καὶ τῆς ἀμπώτιδος· τὰ πλοῖα εἰσέρχονται μὲν εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν ὥραν τῆς παλιρροίας, κατακάθηνται δὲ εἰς τῆς δεξαμενῆς τὸν πυθμένα ὅταν τὰ ὕδατα ἀποχωρήσωσιν ἐπὶ τῆς ἀμπώτιδος, καὶ τότε κλείονται αἱ θύραι τῆς δεξαμενῆς· ἄνευ τούτου, θὰ ἀπῃτεῖτο ἀπειρος δαπάνη πρὸς ἐξάντλησιν τῶν ὑδάτων. Ἕνεκα δὲ τῆς παλιρροίας εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ἐκείνους, ἐπενοήθη ἡ κατασκευὴ πλωτῶν ἐπινείων, καὶ ἄλλαι εὐκολίαι παραπλήσιοι.

Πάντων δὲ τῶν ἐπινοημάτων τοῦ εἴδους τούτου εὐφυέστατον εἶναι ἴσως τὸ τοῦ μηχανικοῦ **Edwin Clarke**. Βάλλονται εἰς τὴν θάλασσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ χρείαν ἐπισκευῆς ἔχοντος πλοίου κύλινδροί τινες σιδηροῖ, κοῖλοι ἔσωθεν, πολλοὶ κατὰ σειράν, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐνεργεῖ ὡς ὑδραυλικὴ ἀντλία· κινούμενοι οὗτοι ὑπὸ μικρᾶς τινος ἀτμομηχανῆς, αἴρουσι μίαν ἐσχάραν κρεμαζομένην μεταξὺ αὐτῶν μέχρι βάθους τόσου, ὅσον ἀπαιτεῖται διὰ νὰ δεχθῇ τὸ πλοῖον ἐπὶ τῶν νώτων της, ἐπὶ τῆς ἐσχάρας δὲ ταύτης λαμβανόμενον μεταφέρεται εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον πρὸς ἐπισκευήν. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι πρὸς ἐξαγωγὴν πλοίου τινὸς ἐκ τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ μέσου τούτου δαπανᾶται πολλὴ δύναμις, ὅση καὶ διὰ νὰ ἀποσύρωσιν αὐτὸ ἐπὶ κατωφερῶς ἐπιπέδου· ἀλλ' ὅμως ἀποφεύγεται τοιουτοτρόπως ἡ ἐκ τῆς τριβῆς του ἐπὶ τῶν φαλαγγίων προξενουμένη ζημία, καὶ τὸ ἔργον δὲ τελειοῦται ταχύτερον.

Ἐν τῷ πράγματι τούτῳ ἔγκειται ἡ εὐχάριστος λύσις μεγάλου τινὸς προβλήματος τῆς νεωτέρας μηχανικῆς. Δὲν δύναται μὲν ἡ ἐπιστήμη ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς ἐργάτας ἀπὸ τοῦ βάρους καὶ τῶν ἄλλων ἀντιστάσεων, τὰς ὁποίας ἔχουσι τὰ στερεὰ σώματα ἐν ἑαυτοῖς, δύναται ὅμως νὰ ἐξαλείψῃ τὴν τριβὴν καὶ τὰς ἄλλας ἀντιστάσεις ὅσαι δὲν ἔγκεινται εἰς αὐτὰ, ἢ τοὐλάχιστον νὰ τὰς ἐλαττώσῃ μέχρι τινός.

Μεταξὺ τῶν ἐφευρέσεων, σκοπὸς τῶν ὁποίων εἶναι ἡ διευκόλυνσις τῆς διαπλεύσεως τοῦ Ὠκεανοῦ, τῆς μεγάλης ταύτης ὁδοῦ τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς, ὀλίγαι εἰσὶν ὡραιότεραι τῶν φάρων, οἵτινες ἐγείρονται ἐπὶ τῶν ἀκρωτηρίων πάσης χώρας παραθαλασσίου. Ὁποιαδήποτε καὶ ἂν φαίνεται ἡ πρόσοψις τῆς οἰκοδομῆς των, ἡ τελειότης τοῦ φωτογόνου μηχανισμοῦ των εἶναι θαυμασία. Κατωρθώθη τὴν σήμερον νὰ ἐκτείνωσι τὴν αἴγλην αὐτῶν εἰς ἀποστάσεις, τὰς ὁποίας ἔτι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐθεώρουν ὡς ἀνεφίκτους, καὶ νὰ διαποικίλλωσι τὸ χρῶμα τοῦ φωτός των, ἢ νὰ ἐναλλάττωσιν αὐτὸ μὲ ἐξαίσιον ἀκρίβειαν.

Ἐκ τῶν φάρων τῆς Ἀγγλίας, ὁ τῆς προκυμαίας τῆς Σουνδερλάνδης εἶναι ἀξιοθέατος, ὄχι βεβαίως διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικήν του, ὅσον διὰ περίεργόν τινα ἐργασίαν, ἥτις ἐγένετο ἐπ' αὐτοῦ τῷ **1841** ὑπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα **Morray**. Ἐπειδὴ ἡ θάλασσα, φθείρασα τὴν προκυμαίαν, τὴν εἶχε διακόψει, ἦτο δὲ χρεία καὶ νὰ ἐκταθῇ ἡ προκυμαία περισσότερον πρὸς τὸ πέλαγος, ἔπρεπεν ἢ νὰ κρημνισθῇ ὁ φάρος, ἢ νὰ μετακομισθῇ εἰς ἀπόστασιν **475** ποδῶν, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς προκυμαίας, εἰς τόπον ὑψηλότερον τοῦ προτέρου κατὰ ἕνα πόδα καὶ ἑπτὰ δακτύλους. Ἐκτὸς τῶν δυσκολιῶν τούτων, τὰς ὁποίας θὰ ἀπήντα μετακομιζόμενος, ἔπρεπε νὰ παραλλάξῃ καὶ μίαν γωνίαν σχηματιζομένην ὑπὸ τῆς νέας προκυμαίας, ἔπειτα καὶ νὰ λάβῃ μικράν τινα στροφὴν διὰ νὰ ἱδρυθῇ καταλλήλως εἰς τὴν νέαν του θέσιν. Τὰ τελώνια τῶν μύθων τῆς Χαλιμᾶς θὰ ἐδίσταζον ἀπέναντι τοιούτου προστάγματος.

Ἔγεινεν ὅμως, καὶ ἰδοὺ πῶς. Πρῶτον ἤνοιξαν εἰς τὴν βάσιν τῆς οἰκοδομῆς ὀπὰς, ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς του μέχρι τῆς ἄλλης, ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, ὀλίγον τι ἀνωτέρω τῶν θεμελίων· ἐπέρασαν δὲ εἰς τὰς ὀπὰς δοκοὺς, τὰς ὁποίας προσεκόλλησαν στερεῶς εἰς τὸ κτίριον. Ἤνοιξαν ἀκολούθως ἄλλας ὁ-

πὰς ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, καὶ ἄλλας πρὸς ἄλλας διευθύνσεις, ἕως οὗ ὅλη ἡ οἰκοδομὴ ἔμεινε καθημένη ἐπὶ ξυλίνου τινὸς ἐπιπέδου, προδιατεθειμένου εἰς τρόπον ὥστε νὰ κυλισθῇ ἐπὶ φαλαγγίων ἔπειτα σιδηρῶν. Ἕτερον ἐπίπεδον ξύλινον εἰσήχθη ὑπὸ τὸν φανὸν, καὶ συνεδέθη μετὰ τοῦ κατωτέρου δι' ἀλύσεως τεθείσης ἔνδοθεν τοῦ πύργου, ὡς καὶ διὰ στερεῶν ῥάβδων ἐκ σιδήρου ἔξωθεν αὐτοῦ. Οὕτω συμπεριδεδεμένος ὁ πύργος ἐκυλίσθη ἠρέμα εἰς τὴν νέαν τοποθεσίαν του, ὁδεύων **33** πόδας τὴν ὥραν κατὰ μέσον ὅρον. Τὸ φῶς ἤναπτε καθ' ὅλην τὴν μετάβασιν καὶ οὐδ' ἐλάχιστον συνέβη ἀπευκταῖον, καίτοι τὸ κτίριον ἐκεῖνο εἶχεν ὕψος μὲν **60** ποδῶν καὶ **7** δακτύλων τεκτονικῶν, βάρος δὲ **338** τόννων. Τόσον δὲ ἔκτοτε συνοικειώθησαν πρὸς τὰς τοιαύτης φύσεως ἐργασίας, ὥστε οὐδεὶς τῶν ἀρχιτεκτόνων διστάζει πλέον σήμερον ἀπέναντι παρομοίων ἐπιχειρήσεων, διπλασίου μεγέθους μάλιστα καὶ τριπλασίου βάρους.

Ἐν τούτοις σήμερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τείνει πρὸς ἐγκατάλειψιν τῶν λιθοκτίστων φάρων, προτιμῶσα ἀντ' αὐτῶν κυλίνδρους ἐκ σιδήρου σφυρηλάτου. Οἱ λιθόκτιστοι ὅμως κατασκευάζονται οἰκονομικώτερον καὶ ταχύτερον.

Ὅσον παράδοξον καὶ ἂν φαίνεται κατ' ἀρχὰς, οὐχ ἧττον εἶναι ἀληθὲς, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἠψήφησαν τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῶν πλοίων, ἔσκαψαν λιμένας καὶ κατεσκεύασαν ὑδροφράκτας, πρὶν ἔτι σκεφθοῦν νὰ κατασκευάσωσιν ὁδοὺς πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπὶ τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων, ηὐχαριστοῦντο (καθὼς ἔτι καὶ σήμερον εἰς τὴν Ἀνατολὴν,) μετακομίζοντες φορτίον ὅσον ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ τὸ φορτηγὸν ζῶον. Οἱ Ῥωμαῖοι φαίνονται σκεφθέντες πρῶτοι νὰ μεταχειρίζωνται ἁμάξας πρὸς μετακόμισιν πραγμάτων βαρέων, διὸ καὶ πρῶτοι ἐθεώρησαν ὡς ὠφέλιμον τὴν κατασκευὴν μονίμων ὁδῶν καὶ γεφυρῶν. Κατὰ πόσον ὅμως τότε ἀπεῖχε τοῦ ὁδοποιοῦ ἀρχιτέκτονος ἡ τέχνη ἀπὸ τῆς σήμερον! Ὁ δρόμος ἐχαράττετο κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν, διερχόμενος ὄρη καὶ κοιλάδας, καὶ ἐστρώνετο διὰ λίθων ὑπερόγκων, ἐξ ὧν ὄχι μόνον ηὔξανε μεγάλως ἡ τριβὴ, ἀλλὰ καὶ ἐφθείρετο τάχιστα πᾶσα ἅμαξα στερουμένη ἐλατηρίων. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι οἱ οὕτως ὀχούμενοι ἐπὶ μακρᾶς ὁδοιπορίας ἔπασχον δεινῶς.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν καλῶς τοῦτο, πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν,

ὅτι ἡ ἀντίστασις, τὴν ὁποίαν παρέχει πᾶν φορτίον συρόμενον ἐπὶ ὁρόμου, προέρχεται ἐκ δύο τινῶν: ἐκ τῆς τριβῆς καὶ ἐκ τοῦ βάρους.

Προσεπάθησαν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν εἰσέτι, ν' ἀφαιρέσωσιν ἐκ τοῦ βάρους οὔτε μικρότατον μέρος, ἂν καὶ ἐκτείνοντες αὐτὸ εἰς μεγάλην ἐπιφάνειαν ἠδυνήθησαν, κατὰ πρᾶξιν τοὐλάχιστον, νὰ ἐλαττώσωσι κατά τι τὰς ἐξ αὐτοῦ δυσχερείας. Ὅλη ἡ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα καταγινομένων ἐπιτηδειότης ἐνησχολήθη εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῆς τριβῆς, καὶ κατωρθώθη πραγματικῶς ἐπὶ τῶν σιδηροδρόμων νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἀντίστασις τῶν δύο τούτων στοιχείων μέχρι τινὸς βαθμοῦ. Εἷς καλὸς ἵππος, παραδείγματος χάριν, σύρει εὐκόλως ἐπὶ καλῶς ἐστρωμένης καὶ ὁμαλῆς ὁδοῦ ἅμαξαν ἔχουσαν βάρος 1000 χιλιογράμμων· ἐὰν δὲ φθάσῃ εἰς ἀνήφορον ἀπαιτοῦντα ἑλκτικὴν δύναμιν ἴσην πρὸς ἐκείνην, ἥτις θὰ ἐχρειάζετο διὰ νὰ σύρῃ 2000 χιλιογράμμων βάρος εἰς ὁδὸν ὁμαλήν, δύναται τὸ ζῶον, μέχρι μικρᾶς τινος ἀποστάσεως, νὰ διπλασιάσῃ τὴν δύναμίν του καὶ νὰ ὑπερβῇ τὸ πρόσκομμα. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς οὗτος ἵππος εἶναι ἱκανὸς νὰ σύρῃ καὶ 10,000 καὶ 30,000 χιλιογράμμων βάρος ἐπὶ σιδηροδρόμου ἐντελέστατα ὁμαλοῦ· ἐὰν ὅμως ἀπαντηθῇ ἐλαφρότατός τις ἀνήφορος, τὸ βάρος τοῦτο διπλασιαζόμενον ἀπαιτεῖ τότε δύναμιν δεκάκις καὶ εἰκοσάκις μεγαλητέραν τῆς ἀπαιτουμένης ἐπὶ ὁδοῦ ὁριζοντείου, καὶ δὲν ὑπάρχει ἵππος ἱκανὸς εἰς τοῦτο, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἀνήφορος ἦναι βραχύτατος. Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὅμως συνέβαινε τὸ ἀνάπαλιν. Αἱ κακότεχνοι μηχανικαὶ οἰκονομίαι των ἐφθηρμόζοντο κυρίως εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς τριβῆς, τὸ δὲ βάρος ἔμενε ζήτημα δευτερεῦον· διὰ τοῦτο μᾶλλον προσεπάθουν νὰ ἐξομαλύνωσι τοὺς ὁρόμους, παρὰ νὰ ἰσοπεδῶσιν αὐτούς.

Σήμερον, καθὼς προήχθη ἡ τέχνη τῶν ὁδοποιῶν, οὗτοι ἀναγκάζονται νὰ ἀνοίγωσι τοὺς ὁρόμους ὅσον οἷόν τε ἰσοπέδους, νὰ ἐγείρωσιν ἐπὶ τῶν κοιλάδων γεφύρας, καὶ νὰ διατρυπῶσι τὰ ὄρη πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀναβάσεως εἰς ἀνήφορον, ἀναβάσεως, ἐξ ἧς ὠφελεῖται τὸ ὄφελος τὸ ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῆς τριβῆς.

Ἐκτὸς δὲ τῶν φυσικῶν δυσκολιῶν, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἐκ τῆς τριβῆς καὶ ἐκ τοῦ βάρους, ὑπῆρχε καὶ τρίτη τις, ἐπὶ μακρὸν χρόνον παρενοχλήσασα τὴν διὰ ξηρᾶς ὁδοιπορίαν: ἡ διόδος τῶν ποταμῶν. Ὑπάρχουσι ῥυάκια, τὰ ὁποῖα διέρχεταί τις βαδίζων

ἐντὸς τῶν ὑδάτων, ἀλλ' ὄχι εἰς πάντα καιρόν· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἐλώδη μέρη, δυσδιάβατα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Εἰς τοὺς ἀρχαίους, ἡ κατασκευὴ στερεᾶς ὁδοῦ ὑπεράνω ῥείθρου τινὸς ἐφαίνετο ὡς ἀνυπέρβλητον σχεδὸν πρόσκομμα. Οἱ περὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐπιτήδειοι Αἰγύπτιοι οὐδέποτε φαίνονται ἐπιχειρήσαντες τὴν ὑπέρβασιν τοῦ προσκόμματος τούτου· οὐδέποτε ἐζεύχθη ὁ Νεῖλος. Περὶ δὲ τῶν διωρύγων των, ἐπειδὴ ἦσαν κατὰ τοὺς ἓξ μῆνας τοῦ ἔτους ξηραί, τὰς διήρχοντο ῥίπτοντες ἴσως ἐπ' αὐτῶν σανίδας, ὅταν ἦσαν πλήρεις ὕδατος. Οἱ Ἕλληνες ὀλίγους εἶχον ποταμοὺς ἀδιαβάτους, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐφρόντισαν περὶ γεφυρῶν· οἱ Ῥωμαῖοι ὅμως ἐπεχείρησαν τολμηρῶς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, ὡς μεγαλουργοὶ περὶ τὴν ἀρχιτεκτονικήν. Καὶ σώζονται λοιπὸν ἀψίδες γεφυρῶν, ὑπ' αὐτῶν κατεσκευασμένων, ἔχουσαι διάστασιν μὲν 100 ποδῶν καὶ ἐπέκεινα, ὕψος δὲ, ὑπεράνω τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ, ἐπίσης 100 ποδῶν καὶ ἐπέκεινα. Τὸ μέγιστον τῶν τοιούτων ἔργων των ὑπῆρχεν ἀναμφιβόλως ἡ γέφυρα τοῦ Τραϊανοῦ, ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως· ἀλλὰ τὰ ἄνω τῆς γεφύρας ταύτης ἦταν ξύλινα, μόνον δὲ οἱ κίονες ἦσαν πέτρινοι, καὶ ἀπεῖχον 180 ποδῶν ἀπ' ἀλλήλων, καθόσον ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους, ἡ γέφυρα τοῦ Dee, ἐν Κεσρίᾳ τῆς Ἀγγλίας, εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἀψίδων ὅσας κατεσκεύασαν, διότι ἔχει 200 ποδῶν ἀγγλικῶν διάστασιν, καὶ μόνον 42 ποδῶν ὕψος. Καὶ ἐπὶ τοῦ Ταμέσιος κατεσκευάσθη ἐν Maidenhead, ὑπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα Brunel, γέφυρα ἐκ πλίνθων ὀπτῶν, συγκειμένη ἐκ δύο ἐλλειπτικῶν ἀψίδων, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἔχει διάστασιν μὲν 128 ποδῶν, ὕψος δὲ μόνον 22. Καὶ μείζονα δὲ τούτων ἠδύνατο βεβαίως ἡ ἀρχιτεκτονικὴ σήμερον, ἂν ἦτον ἀνάγκη· ἀλλὰ τοῦ λοιποῦ εἰς τὰ τοιαῦτα ἔργα προτιμᾶται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὁ σίδηρος. Ἡ γέφυρα τοῦ Λονδίνου εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων λιθοκτίσων ἔργων τοῦ εἴδους τούτου· σύγκειται ὅλη ἐκ γρανίτου, καὶ ἡ κεντρικὴ αὐτῆς ἀψὶς ἔχει 152 ἀγγλικῶν ποδῶν διάστασιν.

Πολὺ πρὸ τῆς οἰκοδομῆς τῶν μεγάλων τούτων γεφυρῶν ἐπενοήθη ἡ χρῆσις τοῦ σιδήρου εἰς τὰ τοιαῦτα ἔργα. Ἀπὸ τοῦ 1775 κατεσκευάσθη ἐν Colebrook-Dale τῆς Ἀγγλίας γέφυρα σιδηρᾶ, ἔχουσα διάστασιν 100 ποδῶν, καὶ ἑτέρα ἐν ἔτει 1795

εἰς **Sunderland**, διάστασιν ἔχουσα 237 ποδῶν, μὲ μόνον 260 τόννων μέταλλον, ἐνῷ ἡ κεντρικὴ ἀψὶς τῆς γεφύρας τοῦ Σουθουάρκου, ἐν Λονδίνῳ, μόνον κατὰ τρεῖς πόδας εὐρυτέραν ἐκείνης διάστασιν ἔχουσα, ἐχρειάσθη μέταλλον 1665 τόννων. Αἱ δύο τελευταῖαι αὗται γέφυραι εἰσὶν αἱ μέγισται τῶν κατασκευασθεισῶν μέχρι τοῦδε. Ἐσχάτως ὅμως ἐπροτάθη ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν παλαιὰν γέφυραν τοῦ Λονδίνου διὰ μιᾶς καὶ μόνης ἀψίδος σιδηρᾶς, 600 ποδῶν διαστάσεως· ἕτερος δὲ μηχανικὸς ἐπρότεινε νὰ ῥίψῃ ἄνω τοῦ Ταμέσιος, ἀπέναντι τοῦ πύργου τοῦ Λονδίνου, γέφυραν, καὶ ταύτην σιδηρᾶν, μίαν μόνην ἔχουσαν ἀψίδα 750 ποδῶν διαστάσεως, καὶ ἱκανὴν νὰ ὑποβαστάξῃ δύο γραμμὰς ἁτμαμαξῶν, μὲ δρόμον χωριστὸν διὰ τὰ κοινὰ ὀχήματα καὶ ἀμφοτέρωθεν πεζοδρόμια. Ἐπειδὴ ἐν τῷ χωνευτῷ σιδήρῳ ἡ κατὰ τῆς πιέσεως ἀντίστασις εἶναι δεκάκις σχεδὸν μεγαλητέρα τῆς τοῦ λίθου, ἐξάγεται ὅτι εὐκόλως δύναται νὰ κατασκευασθῇ σιδηρᾶ ἀψὶς 1000 ποδῶν διάστασιν ἔχουσα, ἐξ ὑλικοῦ τὸ αὐτὸ ἔχοντος βάρος, ὅσον ἀψὶς λιθόκτιστος ἔχουσα διάστασιν 100 ποδῶν, ἐνῷ μάλιστα εὐκολώτερον χύνεται ὁ σίδηρος παρ' ὅσον πελεκεῖται ὁ λίθος.

Πρὶν ὅμως προβῶσιν ἐπὶ τοσοῦτον οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ οἱ μηχανικοὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σιδήρου ἐπὶ γεφυρῶν, εἶδον ὅτι ὁ σίδηρος ἐνῷ ἔχει ἀντίστασιν δεκάκις μεγαλητέραν τῆς τοῦ λίθου πιεζόμενος, ἔχει καὶ κολλητικότητα ἀσυγκρίτως περισσοτέραν· ἐξ οὗ καὶ ἐτόλμησαν νὰ ἐπιχειρήσωσι τὰς κρεμαστὰς λεγομένας γεφύρας. Ἀλλ' αἱ κρεμασταὶ γέφυραι ἔχουσι τὸ κακὸν, σπουδαιότατον κακὸν μάλιστα, ὅτι ἕνεκα τῆς ἐλαφρότητός των τρέμουσιν. Ὁπωσδήποτε ἡ γέφυρα τοῦ Φριβούργου, ἔχουσα ἀψίδα 870 ποδῶν διαστάσεως, εἶναι κατεσκευασμένη πρὸ τριάκοντα ἤδη ἐτῶν, καὶ ἀντέσχε μὲν ὑπὸ πᾶν βάρος, δὲν ἀπήτησε δὲ καὶ πολλὴν δαπάνην ἐπισκευῆς.

Θρασυτάτη δὲ ἀληθῶς ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῶν κρεμαστῶν γεφυρῶν εἶναι ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος **Roebling** ἐπὶ τοῦ Νιαγάρα, ὀλίγον κάτωθεν τῶν καταῤῥακτῶν αὐτοῦ. Ἡ γέφυρα αὕτη συνίσταται εἰς ἕνα σωλῆνα τετράγωνον, 20 ποδῶν ἔχοντα πλάτος καὶ 26 ὕψος· διαιρεῖται δὲ ὁ σωλὴν εἰς δύο πατώματα, τὸ ἐπάνω διὰ τὴν δίοδον τῶν ἁτμαμαξῶν τοῦ σιδηροδρόμου, τὸ κάτω διὰ τοὺς πεζοὺς καὶ τὰ ὀχήματα. Τὰ δύο

δὲ πατώματα εἶναι στερεώτατα, συνδεδεμένα διὰ δοκῶν ξυλίνων καὶ σιδηρῶν διαγωνίως· βαστάζουσι δὲ τὸν σωλῆνα οὕτω κρεμαστὸν ἀπὸ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ πύργοι. Ἐκ τῶν πύργων ἀναχωροῦσι τέσσαρες κάμηλοι, κατεσκευασμέναι ἐκ συρμάτων μεταλλικῶν· ἑκάστη κάμηλος σύγκειται ἐκ 3,640 συρμάτων. Ἐκτὸς ὅμως τῶν καμήλων τούτων ἀναχωροῦσιν ἐκ τῶν πύργων καὶ ἄλλοι πολλοὶ δεσμοὶ, ἐπιτηδείως συντεινοντες ἵνα ἡ γέφυρα μὴ τρέμῃ ἢ ὅσον οἷόν τε ὀλιγώτερον.

Λέγεται ὅτι, ἐνῷ διέρχονται τὴν γέφυραν ταύτην ἁτμάμαξαι ἔχουσαι βάρος 300 τόννων, αὕτη μόλις ὑποχωρεῖ κατὰ δέκα δακτύλους. Τὸ δὲ βέβαιον εἶναι, ὅτι μέχρι τοῦδε ἐξεπλήρωσε τὰς χρείας, διὰ τὰς ὁποίας κατεσκευάσθη, οὐχ ἧττον ὅμως θεωρεῖται ὡς ἔργον εὔθραυστον, ἔργον, τὸ ὁποῖον δύναται μὲν εἰσέτι νὰ διαρκέσῃ ἔτη πολλὰ, ἀλλὰ καὶ νὰ καταῤῥεύσῃ ἐπὶ τέλους μεθ' ὅλου τοῦ φορτίου του εἰς τὸ χάος, τοῦ ὁποίου συζευγνύει τὰς δύο ὄχθας. Μηχανικός τις ἐπρότεινε δικτυωτόν τι σύστημα, στερεώτερον μὲν τῳόντι, ἀλλὰ καὶ δαπανηρότερον.

Ὅτε ἡ τέχνη τῶν μηχανικῶν ἀρχιτεκτόνων εὑρίσκετο εἰσέτι εἰς τὰ σπάργανα, οἱ ὑπόγειοι δρόμοι (**tunnels**) ἐφαίνοντο ὡς ἐπιχείρησις πολὺ τεραστιωτέρα τῆς τῶν γεφυρῶν. Ὅ,τι μὲν ἔβλεπον καὶ ὅ,τι ἠδύναντο νὰ καταμετρήσωσιν ἐπεχείρουν νὰ ἐκτελέσωσιν· ἀλλὰ νὰ χωσθῶσιν ὑπὸ γῆν καὶ, οὕτω κεχωσμένοι, νὰ ἀντιπολεμήσωσιν ἐν τῷ σκότει κατὰ βράχων καὶ ἄμμων, καὶ πηγῶν ὕδατος, καὶ ἀργίλλου κατακρημνιζομένου, τὸ ἐφοβοῦντο. Σήμερον ἡ διατρύπησις τῶν ὑπογείων ὁδῶν εἶναι πρᾶγμα πασίγνωστον. Μόνον εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶναι διατρυπημένη 1300 χιλιομέτρων γῆ, καὶ τοῦτο ἐν τῷ μέσῳ παντὸς προσκόμματος, πάσης δυσχερείας, τῇ δαπάνῃ 15 λιτρῶν στερλινῶν δι' ἕκαστον πόδα, κατὰ μέσον ὅρον. Τόσον ἐνεθάῤῥυνε τοὺς Ἄγγλους ἡ ἤδη ἀποκτηθεῖσα πεῖρα, ὥστε, ἂν ἐπρόκειτο σήμερον ν' ἀνοιχθῇ ὑπὸ τὸν ποταμὸν Τάμεσιν δευτέρα ὁδὸς ὑπόγειος, (διότι πρὸ πολλοῦ ἠνοίχθη μία,) θὰ εὑρίσκοντο εἴκοσιν ἐργολάβοι, πρόθυμοι νὰ ἐγγυηθῶσιν ὅτι θὰ φέρωσι τὸ ἔργον εἰς πέρας. Ἀληθῶς δὲ μέρος τῶν δυσκολιῶν, αἵτινες ἀπηντήθησαν ἐπὶ τῆς κατασκευῆς τῆς ὑπαρχούσης ὁδοῦ ὑπὸ τὸν Τάμεσιν, προῆλθον ἐκ τοῦ ὅτι ἤνοιξαν αὐτὴν πολὺ πλησίον τοῦ πυθμένος τοῦ ποταμοῦ, εἰς γῆν ἀσυγκόλλητον.

Καὶ τόσον συνοικειώθη ὁ κόσμος σήμερον μὲ τὰ θαυμάσια ταῦτα, ὥστε κατήντησε νὰ μὴ καταλαμβάνῃ τὴν δυσπιστίαν καὶ τὸν γέλωτα, τὸν ὁποῖον ἀπήντησε πρὸ ἑνὸς μόλις αἰῶνος (1766) Ἄγγλος τις ἀρχιτέκτων (Brindley), προτείνας τοιοῦτό τι ἔργον εἰς τοὺς συμπατριώτας του. Ἐπρόκειτο νὰ διατρυπηθῇ γῆ, ἔχουσα μῆκος μὲν 2,880 περίπου μέτρων μόνον, 9 δὲ ποδῶν πλάτος καὶ 12 ὕψος· καὶ ἐπειδὴ ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ λόφου, ὑπὸ τὸν ὁποῖον διέρχεται, ὑπέρκειται τοῦ θόλου τοῦ ὑπογείου δρόμου μόνον 190 πόδας, ἠδύνατο νὰ τρυπηθῇ ἄνωθεν, ὡς καὶ ἐτρυπήθη εἰς 15 μέρη. Ἀλλ' ἀπήτησεν ἕνδεκα ἔτη τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ ὁ θρασὺς μηχανικὸς, ὅστις τὸ ἐπεχείρησε, πολλάκις ἀπηλπίσθη περὶ τῆς αἰτίας ἐκβάσεως, καὶ ἀπέθανε μὴ ἰδὼν τὸ πέρας τοῦ ἔργου. Συγκρίνατε τοῦτο πρὸς τὸν μέγαν ὑπόγειον δρόμον τοῦ ὄρους Κηνισίου, ὅστις ἔχει πεντάκις τόσον μῆκος, καὶ ἀνοίγεται εἰς βάθος 1600 μέτρων ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, ὥστε εἶνσι ἀδύνατον ν' ἀνοιχθῶσιν ἐπ' αὐτοῦ ὀπαί. Ἐνῷ δὲ ἀπαντῶνται βράχοι ἀπὸ τῆς μιᾶς ἕως εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν αὐτοῦ, ἡ ἐργασία του δὲν θ' ἀπαιτήσῃ καιρὸν πλειότερον παρ' ὅσον ἡ τοῦ ἀνωτέρω. Τὸ δὲ ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι οὐδεὶς φαίνεται ἐνιστάζων περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, καὶ ἂν τις ἤθελε νὰ καταγελάσῃ τοὺς σχεδιάσαντας αὐτὴν, θὰ καθίστατο πρῶτος αὐτὸς καταγέλαστος. Ἀλλ' ὅμως, καίτοι οὐδεὶς ἀμφιβάλλει περὶ τῆς κατορθώσεως, πολλοὶ διστάζουσι περὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ ἔργου τούτου. Τῳόντι δὲ, μετὰ τὰς προόδους, αἵτινες ἐγένοντο εἰς τοὺς σιδηροδρόμους, μᾶλλον ἠδύνατο καὶ ἄνωθεν τοῦ ὄρους νὰ διέλθῃ ὁ σιδηρόδρομος ἢ κάτωθεν.

Τοῦτο θὰ φανῇ ἴσως παράδοξον· ἀλλ' εἶναι ὅμως θετικὸν, ὅτι τὸ μᾶλλον βραδύναν μέχρι τοῦδε τὴν πρόοδον τῶν σιδηροδρόμων εἶναι ἡ δειλία. Κατ' ἀρχὰς μὲν, πολὺν καιρὸν ἐδίστασαν νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτοὺς, φοβούμενοι μήποτε οἱ τροχοὶ, ἂν δὲν ἦσαν ὀδοντωτοὶ, δὲν θὰ ἐνήργουν ἐπὶ φαλαγγίων μὴ ὀδοντωτῶν. Ἀκολούθως ἐφοβήθησαν νὰ συνάψωσι τὰ φαλάγγια, ὑπολαμβάνοντες ὅτι ἡ διαστολὴ καὶ συστολὴ τοῦ μετάλλου ἐκ τοῦ καύσωνος ἢ τοῦ ψύχους θὰ παρήγαγεν ὀλέθρια ἐπακόλουθα· τὸ δὲ περιεργότερον, πολὺ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ σημερινοῦ συστήματος, ἐφοβοῦντο μήποτε αἱ ἀτμάμαξαι δὲν δύνανται ν' ἀναβαίνωσιν ἀνηφόρους 1 ἐπὶ 100. Σήμερον ἀπεδείχθη ἐκ τῆς πείρας αὐτῆς τὸ σφαλερὸν τῆς ἰδέας· ἀτμάμαξαι, ἀπὸ Ὀλδάμου εἰς Μαγκεστρίαν ἐρχόμεναι, ἀνέρχονται ἀνήφορον 1 ἐπὶ 27. Ἡ ἀτμάμαξα ἀνέρχεται ἀνηφόρους καὶ 1 ἐπὶ 10, σύρουσα κατόπιν αὐτῆς φορτίον βαρύτερον τοῦ ἰδίου βάρους της. Καὶ τὸ μὲν ζήτημα, ἂν συμφέρῃ νὰ βιάζωνται αἱ μηχαναὶ εἰς τοιαύτην ὑπερβολὴν δυνάμεως, δύσκολον εἶναι νὰ λυθῇ· ἀποδεικνύεται ὅμως ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἡ ἱκανότης τῶν ἀτμαμαξῶν δὲν ἔχει ὅρια. Εἰς τοὺς ἐλαφρὰς ἀνωμαλίας ἔχοντας τόπους, ὅπου αἱ κλίσεις τῆς γῆς εἰσὶ βραχεῖαι, δὲν δαπανῶσιν αἱ μηχαναὶ πολλὴν δύναμιν· ἡ εὐκολία τῆς καθόδου ἀνταμείβει τὸν κόπον τῆς ἀνόδου.

Εἰς τὸν μεταξὺ Βιέννης καὶ Τεργέστης σιδηρόδρομον, διερχόμενον τὰς Νορικὰς Ἄλπεις, ἐφηρμόσθη ἡ ἀνακάλυψις ἐπιτυχῶς. Ἐκεῖ ἡ βορεία κλιτὺς τοῦ ὄρους ἔχει ἐπὶ 398 μέτρων ἀνήφορον 1 ἐπὶ 47, καὶ εἰς τινα θέσιν μάλιστα 1 ἐπὶ 40· προσέτι, αἱ καμπύλαι τοῦ σιδηροδρόμου εἶναι τόσον βραχεῖαι, καὶ ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ πολυδάπανος τόσον, ὥστε ἡ διατήρησις αὐτοῦ ἀπορροφᾷ τὰ κέρδη τῆς γραμμῆς ἐκείνης. Πρὸς τὸ ἄλλο ὅμως μέρος τοῦ ὄρους, πρὸς τὴν κωμόπολιν Mürzuschlag, εἶναι σχεδὸν εὐθὺς ὁ κατήφορος, καὶ προχωρεῖ βαθμηδὸν ὡς 1 ἐπὶ 30· ὥστε ἡ ἀτμάμαξα τὸν διέρχεται εὐκόλως καὶ ἄνευ σημαντικῆς τινος προσθήκης εἰς τὴν δαπάνην.

Ἡ κλιτὺς τοῦ Βοργὰτ, εἰς τὸν κεντρικὸν σιδηρόδρομον τῆς Ἰνδικῆς, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς Βομβάης, εἶναι πολὺ πλέον ἀπότομος. Ἡ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου ἐκείνου ἔχει μῆκος 22,200 μέτρων, καὶ ἀναβαίνει βαθμηδὸν εἰς ὕψος 549 μέτρων· ὥστε ὁ ἀνήφορος εἶναι κατὰ μέσον ὅρον ὡς 1 ἐπὶ 48, καθὼς εἶναι σχεδὸν καὶ ὁ τοῦ Σεμερίγκου μεταξὺ Βιέννης καὶ Τεργέστης, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως, ὅτι ἐπὶ 2,400 μέτρα εἶναι ὡς 1 ἐπὶ 17, καὶ ἐπὶ 12,800 μέτρα ὡς 1 ἐπὶ 40. Τόσα δὲ ἔργα ἐδέησε νὰ γίνωνωσιν ἐπὶ τῆς ἰνδικῆς γραμμῆς, ὥστε ἐδαπανήθησαν δι' αὐτὴν 1,100,000 λ. στερλῖναι, ἤτοι ὑπὲρ τὰς 68,000 λ. στερλινῶν κατὰ πᾶν χιλιόμετρον· σχεδὸν ὅσα καὶ ὁ τῶν Νορικῶν Ἄλπεων. Ὁ ἰνδικὸς ὅμως σιδηρόδρομος ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι τὰ βαρύτερα τῶν δι' αὐτοῦ μεταφερομένων ἐμπορευμάτων διευθύνονται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, καὶ οὕτως αἱ ἀτμάμαξαι ἐπιστρέ-

φουσιν εἰς τὸ ὕψος τοῦ Γάτ ἡ κεναὶ ἡ ὀλίγον βάρος ἔχουσαι.

Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, οἱ Ἀμερικανοὶ διέρχονται ἀνηφόρους μᾶλλον τούτων πρανεῖς, οὐδέποτε ὅμως καὶ τοσούτῳ μακρούς· ἀπὸ τριῶν δὲ ἤδη ἐτῶν κατασκευάζεται σιδηρόδρομος, μέλλων νὰ διέλθῃ τὸ ὄρος Βρέννερ τῶν Ἄλπεων, καὶ νὰ συνδέσῃ τὴν Γερμανίαν ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Ἰταλίας, τὸ Ἰνσβροῦκον μετὰ τῆς Βερώνης. Καὶ ἰδοὺ λοιπόν, ἔξεστιν εἰπεῖν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ὄρος προσιτὸν εἰς ὀχήματα, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ δύναται νὰ διατρέξῃ καὶ ὁ ἵππος τοῦ ἀτμοῦ.

Πρὸ πολλοῦ ἤδη δὲν ἐδημοσιεύθησαν στατιστικαί, φέρουσαι ἀκριβῶς πόσων χιλιομέτρων σιδηρόδρομοι κατεσκευάσθησαν ἢ κατασκευάζονται μέχρι σήμερον, οὐδὲ πόσα ἐδαπανήθησαν μέχρι τοῦδε δι' αὐτούς· ἀλλ' ἄνευ ὑπερβολῆς δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι κατὰ τὰ τριάκοντα τελευταῖα ἔτη ἐδαπανήθησαν εἰς τοιούτου εἴδους ἔργα, εἰς μόνον τὸν παλαιὸν κόσμον, πλείονα τῶν τοῦ δημοσίου χρέους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Εἰκάζεται δὲ, ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ διπλασιασθῇ μετὰ παρέλευσιν ἑτέρων τριάκοντα ἐτῶν, ἐὰν δὲν διακοπῇ ἐν τῷ μεταξὺ ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου, καὶ ἐὰν τὸ ἐμπόριον προβῇ ἀκμάζον, καθὼς εἰς τοὺς τελευταίους τούτους καιρούς.

Ὅταν ἡ Ῥωσσία ἀποπερατώσῃ τὸν σιδηρόδρομον, τὸν ὁποῖον κατασκευάζει, μέλλοντα νὰ συνάψῃ τὴν Βαλτικὴν μετὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης, δύο εἰσέτι ἔργα μεγάλα θὰ ἀπολείπωνται, ἔργα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐκτελεσθῶσι καὶ ταῦτα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μετ' ὀλίγα τινὰ ἔτη. Νῦν ὅτε ἦλθεν εἰς πέρας ὁ πόλεμος τῶν Ἀμερικανῶν, οὗτοι θὰ στρέψωσιν ἀναμφιβόλως τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἕνωσιν τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ μετὰ τοῦ ποταμοῦ Μισσισίπη, ὁ δὲ παλαιὸς κόσμος ἀφ' ἑτέρου θὰ συνδέσῃ τοὺς σιδηροδρόμους τῆς Ἰνδικῆς μετὰ τῆς Εὐρώπης. Πολιτικαί τινες δυσκολίαι, καὶ ὁ τυφλὸς φανατισμὸς τῶν μεγάλων μωαμεθανῶν Κρατῶν τοῦ Ἀφγανιστὰν καὶ τῆς Περσίας ἴσως ἀναβάλωσι τὸ ἔργον τοῦτο· ἀλλ' εἴτε ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἂν ἐκτελεσθῇ, εἴτε ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, ἐπειδὴ δὲν παρέχει περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἀνυπερβλήτους δυσκολίας, θὰ εὑρίσκοντο ἐντὸς ὀλίγου τὰ ἀναγκαιοῦντα χρήματα πρὸς ἐπιχείρησιν αὐτοῦ.

Ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἡ ἔκτασις τῶν σιδηροδρόμων ἀπήτησε καὶ

σταθμοὺς ἀναλόγου μεγέθους. Πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν ἐθαύμαζον οἱ βλέποντες τὰς μεγάλας αἰθούσας τῶν σταθμῶν τῆς Παδούης καὶ τοῦ Οὐεσμινστερίου, ἐχούσας πλάτος ἡ μὲν 84, ἡ δὲ 68 ποδῶν Ἀγγλικῶν· αἱ στέγαι αὐτῶν ἐθεωροῦντο ὡς πρᾶγμα ἀρχιτεκτονικῶς τολμηρότατον. Σήμερον δὲ οὐδὲ προσέχει τις βλέπων τὴν αἴθουσαν τοῦ ἐν Λονδίνῳ σταθμοῦ Great-Nothern, ἔχουσαν πλάτος μὲν 105 ποδῶν, μῆκος δὲ 800 καὶ ὕψος 91. Ἡ τοῦ σταθμοῦ Lime Street ἐν Λιβερπόλει ἔχει μάλιστα πλάτος 152 ποδῶν, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀπορῶν ἢ ἐξιστάμενος εἰς τὴν θέαν αὐτῆς. Ἡ στέγη τοῦ σταθμοῦ τῆς Βιρμιγγάμης ἔχει μῆκος 864 ποδῶν καὶ πλάτος 212, ἄνευ οὐδενὸς στύλου ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς. Ἀληθὲς ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτῶν δὲν ἔχει χάριν, εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοὐλάχιστον, διότι οἱ ἀρχιτέκτονες ἀπέβλεψαν μᾶλλον εἰς τὴν ἔκτασιν ἢ εἰς ἄλλο τι.

Ἐνῷ δὲ οἱ σιδηρόδρομοι εἰς τοιαύτην προβαίνουσι λαμπρὰν καὶ μεγάλην ἀνάπτυξιν, αἱ πρεσβύτεραι ἀδελφαὶ αὐτῶν, αἱ διώρυγες, περιῆλθον σχεδὸν εἰς λήθην· καὶ ὅμως δὲν παρῆλθεν εἰσέτι αἰὼν, ἀφ' ὅτου ἡ ἐπιχείρησις αὐτῶν παρήγαγε παρὰ τοῖς Ἄγγλοις ἐνθουσιασμὸν ἄπειρον. Περίεργον εἶναι πόσον τὰ ἐν Εὐρώπῃ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὑπάρχοντα μέσα τῆς συγκοινωνίας ἦσαν ἀνεπαρκῆ πρὸς πλησίασιν τῶν διαφόρων ἐθνῶν. Ἡ διώρυξ τοῦ Λαγκεδόκου, ἔχουσα μῆκος 240 χιλιομέτρων, καὶ συνενοῦσα τὴν Μεσόγειον μετὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἤρξατο κατασκευαζομένη ἐν ἔτει 1661· ἀπεπερατώθη δὲ μετὰ 20 ἔτη, ἕνα αἰῶνα δηλαδὴ πρὶν ἢ ὁ Ἄγγλος ἀρχιτέκτων Byrindle προτείνῃ τὰ μέτρια αὐτοῦ σχέδια. Ἐν τούτοις εἴς τε τὸ Κοινοβούλιον τῆς Ἀγγλίας καὶ ἔξω τοῦ περιβόλου αὐτοῦ τὰ σχέδια ταῦτα ἐθεωρήθησαν ὡς χιμαιρικὰ, ὡς ὀνειρώδη, καὶ οὐδεὶς ἐφαίνετο ἔχων ἰδέαν τῶν εἰς Γαλλίαν πραγματοποιηθέντων τούτων ἔργων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν. Σήμερον δὲ, μόλις ἐπινοεῖταί τι εἰς τὴν Ἀμερικὴν, μόλις βελτίωσίς τις εἰσάγεται εἰς τὴν Ἰνδικὴν ἢ τὴν Αὐστραλίαν, καὶ συζητεῖται ἐν Λονδίνῳ, ἵνα ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ἐὰν οἱ σιδηρόδρομοι ἐπενοοῦντο ἕνα αἰῶνα ταχύτερον, ἴσως τὰ ἐννέα δέκατα τῶν διωρύγων τῆς Ἀγγλίας δὲν θὰ ἦσαν ἐσκαμμένα, καίτοι αἱ διώρυγες ἔχουσί τινα πλεονεκτήματα, τῶν ὁποίων στεροῦνται οἱ σιδηρόδρομοι.

Οὐδεμία δὲ ἄλλη ἐπιχείρισις διώρυγος ἔχει τοσοῦτο μέγεθος, ὅσον ἡ σκαπτομένη τὴν ὥραν ταύτην εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ ἑταιρίας Γαλλικῆς. Ἡ τομὴ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Σουέζης θὰ ἀνοίξῃ διώρυγα θαλάσσιον, πλάτος μὲν ἔχουσαν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς 57 μέτρων, καὶ τοῦτο εἰς τὰ στενότερά της μέρη, βάθος δὲ μέτρων 8 καὶ ἡμίσεος. Κυρίως εἰπεῖν, δὲν εἶναι πλέον διώρυξ ἐκείνη, ἀλλ' ἄλλος Βόσπορος, μία παράτασις τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρι τῆς Μεσογείου, ἄνευ ὑδροφρακτῶν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήθη τοῦτο, καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν ἐμπειροτάτων μάλιστα θεωρουμένων, ὡς ἀκατόρθωτον· σήμερον τὸ παρεδέχθησαν ὡς κατορθωτὸν, ἀφοῦ τὸ βλέπουσιν ὁσημέραι εὐοδούμενον, καὶ ἀναμφιβόλως ἐντὸς βραχείας ἐτῶν περιόδου ἔσεται ἀποπερατωμένον. Ἀμφιβάλλεται ὅμως ἂν θὰ ἀποβῇ ἐπικερδὲς ἢ ἐπιζήμιον εἰς τοὺς ἐπιχειρηματίας· ἀλλ' ἡ Γαλλία βλέπει ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἄλλο συμφέρον παρὰ τὸ χρηματικόν. Ἐν τούτοις ἡ δαπανηροτάτη αὕτη δοκιμὴ ἴσως ἐνταφιάσῃ διὰ παντὸς τὸ σχέδιον τῆς τομῆς τοῦ ἄλλου ἰσθμοῦ, τῆς Πανάμας εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἤδη ὁ Ἀτλαντικὸς Ὠκεανὸς συνδέεται μετὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ διὰ σιδηροδρόμου· καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἴσως θὰ κατασκευασθῶσι μετ' οὐ πολὺ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἰσθμοῦ. Ὥστε αἱ χρεῖαι τοῦ ἐμπορίου ἐκπληροῦνται διὰ τῶν μέσων τούτων ταχύτερον καὶ εὐθηνότερον, ἢ διὰ διώρυγος, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι καὶ εἰς τὴν Πανάμαν θὰ ἀπῃτεῖτο νὰ δαπανηθῶσιν ὅσα ἐν Σουέζῃ.

Ἐν γένει, τὰ ὑδραγωγεῖα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ῥέουσι πολλαχοῦ τὰ ὕδατα τῶν διωρύγων, στεροῦνται χάριτος, ἐπειδὴ ἕνεκα τοῦ βάθους, τοῦ ὁποίου ἔχουσι χρείαν τὰ πλέοντα ἐπ' αὐτῶν σκάφη, καθίσταται λίαν βαρὺ τὸ ἄνω μέρος ἀναλόγως πρὸς τὰς ὑποβαστάζούσας αὐτὸ ἀψίδας. Ὡς σπανία ἐξαίρεσις εἰς τὸν κανόνα τοῦτον εἶναι ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ γέφυρα τοῦ Cysyltan, ἐπὶ τῆς διώρυγος τῆς ἀπὸ Κεστρίας εἰς Ἐλλεσμέρην· ἀλλ' ἐκεῖ τὰ ὕδατα ῥέουσιν ἐντὸς σιδηρᾶς κοίτης, ἀναπαυομένης ἐπὶ σειρᾶς κιόνων. Οἱ Ῥωμαῖοι ἔδιδον σχῆμα κομψότερον εἰς τὰ ὑδραγωγεῖά των, χρήσιμα ὅμως μόνον πρὸς μεταφορὰν ὕδατος, πρὸς πόσιν ἢ ἄρδευσιν. Ἡ ἐπινόησις τῶν σιδηρῶν σωλήνων κατήργησε σχεδὸν τὰ τοιαῦτα ὑδραγωγεῖα κατὰ τοὺς ἐσχάτους τούτους καιρούς. Ὁπωσδήποτε, τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ **Roquefavour** εἰς τὴν Γαλλίαν, δι' οὗ ῥέουσι τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ **Durance** εἰς τὴν Μασ-

σαλίαν, εἶναι ἓν τῶν ὡραιοτέρων δειγμάτων τοῦ κλασικοῦ τύπου· ἀναμιμνήσκει, ἀλλ' ἐν μεγάλῳ σχήματι, τὴν παλαιὰν ῥωμαϊκὴν γέφυραν τοῦ **Gard**. Ἡ νεωτέρα γέφυρα ἔχει 387 μέτρων μῆκος, καὶ 80 μέτρων ὕψος, ἡ δὲ ἀρχαία 255 μέτρων μῆκος καὶ 41 μέτρων ὕψος. Ἀμφότεραι ἔχουσι τρεῖς τάξεις ἀψίδων ὑπερκειμένας, ἀλλ' ἡ γέφυρα τοῦ **Gard** ἔχει πλάτος πολὺ συντεῖνον εἰς τὴν ἰσορροπίαν αὐτῆς· ἡ κεντρικὴ ἀψὶς τῆς ῥωμαϊκῆς γεφύρας ἔχει διάστασιν **24** μέτρων, ἐνῷ τῆς νεωτέρας ἡ διάστασις εἶναι μόνον **15**. Ἐκ τοῦ συνόλου δὲ βλέπει τις, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν μὲν ἴσως ὑποδεέστεροι τῶν νεωτέρων ὡς πρὸς τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ οἰκοδομεῖν, ἀλλὰ πάντοτε διδάσκαλοι αὐτῶν κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐπίνοιαν. Τὸ αὐτὸ τοῦτο εἰρήσθω καὶ περὶ πάντων τῶν νεωτέρων ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων. Ἡ τέχνη τῶν ἀρχιτεκτόνων διῃρέθη εἰς δύο κλάδους, τείνοντας πρὸς δύο διαφόρους σκοποὺς, καὶ διαιροῦντας οὕτω τοὺς ἀρχιτέκτονας εἰς δύο: εἰς **ingénieurs**, ἤτοι μηχανικοὺς λεγομένους, καὶ εἰς καθαρῶς ἀρχιτέκτονας. Ἐν ὅσῳ οἱ δύο οὗτοι δὲν ἑνωθῶσιν εἰς ἕν, καὶ δὲν ἐργασθῶσιν ἐμπνεόμενοι ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἰδέας, τῆς ἁρμονίας, δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ ἴδῃ τις τὸ καλὸν ἡνωμένον μετὰ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς δυνάμεως. Οἱ σημερινοὶ ἐπιδιώκουσι μᾶλλον τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν.

Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ὦσι θαυμαστὰ τὰ πλεῖστα τῶν περὶ ὧν ἐποιήσαμεν λόγον, τὸ θαυμαστότερον πάντων ἴσως εἶναι ὁ ἠλεκτρικὸς τηλέγραφος. Οὗτος μέλλει νὰ συνάψῃ τὸν κόσμον ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον μᾶλλον ἢ οἱ σιδηρόδρομοι καὶ τὰ ἀτμόπλοα· ἀλλ' εἶναι τελευταία τῶν ἐφευρέσεων, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἀτελεστέρα εἰσέτι.

Μόλις παρῆλθον τριάκοντα ἔτη ἀφότου ἐδοκιμάσθη κατὰ πρῶτον μεταξὺ Λονδίνου καί τινος κωμοπόλεως μικρὸν ἀφεστώσης. Τότε ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ δημοσίου, χρησιμεύσας εἰς τὴν σύλληψιν φονέως τινος· ἀλλ' ἔκτοτε ἔγειναν εἰς αὐτὸν μεγάλαι πρόοδοι, ὥστε σήμερον δύνανται νὰ συνδιαλεχθῶσι μεταξὺ αὐτῶν ὅλαι τῆς Εὐρώπης αἱ πρωτεύουσαι. Ἐπίσης κατορθώθη καὶ μετὰ τῆς Ἀμερικῆς ἀνταπόκρισις διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σύρματος, καὶ διεκόπη μὲν ἐπί τινα καιρὸν, ἀλλ' ἐπέτυχον, καὶ καταγίνονται ἀδιαλείπτως ὅπως ἀποκαταστήσωσιν αὐτὴν ἀσφαλεστέραν. Ἡ διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ τηλεγράφου συγκοινωνία τῆς Εὐρώπης μετὰ

τῆς Καλκούττης παρετάθη εὐκόλως εἰς Σιγγαπόρην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καντῶνα καὶ Βαταυίαν, ὁπόθεν δὲν φαίνεται δύσκολον νὰ ἐκταθῇ εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Μετ' ὀλίγα ἔτη αἱ ἐφημερίδες τῆς Ἀγγλίας θὰ δημοσιεύσωσιν εἰδήσεις πραγμάτων συμβάντων τὴν προτεραίαν εἰς τὴν Αὐστραλίαν, εἰς τὴν Κίναν ἢ εἰς τὴν Καλιφορνίαν. Πρᾶγμα ὄντως τεράστιον, θρίαμβος τῆς ἐπιστήμης, ὑπερβαῖνον πάντα θρίαμβον!

Ἐκ τῆς QUARTERLY REVIEW.

(Μετάφρασις ΟΣΒΑΛΔΟΥ.)

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ο ΚΟΡΑΗΣ.

Ὁπόταν ἡ τῆς σκληρᾶς εἱμαρμένης τροχοπέδη τὴν Ἑλλάδα ἐπίεζε, φωνὰς βραγχώδεις ψυχορράγοῦντος ἀναγκάζουσα αὐτὴν νὰ ἐκπέμπῃ· ὁπόταν οἱ λύχνοι ἐσβέσθησαν, καὶ μαῦρα νέφη τὸν γλαυκόεντα οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος ἐκάλυπτον, νύκτες δὲ ἀσέληνοι καὶ ἄναστροι διήρχοντο· ὁπόταν ὁ πέπλος τοῦ ζόφου τῆς ἀμαθείας ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἐξηπλοῦτο, καὶ ὡς ἰοβόλος ὄφις τοὺς ὀξεῖς αὐτοῦ ὀδόντας εἰς τὴν σάρκα τῆς πολυϋμνήτου ταύτης γῆς ἐνέπηγε, τότε Εὐγένιοι οἱ Βουλγάρεις, Νικηφόροι οἱ Θεοτόκαι, Νεόφυτοι οἱ Δοῦκαι, Κωνσταντῖνοι οἱ Βαρδαλάχοι, Βενιαμὶν οἱ Λέσβιοι, Κοῦμαι, Βάμβαι, Ἀδαμάντιοι οἱ Κοραεῖς κ.λ.π. ὡς τηλαυγεῖς ἀστέρες εἰς τὸν ἀχλυώδη τῆς Ἑλλάδος οὐρανὸν ἀνέτελλον, ὡς ἶρις ἐν μέσῳ καταιγίδος. Ἀνέτειλαν, καὶ τὰ σεσωρευμένα νέφη διελύθησαν, καὶ φωναὶ ἀγαλλιάσεως ἐκ τοῦ ἔρκους τῶν ὀδόντων τοῦ Ἕλληνος ἐξῆλθον· ἀνέτειλαν, καὶ νέον φῶς ἐπεχύθη, καὶ πρὸς αὐτοὺς, ὡς εἰς τηλαυγεῖς φάρους, ἐσράφη πᾶσα διάνοια, ποθοῦσα τὴν τῶν πατρώων γραμμάτων ἀναγέννησιν.

Ἡ Ἑλλὰς, ἥτις οὐδέποτε ἐπαύσατο ἀναδεικνύουσα ἄνδρας μεγαλοφυεῖς μὲ τὸν στέφανον τῆς δάφνης στεφθέντας· ἡ Ἑλλὰς, ἡ γενέτειρα αὕτη τῶν μεγαλουργῶν ἀνδρῶν, τῶν μεγάλων ἰδεῶν καὶ τῶν μεγάλων πράξεων· ἡ Ἑλλὰς, ἡ μήτηρ αὕτη τῶν φώτων, τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ῥητορικῆς, τῆς ποιήσεως, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, Ὀρφέως λύραν ἀνὰ χεῖρας κρατήσασα, τὰ τότε ἐν τῷ ζόφῳ τῆς ἀμαθείας ἔθνη ἐξημέρωσε, φῶς ἐπ' αὐτῶν ἐπέχυσε, τροφὴν πεινῶντα τὰ ἐχορήγησε, γυμνητεύοντα αὐτὰ περιέθαλψε· καταστρέφουσα δὲ τὴν ὕπαρξίν της ἵνα διαιωνισθῇ ὁ πολιτισμὸς, πρὸς τὴν κηρίνην λαμπάδα ὁμοιώθη, ἥτις, τοὺς ἄλλους φωτίζουσα, αὐτὴ ἀναλίσκεται.

Τίς ὁ ἀρνούμενος, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, ἡ φωτοβόλος αὕτη, κατὰ

τὸν φιλέλληνα **Dumas**, ἐσία, ἥτις οὐδέποτε σβεσθήσεται, ἐφώτισε διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἐκτὸς καὶ ἡμῶν τῶν μεταγενεςέρων Ἑλλήνων, τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὴν Ἰταλίαν, τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς Ἄραβας, οἵτινες, μεταφράσαντες τὰ συγγράμματά του ἀραβιςὶ, ἐδίδασκον αὐτὰ εἰς τὰ σχολεῖα, ἃ ἐν τῷ Βαγδατίῳ τῆς Ἀσίας εἶχον συστήσει; Τίς ὁ ἀρνούμενος, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ἱσπανίας διάδοσιν αὐτῶν (περὶ τὸ χιλιοστὸν διακοσιοστὸν ἔτος μ. Χρ.) εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἰταλίαν, καὶ τὴν λοιπὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἤρχισαν οἱ τότε βάρβαροι λαοὶ κατὰ πρῶτον νὰ φωτίζωνται καὶ νὰ ἐκπαιδεύωνται; Ἔπρεπε νὰ εὑρεθῇ μόνος εἷς Φαλμεράυερ, ὅστις, πέπλον λήθης ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ παρελθόντος ῥίπτων, νὰ διαψεύσῃ ταῦτα δι' ἀσθενῶν ἐπιχειρημάτων, διὰ σειρᾶς φληναφημάτων καὶ ὁρμαθοῦ ὕβρεων μεταξὺ τῆς μισελληνικῆς αὐτοῦ χορείας.

Τίς ὁ ἀρνούμενος, ὅτι, εἰ δὲν ὑπῆρχον Ἕλληνες ἐπὶ τῆς γῆς, ἤθελε γεννήσει Κορνηλίους, Ῥακίνας καὶ Βολταίρους ἡ Γαλλία, Μίλτωνας καὶ Βύρωνας ἡ Ἀγγλία, Δάντεις καὶ Τάσσους ἡ Ἰταλία, Ὁρατίους καὶ Κάτωνας ἡ Ῥώμη; «Ἂν ἔλλειπον οἱ Ἕλληνες, λέγει που μεγαλοφυής τις Γαλάτης, σκότος θὰ ἦτο ἴσως ἀκόμη πανταχοῦ. Οἱ Γαλᾶται ἦσαν ἀνδρειότατοι, νοημονέςατοι, ἀλλ' εἰς τὰ ἱερὰ ἄσματα τῶν βάρδων των εὑρίσκετο ἡ ἐπιστήμη. Γερμανοί, Σλάβοι, Ἴβηρες ἦσαν ἄγριοι. Ἡ Ῥώμη μόνη της δὲν θὰ εὕρισκεν οὐδέν.»

Καυχῶνται οἱ Γάλλοι σήμερον διὰ τὸν Φλεσιὲ καὶ Φρευσῖνον, ἐναβρυνόμεθα καὶ ἡμεῖς διὰ τὸν Οἰκονόμον, Βάμβαν καὶ Φαρμακίδην· καυχῶνται διὰ τὸν Βοαλὼ αὐτῶν, ἔτι περισσότερον ἡμεῖς διὰ τὸν Ὀρφανίδην. Ἔχουσιν αὐτοὶ τὸν Μιλβουὰ, καὶ ἡμεῖς ἔχομεν τὸν ὑψιπετῆ Παπαῤῥηγόπουλον υἱόν· ἔχουσι τὸν Σωνιὲ, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τὸν μάκαρα Παναγιώτην Σοῦτσον καὶ τὴν δοάδα τῶν ἀδελφῶν Παράσχων· ἔχουσιν αὐτοὶ τὸν Βεραγγέρον, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τὸν Χριστόπουλον καὶ Βηλαρᾶν. Ἔχουσιν οἱ Ἄγγλοι τὸν Ὁπ, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τὸν Βερναρδάκην· ἔχουσιν οἱ Γάλλοι τὸν Σωλιὲ, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τὸν Ῥαγκαβῆν· καυχῶνται οἱ Γάλλοι διὰ τὸν Ῥενὰρ, ἐναβρυνόμεθα καὶ ἡμεῖς διὰ τὸν Γεώργιον Ζαλακώσταν. Ἔχομεν, τέλος, Ἀσωπίους, Φιλίππους Ἰωάννεις, Ῥαγκαβεῖς, Βερναρδάκεις, Μαυροφρύδας, Ἡλιοζωΐδας, Σαριπόλους, Ρενναδίους, Ἀφεντούλεις, Σερούϊους, Μουστοξύδας, Παπαῤῥηγοπούλους, Βυζαντίους, Βαλέττας, Βραΐλας, καὶ τόσους ἄλλους, τὸν γλαυκόεντα τῆς Ἑλλάδος οὐρανὸν καθωραΐζοντας.

Ἐπροικοδότησε τοὺς μεγαλοφυεῖς αὐτῆς ἄνδρας ἡ Γαλλία ἐν τῇ εὐτυχίᾳ αὐτῆς καὶ ἐλευθέρα οὖσα· ἐγέννησε τοὺς ἐνδόξους αὐτῆς ἄνδρας ἡ μεγάθυμος Ἀλβιών, τὸν τῆς ἐλευθερίας ἀέρα ἀναπνέουσα· ἐξῆλθον ἐκ τῶν κόλπων τῆς Ἰταλίας οἱ μεγάλοι αὐτῆς ἄνδρες, τὰς χεῖρας αὐτῆς ἄνευ δεσμῶν ἐχούσης· πλὴν ἡ Ἑλλὰς, ἡ περικλεὴς αὕτη χώρα, ἀνέδειξε τὰ μεγάλα αὐτῆς τέκνα ἐν ἡμέραις δυστυχίας καὶ θλίψεως.

Διῆλθε χρισίμους στιγμὰς ἡ Ἑλλὰς, διῆλθεν ἀπαισίους χρόνους, ἠπείλησεν αὐτὴν ὁ χείμαῤῥος τῆς ἀμαθείας, ἠπειλήθη εἰς τὰ βάθη τῆς λήθης νὰ κρυβῇ, ἐκάλυψεν αὐτὴν τὸ σκότος, πλὴν πάντοτε ἐτήρησεν ἀνημμένον τὸ ζώπυρον τοῦ πολιτισμοῦ, ζωογόνον αἷμα ἔμεινεν ἐν ταῖς φλεψὶν αὐτῆς, ἡ τελευταία ῥανὶς δὲν ἐχύθη. . . Ἀνέζησε λοιπὸν ἡ Ἑλλὰς μὲ τὴν γλῶσσάν της, τὴν ὁποίαν ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ· ἀνέζησε, ζῇ καὶ ζήσεται, καὶ οὐδέποτε ἡ μελανείμων πτέρυξ τοῦ θανάτου θέλει ἐγγίσει αὐτήν.

Ἀφίνοντες ἤδη ἐν μέρει πᾶν τῆς Ἑλλάδος ἐγκώμιον ὅπως πλέξωσιν αὐτὸ ἕτεροι πολλῷ ἡμῶν φέρτεροι, ἐπιστρέφομεν εἰς τοὺς σοφοὺς Ἕλληνας, οἵτινες, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ὡς τηλαυγεῖς ἀστέρες ἐν τῷ τότε ἀχλυώδει τῆς Ἑλλάδος οὐρανῷ ἀνέτειλαν, ἵνα τὸν ζόφον τῆς ἀμαθείας διαλύσωσι. Μεταξὺ τῶν διακεκριμένων τούτων λογίων, ὡς ἄστρον τῆς ἡμέρας ἀναλάμπει ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Ἔστενε τότε ἡ Ἑλλὰς, ἀρωγὸν χεῖρα παρὰ τῶν τέκνων αὐτῆς αἰτοῦσα· τοὺς στόνους της ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ ν' ἀκούσῃ τὸ πολυφίλητόν της τέκνον, ὁ Κοραῆς, καὶ μὲ καρδίαν πάλλουσαν καὶ βαρύθυμον νὰ τῇ ἀποκριθῇ τοὺς θαυμαστοὺς αὐτοὺς λόγους:

« Ἐγὼ, πατρίς μου, μήτ' ἐπιστήμην ἔχω ἱκανὴν νὰ ἐρευνήσω » καὶ νὰ καταλάβω τὸ πάθος ὅλων τῶν πληγῶν σου, μήτε δύ» ναμιν ἀρκοῦσαν νὰ τὰς θεραπεύσω· ἀλλ' ὅμως ὅ,τι ἐμπορῶ » νὰ κάμω διὰ σὲ, δυστυχεστάτη μου πατρὶς καὶ μήτηρ, εἰς » σὲ μετὰ χαρᾶς τὸ προσφέρω. Ἡ προσφορά μου εἶναι πολ» λὰ μικρὰ, τὸ γνωρίζω· ἀλλ' εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸ ν' αὐξήσῃ » τὸν σωρὸν τῶν καλῶν, ὅσα δύνανται νὰ προσφέρωσιν εἰς σὲ » οἱ ἄλλοι σου ἀδελφοὶ, ἢ κἂν νὰ μὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν κατ-

» αισχύνην τοῦ μόνος ἐγὼ νὰ φανῶ κωφὸς εἰς τὴν φωνήν σου, » μόνος ἐγὼ τυφλὸς εἰς τὰς πληγάς σου. » (Προλεγ. Κοραῆ εἰς τὸν Ἰσοκρ. σελ. 23—24.)

Τοὺς λόγους τούτους ἡ καρδία τοῦ Κοραῆ ὑπηγόρευσε, καὶ ὁ κάλαμος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἔγραψε· πᾶν δ'ὅ,τι ἔγραψεν ἐξετέλεσεν. Ὁ Κοραῆς καὶ εἰς τὴν ἀναζωπύρωσιν τῆς παιδείας συνετέλεσε, καὶ εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ ἔθνους, καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ ἀνόρθωσιν τῆς γλώσσης, καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἔθνους παλιγγενεσίαν. Τοῦ μεγάλου τούτου εὐεργέτου τοῦ ἑλληνισμοῦ, τοῦ πατριάρχου τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας ἐπιχειροῦμεν τὴν σκιαγραφίαν τῆς βιογραφίας, ἀφοῦ πρότερον ἐξαιτηθῶμεν παρὰ τοῦ φιλομούσου ἀναγνώστου τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ, συναισθανόμενοι τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν.

Ἀδαμάντιος ὁ Κοραῆς ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὴν 27 Ἀπριλίου 1748 ἐκ πατρὸς Ἰωάννου Κοραῆ, ἐναρέτου ἐμπόρου, κοσμουμένου μετὰ τῆς παιδείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, Χίου τὴν πατρίδα, καὶ ἐκ μητρὸς Σμυρναίας, Θωμαΐδος τοὔνομα. Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, τελειοποιηθεὶς ἐν τῇ σχολῇ μοναχοῦ τινος Ἰθακησίου τὴν πατρίδα, ἐκληρονόμησε τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του Ἀδαμαντίου τοῦ Ῥυσίου, οὗτινος προέθετο νὰ μιμηθῇ τὴν σοφίαν καὶ φιλολογίαν. Τοσοῦτον διακαῆ ἔρωτα ἔτρεφε πρὸς τὴν παιδείαν, καὶ τοσοῦτον ζῆλον εἶχεν ὅπως ἀνοικοδομήσῃ τὴν κακοκτισμένην, ὡς ἔλεγε, σοφίαν του, ὥστε ἂν καὶ ἤρξατο ἐκ τῆς πολλῆς μελέτης νὰ πτύῃ αἷμα ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, καὶ ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ μέχρι τοῦ ἑξηκοστοῦ ἐκ μακρῶν διαστημάτων ὅμως, οὔτε ἡ νοσηρὰ κατάστασις, εἰς ἣν εὑρίσκετο, οὔτε ὁ φόβος μὴ αὐξήσῃ τὴν αἱμοπτυσίαν ἀπεθάρρυναν τὸν πρὸς τὴν παιδείαν ζῆλον. Τελειοποιηθεὶς ὁ σοφὸς Κοραῆς εἰς τὴν Ἰταλικὴν καὶ Γαλλικήν, ἐπεθύμησεν ὅπως ἀποκτήσῃ καὶ τὴν γνῶσιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης. Ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ εὑρίσκετο ἐν Σμύρνῃ ὁ σοφὸς γέρων Βερνάρδος Κέουν, (Bernard Keun) ἱερατεύων ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ Ὁλλανδικοῦ προξενείου· εἰς αὐτὸν ὁ φιλόπονος Κοραῆς ἤρχισε τὰ μαθήματα τῆς Λατινικῆς γλώσσης. Τὸ 24 ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων, ἐπέμφθη εἰς Ἀμστελόδαμον παρὰ τοῦ πατρός του, ὃς τις ἐπεθύμει νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἐμπόριόν του διὰ θαλάσσης καὶ νὰ ἔχῃ ἐκεῖ οἰκεῖον. Ἂν καὶ ἀποστρεφόμενος ὁ σοφὸς Κοραῆς τὸν Κερδῷον Ἑρμῆν, ὑπείκων ὅμως εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του, ἔκλινε τὸν αὐχένα καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἀμστελόδαμον, φέρων μεθ'ἑαυτοῦ πολλὰς συστατικὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς εὑρίσκετο καὶ μία τοῦ διδασκάλου του Βερνάρδου Κέουν πρὸς τὸν φίλον του Ἀδριανὸν Βύρτον. Μεταβὰς ὁ Κοραῆς εἰς Ἀμστελόδαμον, ἐνεχείρισε τῷ Βύρτῳ τὴν συστατικὴν τοῦ διδασκάλου του. Ὁ φιλόμουσος Ἀδριανὸς ἐδέχθη αὐτὸν μετ'εὐμενείας, καὶ τὸν ἠρώτησεν ἂν τῷ ἐπιτρέπωσιν αἱ ἐμπορικαί του ἀσχολίαι νὰ ἔρχηται δὶς τῆς ἑβδομάδος παρ'αὐτῷ, καὶ νὰ τῷ διδάσκῃ τὴν λογικὴν ἐπιστήμην. Ἀπερίγραπτός ἐστιν ἡ ἀγαλλίασις, ἣν κατ'ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἠσθάνθη ὁ Κοραῆς· ὅθεν ἐδέχθη τὴν ἐπωφελῆ ταύτην δι' αὐτὸν πρότασιν τοῦ καλοκἀγάθου ἀνδρός.

Διατρίψας ἐπὶ ἓξ ἔτη εἰς Ἀμστελόδαμον, ἐπέστρεψεν εἰς Σμύρνην, καὶ λαβὼν παρὰ τῶν γεννητόρων του τὴν ἄδειαν, ἣν ἄλλοτε ἐζήτησεν ὅπως μεταβῇ εἰς Γαλλίαν καὶ ἐκμάθῃ τὴν ἰατρικήν, (ἥτις μόνη ἠδύνατο νὰ παράσχῃ τότε τοῖς Ἕλλησι ςάδιον ἐπικερδὲς καὶ ἥκιστα ἐπικίνδυνον,) ἀνεχώρησε καὶ ἔφθασεν εἰς Μομπελλιέρον τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1782. Ὁ Κοραῆς, εἰδήμων πολλῶν γλωσσῶν, ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν κατὰ τὴν ἑξαετῆ σπουδήν του μεταγλωττίζων γαλλιστὶ ξένα περὶ ἰατρικῆς συγγράμματα. Εἰς Μομπελλιέρον ἔμαθε τὴν θλιβερὰν εἴδησιν τοῦ θανάτου τῶν γεννητόρων του, ἀποθανόντων τοῦ μὲν πατρὸς τὴν 21 ἰουλίου 1783, τῆς δὲ μητρὸς ἐν ἔτει 1784. Ἀποπερατώσας τελευταῖον τὰς σπουδάς του, ἀνηγορεύθη μετ' εὐφημίας διδάκτωρ, καὶ παρωτρύνθη ὑπ' αὐτῶν τῶν διδασκάλων του, καὶ ἐξαιρέτως τοῦ **Broussouet**, τοῦ **Grimaud** καὶ τοῦ **Chaptal**, ἵνα ἀποκατασταθῇ ἐν Παρισίοις.

Ἐνταῦθα ἦλθε τῇ 24 Μαΐου 1788, καὶ ἐγένετο αὐτόπτης μάρτυς τῆς ἐπελθούσης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἧς τὰς μὲν ἀρχὰς, ὡς λέγει ὁ **K. Brunet de Presle**, ἀπεδέξατο, ὤκτειρε δὲ τὰς παρεκτροπάς. Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, ὡς καὶ περὶ τῆς ἰσοβίου συντάξεως τῶν δισχιλίων φράγκων, ἣν ἔλαβεν ὁ Κοραῆς μετὰ τοῦ **Laborte du Theil** καὶ τοῦ **Gosselin** παρὰ τοῦ Ναπολέοντος ἵνα μεθερμηνεύσῃ γαλλιστὶ τὸν γεωγράφον Στράβωνα, ἀφίνομεν τὸν ἴδιον Κοραῆν νὰ ὁμιλήσῃ:

« Ἀλλ' ἦλθα εἰς καιρὸν, ὅτ' ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ γεννηθῇ » ἡ ἀπὸ τὰ μέσα ταύτης τῆς ἑκατονταετηρίδος κυοφορουμένη

» παράδοξος, καὶ πρώτη εἰς τὴν ἱστορίαν, πολιτικὴ μεταβολὴ
» ἔθνους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἠλπίζετο τοιαύτη μεταβολή. Οἱ
» Γάλλοι, ἕως τότε ὅμοιοι τῶν Ἀθηναίων τὴν σοφίαν, τὴν ἡμε-
» ρότητα, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐρασμιότητα, ἐκρίνοντο καὶ
» ἐλαφροὶ ὡς οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἄξιοι ὅσων ἔγραψε κατὰ τῆς ἐ-
» λαφρίας ἐκείνων ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης. Ἡ μεταβολὴ ἔδει-
» ξεν, ὅτι εἰς τὸ φαινόμενον ἐλαφρὸν ἔθνος τοῦτο ἐκρύπτετο
» μέγας ἀριθμὸς φιλοσόφων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀνεκάλυψεν
» ἀπροσδοκήτως ἡ κατάχρησις τῆς τότε ἀπολύτου μοναρχίας,
» καὶ κατέστησε νέας πολιτείας νομοθέτας.

» Τὰς μέχρι τούτων ἀπορίας μου περὶ τῆς εἰς τὴν πατρίδα
» ἐπιστροφῆς, τὰς ὁποίας εἶχε μετριάσειν ὁ θάνατος τῶν γο-
» νέων μου, ἔλυσε πλέον ὁλότελα ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τῆς
» Γαλλίας, καὶ ἀπεφάσισα ἀμεταθέτως νὰ μὴ συζήσω εἰς τὸ ἐ-
» ξῆς μὲ ἀμαθεῖς. Τοῦτο ηὔξησε καὶ τὴν ὁποίαν ἔτρεφα ἐπι-
» θυμίαν πρὸ πολλοῦ νὰ συνεργήσω τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν
» παιδείαν τῶν ὁμογενῶν μου, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ ἐπληροφορή-
» θην, ὅτι ἡ αὔξησις καὶ ἐξάπλωσις τῆς παιδείας εἰς τὸ Γαλλι-
» κὸν ἔθνος ἐγέννησε τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Μόνον μέσον
» τοιαύτης συνεργείας εὕρισκα τὰς ἐκδόσεις τῶν Ἑλληνικῶν
» συγγραφέων μὲ μακρὰ προλεγόμενα εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν,
» ὥστε ν' ἀναγινώσκωνται ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς σπουδαστὰς τῆς
» παλαιᾶς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας. Εἰς τοιαύτην
» ἐπιχείρησιν ἐχρειάζετο πλειοτέρα γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσ-
» σης, διὰ τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου τῶν συγγραφέων·
» εἰς ταύτης λοιπὸν τὴν ἀπόκτησιν ἔδωκα ὅλην μου τὴν προ-
» σοχὴν, ἀφίνων καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἰατρικῆς καὶ πᾶσαν
» ἄλλην ἀσχολίαν.

» Αἱ συμβᾶσαι ταραχαὶ ἀπὸ τοὺς ἔπειτα δημαγωγοὺς τῆς
» Γαλλίας, ἀνομοίους ὁλότελα τῶν ἀρχηγῶν τῆς μεταβολῆς,
» ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ γεννήσωσι δημαγωγὸν δεινότερον,
» διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχὰς, καὶ τὸν ἐγέννησαν. Οὗτος ἦ-
» τον ὁ περιβόητος Ναπολέων, στολισμένος μὲ κυβερνητικὰς
» καὶ στρατιωτικὰς ἀρετὰς, ὅσων μᾶς παρέδωκεν ἡ ἱστορία, καὶ
» δημιουργημένος ἀπὸ τὴν φύσιν νὰ ἐμπνέῃ φόβον εἰς τοὺς τα-
» ραχοποιοὺς, καὶ σέβας εἰς τοὺς ἐπιθυμητὰς τῆς ἡσυχίας. Εἰς
» τοῦτο μόνον ἐπλανήθη, ὅτι δὲν ἐνόησεν ὁποίους καρποὺς ἐ-

» πρόσμεναν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ τόσα του προτερήματα. Ἀντὶ
» νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς καταπονουμένους τῆς Εὐρώπης λαοὺς
» ἀπὸ τοὺς δεσπότας των, ἐπρόκρινε νὰ γενῇ αὐτὸς δεσποτῶν
» δεσπότης. Ἀντὶ νὰ σπείρῃ τὴν εὐδαιμονίαν εἰς ὅλην τὴν Εὐ-
» ρώπην, καὶ νὰ κατασταθῇ θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς, μακαριζόμενος
» ἀπὸ ἀθανάτους ὕμνους τῆς παρούσης καὶ τῆς ἐπερχομένης
» ἀπείρου γενεᾶς ἀνθρώπων, ἐπροτίμησε τὰ βρωμερὰ τῶν βρω-
» μερῶν κολάκων θυμιάματα. Ἐπλανήθη ὁ ταλαίπωρος!

» Ὁ μεγαλουργὸς ἀλλ' ὄχι μέγας οὗτος ἀνὴρ, ὑπατεύων ὑ-
» πατείαν, ἥτις ἔμελλε ν' ἀφανίσῃ καὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ
» ἐλπιζόμενα πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ, ἐπεθύμησε τὴν μετά-
» φρασιν τῆς γεωγραφίας τοῦ Στράβωνος. Ὁ ποτέ μου εἰς τὸ
» Μονπελλιέρον διδάσκαλος τῆς χημείας, **Chaptal**, τότε δὲ
» λειτουργὸς τῆς ὑπατείας, ἐπρόβαλε μεταφραστὰς τοῦ κειμέ-
» νου τὸν **La borte du Theil** καὶ ἐμὲ, καὶ τρίτον τὸν γεωγράφον
» **Gosselin** διὰ τὰς γεωγραφικὰς παρατηρήσεις, διορίσας εἰς κα-
» θένα ἐξ ἡμῶν ἐτήσιον μισθὸν τοῦ ἔργου φρ. **3,000**.

» Κατὰ τὸ **1805** ἐπροσεφέραμεν εἰς τὸν Ναπολέοντα (ὄχι
» πλέον ὕπατον, ἀλλ' αὐτοκράτορα,) τὸν πρῶτον τόμον τῆς με-
» ταφράσεως τοῦ Στράβωνος (α) τυπωμένον. Πρὸ τῆς προσφο-
» ρᾶς τοῦ δευτέρου, παρὰ τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν φρ. **3,000**, μᾶς
» ἐφιλοδώρησαν ἀκόμη καθένα **2,000** φρ. σύνταξιν ἐπὶ ζωῆς.
» Ὅταν μᾶς ἦλθεν ἡ ἀπροσδόκητος ἀγγελία τῆς συντάξεως, ὑ-
» ποπτευόμενος (δὲν ἠξεύρω διατὶ) τὰς μεγαλοδωρίας τοῦ Να-
» πολέοντος, καὶ φοβούμενος μὴ μ' ἀναγκάσωσι ποτὲ νὰ φανῶ
» εὐγνώμων ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἐπεθύμησα νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ
» τὴν ἐργασίαν. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ τὸ πράξω μόνος, ἐπρό-
» βαλα εἰς τοὺς συνεργάτας μου, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις τοῦ
» Στράβωνος ἔμελλε νὰ ἦναι μακρὰ, μᾶς ἐσύμφερε ν' ἀποβά-
» λωμεν ἢ τὸν μισθὸν ἢ τὴν σύνταξιν· καὶ τὸ ἐδέχθησαν οἱ συ-
» νεργάται μου χωρὶς ἐναντίωσιν. Ἐγράψαμεν λοιπὸν κοινῶς
» οἱ τρεῖς πρὸς τὸν τότε λειτουργὸν, παραιτούμενοι τὸν ἐτήσιον
» μισθὸν τῶν φρ. **3,000**, καὶ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἐπὶ ζωῆς σύν-
» ταξιν τῶν **2,000** φράγκων. Ἡ ἀπόκρισις τοῦ λειτουργοῦ ἦτο
» ἐγκώμιον τῆς ἀφιλοκερδείας μας, ὡς τὴν ὠνόμαζε, καὶ παῦ-

(α) Ἐν τῇ μεταγλωττίσει ταύτῃ τοῦ Στράβωνος, αἱ σημειώσεις ὡς καὶ τὰ βιβλία γ', δ', ζ', ι', ιά, ιγ', ιδ', καὶ ιέ, εἰσὶν ἔργον τοῦ σοφοῦ Κοραῆ.

» σις τοῦ ἐτησίου μισθοῦ. Ἂν ἐπρόβλεπα ὅσα κακὰ ἔμελλε νὰ
» προξενήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ συγκροτηθεῖσα μὲ σκοπὸν νὰ
» ἐμποδίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν, καὶ ἀσεβῶς ἐπονομα-
» σθεῖσα Ἁγία Συμμαχία, ἤθελα βέβαια προκρίνει νὰ κυβερ-
» νᾶται σήμερον ἡ πατρίς μου μὲ τὸ σκῆπτρον ἑνὸς Ναπολέον-
» τος . . . παρὰ μὲ τὴν σιδηρᾶν ῥάβδον πολλῶν ἀπολύτων δε-
» σποτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κἀνεὶς δὲν ἀξίζει τὸν Ναπολέοντα.

» Τούτου τοῦ δυστυχοῦς Ναπολέοντος βασιλεύοντος, ἕνας
» ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐπρόβαλεν εἰς τὸν μακαρίτην Κλαυϊέρον
» κ' ἐμὲ νὰ μᾶς ἀναδείξῃ, μὲ δαψιλῆ ἀμοιβὴν ἐτήσιον, βιβλιο-
» κρίτας, αὐτὸν μὲν διὰ τὰ Λατινιστὶ, ἐμὲ δὲ διὰ τὰ Ἑλληνιστὶ
» ἢ Γραικιστὶ ἐκδιδόμενα βιβλία. Μὲ φρίκην ἀπέβαλεν ὁ φίλος
» μου τὸ πρόβλημα, καὶ νὰ φρίξω ὄχι ὀλιγώτερον μ' ἐκίνησε,
» συλλογιζόμενος, ὅτι ὅστις ἤλπιζεν ἀπὸ μᾶς τοιοῦτον ἔργον,
» πιθανὸν ὅτι μᾶς ἐκρινεν ἱκανοὺς νὰ ἐκτελέσωμεν μὲ μισθὸν
» καὶ ἄλλα ἀτιμώτερα. (α) »

Ὁ Κοραῆς προσεπάθησε νὰ δώσῃ πάλιν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀξιοπρέπειάν των, ἀναζωογονῶν τὴν ἐθνικὴν τιμὴν, τὴν πάλαι ποτὲ τόσον ἰσχυράν. Ὑπὸ τὴν ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν ἐνῷ ἄθλιοι Γραικύλοι ἠτίμαζον εἰς τὴν Ῥώμην τὴν πατρίδα των, ὁ Πλούταρχος, παραβάλλων τοὺς Ἕλληνας ἥρωας πρὸς τοὺς ἥρωας τῆς Ῥώμης, προσεπάθει ἐπίσης ν' ἀποδώσῃ τὴν ὑπεροφάνειαν εἰς τοὺς συμπατριώτας του. Ὁ Κοραῆς ἀπεκάλυψε τὴν θεμελιώδη ἐκείνην ἀλήθειαν, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι τὸ πᾶν, καὶ ὅτι ἄνευ τῆς προόδου τῆς διανοίας ἀδύνατος καθίσταται οἱαδήποτε ἄλλη πρόοδος.

Ἐνῷ τὰ μέλανα καὶ καταπληκτικὰ νέφη τῆς ἀμαθείας ἐκάλυπτον τὸν γελόεντα καὶ σαπφειρόχρυσον οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος, αἴφνης ἀκτὶς μία ἐξετοξεύθη, καὶ ἰδοὺ τὰ σεσωρευμένα νέφη διαλύονται. Ναὶ, ἡ θεία πρόνοια ἐπεθύμησε τὴν ἄρσιν τοῦ καλύπτοντος πέπλου τῆς ἀμαθείας τὴν δύστηνον Ἑλλάδα, καὶ ἔπεμψεν ὡς μόνον ἐκτελεστὴν τῆς ἐπιθυμίας αὐτῆς τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν. Ὁ μόνος σκοπὸς τοῦ Κοραῆ, τὸ μόνον χρυσοῦν αὐτοῦ ὄνειρον ἦν ὁ φωτισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Εἰς μάτην οἱ γονεῖς αὐτοῦ προσεπάθησαν ὅπως τὸν κρατήσωσι πλησίον των, τοῦ

(α) Ἀπάνθισμ. Ἐπιστολ. Κορ. σελ. 15—18.

γάμου τὸ δέλεαρ μεταχειρισθέντες· (α) εἰς μάτην ὁ μονάρχης Ναπολέων προσέφερεν εἰς αὐτὸν μισθοὺς καὶ συντάξεις, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω· εἰς μάτην ὑπεσχέθη οὗτος εἰς τὸν Κοραῆ νὰ τὸν ἀναδείξῃ μὲ δαψιλῆ ἀμοιβὴν ἐτήσιον βιβλιοκρίτην διὰ τὰ ἑλληνιστὶ ἐκδιδόμενα βιβλία. Ὁ Κοραῆς καὶ τὴν πρότασιν τῶν προσφιλεστάτων του γονέων κατεφρόνησε, καὶ μισθοὺς καὶ συντάξεις, πένης ὤν, ἀπέβαλε, καὶ δαψιλεῖς ἀπέῤῥιψεν ἀμοιβὰς, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἔχῃ ἀφιερωμένον τὸν βίον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ ἔθνους. Θαύμασον λοιπὸν, φιλόμουσε ἀναγνῶστα, τὸν πατριωτισμὸν τοῦ εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος, τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πῦρ, τὸ καταφλέγον τὴν ψυχὴν τοῦ ἀθανάτου ἀνδρός.

Μόνον προσφυὲς μέσον πρὸς φωτισμὸν τῶν ὁμογενῶν εὗρισκεν ὁ σοφὸς Κοραῆς « τὰς ἐκδόσεις τῶν ἑλληνικῶν συγγραφέων μὲ μακρὰ προλεγόμενα εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ὥστε ν' ἀναγινώσκωνται ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς σπουδαστὰς τῆς παλαιᾶς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας. »

Κατὰ πρῶτον ὁ Κοραῆς ἐξέδοτο τοὺς Χαρακτῆρας τοῦ Θεοφράστου ἑλληνογαλλιστὶ μὲ προλεγόμενα καὶ σημειώσεις γαλλικὰς, ἐν Παρισίοις 1799. Εἶτα ἐξέδοτο τὸ περὶ Ἀέρων, Ὑδάτων καὶ Τόπων τοῦ Ἱπποκράτους, (1800,) ὅπερ δέκα ἔτη βραδύτερον ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας διὰ 5,000 φρ. Ὁ δόκτωρ Hoegmuller μετέφρασε γερμανιστὶ τὴν μετάφρασιν καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ Κοραῆ, καὶ ἐτύπωσεν ἐν Βιέννῃ (1804) εἰς ἰδιαίτερον τόμον· ὁ δὲ καθηγητὴς Φραγκῖσκος Banafon ἐδημοσίευσεν ἐν Μαδρίτῃ (1808) ἱσπανικὴν μετάφρασιν τῶν Προλεγομένων καὶ τοῦ κειμένου. « Τῷ 1816, λέγει ὁ κύριος Σάθας, (β) ὁ Κοραῆς ἀνετύπωσε τὸ σύγγραμμα ἄνευ τῶν σημειώσεων, τὰς ὁποίας προετίθετο ν' ἀνασκευάσῃ ἐξ ὁλοκλήρου. Τὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς τὴν ἰατρικὴν σπουδάζοντας νέους Ἕλληνας. (γ) »

Ἐν ἔτει 1801 ἐξέδοτο φυλλάδιον ἐπιγραφόμενον Σάλπισμα

(α) Ὅρα Ἀπάνθισμα ἐπιστολῶν Κορ. σελ. 13.

(β) Κ. Σάθα Νεοελληνικὴ Φιλολογία σελ. 667.

(γ) Ὁ Κοραῆς, προτιθέμενος νὰ ἐκδώσῃ τὰ ἅπαντα τοῦ Ἱπποκράτους, εἶχε σχεδὸν περάνει τὸ ἔργον, ὅπερ ἕτεραι παρεμπεσοῦσαι δυσκολίαι ἠνάγκασαν αὐτὸν ν' ἀναβάλῃ ἐπ' ἀόριστον. Τῷ 1831 ὁ ἐν Καινιξβέργῃ καθηγητὴς καὶ διάσημος Ἑλληνιστὴς Dietz ἐπανειλημμένως ἐζήτησε τὰς σημειώσεις τοῦ Κοραῆ, ἵνα ποιήσῃ χρῆσιν ἐν τῇ παρασκευαζομένῃ ἐκδόσει τοῦ Ἱπποκράτους, πλὴν ἀπέτυχε.

Πολεμιστήριον, Ἀκολούθως ἐν ἔτει 1802 ἐξέδοτο τὸ Περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν τοῦ Βεκκαρίου, (α) τὸ γαλλιστὶ γεγραμμένον ὑπόμνημα Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν ἔτει 1803, ἀφοῦ πρότερον ἀνέγνω αὐτὸ εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν Ἀνθρωποτηρητῶν, (Observateurs de l'homme,) καὶ τοῦ Ἡλιοδώρου τὰ Αἰθιοπικά, μὲ σημειώσεις ἑλληνικὰς ἐν ἔτει 1804.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἔκδοσις τοῦ Ἡλιοδώρου ἦν ἡ ἑβδόμη, διότι ἐν πρώτοις ἐξέδοτο τὴν μυθιστορίαν τοῦ Ἡλιοδώρου, κατὰ τὸ ἔτος 1534 ἔτος μ. Χρ., Οὐϊγκέντιός τις ὀνομαζόμενος ὀψοποιὸς ἐξ ἀντιγράφου ὅμως λίαν ἐσφαλμένου, ὡς λέγει ὁ σοφὸς Κοραῆς. Δεύτερον ἐξέδοτο τὸν Ἡλιόδωρον ἐν ἔτει 1590 Ἱερώνυμος ὁ Κομμελῖνος, διορθώτας αὐτὸν ἐξ ἄλλων ἀντιγράφων· ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ προσέθετο (ἐν τέλει τῆς βίβλου) τὴν λατινικὴν μετάφρασιν Πολωνοῦ τινος εὐπατρίδου. Τρίτη ἔκδοσις τοῦ Ἡλιοδώρου, καὶ αὐτὴ μετὰ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως, ἐγένετο ἐν Παρισίοις, ἐν ἔτει 1619, ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Βουρδελώτου. Περὶ αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως λέγει ὁ σοφὸς Κοραῆς ἔν τινι αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν φίλον του Ἀλέξανδρον Βασιλείου τὰ ἑξῆς: « Ἀλλ' » αὐτὴ (ἐλλ. ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βουρδελώτου γενομένη ἔκ- » δοσις τοῦ Ἡλιοδώρου, καθὼς ἔκριναν ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ, δὲν » ἔκαμεν οὐδεμίαν σχεδὸν διόρθωσιν εἰς τὸ κείμενον τοῦ Συγ- » γραφέως, ἂν καὶ ὁ ἐκδότης ἀλαζονεύεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν » τῆς βίβλου, ὅτι καὶ τὰ σφάλματα ἐδιόρθωσε καὶ τὰ ἐλλείποντα » ἀνεπλήρωσε. Καὶ τῳόντι τόσον εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ Βουρδελῶ- » τος ἠκολούθησε κατὰ πόδας τὸν Κομμελῖνον, ὥστ' ἐφύλαξεν » ἀπαραλλάκτως, ὄχι μόνον τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν αὐτὴν » τάξιν τῶν σελίδων, ἀλλὰ, τὸ παραδοξότερον, καὶ τὰ αὐτὰ πολ- » λάκις τυπογραφικὰ σφάλματα τῆς Κομμελιανῆς ἐκδόσεως. » Ἄλλο δὲν ἔκαμε, παρὰ νὰ προσθέσῃ τινὰς σημειώσεις ὄχι κρι- » τικὰς, ἀλλὰ τῆς πανδήμου παιδείας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν σπα- » νίως συνοδεύει ἡ κρίσις.» Τετάρτην ἔκδοσιν ἑλληνολατινικὴν ἔκαμε (1772) Πέτρος ὁ Σχμίδιος. Ἔκτος καὶ τελευταῖος πρὸ τοῦ Κοραῆ ἐξέδοτο ἑλληνολατινιστὶ τὸν Ἡλιόδωρον, κατὰ τὸ 1797 ἔτος, ἐν Ἀργεντοράτῳ ὁ Μιτσχερλῖνος.

(α) Ἐξεδόθη δεύτερον ἡ αὐτὴ μετάφρασις τῶν 1823.

Μετὰ τὸν Ἡλιόδωρον ἐξέδοτο, δαπάναις τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν, οἵτινες ἤξευρον νὰ μεταχειρίζωνται τὸν πλοῦτον αὐτῶν, τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, μὲ προλεγόμενα διεξοδικώτατα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Αὐτοσχέδιοι Στοχασμοί. Οἱ Αὐτοσχέδιοι Στοχασμοὶ τοῦ ἀκαμάτου Κοραῆ διαιροῦνται εἰς μέρη ὀκτὼ· ἤτοι Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιοι εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Ποικίλης Ἱστορίας τοῦ Αἰλιανοῦ, τῶν σωζομένων Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ καὶ Νικολάου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἐν ἔτει 1805. Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιοι εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἱπποκράτους (1807). Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιοι εἰς τὸν Α' τόμον τῶν Παραλλήλ. βίων Πλουτάρχου (1809). Εἰς τὸν Β', (1810). Εἰς τὸν Γ', (1811). Εἰς τὸν Δ', (1812). Εἰς τὸν Ε', (1813) καὶ εἰς τὸν Ϛ', (1814).

Εἰς τὸ πρῶτον καὶ μακρότερον μέρος τῶν Αὐτοσχεδίων Στοχασμῶν, ὁ Κοραῆς κατέδειξε τὴν προσφυεστέραν μέθοδον τῆς παραδόσεως τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως καὶ ἀναμορφώσεως τῆς γραμματικῆς τεχνογραφίας.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἐλάλησε περί τε τοῦ τρόπου τῆς παραδόσεως τῆς ῥητορικῆς, ὡς καὶ περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν ν' ἀποκτήσωμεν ῥήτορας δεινούς. Ἓν ἐκ τῶν καταδεικνυομένων μέσων ἦν νὰ γράφωμεν εἰς τὴν μητρικὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Τὸ τοιοῦτον δὲν ἔπραξεν ὁ Κοραῆς, προτιθέμενος ἵνα κινήσῃ τοὺς ὁμογενεῖς εἰς καταφρόνησιν τῆς ἀρχαίας προγονικῆς γλώσσης, ὡς ἐσυκοφάντησαν αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἀναισχύντως, ἀλλ' ἐθεώρει τὸ προτεινόμενον τοῦτο μέσον «ὡς πρόξενον δύο καλῶν ἐνταὐτῷ, καὶ τὰ ῥητορευόμενα νὰ καταστήσῃ σαφέστατα, καὶ ἀκολούθως εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων δραστικώτερα, καὶ τὴν βαρβαρωθεῖσαν ἡμῶν γλῶσσαν νὰ εὐγενίσῃ.»

Εἰς τὸ τρίτον μέρος τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν, κατέδειξε τὴν ἀνάγκην τῆς συναθροίσεως καὶ εἰς λεξικὸν ἐκτυπώσεως τῶν λέξεων τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, καὶ τὴν ὠφέλειαν καὶ ἀνάγκην ἐφημερίδος φιλολογικῆς.

Εἰς τὸ τέταρτον συνεβούλευεν ὁ εὐεργέτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν ὁμόνοιαν ἁπάντων τῶν τῆς Ἑλλάδος Γυμνασίων καὶ τῶν ἐπιστατούντων εἰς αὐτὰ διδασκάλων.

Εἰς τὸ πέμπτον μέρος παρέβαλε διὰ παραδειγμάτων τὰς δύο γλώσσας, ὡς καὶ εἰς τὸ τρίτον, τὴν ἀρχαίαν προγονικὴν πρὸς τὴν καθομιλουμένην.

Εἰς τὸ ἕκτον μέρος τῶν Αὐτοσχεδίων Στοχασμῶν ἐπανέλαβε τὴν χρείαν ἐντελεστέρου λεξικοῦ ἀφ' ὅσα εἴχομεν, καὶ παρεκάλει τοὺς διδασκάλους τῆς Ἑλλάδος νὰ ἑνώσωσι τὴν φιλολογίαν μὲ τὰς ἐπιστήμας.

Εἰς τὸ ἕβδομον μέρος ἐπραγματεύθη περὶ τῶν μέσων τῆς προόδου τῶν ἐθνῶν, καὶ τῶν αἰτιῶν τῆς ὀπισθοδρομήσεως αὐτῶν.

Εἰς τὸ ὄγδοον καὶ τελευταῖον μέρος ὁ Κοραῆς συνεβούλευσε τὴν σύστασιν εἰς τὰς πόλεις βιβλιοθηκῶν, καὶ προέτρεπε τοὺς περὶ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἀδρανεῖς καὶ ὀλιγώρους Ἀρχιερεῖς, ἵνα μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τοῦ ἐν τῇ Ἐφέσῳ ἀρχιερατεύσαντος Μελετίου τοῦ Πετροκοκκίνου, ὅστις πάντα λίθον ἐκίνησεν ὅπως μεταδώσῃ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του τὴν παιδείαν, ἧς αὐτὸς ἐσερεῖτο, καὶ ἐλάμβανεν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ γυμνασίου τῆς Σμύρνης μαθητὰς διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς εἰς τὰς πόλεις τῆς ἐπαρχίας του διδασκάλους. Ἀποτεινόμενος ὅθεν πρὸς αὐτοὺς ὁ Κοραῆς, λέγει: « Ἐρωτῶ καὶ σᾶς τοὺς ἔχοντας παιδείαν, καὶ ὅμως ἀμε-
» λοῦντας νὰ τὴν διαδώσητε εἰς τὸ ποίμνιόν σας ἀρχιερεῖς, τῆς
» αἰσχρᾶς ταύτης ἀμελείας τὴν αἰτίαν. Ἐὰν τῶν νεκρῶν τὰ
» παραδείγματα δὲν ἰσχύουν εἰς τὰς ψυχάς σας, δὲν ἐντρέπεσθε
» κἂν τοὺς ἀληθινοὺς ἐργάτας τοῦ ἀμπελῶνος, τοὺς ζῶντας
» συναδελφούς; δὲν σᾶς κινεῖ κἂν τὴν ὁποίαν δείχνει διὰ τὴν
» παιδείαν τοῦ γένους πρόνοιαν ὁ Παναγιώτατος ἡμῶν Ἀρχη-
» γός; Τί σᾶς ἐμπόδισεν ἕως τώρα νὰ πέμψητε νέους εἰς τὴν
» φωτισμένην Εὐρώπην, διὰ νὰ πολυπλασιάσητε τοὺς παιδευτὰς
» τῆς Ἑλλάδος; τί σᾶς ἐμπόδιζε νὰ στολίσητε τὰς πόλεις μὲ
» βιβλιοθήκας; Διατί νὰ ἦναι γυμναὶ καὶ αὐταί σας αἱ μητρο-
» πόλεις ἀπὸ βιβλία τῶν προγόνων, τῶν ὁποίων ὅμως καὶ τὴν
» γλῶσσαν γνωρίζετε, καὶ τὴν δόξαν δὲν ἐντρέπεσθε νὰ σφετε-
» ρίζεσθε; Πῶς τολμᾶτε νὰ ὀνομάζεσθε Ἕλληνες, ὅταν ὑπο-
» φέρετε τὴν ἀτιμίαν τῆς Ἑλλάδος; πῶς, Πανιερώτατοι,
» ὅταν ἀμελῆτε τὸ ἱερώτερον πάντων ἔργον, τὴν παιδείαν τοῦ
» ἔθνους; Ἢ νομίζετε, ὅτι ἀρκοῦν αἱ κατ' ἐκκλησίαν διδαχαὶ καὶ
» παραινέσεις εἰς διόρθωσιν τῶν ἠθῶν; τοῦτο εἶναι πλάνη. Τότε
» μόνον αἱ διδαχαὶ ἐνεργοῦν, ὅταν γίνωνται ἀπὸ ῥήτορα φωτι-
» σμένον μὲ μεθοδικὰ μαθήματα· τότε μόνον, ὅταν γίνωνται εἰς
» λαὸν ἔχοντα κἂν τόσην παιδείαν, ὅση εἶναι χρεία νὰ προδια-
» θέσῃ τὰς ἀκοάς του εἰς τὴν εἴσοδον τῆς διδαχῆς. Ἀλλὰ σεῖς

» πρόβατά σας κατασκάπτετε ν' ἀκούωσι τὰς διδαχὰς ὡς ἀλη-
» θινὰ τετράποδα. Καὶ τοῦτο μὲν, καθὼς εἶπα, εἶναι πλάνη·
» ἀλλ' ἐὰν προσέτι νομίζετε, ὅτι τὸ ποιμαντικόν σας ἐπάγγελ-
» μα εἶναι ὡς τῶν κυρίως ὀνομαζομένων βοσκῶν τὸ ἐπάγγελ-
» μα, καὶ τὰ πρόβατά σας, ἀληθινὰ κτήνη, καταδικασμένα νὰ
» σᾶς ἐνδύνωσι πολυτελῶς μὲ τὰ μαλλία των, νὰ σᾶς παχύ-
» νωσι μὲ τὰ κρέατα καὶ μὲ τὸ γάλα των, καὶ νὰ σᾶς προσφέ-
» ρωσι τιμάς, τῶν ὁποίων ἄξιοι δὲν ἐφροντίσετε νὰ καταστα-
» θῆτε, τοῦτο πλέον τί νὰ τ' ὀνομάσω ἀπορῶ. Μὴ, διὰ τοὺς
» οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, κυριεύσῃ ποτὲ τοιοῦτος ἀσεβὴς λογισμὸς
» τὰς κεφαλάς σας! »

Ἴσως, ἀναγνῶστα, παρεξετράπην τοῦ θέματός μου· πλὴν συγχώρησόν μοι, καθότι δὲν δύναμαι νὰ παραλείψω τοὺς χρυσοὺς τούτους λόγους τοῦ χαλκεντέρου Κοραῆ, ἀφοῦ μάλιστα ἐφαρμόζονται καὶ τὴν σήμερον ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ κλήρου μας.

Μετὰ τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης ἤρξατο ἐκδίδων τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην, ἤτοι ἐκλογὴν κανονικῶν συγγραφέων μετὰ προλεγομένων καὶ σχολίων. Ἐν ἔτει 1807 ἐξέδοτο τὸν Ἰσοκράτην ἐν δυσὶ τόμοις, ἀκολούθως δὲ τοὺς Παραλλήλους βίους τοῦ Πλουτάρχου (1812—14), τὰς τέσσαρας πρώτας Ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος (1814—20), Ἱεροκλέους Ἀγεῖα (1812), καὶ τὴν Γεωγραφίαν τοῦ Στράβωνος.

Αἱ ἐκδόσεις αὗται τοῦ σοφοῦ Κοραῆ διὰ τῆς γενναιοδωρίας τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν διενεμήθησαν δωρεὰν ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐπέδρασαν αἰσιώτατα εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος. «Συγχρόνως δὲ οἱ κατὰ τὴν Δύσιν Ἑλληνισταί, ὡς λέγει ὁ K. Brunet de Presle, ἐκτιμῶντες τὴν διόρθωσιν τῶν ἐκδόσεων τοῦ Κοραῆ, ἠναγκάσθησαν ἵνα ἐξοικειωθῶσι πρὸς τὸ νεώτερον τῶν Ἑλλήνων γλωσσικὸν ἰδίωμα.»

Τῷ 1820 μεταφράσας ἐξέδωκε μετὰ προλεγομένων καὶ πολυτίμων σημειώσεων τὴν Συμβουλὴν τριῶν Ἐπισκόπων· τῷ 1821—22 τὰ Πολιτικὰ καὶ τὰ Ἠθικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους· τῷ 1825 τ' Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τὸν Γοργίαν τοῦ Πλάτωνος, καὶ τῷ 1826 τὸν λόγον Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους μετὰ Γαλλικῆς τοῦ **Thurot** μεταφράσεως.

Ἐκτὸς τούτων, ὁ σοφὸς Κοραῆς ἐξέδοτο καὶ τὰ ἑξῆς, τὸν τίτλον Παρέργα Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης: Πολυαίνου Στρατηγήματα (1809), Μῦθοι τοῦ Αἰσώπου (1819), Περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνύδρων τροφῆς Γαληνοῦ καὶ Ξενοκράτους (1814), Μάρκου Ἀντωνίου τὰ εἰς ἑαυτὸν (1816), Ὀνησάνδρου Στρατηγικὸν (1822), Πλουτάρχου Πολιτικὰ (1824), Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον καὶ Κέβητος Πίνακα (1826), καὶ Ἀρριανοῦ διατριβὰς Ἐπικτήτου (1827).

Αἴσχιστοι τινες ἐχθροὶ τοῦ πατριάρχου τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, τὸ φῶς ἀποτροπιαζόμενοι, καὶ εἰς τὸ σκότος περιπαθῆ ἔρωτα τρέφοντες, δολοφόνοι τινὲς τῆς προόδου καὶ σκαπανεῖς τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν μεγαλείου ἐτόλμησαν νὰ κατηγορήσωσιν αὐτὸν ὡς ἄθεον, ὑποσκάπτοντα τὴν Ἀνατολικὴν θρησκείαν. Καὶ διατί; διότι συνεβούλευε τοὺς ἱερεῖς νὰ προτρέπωσι τὸν ἀμαθῆ λαὸν ἵνα ἀποσκορακίσῃ τὰς περικαλυπτούσας αὐτὸν δεισιδαιμονίας, καὶ νὰ μὴ ἀναμένῃ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ ἐκ τῶν μακροτάτων καὶ ἀτελευτήτων προσευχῶν καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων νηστειῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἐκτελέσεως τῶν θείων ἐκείνων γνωμικῶν «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους,» καὶ «Ὃ σὺ μισεῖς ἑτέρῳ μὴ ποιήσῃς,» ἐκ τῆς δικαιοσύνης, ἰσοπολιτείας καὶ ἀγάπης. Ὅτι δ' οὕτως ἔχει, ἀπόδειξίς ἐστιν ἡ ἑξῆς περικοπὴ ἐκ τοῦ ἱερατικοῦ Συνεκδήμου: « Οἱ ἐξηγηταὶ τοῦ Εὐ» αγγελίου, λέγει ὁ Κοραῆς, χρεωστοῦν πρὸ πάντων νὰ πολε» μῶσιν ἀκαταπαύστως τὰς δεισιδαιμονίας, νὰ διδάσκωσι καθ' » ἡμέραν τὸν λαὸν νὰ μὴ προσμένῃ τὴν σωτηρίαν του μήτε ἀπὸ » μακρὰς ἀκολουθίας, μήτε ἀπὸ ἀτελευτήτους νηστείας, ἀλλ' » ἀπὸ τὴν πλήρωσιν τῆς διδασκομένης ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἀδελ» φικῆς ἰσότητος, ἀγάπης, εἰρήνης, δικαιοσύνης, ἰσοπολιτείας· » ὅτι παράληψις εὔλογος ἀκολουθίας ἢ νηστείας τοῦ εἶναι συγ» χωρημένα, ἀλλὰ νὰ ὑβρίσῃ, νὰ λυπήσῃ, νὰ καταφρονήσῃ, εἰς » ἕνα λόγον νὰ ἀδικήσῃ τὸν ἀδελφόν του, δὲν τοῦ συγχωρεῖται » κατ' οὐδένα τρόπον· ὅτι ὁ ἀληθὴς χριστιανισμὸς εἶναι πνεῦμα » καὶ ἀλήθεια, καὶ οἱ ἐπαγγελλόμενοι αὐτὸν χρεωστοῦν νὰ λατρεύ» ωσι τὸν Θεὸν μὲ πνεῦμα καὶ ἀλήθειαν, νὰ κρίνωσι, δηλαδὴ τοὺς » λοιποὺς ἀνθρώπους ὡς ἀδελφούς, ἐπειδὴ κρίνουν ἐκεῖνον ὡς » κοινὸν πάντων πατέρα· ὅτι ἡ λεγομένη βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶ» ναι οὐχὶ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη. »

Καὶ εἶναι ἀθεΐα ταῦτα πάντα; καὶ εἶναι ἄθεος ὁ γράφων ταῦτα καὶ ὁ ἀποσκορακίζων τὰς δεισιδαιμονίας; Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ πράξῃ; Ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀνόητον ἡμῶν δεισιδαιμονίαν; ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν ἐκτὸς τοῦ δέοντος φανατισμόν, ὃν ἡμεῖς συγχέομεν μετὰ τῆς θρησκείας; . . . Πταίει λοιπὸν ὁ Κοραῆς, διότι ἠθέλησε νὰ φονεύσῃ τὸν ἰοβόλον ἐκεῖνον ὄφιν τοῦ φανατισμοῦ, ὅστις, ἑλισσόμενος περὶ τὸ σῶμα ἡμῶν, προσεπάθει νὰ πνίξῃ ἡμᾶς ἐν τῷ λίκνῳ τῆς ἀναγεννήσεώς μας; Πταίει λοιπὸν ὁ Κοραῆς, διότι, τὴν ἰσχύαν ἔχων εἰς τὰς χεῖρας, ἐτόλμησεν' ἀνασκευάσῃ μωρᾶς τινας συνηθείας καὶ τυπικότητας, ἀσχημιζούσας τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας ἡμῶν; Ἀλλ' ἄλις ταῦτα· ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ὁ μειλιχόδωρος Κοραῆς, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ τελευταίου τόμου τῶν Παρέργων τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, ἤρξατο ἐκδίδων τὰ Ἄτακτα, ἅτινα ἐθεωρήθησαν εἰς ἐκ τῶν ἀνεκτιμήτων ἐθνικῶν ἀδαμάντων. Καὶ ὅμως εἰσὶ μέγα βοήθημα, συντελοῦν καὶ εἰς ἄλλα μὲν καλὰ καὶ ὠφέλιμα, ἀλλὰ μάλιστα εἰς γνῶσιν καὶ ὠφέλειαν τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης. Γνῶσιν δὲ τῶν Ἀτάκτων ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν οὐχὶ μόνον οἱ τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν σπουδάζοντες, ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ τὴν μόρφωσιν καὶ ἐνίσχυσιν αὐτῆς ἀσχολούμενοι.

Εἰς τὸν Α' τόμον τοῦ σπουδαίου τούτου συγγράμματος, (ἐκδοθέντα ἐν ἔτει 1828,) ὁ Κοραῆς, ἐκτὸς τῶν προλεγομένων, ἐν οἷς ἐκτίθησι τὸν βίον τοῦ Πτωχοπροδρόμου, παρενείρων σπουδαίας θεωρίας περὶ τῆς τότε (ΙΒ' αἰὼν) καταστάσεως τοῦ κλήρου καὶ τῶν αὐτοκρατόρων, περὶ τοῦ σμήνους τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν μοναχῶν, περὶ Ἰησουϊτῶν καὶ ἄλλων σπουδαίων ἐπεισοδίων· ἐκτὸς τῶν δύο ποιημάτων τοῦ Πτωχοπροδρόμου, τέως ἀνεκδότων, ἔχει καὶ μακροτάτας σημειώσεις, δι' ὧν ὁ σοφὸς ἀνὴρ ἐκτίθησι τὴν διαφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸ 700—800 ἐτῶν. Αἱ σημειώσεις του εἰσὶ λίαν πολύτιμοι, καθ' ὅσον ὁ Κοραῆς, ὡς ἄλλος ἀνατόμος, σπουδάζει ἑκάστην τῶν τερατωδῶν ἐκείνων καὶ μακροσκελῶν τοῦ Πτωχοπροδρόμου λέξεων. Παρατηρήσεις ἱστορικαί, φιλολογικαὶ καὶ γεωγραφικαὶ καθιστῶσι τὰς σημειώσεις ταύτας ὄντως πολύτιμον κτῆμα διὰ τὸν θέλοντα νὰ σπουδάσῃ τὰς ποικίλας φάσεις, ὅσας διῆλθεν ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα.

Εἰς τὸν Β΄ τόμον (ἐκδοθέντα τῷ 1829,) ἐπιγραφόμενον Γλωσσογραφικῆς ὕλης Δοκίμιον, ὁ Κοραῆς ἐπιχειρεῖ τὴν σύνταξιν εἴδους λεξικοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἑρμηνεύει τὰς λέξεις εἰς τὸ γαλλικὸν, ἐκτίθησι διαφόρους παροιμίας, ποιεῖται ποικίλας παρεκβάσεις, καὶ τέλος παραβάλλει τὰς ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς λέξεις μὲ τὴν ἀρχαίαν προγονικήν· τὰς λέξεις δὲ ταύτας ἐρανίζεται ἐκ τοῦ Πτωχοπροδρόμου, Γεωργαλᾶ, καὶ ἄλλων ἀνωνύμων ποιητῶν. Ἐν γένει ὁ τόμος οὗτος περιέχει ἄφθονον λεξικολογίαν.

Ὁ Γ΄ τόμος (ἐκδοθεὶς ἐν ἔτει 1831,) περιέχει ἀ. ὕλην Χιακῆς ἀρχαιολογίας, β΄. δοκίμια ἁπλοελληνικῆς μεταφράσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης· γ΄. διάλογον περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίου φωτός· καὶ δ΄. περὶ τῆς κατὰ δώδεκα ἀπαριθμήσεως.

Ὁ Δ΄ τόμος (ἐκδοθεὶς τῷ 1832,) περιέχει ὕλην λεξικογραφικήν. Καὶ ὁ Ε΄, (δημοσιευθεὶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συγγραφέως εἰς δύο μέρη ὑπὸ τοῦ Κ. Φουρναράκη), περιέχει ἐπίσης λεξικολόγιον.

Τὴν γλῶσσαν, ἣν ἔπλασεν ὁ Κοραῆς, τραχέως τὴν ἐπέκριναν ὁ Μηνᾶς, ὁ Κοδρικᾶς καὶ ἄλλοι. « Αἱ ῥιζικαὶ τοῦ μεγάλου ἑλληνιστοῦ μεταῤῥυθμίσεις, λέγει φιλέλλην τις Γαλάτης, κατετάραξαν πολλοὺς, οἵτινες κατηγόρουν αὐτὸν ὡς σχολαστικὸν, τὸν ὠνόμαζον ἄσχολον, κακόσχολον, ματαιόσχολον, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐμέμφοντο αὐτὸν διὰ τὴν περιῤῥόνησιν, ἣν ἐδείκνυε πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον, τὸν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀναδειχθέντα τὸ μόνον τῆς ἐθνικότητος καταφύγιον. » Ἐν ἔτει 1816 ἀναλαβόντες τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, προτροπῇ τοῦ Κοραῆ, οἱ Θ. Φαρμακίδης καὶ Κ. Κοκκινάκης, προσεκάλεσαν τοὺς ἁπανταχοῦ σοφοὺς ἵνα συνεισενέγκωσι τὸν πνευματικὸν ὀβολόν των. Ὁ Κοδρικᾶς, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν πρόσκλησιν τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, τοῖς ἔγραψεν ἐν ἐκτάσει, προτρέπων αὐτοὺς ὅπως ἀπέχωσι γράφοντες τὴν γλῶσσαν κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Κοραῆ, καὶ ἐδημοσίευσε τὸν προτρεπτικὸν αὐτοῦ λόγον, ὃν ἀνέτρεψαν οἱ ἐκδόται τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, ἔνθερμοι θιασῶται ὄντες τῆς κατὰ τὸν Κοραῆν γραφομένης γλώσσης. Ὁ Κοδρικᾶς, ἀπαντῶν εἰς τοὺς ἀνατρέψαντας τὸν λόγον αὐτοῦ, ἐδημοσίευσεν ἀνωνύμως Ἀπολογίαν τῶν ἐν Πίζῃ Ἑλλήνων· ἀλλ' οἱ ἐν Πίζῃ Ἕλληνες σπουδασταὶ, ἐκτιμῶντες τὸν σοφὸν Κοραῆν, διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν κατάχρησιν τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐν

τῷ φυλλαδίῳ τοῦ Κοδρικᾶ, διακηρύττοντες, ὡς βεβαιοῖ ὁ Κ. Σάθας, (α) ὅτι « ὄχι μόνον δὲν ἐφαντάσθησάν ποτε τὰς ἐν ἐκείνῳ τῷ βιβλιαρίῳ φλυαρίας ἐναντίον τοῦ Κοραῆ, ἀλλ' ὅτι μάλιστα γνωρίζουσι τὸν ἱερὸν τοῦτον ἄνδρα ὑπερασπιστὴν τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους μας, ἥρωα Ἕλληνα τοῦ αἰῶνός μας, καὶ τὸ ὄνομά του μεγάλως τιμῶσι καὶ σέβονται, καὶ μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν συναριθμοῦσι. »

Ὁ Κοραῆς, βιώσας ἐν Γαλλίᾳ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα, συνέδεσε στενὴν φιλίαν μετὰ τοῦ Clavier, τοῦ μεταφραστοῦ τοῦ Παυσανίου, μετὰ τοῦ Gourier, μετα τοῦ καθηγητοῦ Thurot, μεθ' οὗ ἐνίοτε συνειργάζετο. Ὀλίγον τι ἦτο συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Chardon La Rochette, τοῦ Villoisson, καὶ τοῦ φιλέλληνος Ἀσίου, τοῦ τοσοῦτον θερμῶς ὑποστηριξαντος τοὺς ἐν Παρισίοις λογίους Ἕλληνας ἐπὶ Ναπολέοντος καὶ τῶν Βουρβόνων. Ἰδοὺ εἰς τί ἀποδίδει ὁ Κ. Brunet de Presle τὴν αἰτίαν τῆς μὴ συνδέσεως ἰσχυρᾶς φιλίας μεταξὺ Κοραῆ καὶ Ἀσίου:

« Ὁ Κοραῆς καὶ ὁ Ἄσιος ἐτίμων μὲν καὶ ἐσέβοντο ἀλλήλους ὡς εἰκὸς, οὐδέποτε ὅμως συνέδεσαν φιλίαν στενήν· πρῶτον μὲν, διότι ἀμφότεροι, λίαν φιλόπονοι ὄντες, σπανίως ἐξήρχοντο τῶν μελετητηρίων αὐτῶν· εἶτα δὲ ὁ Κοραῆς, διάπυρος ὢν λάτρις τῆς ἀρχαιότητος, τοσοῦτον περιεφρόνει τοὺς περὶ τὸν μέσον αἰῶνα Βυζαντινοὺς διὰ τὰς θεολογικὰς ἔριδας, διὰ τοὺς ἐξωγκωμένους ῥήτορας καὶ διὰ τοὺς ἀδεξίους ποιητὰς αὐτῶν, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ νοήσῃ πῶς δεινὸς ἑλληνιστὴς, οἷος ὁ Κ. Ἄσιος, ἐνησμενίζετο μελετῶν τοιαῦτα ἐξαμβλώματα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ὅμως ὡμολόγησε καὶ αὐτὸς ὁ Κοραῆς, ὅτι ὁ θέλων ἵνα φιλοσοφήσῃ περὶ γλώσσης, καὶ περὶ τῶν βελτιώσεων, ὧν αὕτη εἶναι δεκτικὴ, δὲν πρέπει νὰ ὑπερπηδήσῃ διὰ μιᾶς πέντε καὶ δέκα αἰῶνας τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς. »

Πέντε καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ἔζησεν ὁ Κοραῆς, πέντε καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ἐξυπηρέτησε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ· πέντε καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ἔφερεν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ ὁ συντελέσας εἰς τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ ἔθνους καὶ ἀναμορφώσας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅτ' ἐργαζόμενος πίπτει ἐκ τῆς ἕδρας του, καιρίως πληγείς. Ὡς δὲ μαρτυρεῖ ὁ Κ. Ι. Ῥώτας,

(α) Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Βίος Π. Κοδρικᾶ, σελ. 654.

προαισθανθεὶς ὁ Κοραῆς τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ τὴν φιλτάτην ἀποχαιρετῶν πατρίδα, ἀπήγγειλε μετὰ μεγάλης ψυχικῆς γαλήνης τὸν 136 ψαλμὸν τοῦ Δαβὶδ: «Ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθήσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών. »

Ἀνέτειλεν ἐπὶ τέλους ἡ ἀποφρὰς ἐννάτη Ἀπριλίου (α) τοῦ ἔτους 1833, καὶ ἡ σκληρὰ Ἄτροπος κόπτει τὸ νῆμα τοῦ βίου τοῦ Κοραῆ, ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ ἀφίπταται εἰς τὰς χρυσονεφέλους τῆς Ἀθανασίας χώρας. Ἀπέθανεν ὁ Κοραῆς θάνατον ἐπώδυνον, ἀλλὰ μὲ ψυχὴν γαληνιῶταν, μὲ συνείδησιν ἀκύμαντον, βλέπων περὶ τὴν κλίνην του πεπιτυμένας ὅλας τὰς γλυκείας τῆς πατρίδος ἀναμνήσεις, διορῶν εὐδαιμονέστερον τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, καὶ κοιμηθεὶς τὸν ἄφοβον ὕπνον τοῦ δικαίου, διότι τὰ δεσμὰ τοῦ βίου διερρήγνυντο, καὶ ἀφίπτατο πρὸς ἄλλην ζωὴν ἀλυποτέραν καὶ αἰώνιον.

Ἐκηδεύθη δὲ ὁ Κοραῆς μετὰ πολλῆς παρατάξεως, πλησίον τοῦ φίλου του Θυρῴτου ἐν τῷ πολυανδρίῳ τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ, ὅτε πέντε ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἐξεφώνησαν ἐπιταφίους λόγους, εἷς ἐν τῷ ναΐσκῳ τῆς Ῥωσσικῆς Πρεσβείας, καὶ οἱ λοιποὶ τέσσαρες ἐν τῷ Πολυανδρίῳ. Ἐπὶ τοῦ τάφου δ' ἐχαράχθη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή, συντεθεῖσα παρὰ τοῦ ἰδίου καὶ ἐμπιστευθεῖσα τῷ φίλῳ αὐτοῦ Φ. Φουρναράκῃ:

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ ΧΙΟΣ,
ΥΠΟ ΞΕΝΗΝ ΜΕΝ, ΙΣΑ ΔΕ ΤΗ ΦΥΣΑΣΗ Μ' ΕΛΛΑΔΙ
ΠΕΦΙΛΗΜΕΝΗΝ ΓΗΝ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΚΕΙΜΑΙ.

Πρὶν τὸ λείψανον τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς κατατεθῇ ἐν τῇ θήκῃ,

(α) Πάντες οἱ γράψαντες περὶ τοῦ Κοραῆ ὁμογενεῖς διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Π. χ. ὁ μὲν Ῥώτας λέγει ἐν τῷ Ἀπανθίσματι τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ, ὅτι ἐτελεύτησε τὴν 9 Ἀπριλίου 1833· ὁ δὲ Κ. Ν. Γρίβας ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν λέγει, ὅτι ὁ Κοραῆς ἀπεβίωσε τὴν 6 Ἀπριλίου. Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Προλεγομένων τοῦ Κοραῆ, ὁ Κύριος Φουρναράκης ὡς ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ Κοραῆ ἀναφέρει τὴν 9 Ἀπριλίου. Ὁ Κ. Σάθας ἐν τῇ Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ λέγει, ὅτι ὁ Κοραῆς ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν τὴν 10 Ἀπριλίου. Λυπούμεθα μὴ ἔχοντες τὸν ὑπὸ τοῦ Π. Ἀργυροπούλου βίον τοῦ Κοραῆ, ἵνα ἴδωμεν ποίαν ἡμέραν οὗτος παραδέχεται τῆς τελευτῆς τοῦ Ἀδαμαντίου. Ἡμεῖς ὡς ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ Κοραῆ παραδεχόμεθα τὴν 9 Ἀπριλίου, καθόσον ταύτην τὴν ἡμέραν ἀναφέρει καὶ ὁ Φουρναράκης, ὅστις οὐχὶ μόνον ἐν Παρισίοις ἐνδιέτριβε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ καὶ τὸν δυστυχῆ γέροντα εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς περιεποιήθη.

τρεῖς ἐκ τῶν φίλων αὐτοῦ ἐφρόντισαν νὰ κατασκευασθῇ ἐκ γύ-
σοφὸς [illegible] προτομὴ τοῦ Σωκράτους τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, διότι ὁ [illegible] παρατηρεῖ ὁ περίδοξος ἑλληνιστὴς Μεριμαῖος, « μιμούμενος τὴν αὐστηρὰν μετριοφροσύνην ἀρχαίων τινῶν Ἑλλήνων, τοῦ Ἀγγισιλάου π. χ. δὲν ἐζωγραφήθη ποτέ. » Ἀλλ' ὡς αὐτὸς, πάλιν λέγει, Ἕλλην ζωγράφος, ὁ Σμόλκης, τὸν ἐσχεδίασεν ἐν ἀγνοίᾳ του, καὶ ἡ εἰκὼν ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ **Muller** μὲ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

Α. ΚΟΡΑΗΣ.

Ἑλλὰς, τὴν σὴν εἰκόνα ἀθάνατον ὁρᾷν βουλομένη,
Σοῦ μὴ διδόντος, ὄμμασιν Ἕλληνος ζωγράφου ὑφήρπασεν.

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ ΤΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ.

Τὴν εἰκόνα τοῦ Κοραῆ ὄχι μόνον φίλοι του καὶ σοφοὶ τῆς Δύσεως ἐπεθύμουν, ἀλλὰ καὶ λαὸς ὁλόκληρος ἐζήτει. Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν δὲ τῶν λόγων μας, παραθέτομεν ἐνταῦθα περικοπήν τινα ἐξ ἐπιστολῆς τῶν προϋχόντων τῶν Κυδωνιῶν πρὸς τὸν Κοραῆν, δι' ἧς οὗτοι παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα τοῖς προμηθεύσῃ διὰ τῶν πεμπομένων πεντακισχιλίων γροσίων ἑλληνικὰ βιβλία καὶ πειραματικὰ ὄργανα διὰ τὸ ἐν τῇ πόλει των Γυμναστήριον. Ἰδοὺ αὕτη:

« . . . . Ἓν μόνον ὄργανον προσδιορίζομεν ἡμεῖς, τὸ ὁποῖον ἀναγκαιότατον στοχαζόμεθα, καὶ ἐπιθυμοῦμεν πολλὰ νὰ ἴδωμεν: τὴν εἰκόνα, δηλαδὴ, τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ! Θέλομεν αὐτὴν διὰ στολισμὸν τοῦ Γυμνασίου, καὶ διὰ νὰ παρακινώμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς τὴν παιδείαν διὰ τοῦ τοιούτου μέσου. . . . . »

Ὁ σοφὸς Κοραῆς, ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τῶν προϋχόντων τῶν Κυδωνιῶν, λέγει καὶ τὰ ἑξῆς, ὡς πρὸς τὴν αἴτησιν τῆς εἰκόνος του: « . . . . Περὶ δὲ τῆς ὁποίας ζητεῖτε εἰκό-
» νος, ἡ γνώμη μου ἦτο νὰ σιωπήσω ὁλότελα· ἀλλ' ἔπειτα συλ-
» λογισθεὶς ἔκρινα, ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μὴ σᾶς ἀποκριθῶ
» περὶ τούτου. Ἀκούσατε λοιπὸν, φίλοι μου ὁμογενεῖς, τί μ'
» ἐσυνέβη· μολονότι ἡ ἐντροπὴ δὲν εἶναι γεροντικὸν ἰδίωμα,
» ἐκοκκίνησα, μὰ τὴν κοινήν μας πατρίδα! ὅταν ἦλθα εἰς ἐ-
» κεῖνο τῆς ἐπιστολῆς σας τὸ μέρος. Ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς,
» φίλοι μου, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀξίους εἰκόνων ἄνδρας· εἰς τὴν

» ἐξουσίαν ὅμως τῶν κατὰ πόλεις προεστώτων εἶναι νὰ ταχύ-
» νωσι τὸν ποθητὸν ἐκεῖνον χρόνον, ὅταν μέλλωσι νὰ γεννηθῶσι καὶ
» οἱ κόποι ὅλων ἡμῶν, ὅσοι νομιζόμεθα καὶ ὀνομαζόμεθα σπου-
» δαῖοι, ὄχι νὰ λάβωμεν ἡμεῖς εἰκόνας, ἀλλὰ νὰ φέρωμεν τὴν
» Ἑλλάδα εἰς κατάστασιν νὰ γεννήσῃ καὶ πάλιν, ὡς ἐγέννα καὶ
» πάλαι, ἀξίους εἰκόνος ἀνθρώπους. Ἐὰν τοῦτο δὲν σᾶς πληρο-
» φορῇ, εἶναι τρόπος ἄλλος, ἀγαπητοί μοι Κυδωνιᾶται, μήτ' ἐ-
» μὲ τὸν ταλαίπωρον γέροντα νὰ κάμνετε νὰ ἐντρέπωμαι, καὶ
» σεῖς νὰ προξενήσετε κἂν εἰς τὰ τέκνα σας τὴν εὐχαρίστη-
» σιν νὰ ἴδωσιν ὅ,τι εἰς ἐσᾶς δὲν συγχωρεῖ ἀκόμη τῆς Ἑλλά-
» δος ἡ παροῦσα κατάστασις νὰ ἴδετε. Ποῖος τρόπος; Καλὴ εἰ-
» κὼν νὰ χαλκογραφῇ καὶ νὰ τυπωθῇ χρειάζεται τοὐλάχιστον
» 300 γρόσια. Προσθέσατε τὰ τριακόσια ταῦτα γρόσια εἰς τὰ
» κατ' ἔτος διορισθέντα τετρακόσια διὰ τὴν αὔξησιν τῆς βιβλιο-
» θήκης σας, καὶ πέμψατέ τα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον μου Κ.
» Α. Βασιλείου. Ἀσυγκρίτως πλειοτέραν ὠφέλειαν θέλουν λά-
» βειν τὰ τέκνα σας ἀπὸ τὴν καλὴν βιβλιοθήκην, παρὰ ἀπὸ ἀ-
» ψύχους εἰκόνας. Ταῦτα σᾶς λέγει, ἀσπαζόμενος ἀπὸ ψυχῆς,
» ὁ φίλος καὶ σπουδαστὴς τῆς εὐδαιμονίας σας Α. Κοραῆς.»

Κατὰ τὴν ὁλόγραφον τοῦ Κοραῆ διαθήκην, ἧς ἐπιτρόπους καὶ ἐκτελεστὰς ὁρίζει τοὺς ΚΚ. Ἀλέξ. Κοντόσταυλον, Νικόλαον Βλαστὸν καὶ Ἰάκωβον Ῥώτα, δωρεῖ τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὰ ἐξῆς χειρόγραφά του εἰς τὸ τῆς Χίου Γυμνάσιον:

— Observationes in Atheneum.—Observationes in miscellanae.—Adnotationes in Atheneum.—Adnotationes in varios autores Græcos.—Notes sur Eschyle.—Ilus l'art de la médecine—Σημειώσεις εἰς τὸν Ἀθήναιον καὶ Ἡρόδοτον.—Σημειώσεις εἰς τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος.—Σημειώσεις κατὰ Γαληνοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων.—Ἔτι τινὲς σημειώσεις εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους.—Γραμματικαὶ σημειώσεις.—Κείμενον καὶ σημειώσεις εἰς τὸ περὶ διαίτης ὀξέων, καὶ τὸ περὶ ἀρχαίας ἰατρικῆς τοῦ Ἱπποκράτους.—Ὕλη Λεξικοῦ Γαλλογραικικοῦ.—Λεξικολογία.—Λεξικὸν διαφόρων συγγραφέων εἰς τὸν Ἱπποκράτην.—Λεξικολογία ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν εἰς τὸ γραικικόν.—Ἄλλη Λεξικολογία ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν εἰς τὸ γραικικόν.—Μετάφρασις Ἡροδότου εἰς τὸ γραικικὸν σελ. 1—

1250 ἕως τὸν παράγραφον 56 τοῦ στ'. βιβλίου.—Ἀφορισμῶν Ἱπποκράτους μετάφρασις γαλλικὴ (ἀτελής).—Ἀρεταίου μετάφρασις γαλλικὴ (ἀτελής).—Ἰλιάδος Ῥαψωδία Ε' ἕως τὸν 250 στίχον.—Ἴσον τῶν σταλθεισῶν σημειώσεων εἰς Βάρκερ.—Γραμματικὴ τῆς γραικικῆς γλώσσης (ἀτελής).—Γαληνοῦ εἰς τὸ περὶ χυμῶν Ἱπποκράτους.—Στίχοι Ἰωάννου Τζέτζου.—Ἐξηγήσεις εἰς τὸν Ἀπολλώνιον περὶ συντάξεως.—Περὶ μέτρων.—Σχόλια εἰς τὸ Ἀπολλωνίου περὶ συντάξεως.

Ἐκτὸς τούτων ὁ Κοραῆς συνέγραψε πολλὰς φιλολογικὰς καὶ πολιτικὰς διατριβάς, καταχωρισθείσας εἰς διαφορα Γαλλικὰ καὶ Ἑλληνικὰ περιοδικά, καὶ εἰς τὸν ἐν Βιέννῃ Λόγιον Ἑρμῆν. Πρὸς τούτοις, τὰ περιθώρια πολλῶν βιβλίων του γέμουσι σημειώσεων ἰδιογράφων ἰατρικῶν, φιλολογικῶν καὶ πολιτικῶν, ἰδίᾳ δὲ τὰ βιβλία τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων.

Δίκαιον λοιπὸν ἔχει καὶ ἡ Εὐτέρπη ν' ἀναφωνῇ: « Οὐδεὶς τῶν σοφῶν μας εἶναι τόσον ἄξιος νὰ πανηγυρίζηται ἐπιστημονικῶς ὅσον ὁ Κοραῆς, μὴ περιορισθεὶς εἰς ἕνα μόνον κλάδον σπουδῶν καὶ συγγραφῶν, ἀλλ' ἀκτινοβολήσας καθ' ὅλα σχεδὸν τὰ σημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, φιλολογήσας καὶ φιλοσοφήσας περὶ τὴν γλῶσσαν, περὶ τὴν ἔρευναν τῶν κειμένων, περὶ τὴν ἰατρικὴν, περὶ τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας καὶ περὶ τὴν φιλολογίαν. . . . » Καὶ παρακατιὼν νὰ ἐπιφέρῃ: « Κυρίως ὁ Κοραῆς ἀνήκει εἰς τὴν σεμνὴν οἰκογένειαν τῶν κριτικῶν φιλολόγων, οἵτινες ἀπὸ τοὺς πρώτους συλλέκτας τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ἐπὶ Πεισιστράτου μέχρι τοῦ συγχρόνου μας Βεκίου, δὲν ἀπηύδησαν ἐγκύπτοντες εὐσεβῶς εἰς τὰ κειμενα τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀναζητοῦντες τὴν ἔννοιάν των, διορθοῦντες ἢ εἰκάζοντες τὰς ἐσφαλμένας γραφὰς, καὶ διασώζοντες τὰ κειμήλια τῆς ἑλληνικῆς εὐφυΐας πρὸς ὠφέλειαν καὶ δόξαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Αὐτοὶ, ὁδεύοντες ἀκανθώδεις, μονοτόνους καὶ ἐρήμους ὁδοὺς, ἢ πλανώμενοι περιπλόκους λαβυρίνθους μὲ μόνον τὸ νῆμα τῆς ἐπιμόνου καὶ εἰκαστικῆς καρδίας των, ἐμβαθύνουσιν εἰς ὅλα τῆς γραμματικῆς τὰ μυστήρια, ἐναλλὰξ ἀποσυνθέτοντες τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας γλώσσης, καὶ ἀνευρίσκοντες πάλιν τῆς συνθέσεώς της τοὺς νόμους, κατὰ τοὺς διαφόρους αὐτῆς φάσεις καὶ μεταβιβασμούς. »

Καὶ ἐν τούτοις μ' ὅλας ταύτας τὰς φιλολογικὰς ἐργασίας καὶ ἀσχολίας ὁ Κοραῆς δὲν ἔπαυσε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀλλη-

λογραφῶν μετὰ πολλῶν ὁμογενῶν καὶ μετὰ πολλῶν διακεκριμένων λογίων τῆς Ἑσπερίας. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Κοραῆ ἀναλάμπει ὁ πατριωτισμός, πολάκις, κατὰ τὴν εὐφυᾶ τοῦ Κ. Σάθα παρατήρησιν, ζηλοτύπου ἔρωτος μορφὴν προσλαμβάνων. Αἱ διάφοροι σωκρατικαὶ αὐτοῦ νουθεσίαι καὶ συμβουλαί, αἱ ποικίλαι φιλολογικαὶ καὶ πολιτικαὶ αὐτοῦ γνῶμαι, ἀποκαλυπτόμεναι ἐν πολλαῖς τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, εἰσὶ κειμήλια ἀνεκτίμητα καὶ θησαυρὸς πολύτιμος. Πᾶς δ' Ἕλλην ὀφείλει νὰ μελετᾷ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς τὰς ἐπιστολάς, καὶ νὰ κοσμῇ δι' αὐτῶν τὴν βιβλιοθήκην του.

Ἐν ἔτει 1858, τινὲς τῶν ἐν Παρισίοις ὁμογενῶν συνέλαβον σκοπὸν νὰ ἀνεγείρωσιν ἐν Ἀθήναις διὰ συνεισφορῶν μνημεῖον εἰς τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆ, διορίσαντες ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπήν. Ἀλλ' ὅμως ἕνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων συμφορῶν τοῦ ἐμπορίου, ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν μεγάλην τῶν ὁμογενῶν ἰδέαν, μέχρι τοῦ ἔτους 1864. Τὸ δὲ ἐν Παρισίοις Προξενεῖον τῆς Ἑλλάδος ἀπηυθύνθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὸν ἐν Παρισίοις Ἑλληνικὸν Ἀγαθοεργὸν Σύλλογον, παρακαλῶν αὐτὸν ὅπως λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ τάφου τοῦ Κοραῆ. Τί ἀπήντησεν ὁ ἐν Παρισίοις Ἑλληνικὸς Ἀγαθοεργὸς Σύλλογος, εἶναι εἰς ἡμᾶς ἄδηλον· τοῦτο μόνον ἠξεύρομεν, ὅτι ἡ ἐθνάρεστος ἐκείνη ἰδέα τῶν ὁμογενῶν δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰσέτι. Θέλει βεβαίως σκιρτήσει ἡ καρδία παντὸς Ἕλληνος, ὅταν βεβαιωθῇ, ὅτι ἡ ἱερὰ κόνις τῶν ὀστέων τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ μετακομίζεται ἐκ Παρισίων εἰς Ἀθήνας, καὶ κατατίθεται εἰς περίδοξον μαυσωλεῖον.

Ὁ μεγαλεπήβολος Κοραῆς, ὅστις κατέστρεψε τὸν βίον αὐτοῦ φωτίζων τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἔστω ὁ διδάσκαλος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, καὶ ὑπογραμμὸς τῶν νεωτέρων φιλολόγων. Αὐτῷ καὶ μόνῳ δυνάμεθα τῷ ὄντι ν' ἀναφωνήσωμεν τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο δίστιχον, ὅπερ ἔγραψεν ὁ δαιμόνιος Πλάτων διὰ τὸν Ἀριστοφάνην:

Αἱ Χάριτες τέμενός τι λαβεῖν, ὅπερ οὐχὶ πεσεῖται,
ζητοῦσαι, ψυχὴν εὗρον Ἀδαμαντίου.

ΠΑΛΛΑΣΙΟΣ Γ. ΒΑΣΤΟΣ.

ΤΟ ΑΝΑΤΟΜΕΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΝΕΚΡΟΣΚΟΠΕΙΟΝ

ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ.

Πρό τινων μηνῶν διατρίβων ἐν Βερολίνῳ ἐπεσκέφθην τὸ Νοσοκομεῖον, ὅπερ μὲ τοὺς ὑψηλοὺς τοίχους, τὰς πολυπληθεῖς πύλας, τὰς εὐρυχώρους αὐλὰς, καὶ τοὺς ὡραιοτάτους κήπους του ἀπαρτίζει ὁλόκληρον μικρὰν πόλιν. Καὶ πραγματικῶς οἱ ἐν τῷ νοσοκομείῳ τοῦ Βερολίνου νοσηλευόμενοι, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἰατρῶν βοηθῶν, ὑπαλλήλων, ὑπηρετῶν καὶ νοσοκόμων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, εἶναι πολυπληθέστεροι τῶν κατοίκων ἐπαρχιακῆς πόλεως τῆς Πρωσσίας.

Ἐκ πάντων, ὅσα ἐν τῇ ἐπισκέψει μου ταύτῃ εἶδον, τὸ κατάστημα τῆς Ἀνατομίας καὶ ὁ διοργανισμὸς αὐτοῦ ἐνετυπώθησαν βαθύτερον εἰς τὸ πνεῦμά μου. Εἶναι δὲ τοῦτο διώροφον οἰκοδόμημα, μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου Νοσοκομείου κείμενον, καὶ εἰς διαφόρους σκοποὺς χρησιμεῦον. Εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα κεῖνται, μεταξὺ ἄλλων, καὶ αἱ εὐρυχωρόταται αἴθουσαι, ἐν αἷς ὁ Καθηγητὴς Birchow διδάσκει καθ' ἑκάστην τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριόν του τὴν Παθολογικὴν Ἀνατομίαν καὶ Θεραπευτικὴν. Εἰς τὸ ἰσόγειον εὑρίσκονται τὰ δωμάτια τῶν βοηθῶν τοῦ εἰρημένου Καθηγητοῦ καὶ τρεῖς αἴθουσαι, ἐν αἷς πλῆθος νέων Ἀσκληπιαδῶν καταγίνονται ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας εἰς μικροσκοπικὰς ἐρεύνας· αὐτοῦ εὑρίσκονται προσέτι καὶ τρεῖς αἴθουσαι διὰ τὴν κλινικὴν ὡρισμέναι. Εἰς τὸ ὑπόγειον ἐκτίθενται οἱ νεκροί.

« Αἴ! τώρα θάρρος! » μοὶ εἶπεν ὁ ὁδηγῶν με Ἀσκληπιάδης, νέος εἰκοσιπενταετὴς ἐκ Μαγδεβούργου, τὸν ὁποῖον εἶχον γνωρίσει πρὸ δύο ἐτῶν ἐν Λειψίᾳ, εὐγενέστατος ὡς ὅλοι οἱ Πρῶσσοι· « θὰ ἰδῇς τὸν θάνατον ὑπὸ τὰς διαφόρους μορφάς του.

— Δὲν μοὶ λέγεις τί πρᾶγμα εἶναι κυρίως ὁ θάνατος; ἠρώτησα.»

Ὁ Πρῶσσος ἔστη ἀμέσως καὶ, θεωρήτας με παραδόξως, εἶπεν: «Ἡ ἐρώτησίς σου, φίλτατε, προκαλεῖ ἐλαστικὴν ἀπάντησιν, καὶ ἰδοὺ αὕτη: Θάνατος εἶναι τὸ τέλος τῆς ζωῆς· καὶ ἐπιστημονικώτερον, θάνατος εἶναι ἡ παῦσις τῆς ἀλλοιώσεως τῆς ὕλης. Θέλω ὅμως νὰ εἶμαι εἰλικρινὴς πρὸς σὲ καὶ σοὶ λέγω, ὅτι δὲν γνωρίζω τί ἐστι θάνατος.

— Πῶς; σὺ, διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς, τῆς χειρουργίας κτλ. σὺ, ἐπίδοξος καθηγητὴς, ἀγνοεῖς τί ἐστι θάνατος;

— Μάλιστα, τὸ ἀγνοῶ, καθὼς τὸ ἀγνοεῖ καὶ ὁ ἐπισημότατος τῶν Καθηγητῶν, ἀπεκρίθη. Ὁ θάνατος, φίλτατε, ἐξηκολούθησεν, εἶναι καὶ ἔσαι διὰ τὴν ἰατρικὴν μυστήριον, ὡς καὶ ἡ γέννησις. Ὁ ἄνθρωπος, τὸ πεπερασμένον αὐτὸ ὄν, δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ἑκάστου πράγματος. Ἡ ἐπιστήμη ἐξετάζει τὸ ἐξωτερικὸν μόνον τῶν φαινομένων, καὶ τοῦτο, ὅσον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δύναται νὰ ἀντιληφθῇ· τὰ ἴδια αὐτὰ φαινόμενα ἂν μᾶς παρουσιασθῶσιν ὑπὸ ἀλλοίας μορφὰς καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, δὲν τὰ ἀναγνωρίζομεν. Ἡ γέννησις καὶ ὁ θάνατος εἶναι δι' ἡμᾶς μυστηριώδη πράγματα. Ἡ φύσις δὲν ἀφίνει τὸν ἄνθρωπον νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ ἐργαστήριά της. Ἀλλ' ἄγωμεν· ἄλλοτε πλειότερα.»

Ἐφθάσαμεν εἰς διάδρομον, ὑπὸ δύο ἀερίου λαμπτήρων ἀμυδρῶς φωτιζόμενον. Ὀξεῖα ὀσμὴ ἐμπόδιζε τὴν ἀναπνοήν μου, ὁ δὲ ἰατρὸς, ἐννοήσας τοῦτο, εἶπε γελῶν; «Βλέπεις, ὅτι καὶ οἱ νεκροὶ ἔχουν τὰ ἰδικά των;» Ἔπειτα ἤνοιξε τὴν ἐνώπιόν του θύραν, καὶ εἰσήλθομεν εἰς μακρὰν καὶ ζεστὴν αἴθουσαν, ὅπου ἔκειτο κατὰ τάξιν δωδεκὰς κιλλιβάντων, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἦσαν ἐξηπλωμένα πτώματα, τινὰ τῶν ὁποίων διὰ τῶν ἀνοικτῶν ὀφθαλμῶν των, τῶν ἀτενιζόντων τοὺς εἰσερχομένους, θὰ ἐνεποίουν τρόμον εἰς ἄνθρωπον ὀλίγῳ δειλότερόν μου. Ἐπὶ τοῦ στόματος ἢ μεταξὺ τῶν δακτύλων τοῦ ποδὸς ἑκάστου πτώματος ἦν τεθειμένον πινακίδιον, ἐφ' οὗ ἦσαν γεγραμμένα τὸ ὄνομα, τὸ ἐπάγγελμα, ἡ ἡλικία καὶ τὸ νόσημα τοῦ νεκροῦ.

«Ἐργάτης Λουδοβῖκος N. . . ἀνέγνωσεν ὁ ὁδηγός μου. 27 ἐτῶν, ἐξέπνευσε τὴν... εἰς τὰς τρεῖς μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Myokarditis.» — Λοιπὸν φλεγμονή τις τῆς καρδίας. Ναὶ, βέβαια, προσέθηκε, τώρα θὰ τὸ μάθωμεν· θὰ τὸν ἀνέταμον βεβαίως.»

Ἔσυρε τὸ καλύπτον τὸν νεκρὸν ὕφασμα, καὶ εἴδομεν ὅτι τὸ

δέρμα τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας ἦτο ἀνερριμμένον, καὶ τὰ ἐντόσθια εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ὁποία ἰσχνότης τοῦ πτώματος! οἱ βραχίονες καὶ αἱ κνῆμαι ἦσαν λεπτὰ ὡς κάλαμοι.

Ἕτερον πτῶμα ἔκειτο ὕπτιον. «Ὑποδηματοποιοῦ σύζυγος Λουΐζα Ρ. . . ἐτῶν 22. — Rhachitis adultorum.»

Ἕτερον: «Χήρα Μαρία Κ. . . ἐτῶν 65. — Ἡπατίτης.»

Τέταρτον: «Κουρεὺς μαθητευόμενος Ἕρμαννος Α. . . ἐτῶν 16. — Πνευμονικὴ φθίσις.»

Καὶ οὕτω καθεξῆς ἐπεθεωρήσαμεν ὅλα τὰ πτώματα.

«Εἶναι τὰ πτώματα τῶν κατ' αὐτὰς ἀποθανόντων ἐν τῷ νοσοκομείῳ, μοὶ εἶπεν ὁ ἰατρός μου· διὰ νὰ διατηρῶνται δὲ νωπὰ, βλέπεις ὅτι ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς ἑκάστου ὑπάρχει στρόφιγξ, ἐξ οὗ ῥέον τὸ ὕδωρ διαβρέχει αὐτὰ ἀκαταπαύστως.

— Πάντες οἱ ἐν τῷ νοσοκομείῳ ἀποθανόντες ἀνατέμνονται ἐνταῦθα;

— Πάντες, ἐκτὸς ἂν οἱ συγγενεῖς τινος ἐναντιωθῶσιν. Οἱ ἰατροὶ θέλουν νὰ βεβαιωθοῦν ἀπὸ ποίαν ἀσθένειαν ἀπέθανον οἱ ἀσθενεῖς των. Ἐκτὸς τούτου, οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ βοηθοὶ σπουδάζουσι τὰ πτώματα. Ἅμα ἐκπνεύσῃ ὁ νοσηλευόμενος, ἀμέσως ὁ προϊστάμενος τοῦ τμήματος ἐκείνου καθηγητὴς διατάττει νὰ φέρωσι τὸ πτῶμα εἰς τὸ Ἀνατομεῖον, ὅπου τὸ ἀνατέμνει ἐνώπιον τῶν συνωθούντων ἀλλήλους ἀπλήστων ἀκροατῶν του.

— Ἀποδεικνύεται πάντοτε διὰ τῆς νεκροψίας ἡ ἀληθὴς τοῦ θανάτου αἰτία;

— Τί νὰ σοὶ εἴπω, φίλε μου! πολλάκις οὐδεμία αἰτία ἀποδεικνύεται, πόσῳ μᾶλλον ἡ ἀληθής. Ὁ ἰατρὸς βλέπει μόνον, ὅτι ἡ μηχανὴ ἀκινητεῖ, ἀλλὰ δὲν τὴν βλέπει ἐνεργοῦσαν διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀνακαλύψῃ ποῖον μέρος αὐτῆς ἐβλάφθη. Ποῦ γνωρίζομεν ἡμεῖς ὁποῖαι καὶ ὁπόσαι ἀλλοιώσεις συμβαίνουσιν ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ὁ νεκρὸς ἐξέπνευσεν, ἕως οὗ γίνῃ ἡ νεκροψία; Τοιαῦται ἀλλοιώσεις ἐπισυμβαίνουσιν ἀναμφιβόλως, καὶ εἰς αὐτὰς κυρίως συνίσταται ὁ λεγόμενος θάνατος, ὅστις εἶναι ἁπλῶς μεταμόρφωσις τοῦ σώματος. Καθὼς ἐν τῇ φύσει οὐδὲν εἶναι ἀπολύτως νεκρὸν, οὕτω καὶ τὸ πτῶμα τοῦ ἀποθανόντος δὲν εἶναι νεκρὸν, διότι αἱ ἀλλοιώσεις, ὡς ἀναπτύξεις ἀερίων, χρωμάτων, διαλύσεις καὶ συνθέσεις, καὶ ἐν γένει αἱ πολυπλοκώτεραι χημικαὶ καὶ φυσικαὶ ἐνέργειαι ἐξακολουθοῦσιν ἀκαταπαύστως,

ἕως οὗ τὸ πτῶμα ἀποσυντεθῇ εἰς κόνιν. Καθόλου δὲ, ὁ ἰατρὸς δὲν πρέπει νὰ βιασθῇ πολὺ νὰ προβῇ εἰς τὴν νεκροψίαν, διότι πολλάκις ὁ νεκρὸς ἀναζῇ ἐνῷ ἤδη τὸ στῆθός του διεσχίσθη ὑπὸ τῆς ἀνατομικῆς μαχαίρας.

— Καὶ μήπως δὲν ὑπάρχουσιν ἀποδείξεις τοῦ ὅτι ὁ θάνατος ἐπῆλθεν;

— Ἀποδείξεις ἱκαναὶ, μία μόνον ὅμως βεβαία, ἡ σῆψις. Ἡ ἀναπνοὴ παύει, ὁ ἀσθενὴς κεῖται ἀναίσθητος. Ὁ ἰατρὸς θέτει τὸ οὖς ἐπὶ τῆς καρδίας, ἡ καρδία ἀκινητεῖ. Θέτει λεπτότατον πτερὸν πρὸ τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ στόματος, ποτήριον μέχρι στεφάνης πλῆρες ἐπὶ τοῦ στήθους· τὸ πτερὸν καὶ τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ ὕδωρ δὲν κινοῦνται. Προσπαθεῖ νὰ ἐρεθίσῃ τὴν ἐπιδερμίδα διὰ νυγμῶν, σταλάζει σιναπέλαιον ἢ ἱσπανικὸν κηρόν· ἡ ἐπιδερμὶς μένει ἄχρους. Γαλβανίζει διαφόρους μῦς, οἱ μῦς οὔτε διαστέλλονται οὔτε συστέλλονται. Κόπτει μίαν τῶν ἀρτηριῶν, ἡ ἀρτηρία δὲν πάλλει· εἶναι κενὴ, καὶ δὲν σύρεται εἰς τὰ ὀπίσω.

— Αἰ! τότε πλέον ὁ θάνατος εἶναι βέβαιος.

— Μὴ βιάζεσαι πολὺ, φίλε μου· καὶ μ' ὅλα ταῦτα τὰ φαινόμενα, ὁ ἰατρὸς, ἂν ἦναι εὐσυνείδητος, δὲν δύναται ν' ἀποφανθῇ θετικῶς ἂν ὁ θάνατος ἐπῆλθεν ἢ ὄχι. Καὶ αὐτὴ ἡ νεκρικὴ ὠχρότης, καὶ αὐτὴ ἡ ἰδιάζουσα εἰς τοὺς νεκροὺς ὀσμὴ, ἡ νεκρικὴ ψυχρότης καὶ ἡ ἐπίτασις τῶν μελῶν δὲν εἶναι ἐναργεῖς τοῦ θανάτου ἀποδείξεις. Πᾶσαι εἶναι ἀπατηλαὶ, καθ' ὅσον εἰς τινας μὲν πραγματικῶς νεκροὺς δὲν ὑπάρχουσιν, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας εἰς νεκροφανεῖς παρατηροῦνται.

« Μεταξὺ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐκπνεύσεως, ἂν δυνάμεθα νὰ ἐκφρασθῶμεν οὕτω, καὶ τῆς σήψεως παρεμβάλλεται κατάστασίς τις τοῦ πτώματος, τὴν ὁποίαν νεκρικὴν ἰδίως κατάστασιν ἡ ἐπιστήμη ὀνομάζει· ἡ κατάστασις αὕτη συνοδεύεται ὑπὸ διαφόρων φαινομένων, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ἐπὶ τῶν πέριξ ἡμῶν νεκρῶν.

« Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον, καὶ ἐνῷ ἀκόμη τὸ πτῶμα εἶναι θερμὸν, παρουσιάζεται κατὰ πρῶτον ἡ προμνησθεῖσα ὀσμὴ, συνοδευομένη ὑπὸ τῆς ὠχρότητος. Οἱ μυῶνες καὶ τὰ μέλη χαλαροῦνται, τὸ πρόσωπον φαίνεται ἰσχνότερον, οἱ ὀφθαλμοὶ εἰσέρχονται ἐντὸς τῶν κοιλωμάτων των, αἱ τρίχες καὶ οἱ ὄνυχες φαίνονται ἐνίοτε μεγαλήτεροι ἢ πρὸ τοῦ θανάτου κτλ.

« Μετὰ τὴν παῦσιν τῶν παλμῶν τῆς καρδίας, αἱ ἀρτηρίαι καὶ τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα, δυνάμει τῆς ἐλαστικότητος καὶ τῆς μικρὸν ἔτι ὑφισταμένης συστολῆς καὶ διαστολῆς των, ἐξελαύνουσι τὸ αἷμα· ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ πρὸς τὰ ἐνδότερα ἀπελάσεως τοῦ αἵματος προέρχεται ἡ ὠχρότης, ἥτις παραλλάσσει, ἀναλόγως τῶν ἐπενεγκουσῶν τὸν θάνατον ἀσθενειῶν, μεταξὺ λευκοῦ, ὠχροῦ, κυανοῦ, ἀμαυροῦ κτλ.

« Ἡ ἐντελὴς ψύχρανσις τοῦ πτώματος ἐπέρχεται πολὺ ὑστερότερον παρ' ὅσον κοινῶς νομίζεται. Ἡ θερμοκρασία τοῦ πτώματος ἰσορροπεῖ πρὸς τὴν τοῦ χώρου, ἔνθα κεῖται μετὰ δεκαπέντε, εἴκοσι καὶ πολλάκις πλειοτέρας ὥρας. Ἐξωτερικῶς μετὰ τρεῖς τὸ πολὺ ὥρας τὸ πτῶμα εἶναι ἐντελῶς ψυχρόν· ἡ περὶ τὸ διάφραγμα χώρα ψυχραίνεται τελευταία. Ταχύτερον ψυχραίνονται τὰ πτώματα γερόντων, παίδων, ἰσχνῶν, ἀναιμικῶν καὶ τῶν ἀπὸ χρονίας νόσους ἀποθανόντων· ἀργότερον, τῶν αἰφνιδίως ἢ ἀπὸ ὀξείας νόσους ἀποθανόντων. Τὰ πτώματα τῶν τελευταίων τούτων ἀναπέμπουσι καὶ δριμυτέραν καὶ ἀηδεστέραν ὀσμήν.

« Ἅμα ἐπέλθῃ ἡ ψύχρανσις, ἡ ἐντελὴς δηλαδὴ, ἐξαλείφεται ἡ ἰδιάζουσα ὀσμὴ, οἱ πρὸ μικροῦ χαλαρωμένοι μυῶνες ἐπιτείνονται, ἡ κάτω σιαγὼν, ἥτις πρότερον ἐκρέματο, συσφίγγεται πρὸς τὴν ἄνω, οἱ βραχίονες καὶ αἱ κνῆμαι κυρτοῦνται μετρίως, ὁ μέγας τῆς χειρὸς δάκτυλος κλίνει ὀλίγον πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Ἡ ἐπίτασις αὕτη τῶν μελῶν, ἀρχομένη ἐκ τῶν ἄνω, προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω, καὶ ἀφοῦ φθάσῃ εἰς βαθμόν τινα, ἐξαλείφεται κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν· διαρκεῖ δὲ τόσῳ περισσότερον, ὅσῳ ἀργότερα ἤρχησε. Συνήθως ἄρχεται 13 ὥρας μετὰ τὸν θάνατον, καὶ διαρκεῖ 36—48. Ὑπὸ ταύτης προσβάλλεται καὶ ἡ καρδία, ἀποκτῶσα ὑπερφυσικὸν μέγεθος. Ἡ αἰτία τῆς ἐπιτάσεως ταύτης εἶναι εἰσέτι ἄγνωστος· ἴσως ὅμως εἶναι ἡ τελευταία ἀντανάκλασις τῆς ἀμοιβαίας τῶν μυῶν καὶ νεύρων ἐπενεργείας, ὁ τελευταῖος τῆς σβεννυμένης ζωῆς σπινθὴρ, ἢ ἴσως προέρχεται ἐκ τῆς ἐντὸς τῶν ἀγγείων τῶν μυῶν συμπήξεως τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ὕδατος. Βλέπεις, ὅτι ἔχομεν πάντοτε ὑποθέσεις καὶ πιθανότητας, βεβαιότητα δὲ οὐδεμίαν.

— Τοιαύτη ἐπίτασις τῶν μελῶν παρατηρεῖται ἀρά γε ἐπὶ νεκροφανῶν;

— Περὶ αὐτοῦ ἤθελον ἴσα ἴσα νὰ σοὶ εἴπω, ἀπήντησεν ὁ εὐ-

γενὴς φίλος μου. Βεβαίως παρατηρεῖται· μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως, ὅτι εἰς τούτους ἐπέρχεται αἰφνιδίως καὶ ἐντονώτερον, ἄρχεται καὶ λήγει ἀτάκτως, καὶ ἐπανέρχεται πάλιν ὅταν ὁ συσταλεὶς μυὼν διασταλῇ. Εἰς τοὺς νεκροφανεῖς ἡ ἐπίτασις εἶναι ἡ μάχη τῆς ζωῆς μετὰ τοῦ θανάτου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ θάνατος ἡττηθεὶς ὑποχωρεῖ κατῃσχυμμένος.

« Παρατήρησον τώρα τὰς νεκρικὰς κηλῖδας ἐπὶ τῶν πτωμάτων· ἐδῶ κυανοερυθραῖ, ἐκεῖ ἰοειδεῖς· ἐνταῦθα στεναὶ, μικραὶ καὶ ὠχραὶ, ἐκεῖ πλατεῖαι, μεγάλαι καὶ κυανόχροοι· ἐδῶ ἀκανόνιστοι καὶ ἀμυδραὶ, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ ἀπώτατα τοῦ σώματος ἄκρα.

« Αἱ κηλῖδες, αἵτινες συνήθως ἐμφανίζονται 6—12 μετὰ τὸν θάνατον ὥρας, εἶναι προάγγελοι τῆς σήψεως, καὶ αὐξάνουσιν ἕως οὗ ἀρχήσῃ αὕτη· προέρχονται δὲ ἀπὸ τὴν κατάπτωσιν καὶ ἐντὸς τῶν φλεβῶν ἐπισώρευσιν τοῦ αἵματος, καὶ ἀπὸ τὴν ἐξίδρωσιν τῆς διαλελυμένης καὶ ὑδατώδους καταστάσεως τῆς χρωματιστικῆς ὕλης τοῦ αἵματος. Τελευταῖον, μεγίστην ἐπ' αὐτῶν ἐπιρροὴν ἔχει ὁ βαθμὸς τῆς ρευστότητος, ἡ σύμπηξις, ἡ ποσότης καὶ τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος, ὡς καὶ ἡ ἐλαστικότης τῶν ἀγγείων καὶ τοῦ δέρματος.

« Παρατήρησον τὸν νεκρὸν ἐκεῖνον. Ἐπὶ τοῦ πινακιδίου αὐτοῦ ἀναγινώσκομεν, ὅτι ἐξέπνευσε πρὸ 24 ὡρῶν, πάσχων ἀπὸ πληθώραν τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ὅμως ἡ σῆψις ἤρξατο ἤδη· ἀπόδειξις, αἱ πράσιναι κηλῖδες ἐπὶ τῆς κοιλίας. Ἡ ὀσμὴ καὶ ἡ ἐξόγκωσις τοῦ πτώματος εἰσὶν ἀποτελέσματα τῆς ἀναπτύξεως ἀερίων. Βλέπεις; ἅμα ἤρχησεν ἡ σῆψις, ἡ ἐπίτασις ἔληξε, τὸ αἷμα ἐγένετο πάλιν ῥευστὸν, καὶ ἤρξατο ἡ χημικὴ τοῦ σώματος ἀποσύνθεσις.»

Ἀφοῦ εἶδον ὅ,τι ἦτο ἀξιοθέατον, ἐξήλθομεν.

«Πρὶν εὑρίσκετο καὶ τὸ Νεκροσκοπεῖον εἰς τὸ ἴδιον μέρος, μοὶ εἶπεν ὁ Ἀσκληπιάδης, ἀλλὰ τώρα μετηνέχθη εἰς τὸ νέον Ἀνατομεῖον.

— Τὸ Νεκροσκοπεῖον; ἐπανέλαβον ζωηρῶς· δύναμαι ἄρά γε νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ;

— Βεβαίως, ὑπάγωμεν· εἶναι ἐδῶ πλησίον.

Εἶτα προσέθηκε: «Μὴ νομίσῃς, ὅμως ὅτι τὸ Νεκροσκοπεῖον τοῦ Βερολίνου εἶναι μέγα πρᾶγμα· δὲν θὰ ἰδῇς ὑάλινον οἰκοδόμημα, ὡς εἶναι τὸ τῶν Παρισίων· Ἡμεῖς οἱ Γερμανοὶ δὲν θέλομεν οἱ νεκροί μας νὰ ἦναι ἐκτεθειμένοι εἰς τὰ ὄμματα τοῦ τυχόντος. Εὐτυχῶς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐτοχειριαζομένων, δολοφονουμένων, πνιγομένων καὶ λοιπῶν ἐν Βερολίνῳ εἶναι πολλῷ ὑποδεέστερος ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς Παρισίους· μόλις ἔχομεν κατ' ἔτος τετρακοσίους, τὸ πολὺ πεντακοσίους, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔχομεν καὶ ἰδιαίτερον ἐπὶ τούτῳ κατάστημα. Ὁ σκοπὸς ὅμως εἶναι ὁ αὐτὸς ὡς καὶ ἐν Παρισίοις· χρησιμεύει δηλαδὴ πρὸς ἔκθεσιν τῶν ἀπὸ βίαιον ἢ τοὐλάχιστον ἀμφίβολον θάνατον ἀποθανόντων, ὅπως δύνωνται οἱ συγγενεῖς ἢ οἱ φίλοι των νὰ τοὺς ἀναγνωρίζωσι. Καὶ τὰ πτώματα τούτων ἀνατέμνονται, οὐχὶ ὅμως ὑπὸ καθηγητῶν ἢ κλινικῶν, ἀλλ' ὑπὸ δικαστικῶν ὑπαλλήλων· ἡ νεκροψία αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν δικαστικὴ, καθ' ὅσον καὶ ὁ σκοπός της εἶναι δικαστικός. Ὅταν ἀποδειχθῇ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου, γραφῇ τὸ πρωτόκολλον, καὶ οἱ ἀστυνομικοὶ ἰατροὶ τὸ ἐπικυρώσωσι, δίδεται ἡ ἄδεια νὰ ἐνταφιασθῇ ὁ νεκρός. »

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸ λαμπρότατον Ἀνατομεῖον, ὅπερ, ὡς γνωστὸν εἰς τοὺς ἐπισκεφθέντας τὸ Βερολῖνον, κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κήπου τῆς κτηνιατρικῆς Σχολῆς. Κατέβημεν εἰς τὸ ὑπόγειον, διήλθομεν μακρὸν διάδρομον, καὶ ἔστημεν ἐνώπιον θύρας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνεγινώσκετο ἡ λέξις Νεκροσκοπεῖον. Εἰσελθόντες εἴδομεν, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἀνατομείῳ τοῦ νοσοκομείου, κατὰ σειρὰν ἐκτάδην κείμενα πτώματα, ἄλλα γυμνὰ καὶ ἄλλα ἐνδεδυμένα.

« Τίς εἶναι αὐτός; ἠρώτησεν ὁ ἰατρὸς τὸν προσελθόντα φύλακα, δεικνύων τὸ πρὸ ἡμῶν πτῶμα.

— Ὁδοθεράπων, (Dienstmann,) ἐξοχώτατε, ὅστις ἐπνίγη ἐνῷ ἐκολύμβα εἰς τὸν ποταμόν. Ἐκεῖ εἶναι τὰ φορέματά του, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τὴν ὄχθην, ἡ βλοῦζα μὲ τὰ κόκκινα, καὶ τὸ κασκέτο του μὲ τὰ σημεῖα τῆς ἑταιρίας· ἦτον ὁ 128 ἀριθμὸς τῶν κοκκίνων.

— Παρατήρησον, μοὶ εἶπεν ὁ ἰατρὸς, πόσον ψυχρὸν εἶναι τὸ πτῶμα, πόσον ἡ ἐπιδερμὶς εἶναι ὠχρά· ὅλα ταῦτα εἶναι σημεῖα, ὅτι εἰσῆλθεν ὕδωρ εἰς τὸ σῶμά του.

— Τί; μήπως δὲν ἐπνίγη ἐντὸς τοῦ ὕδατος; ἠρώτησα, περίεργος νὰ μάθω τὴν ἰδέαν του.

— Αὐτὸ δὲν τὸ γνωρίζω· γνωρίζω μόνον, ὅτι τὸ πτῶμα ἔμεινεν ἱκανὸν χρόνον ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἂν εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὕδωρ νεκρὸς ἢ ζῶν, τὸ ἀγνοῶ· ἄγνωστον ἐπίσης εἶναι ἂν ἐκουσίως ἢ

ἀκουσίως ἐπνίγη, ἤ ἄλλος τὸν ἔπνιξεν. Ἴσως εἶναι δὶς αὐτόχειρ, δηλαδὴ πρὶν ῥιφθῇ ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἴσως ἐπεβουλεύθη κατ' ἄλλον τρόπον τὴν ζωήν του· ἴσως τὸν ἐφόνευσαν ἄλλοι, καὶ ἔπειτα ἔῤῥιψαν τὸ πτῶμα εἰς τὸν ποταμόν.

— Θεέ μου! ἀνεφώνησα, τί πλῆθος πιθανοτήτων! Καὶ διὰ νὰ εὑρεθῇ ἡ ἀληθὴς αἰτία τοῦ θανάτου θὰ τὸν ἀνατάμωσι;

— Βεβαίως θὰ τὸν ἀνατάμωσιν· ἀλλὰ δὲν πιστεύω ἢ κάλλιον εἰμὶ βέβαιος, ὅτι δὲν θὰ μάθουν τίποτε περισσότερον, παρ' ὅσον ἡμεῖς οἱ δύο τώρα γνωρίζομεν. Θὰ εὕρωσιν εἰς τὰ ἀγγεῖα τῶν ἐγκεφαλικῶν ὑμένων ὑγρόν τι, κερασόχρουν αἷμα· οἱ πνεύμονες θὰ ἦναι φουσκωμένοι, καὶ τὰ βρόγχια θὰ ἦναι πλήρη ἀφρώδους ὑγροῦ, καὶ τίποτε περισσότερον.

— Καὶ μήπως αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ;

— Βεβαίως ὄχι· διότι αὐτὰ τὰ ἴδια φαινόμενα παρατηροῦνται εἰς ὅλους τοὺς ἐξ ἀσφυξίας θανάτους, οἷον, εἰς τοὺς κρεμασθέντας, στραγγαλισθέντας, ἀπαγχονισθέντας καὶ ἀναπνεύσαντας θανατηφόρα ἀέρια. Εἰς ὅλους τούτους ἡ νεκροψία παρουσιάζει σημεῖα μόνον διακοπῆς τῆς ἐν τοῖς πνεύμοσι κυκλοφορίας καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ αἵματος. Ἂν ἡ αἰτία ὅμως τοῦ ἐξ ἀπροσεξίας θανάτου εἶναι βλάβη τῶν πνευμόνων, τῆς καρδίας ἢ τοῦ ἐγκεφάλου, εἶναι εἰσέτι ἄγνωστον, καὶ ἴσως εἰς διαφόρους περιστάσεις εἶναι καὶ ἡ αἰτία διάφορος. Ἡ ἰατρικὴ δὲν δύναται ἀκόμη μετὰ θετικότητος νὰ ἀποφανθῇ ἂν οἱ πνιγόμενοι ἀποθνήσκουσιν ἐξ ἀσφυξίας ἢ ἀποπληξίας· τοὐλάχιστον ὁ ἀνατόμος παρατηρεῖ σημεῖα καὶ τῶν δύο τούτων τοῦ θανάτου εἰδῶν.

— Ἀλλὰ μήπως ἡ ὕπαρξις ὕδατος ἢ ἀφρώδους ὑγροῦ ἐντὸς τῶν βρογχίων δὲν εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ὁ θάνατος ἐπῆλθεν ἕνεκα τοῦ ὕδατος;

— Πολλοὶ διάσημοι ἰατροὶ ἀμφιβάλλουσι καὶ διατείνονται, ὅτι τὸ ἐντὸς τῶν βρογχίων τῶν δῆθεν πνιγέντων ὕδωρ δὲν εἰσῆλθεν ἐκ τῶν ἐκτὸς, ἀλλ' ὅτι ἀπεκκρίνεται ἐκ τῶν βρογχίων, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλας παθολογικὰς καταστάσεις. Ἐνίοτε εἰς πραγματικῶς ἐν τῷ ὕδατι πνιγέντας λείπει τὸ ἀφρῶδες ὑγρὸν, καί τινες διϊσχυρίζονται, οὐχὶ ἀλόγως ἴσως, ὅτι ὁ θάνατος προξενεῖται ἀπὸ τὸ πρὸ τοῦ στόματος ὕδωρ, παρὰ ἀπὸ τὸ ἐντὸς τοῦ στόματος εἰσερχόμενον. Εἰς τὰ πτώματα τῶν πνιγμένων οὐδαμοῦ παρατηρεῖται συμφόρησις αἵματος, ἀλλὰ πάντοτε διάλυσις

αὐτοῦ, ἥτις, γιγνομένη διὰ τῆς μὴ εἰσελάσεως εἰς τοὺς πνεύμονας τοῦ ἀναγκαίου ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἴσως εἶναι καὶ ἡ μόνη τοῦ θανάτου αἰτία. »

Περαιτέρω ἔκειτο ἕτερον πτῶμα. Εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἰατροῦ ὁ φύλαξ ἀπεκρίθη:

« Εἶναι τὸ πτῶμα γραίας, ἐξοχώτατε, τὴν ὁποίαν εὗρῆκαν κρεμασμένην εἰς τὸ δωμάτιόν της· ἰδοὺ τὸ σχοινίον, καὶ ἐκεῖ ἡ κενὴ φιάλη τοῦ ῥακίου, τὴν ὁποίαν ἠῦραν ἐπὶ τοῦ πατώματος.

— Λοιπὸν ἡ γραῖα αὐτὴ ἦτο μέθυσος, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, ἢ ἡ δυστυχὴς ἔπιε ῥακίον, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ θάῤῥος κατὰ τὰς τελευταίας στιγμάς της. Παρατήρησον τὸ ἱλαρὸν πρόσωπόν της· συνήθως οἱ αὐτόχειρες ἔχουσιν ἱλαρὰν φυσιογνωμίαν μετὰ θάνατον. Εἰς τὸν τράχηλόν της παρατηρεῖται ἀκόμη τὸ μέρος ὅπου ἔσφιγγε τὸ σχοινίον· καὶ ὅμως τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν παρατηρεῖται πολλάκις εἰς ἀληθῶς κρεμασθέντας, ἐνῷ, ἀπ' ἐναντίας παρατηρεῖται εἰς τοὺς τραχήλους ἀποθανόντων ἐξ ἀποπληξίας ἢ πνιγμονῆς. Ὥστε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς αὐτόχειρ ἄνθρωπος, ὅστις, προσβληθεὶς ὑπὸ πνιγμονῆς καὶ θελήσας νὰ λύσῃ τὸν λαιμοδέτην του, ἐν τῇ βίᾳ του τὸν ἔσφιγξε περισσότερον καὶ ἐπνίγη. »

Ἐπὶ τοῦ παρακειμένου κιλλίβαντος ἔκειτο νέα καὶ ὡραία κόρη, μαύρην μεταξωτὴν ἐσθῆτα φέρουσα, καὶ ἐπὶ τὸν λαιμὸν ἅλυσον χρυσῆν.

« Ἄγνωστος· εἶπεν ὁ φύλαξ. Εὑρέθη χθὲς τὸ ἑσπέρας εἰς Hasen Raide, καθημένη κατὰ γῆς καὶ ἀκουμβῶσα εἰς δένδρον· πλησίον της εὗρῆκαν αὐτὸ τὸ μαχαιράκι, μὲ τὸ ὁποῖον ἤνοιξε τὰς φλέβας της· ὅλον τὸ αἷμά της ἔτρεξεν.

— Ἀληθῶς, προσέθηκεν ὁ ἰατρός· ἀπόδειξις ἡ ὠχρότης τοῦ δέρματος· ἡ δυστυχὴς ὁμοιάζει μὲ κηρίνην. Νεκρικὰς κηλῖδας δὲν παρατηρῶ, καὶ ἡ σῆψις θ' ἀργήσῃ νὰ ἐπέλθῃ.

— Τί θὰ δείξῃ κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν ἡ νεκροψία;

—Τὰ ἐντόσθια θὰ ἦναι ὠχρότατα, ἡ καρδία καὶ τὰ μεγάλα ἀγγεῖα θὰ ἦναι κενὰ αἵματος, ἐξ ἐναντίας δὲ εἰς τὸ κοῖλον τοῦ κρανίου θὰ ἦναι συμπεφορημένον πολὺ αἷμα.

— Τοῦτο, εἶπεν ὁ φύλαξ, δεικνύων ἕτερον πτῶμα, εἶναι παιδίον, τὸ ὁποῖον ἀνέτρεψε καὶ διῆλθεν ἄνωθέν του ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ Φρειδερίκου τὸ λεωφορεῖον· μήτε ἄχ! δὲν εἶπε. »

Τὸ πρόσωπον τοῦ πτώματος ἦτο ἀόριστός τις ὄγκος· δὲν διεκρίνοντο οὔτε στόμα, οὔτε ῥὶς, οὔτε μέτωπον, ἀλλ' ὅλα ἦσαν ἕν. Ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπον μετὰ φρίκης, ἀλλὰ τὰ βλέματά μου ἔπεσον ἐπὶ ἄλλου ὁμοειδοῦς θεάματος.

Ἐπὶ τοῦ παρακειμένου κιλλίβαντος ἔκειτο ὁ νεκρὸς τριακονταετοῦς περίπου ἀνθρώπου, ὑποκάμισον μόνον ἐνδεδυμένος. Τὸ πρόσωπόν του ἦτο ἤδη σεσηπὸς, καὶ εἶχε χρωματισμόν τινα κυανοερυθρόν· οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἡμιηνεῳγμένοι, οἱ ὀδόντες συνεσφιγμένοι, καὶ ἐπὶ τοῦ λοιποῦ σώματος παρετηροῦντο μεγάλαι ἐρυθραὶ κηλίδες. Τὸ πτῶμα ἀνέπεμπε ναυτιώδη ἀποφοράν.

« Ὁ γεωμέτρης Ν. . . εἶπεν ὁ φύλαξ. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπητιοῦ του τὸν εἶχον χαμένον τρεῖς ἡμέρας· ἡ θύρα τοῦ δωματίου του ἔμεινε κλειστὴ, ἕως οὗ ὑποπτευθέντες ἀπὸ τὴν ἀποφορὰν, ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν βιάσωσι, καὶ εὑρῆκαν τὸν γεωμέτρην νεκρὸν ἐπὶ τῆς κλίνης του· ἐδηλητηριάσθη. »

Ταῦτα εἰπὼν ὁ φύλαξ, ἔδωκε τῷ ἰατρῷ φιαλίδιον, περιέχον κάτω τοῦ ἡμίσεος ὑγρόν τι.

« Κυανικὸν ὀξὺ,» εἶπεν οὗτος, ἐξετάζων τὸ φιαλίδιον.

Τὸν ἠρώτησα ἂν ἦναι ναρκωτικὸν καὶ βραδέως ἐνεργοῦν δηλητήριον· ἐκεῖνος δὲ μοὶ ἀπεκρίθη: «Οὐδόλως, καὶ μάλιστα ὅταν, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, τὸ πίωσιν ἀντὶ νὰ τὸ εἰσπνεύσωσι μόνον. Προξενεῖ ζάλην, σκοτισμὸν τῶν αἰσθήσεων, τρομερὰν ἀγωνίαν, ζέστην, δίψαν, τριγμοὺς ὀδόντων, ἔμετον, ψυχρὸν ἱδρῶδα, ῥέγχουσαν ἀναπνοὴν, καὶ τελευταῖον ἐπέρχεται ὁ θάνατος μετὰ σπασμῶν καὶ ἀκουσίων κενώσεων. Ὅταν ἀνατμηθῇ ὁ νεκρὸς, εὑρίσκονται τὰ ἔντερα καὶ ὁ στόμαχος πλήρη ἀέρος, καὶ τὰ ἀγγεῖά των περιέχουσιν ὑδατῶδες αἷμα· ἡ καρδία τοῦ στομάχου καὶ ὁ πυλωρὸς εἶναι συνεσταλμένα κτλ. Ὅλον τὸ αἷμα εἶναι ἀποσυντεθειμένον καὶ ὑδατῶδες, ἦπαρ δὲ καὶ σπλὴν χαλαρωμένα καὶ σεσηπότα ἤδη· οἱ πνεύμονες σήπονται τάχιστα.

— Θὰ γίνουν σήμερον δικαστικαὶ νεκροψίαι; ἠρώτησα τὸν φύλακα.

— Μάλιστα, Κύριε, δύο.

— Τί; μήπως ἔχεις ἐπιθυμίαν νὰ παρευρεθῇς; ἀμφιβάλλω ὅμως ἂν θὰ δυνηθῇς νὰ μείνῃς ἕως τέλους, εἶπεν ὁ ἰατρός.

— Ἤθελον νὰ δοκιμάσω,» ἀπεκρίθην.

Ἐνῷ ἤδη εὑρισκόμεθα εἰς τὴν θύραν, ἀπηντήσαμεν προβεβηκυῖαν καὶ ἁπλούστατα ἐνδεδυμένην κυρίαν, ἥτις μετὰ σπουδῆς καὶ προφανοῦς ταραχῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν, καὶ ἔῤῥιψε τὰ βλέμματά της ἐπὶ τῶν πτωμάτων. Ταχέως εὗρε τὸ ζητούμενον· ἐκβαλοῦσα δὲ ὀξυτάτην φωνὴν ὀδύνης, ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ πτώματος τῆς κόρης. «Νά την! ἔκραξε. Κόρη μου, ἀκριβή μου Αἰμυλία. Ἄχ, Θεέ μου! καλὰ τὸ ἐμάντευον! Κόρη μου. . . κόρη μου! . . Διατί νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν γηραιὰν μητέρα σου, ἐμέ;.. Κόρη μου, διατί νὰ ἀκολουθήσῃς τὸν ἀχρεῖον ἐκεῖνον; . . δὲν σοὶ τὰ ἔλεγα, κόρη μου; . . ἰδοὺ τί ἀπήλαυσες. . . Κόρη μου, ἂς ἀπέθνησκον καλήτερον ἐγώ! . . Ἄχ, Παναγία μου! . . . καὶ μὲ τοιοῦτον θάνατον. . . Κόρη μου! τί νὰ γίνω τώρα; . . δὲν ἔχω κἀνένα εἰς τὸν κόσμον! . . .»

Ἔπειτα ἤρχησε νὰ κλαίῃ καὶ, προφέρουσα τὸ ὄνομα τῆς θυγατρός της, νὰ ἀνασπᾷ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς της.

« Ἄγωμεν, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, σύρων με ἀπὸ τοῦ βραχίονος· τοιαῦται σκηναὶ εἶναι συχνόταται ἐνταῦθα.»

Ἀνέβημεν μικρὰν κλίμακα, καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸ δωμάτιον τῶν δικαστικῶν νεκροψιῶν. Ἐκεῖ εὑρίσκοντο δύο τράπεζαι, ἐφ' ἑκάστης τῶν ὁποίων ἦτο ἐξηπλωμένον πτῶμα, πέριξ δὲ τῶν πτωμάτων ἦσαν ἐσκορπισμένα πριονίσματα· ἐπὶ τρίτης τραπέζης ἔκειντο ἀναμὶξ πήλινα καὶ ὑάλινα ἀγγεῖα, κάδοι, λεκάναι, σπόγγοι, ἀνατομικαὶ θῆκαι, πρίονες, ψαλίδια, ἐγκοπεῖς, μικροὶ πελέκεις, ψῆκτραι, κλυσήρια, καθετῆρες, μέτρα, ζυγοὶ, μικροσκόπια, πτερὰ, κλωστὴ, κηρὸς, ἀκόναι, χειρόμακτρα καὶ κηρωτά.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθον τρεῖς δικασταὶ μετὰ τοῦ γραμματέως, ὁ ἰατρὸς τῆς ἀστυνομίας, καὶ ἀφοῦ συνωμίλησαν ἐπὶ λεπτά τινα, εἷς ἐκ τῶν δικαστῶν τοὺς ὑπενθυμίζει, ὅτι πρέπει ν' ἀρχήσωσι πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ὁ καύσων· καὶ οὕτως ἄρχεται ἡ νεκροψία.

Ἐπὶ τῆς πρώτης τραπέζης κεῖται πτῶμα ἀνδρὸς, περίπου πεντηκονταετοῦς, εὐτελῶς ἐνδεδυμένον καὶ σεσηπός.

Οἱ προσκληθέντες μάρτυρες καταθέτουσιν, ὅτι χθὲς τὴν πρωΐαν περὶ τὴν 5ην ὥραν εὗρον τὸ πτῶμα ἐντὸς δάσους, πλησίον τῆς **Schönfliess**, κείμενον ἐπὶ τῆς πλευρᾶς καὶ ἐνδεδυμένον· πλησίον του δὲν εὗρον οὐδὲν ὄργανον, δι' οὗ ἐπροξενήθη ὁ θάνατος, ἀλλ' οὔτε εἰς τὰ πέριξ ἐφάνη τι μαρτυροῦν πάλην ἢ βίαν. Τὸν νεκρὸν οὐδέποτε ἄλλοτε εἶδον, καὶ δὲν γνωρίζουσι πρὸ πόσων ἡμερῶν ἔκειτο ἐκεῖ.

Ὁ γραμματεὺς γράφει τὰς καταθέσεις, μεθ' ὃ οἱ δικασταὶ ὁρκίσαντες τοὺς μάρτυρας τοὺς ἀπολύουσιν.

Ἔπειτα προβαίνουσιν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ νεκροῦ. Ἐντὸς τοῦ δεξιοῦ θυλακίου τῆς περισκελίδος εὑρίσκονται σύνηθες κονδυλομάχαιρον, μικρὰ θήκη περιέχουσα πυρεῖα, καὶ δέσμη κλειδίων. Ἐντὸς τοῦ ἀριστεροῦ, βαλάντιον περιέχον 5 περίπου τάλληρα εἰς διάφορα μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα, 3 χάλκινα τῶν πέντε φοινίκων τῆς Σαξωνίας, καὶ ἐντὸς τεμαχίου χάρτου 8 χρυσᾶ φρειδερίκεια. Ἐντὸς τοῦ ὀπισθίου θυλακίου τοῦ ἐπανωφορίου χειρόμακτρον ὑπὸ σημεῖον M. F. 9. καὶ ἐντὸς τοῦ ἐμπροσθίου σημειωματάριον μὲ ἀσημάντους τινὰς σημειώσεις, ὡς «Τὴν κυριακὴν νὰ μὴ λησμονήσω, ὅτι μ'ἔχουν προσκεκλημένον εἰς τὸν γάμον τοῦ Φρειδερίκου. — Τὸ ἁμαξάκι θέλει διόρθωμα,» καὶ τὰ παρόμοια.

Πάντα ταῦτα καταγράφονται, καὶ τὰ παραλαμβάνει ὁ γραμματεύς. Ἔπειτα ὁ χειρουργὸς ἀρχίζει νὰ ἐκδύῃ μὲ προσοχὴν τὸ πτῶμα.

Ἡ περισκελὶς καὶ τὰ λοιπὰ ἐξωτερικὰ ἐνδύματα ἐκβάλλονται εὐκόλως. Τὰ χρώματα τοῦ λαιμοδέτου εἶναι δυσδιάκριτα· τὰ ὑποδήματα ἀπώλεσαν τὴν λάμψιν καὶ μελανότητά των· εἶναι ἐσχασμένα, καὶ ὁ χειρουργὸς ἀναγκάζεται νὰ μεταχειρισθῇ μάχαιραν ὅπως τὰ ἐκβάλῃ. Αἱ περικνημῖδες ἔχουσιν ἐρυθρὰς καὶ πρασίνους κηλῖδας, καὶ εἶναι κολλημέναι ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος. Τὸ ὑποκάμισον εἶναι κατεσκονισμένον, καὶ ἐπ' αὐτοῦ παρατηροῦνται πολλὰ ζωύφια· ὁ χειρουργὸς μεταχειρίζεται τὴν ψαλίδα διὰ νὰ ἐκβάλῃ αὐτὸ καὶ ἐνιαχοῦ ἀναγκάζεται νὰ κόψῃ καὶ τὴν ἐπιδερμίδα. Μετὰ ταῦτα καθαρίζεται διὰ σπόγγου τὸ πτῶμα καὶ ὁ ἰατρὸς τὸ παρατηρεῖ πανταχόθεν, ἀλλ'οὐδὲν ὕποπτον εὑρίσκεται, οὔτε πληγαὶ οὔτε ἐξοιδήματα· μόνον τὸ χρῶμα τοῦ πτώματος εἶναι πελιδνόν.

Ὁ χειρουργὸς φέρει πλησίον τὰ ἐργαλειά του. Τὸ πτῶμα τοποθετεῖται οὕτως, ὥστε τὸ φῶς νὰ πίπτῃ ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνατόμου. Οἱ ὑπηρέται, διὰ νὰ καθαρίζηται ὁ ἀὴρ, ῥαντίζουσι μὲ ὕδωρ χλωροῦχον κάλι ἐντὸς ἀβαθῶν ἀγγείων τεθειμένον, καὶ καταβρέχουσι μὲ ὄξος πεπυρακτωμένους λίθους. Οἱ Κύριοι δικασταί, οἵτινες, ὡς φαίνεται, εἶχον προγευματίσει καὶ κενώσει φιάλας τινὰς ζύθου, ἀνάπτουσι τὰ εὐώδη ἀβαναΐα σίγαρά των

Ὁ χειρουργὸς ἐνδύεται ποδήρη ἐκ κηρωτοῦ χιτῶνα, καὶ τοποθετεῖται δεξιὰ τοῦ πτώματος, ὅπως ἀνατάμῃ κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἰατροῦ. Διὰ κοπτερᾶς μαχαίρας σχίζει τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλίαν, καὶ κλίνει τὴν κεφαλὴν ταχέως πρὸς ἀριστερὰ καὶ ὄπισθεν, ὅπως μὴ ἀναπνεύσῃ τὰ ἀναπεμπόμενα δηλητηριώδη ἀέρια. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἀποχωρίζει τὸ δέρμα μετὰ τῶν μυῶν ἀπὸ τοῦ θώρακος, κόπτει τοὺς χόνδρους καὶ ἀφαιρεῖ τὸ στέρνον. Ὁ ἰατρὸς ἐξετάζει τὰ σπλάγχνα πρῶτον ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ θώρακος καὶ τῆς κοιλίας, ἔπειτα τὰ ἐξάγει, ἐξετάζει ἐπισταμένως ἓν ἕκαστον, τὰ σχίζει καὶ παρατηρεῖ τὸ ἐσωτερικόν των.

Ὁ ἰατρὸς προβαίνει εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ κρανίου καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ δὲν εὑρίσκει τίποτε ἔκτακτον. Τελευταῖον ἐξετάζεται ἡ σπονδυλικὴ στήλη, ἀφαιρεθέντος τοῦ δέρματος καὶ τῶν μυῶν· οὐδὲν ὕποπτον παρατηρεῖται ἐπίσης. Ὁ ἰατρὸς ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ θάνατος ἐπῆλθεν ἄνευ τινος ἐξωτερικῆς προσβολῆς, ἐξ ἀποπληξίας τοῦ νωτιαίου μυελοῦ.

Ὁ δὲ χειρουργὸς θέτει ὅλα τὰ ἐξαχθέντα ἐντόσθια ἐντὸς τῶν κοιλωμάτων, φέρει τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου, τὸ στέρνον, τοὺς μῦς, τὰς πλευρὰς καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὰς θέσεις των, σύρει ἐπ' αὐτῶν τὸ δέρμα καὶ τὸ ῥάπτει, μεταχειριζόμενος δίστομον βελόνην καὶ ἀρκετὰ παχεῖαν κηρωμένην κλωστήν. Οἱ ὑπηρέται καθαρίζουσι τὸ πτῶμα, καὶ τυλίσσουσιν αὐτὸ ἐντὸς ὑφασμάτων.

Ἐν καιρῷ τῆς νεκροψίας ὁ χειρουργὸς ἔπλυνε πολλάκις τὰς χεῖράς του μὲ καθαρὸν ψυχρὸν ὕδωρ καὶ σάπωνα, — τὸ θερμὸν διευκολύνει τὴν ἀποῤῥόφησιν τῶν ὑλῶν διὰ τῶν πόρων, — καὶ δὲν ἐπλησίαζε πολὺ τὸ πρόσωπόν του εἰς τὸ πτῶμα. Τώρα δὲ, ὅτε δεκάτην ἴσως φορὰν ἐπλύνετο, παρετήρησεν ὅτι ἡ δεξιά του εἶχε μικρὰν πληγὴν, προελθοῦσαν ἴσως ὅτε ἐπριόνιζε τὰ ὀστᾶ· ἀμέσως ἔπλυνεν ἐπανειλημμένως τὴν χεῖρα μὲ ἁλατοῦχον ὕδωρ, καὶ ἐκάλυψε τὴν πληγὴν μὲ κολλόδιον καὶ κηρωτόν.

«Ἡ προφύλαξις αὕτη εἶναι ἀναγκαιοτάτη, μοὶ εἶπεν ὁ ὁδηγός μου, ὁσάκις ἐγγίσῃ τις πτῶμα, διότι καὶ ἡ ἐλαχίστη σχισμὴ ἐπιφέρει ταχὺν καὶ ὀδυνηρὸν θάνατον διὰ τῆς δηλητηριάσεως τοῦ αἵματος.»

Ὁ γραμματεὺς ἡτοίμασε τὸ πρωτόκολλον, τὸ ὁποῖον ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ, τοῦ χειρουργοῦ καὶ τῶν δικαστῶν· Μετὰ ταῦτα ὁ ἰατρὸς προτείνει εἰς τοὺς δικαστὰς νὰ ἐξέλθωσιν

ὀλίγον εἰς τὸν κῆπον, διὰ νὰ ἀναπνεύσωσι καθαρὸν ἀέρα. Ἡμεῖς ἐμείναμεν.

« Ἡ ἄλλη νεκροψία, μοὶ εἶπεν ὁ φίλος μου, θὰ γίνῃ ἐπὶ τοῦ πτώματος νεογνοῦ, τὸ ὁποῖον, ὡς ἔμαθον, εὑρέθη ἐπὶ κοπρίας. Κατὰ φυσικὸν λόγον ὑπάρχει ὑποψία, ὅτι ἡ μήτηρ τὸ ἐφόνευσεν ἢ τοὐλάχιστον τὸ ἐξέθηκεν. Ἡ νεκροψία αὕτη διαφέρει τῆς προηγουμένης, καθότι πρόκειται νὰ προσδιορίσῃ ἂν τὸ νεογνὸν ἔζησεν, ἔστω καὶ ἐπὶ στιγμάς τινας, καὶ ἂν ἦτο ἐπιδεκτικὸν ζωῆς. Τὸ πρωτεῦον δὲ καὶ κύριον ζήτημα εἶναι ἂν, ἀφοῦ ἔζησεν, ἀπέθανεν ἀπὸ βίαιον ἢ φυσικὸν θάνατον. Ἀλλ' ἰδοὺ οἱ Κύριοι ἐπανέρχονται. »

Ἀφοῦ κατέλαβον οἱ δικασταὶ τὰς θέσεις των, ὁ γραμματεὺς ἀνέγνω τὰς καταθέσεις τῶν εὑρόντων τὸ πτῶμα. Ἡ μήτηρ τοῖς εἶναι ἄγνωστος, καὶ ἐπ' οὐδενὸς ἔχουσιν ὑπονοίας. Μετὰ ταῦτα οἱ ὑπηρέται ἀφαιροῦσι τὸ περικάλυμμα καὶ πλύνουσι διὰ βεβρεγμένων σπόγγων τὸ πτῶμα, μεθ' ὃ ὁ χειρουργὸς καὶ ὁ ἰατρὸς τὸ ἐξετάζουσι πανταχόθεν ἐξωτερικῶς.

Εἶναι θῆλυ εὔσαρκον βρέφος. Τὰ χαρακτηριστικά του ἀνάλογα· οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμιηνεῳγμένοι, καὶ τὰ βλέφαρα ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πίεσιν τῆς χειρὸς τοῦ ἰατροῦ δὲν κλείονται ἐντελῶς. Τὸ δέρμα εἶναι στερεὸν, καὶ ὁ χρωματισμός του κλίνει μεταξὺ ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ καὶ λευκοῦ. Οἱ ὄνυχες σκληροὶ καὶ ἐντελῶς ἐσχηματισμένοι, τὰ ὦτα σερεὰ καὶ χονδρώδη, αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἱκανῶς μακραί. Τὸ μῆκος τοῦ σώματος εὑρίσκεται 20 δακτύλων, τὸ βάρος 7 λιτρῶν. Ἐξωτερικὴ βλάβη οὐδαμοῦ παρατηρεῖται.

Ὁ ἰατρὸς, τεκμαιρόμενος ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων, ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ νεογνὸν ἦτο ἐπιδεκτικὸν ζωῆς, καὶ ὅτι ἔζησεν —8 ὥρας.

Ἔπειτα ἀνοίγεται τὸ στῆθος, καὶ ἀφαιροῦνται οἱ πνεύμονες μετὰ τῆς καρδίας. Οἱ ὑπηρέται φέρουσιν εὐρύχωρον λεκάνην κατὰ τὰ δύο τρίτα πλήρη καθαροῦ πηγαίου ὕδατος. Μετὰ προσοχῆς τίθενται ἐντὸς αὐτῆς τὰ ἐξαχθέντα ἐκ τοῦ στήθους, ἡ καρδία πρὸς τὰ κάτω καὶ ἡ τραχεῖα ἀρτηρία πρὸς τὰ ἄνω. Ὁ ἰατρὸς ὠθεῖ ἐπανειλημμένως διὰ τῆς χειρὸς πρὸς τὰ κάτω τοὺς πνεύμονας, οἵτινες ἀμφότεροι ἐπανέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ταὐτοχρόνως· τοὺς ἐκβάλλει ἔπειτα ἀπὸ τὸ ὕδωρ, τοὺς σπογγίζει καὶ τοὺς ζυγίζει· ἐπίσης χωρίζει τὴν καρδίαν καὶ τὴν ζυγίζει

μόνην. Βυθίζει πάλιν τοὺς πνεύμονας εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ποιεῖ σχισμὰς διὰ μικρᾶς μαχαίρας εἰς τὸ ὑπὸ τὸ ὕδωρ μέρος αὐτῶν· ἐκ τῶν σχισμῶν ἐξέρχεται χρῶμά τι ῥόδινον, κλῖνον πρὸς τὸ κυανοῦν, καὶ παρατηρεῖ ἂν σχηματίζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος παμφόλυγες. Τοὺς κόπτει ἔπειτα εἰς μικρὰ τεμάχια, καὶ δοκιμάζει ἕκαστον πῶς πλέει ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Στραφεὶς δὲ πρὸς τοὺς δικαστὰς, εἶπεν.

« Ἂν τὸ νεογνὸν δὲν εἶχε διόλου ἀναπνεύσει, οἱ πνεύμονες θὰ ἦσαν κενοὶ ἀέρος· ἐπειδὴ δὲ ὅταν ἦναι κενοὶ, εἶναι κατὰ ἓν καὶ ἓν τέταρτον εἰδικῶς βαρύτεροι τοῦ ὕδατος, θὰ κατεβυθίζοντο. Ἀλλ' ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι ἐπιπλέουσιν, ἑπομένως περιέχουσιν ἀέρα, ὅστις οὐδέποτε δύναται νὰ ἐξέλθῃ ἐντελῶς· ἄρα τὸ νεογνὸν ἀνέπνευσε καὶ ἔζησε. »

Τελευταῖον ἐξητάσθησαν τὰ σπλάγχνα τῆς κοιλίας καὶ ὁ ἐγκέφαλος, ὅστις περιεῖχεν αἷμα, ὡς καὶ οἱ πνεύμονες καὶ ἡ δεξιὰ τῆς καρδίας κοιλία.

Μετὰ τοῦτο ὁ ἰατρὸς ὑπηγόρευσεν εἰς τὸν γραμματέα τὰ ἑξῆς: « Ὁ θάνατος προῆλθεν ἐξ ἀποπληξίας καὶ βλάβης τοῦ νευρικοῦ συστήματος, διότι ἐξετέθη τὸ νεογνὸν γυμνὸν εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς ἀτμοσφαίρας. »

Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ νεκροψία, καὶ ἀνεχωρήσαμεν.

Καθ' ὁδὸν, ἐνῷ ἐπορευόμεθα εἰς τὸ ὑπὸ τὰς φιλύρας (unter den Linden) ζαχαροπλαστεῖον τοῦ Σπαρνιαπάνη, διὰ νὰ δοκιμάσωμεν τὰ παγωτά του, εἶπον εἰς τὸν φίλον μου: « Πόσας προόδους ἔκαμε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ ἐπιστήμη! πρὸ πάντων ἡ δοκιμασία τῶν πνευμόνων εἶναι θαυμασία ἐπινόησις!

— Ἀπατᾶσαι, μοὶ ἀπεκρίθη· τὴν ἐγνώριζεν ἤδη ὁ Γαληνός. Ἀλλὰ, μ'ὅλον ὅτι ὁμολογῶ, ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστικοῦ ἰατροῦ εἶναι ὀρθοτάτη, μὴ νομίσῃς, ὅτι ἀποδεικνύεται διὰ τῆς δοκιμασίας τῶν πνευμόνων θετικόν τι.

— Ἀστεΐζεσαι; ἀνεβόησα.

— Ἀπ' ἐναντίας· ὁμιλῶ σπουδαιότατα. Εἶναι δυνατὸν, καὶ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν οἱ πνεύμονες βυθίζονται, νὰ ἔζησε τὸ βρέφος, καὶ πάλιν δυνατὸν νὰ ἐγεννήθη νεκρὸν, καὶ οἱ πνεύμονες νὰ ἐπιπλέωσιν.

— Αἰωνίως ἀμφιβάλλεις ὡς Πυῤῥωνιστής.

— Εἶναι τὸ καθῆκον τοῦ ἀληθοῦς ἐπιστήμονος· καὶ ἡ ἀμφι-

βολία αὕτη παρακινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς νέας καὶ μᾶλλον ἐπιζαμένας ἐρεύνας. Πίστευσόν μοι, σοὶ ὁμολογῶ, ὅτι ἡ ἰατρικὴ εἶναι ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανά της, μ' ὅλας τὰς καταπληκτικὰς προόδους, τὰς ὁποίας διεπράξατο· οὔτε τὸν ἁπλούστατον πυρετὸν δύναται νὰ θεραπεύσῃ ὁ ἰατρὸς, ἂν δὲν ἔχῃ συμβοηθὸν τὸν μέγαν, τὸν σοφώτατον, καὶ παραδοξότατον ὅμως συνάμα ἰατρὸν, τὴν Φύσιν.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.)

ΑΡΙΣΤ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ.

Ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἄρθρῳ ἐγένετο λόγος περὶ πνιγομένων δὲν κρίνομεν ἄπο σκοποῦ νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα καὶ τὰ ἑξῆς ἀφορῶντα τὴν θεραπείαν αὐτῶν:

Ποτὲ δὲν πρέπει ν' ἀπελπιζώμεθα ἐπὶ πνιγομένου, ἐνόσῳ δὲν βλέπομεν εἰς αὐτὸν ἐπελθοῦσαν τὴν νεκρικὴν ἀκαμψίαν τῶν μελῶν, προσέχοντες μὴ ἐκλάβωμεν ὡς τοιαύτην τὴν νευρικὴν συστολήν. Ἀλλὰ πῶς διακρίνονται ταῦτα; Διακρίνονται ἀλανθάστως. Διάνοιξον διὰ βίας τὸ στόμα ἀνθρώπου πνιγομένου, εἰς ὃν ἐπῆλθεν ἡ νεκρικὴ συστολή· ἅμα ἀφαιρεθέντος ἀπὸ τῶν ὀδόντων αὐτοῦ τοῦ ἐργαλείου, δι' οὗ διηνοίχθησαν, οἱ ὀδόντες πάλιν θὰ κλεισθῶσιν.

Τοὺς πνιγομένους γυμνωθέντας πρέπει νὰ τυλίξωμεν ἐντὸς θερμοῦ ἐφαπλώματος μαλλίνου, νὰ θέτωσι πλησίον των φιάλας ζέοντος ὕδατος, συγχρόνως νὰ τρίβωσιν ἄλλοι δυνατὰ τὰ μέλη του, χεῖρας καὶ πόδας· νὰ ἐξακολουθῶσι δὲ νὰ ἀνοίγωσιν ἐκ διαλειμμάτων συνεχῶν τὸ στόμα, ὅπως εὐκολύνηται ἡ εἴσοδος τοῦ ἀέρος εἰς τὰ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς, νὰ μὴ ἀποβάλωμεν δὲ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἐλπίδα, διότι ἔμειναν τυχὸν 15 ἢ 20 λεπτὰ ἢ καὶ μίαν ὥραν ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Πρὸ πάντων δὲ, ὀφείλομεν νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ βάρβαρον μέσον τῆς ἀπὸ τῶν ποδῶν ἀναρτήσεως καὶ τῶν ῥαβδισμῶν· διότι, καθὰ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὁ πνιγμὸς ἐπέρχεται μᾶλλον ἐκ τοῦ πρὸ τοῦ στόματος ὕδατος, ἢ ἐκ τοῦ εἰσερχομένου ἐν τῷ στομάχῳ.

Ο ΔΡΑΠΕΤΗΣ ΤΑΜΙΑΣ.

(Ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων ἀστυνομικοῦ ὑπαλλήλου.)

Θερινήν τινα ἑσπέραν τοῦ 1858 ἐκαθήμην ἄφροντις πρὸ τοῦ ἡμιηνεῳγμένου παραθύρου τοῦ δωματίου μου, καπνίζων τὸ σίγαρόν μου, ὅτε εἰς τῶν συναδέλφων μου εἰσελθὼν μοὶ ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ ἐπιθεωρητὴς τοῦ ἀσυνομικοῦ τμήματός μας ἐπεθύμει νὰ μοὶ ὁμιλήσῃ. Ὑπήκουσα ἀμέσως εἰς τὴν πρόσκλησιν, καὶ μετέβην εἰς τὸ ἀστυνομικὸν κατάστημα.

« Γουλιέλμε! μοὶ εἶπεν ὁ ἐπιθεωρητὴς, ἀφοῦ προηγουμένως ἔκλεισε καλῶς τὴν θύραν τοῦ γραφείου του· Γουλιέλμε, τέλος πάντων εὕρομεν τὰ ἴχνη τοῦ Δόναλτ!

— Ἀληθῶς; χαίρω πολὺ,» ἀπεκρίθην.

Καὶ τωόντι ἐχάρην πολὺ, καθόσον αἱ ἐφημερίδες μᾶς εἶχον ψάλει τὸν ἀναβαλλόμενον, διότι, μετὰ ἑπτὰ μηνῶν ἐρεύνας, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ συλλάβωμεν τὸν διάσημον αὐτὸν κακοῦργον. Ὁ Δόναλτ ἦτο, κατὰ τὴν κοινὴν ἔκφρασιν, πονηρὸ πουλί. Αἱ πανουργίαι καὶ τὰ μηχανήματά του ἠπάτησαν τοὺς ἐμπειροτέρους τῶν ὑπαλλήλων μας, καὶ μ' ὅλον ὅτι πολλάκις ἀνεκαλύψαμεν τὰ ἴχνη του, πάντοτε μᾶς διέφυγε τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἡτοιμαζόμεθα νὰ τὸν συλλάβωμεν.

Ὁ Δόναλτ δὲν ἦτο κοινὸς κακοῦργος. Καταγόμενος ἐξ ἐντίμου οἰκογενείας, καὶ τυχὼν οὐ τῆς τυχούσης ἀνατροφῆς, θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ εὐτυχὴς, ἐὰν δὲν ἀπέκλινε τῆς εὐθείας ὁδοῦ. Ἦτο ἐπιτήδειος καὶ ἱκανώτατος περὶ τὴν λογιστικὴν, καὶ δεκαπενταετὴς ἤδη ἐγένετο ὁ πρῶτος ταμίας τῆς Οὐεστμινστερίου Τραπέζης ἐν Λονδίνῳ· ἀλλὰ κατεχρᾶτο τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν προϊσταμένων του, καὶ κατησώτευε τὰ χρήματα τοῦ ταμείου. Τελευταῖον ἐννοήσας, ὅτι αἱ καταχρήσεις του μετ' οὐ πολὺ θὰ ἀνεκαλύπτοντο, ἐδραπέτευσεν ἀφαιρέσας ἐκ τοῦ ταμείου 18 χι-

λιάδας λιτρῶν ζερλινῶν καὶ διάφορα σπουδαῖα καὶ πολύτιμα ἔγγραφα. Ἡ ἀστυνομία κατέβαλεν ὑπεράνθρωπους προσπαθείας ὅπως τὸν συλλάβῃ· πολλάκις οἱ ἄνθρωποί μας τὸν ἐπλησίασαν τόσον πολύ, ὥστε ὑπελείπετο μόνον νὰ θέσωσιν ἐπ' αὐτοῦ χεῖρας, καὶ ὅμως πάντοτε μᾶς ἔφευγε· μᾶς ἔσυρε κατόπιν του δι' ὅλου τοῦ Ἡνωμένου βασιλείου, φέρων διάφορα ὀνόματα καὶ ποικίλας ἐνδυμασίας. Τελευταῖον ἀπωλέσαμεν τὰ ἴχνη του, καὶ ἠρχήσαμεν νὰ φοβώμεθα μὴ τὸν χάσωμεν διὰ παντός. Πέντε ἤδη μῆνες παρῆλθον ἔκτοτε, καὶ εἴχομεν ἤδη ἀναστείλει τὰς καταδιώξεις ὡς ἀνωφελεῖς, ὅτε ὁ ἐπιθεωρητὴς προσκαλέσας με μοὶ ἐκοινοποίησε τὴν ἀνωτέρω εἴδησιν.

« Μάλιστα, εἶπεν οὗτος, τρίβων τὰς χεῖράς του ὡς ἐσυνείθιζεν ὁσάκις ἐσκέπτετο· τέλος πάντων ἀνεκαλύψαμεν τὰ ἴχνη του, ἀλλὰ μακρὰν, πολὺ μακρὰν, Γουλιέλμε, μακρύτερα ἀφ' ὅσον φθάνει ἡ δύναμίς μας. Ὁ κακοῦργος εἶναι ἤδη ἐν Ἀμερικῇ. »

Αἱ τελευταῖαι τοῦ προϊσταμένου μου λέξεις δὲν μὲ ἐτάραξαν οὐδόλως· ἂν ἤθελον, περιαυτολογῶν, νὰ ἀπαριθμήσω ἐνταῦθα τὴν πληθὺν τῶν κακούργων, τοὺς ὁποίους συνέλαβον ἢ ἐν Ἀμερικῇ ἤδη ὄντας, ἢ παρασκευαζομένους νὰ ἀναχωρήσωσιν, ἢ ἐπ' αὐτῶν τῶν δι' Ἀμερικὴν ἐκπλεόντων πλοίων, οἱ ἀναγνῶσται θὰ ἐθαύμαζον. Ἐν τῇ ἀσυνομίᾳ τοῦ Λονδίνου ἅμα ἀκουσθῇ, ὅτι κακοῦργός τις ἐδραπέτευσεν, ἀμέσως ἕκαστος ὑπάλληλος ἄκων ἔχει κατὰ νοῦν τὴν Λιβέρπολιν καὶ τὰ ἐκεῖθεν δι' Ἀμερικὴν ἐκπλέοντα ἀτμόπλοια.

« Γουλιέλμε! προσέθηκεν ὁ ἐπιθεωρητής· διανοοῦμαι νὰ σὲ στείλω κατόπιν του, ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν θὰ δυνηθῇς νὰ μᾶς τὸν φέρῃς ὁμοῦ μὲ τὰ κλαπέντα χρήματα.

— Ἐγὼ δὲν ἀμφιβάλλω διόλου, κύριε ἐπιθεωρητά, εἶπον· ἀρκεῖ μόνον νὰ τὸν εὕρω. »

Κατὰ τὸ ἑπταετὲς διάστημα τῆς ὑπηρεσίας μου ἐξετέλεσα τρεῖς ἤδη τοιαύτας ἀποστολάς: δύο ἐν Ἀμερικῇ καὶ μίαν ἐν Γαλλίᾳ· καὶ εἰς τὰς τρεῖς δὲ ἐπέτυχον. Λέγων δὲ ταῦτα δὲν ἐννοῶ, ὅτι εἶμαι ἐπιτηδειότερος καὶ ἔμπειρότερος τῶν συναδέλφων μου, ὄχι· ἀλλὰ ὅτι ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν σύλληψιν κακούργου ὑπάλληλος πρέπει νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν πάσας τὰς δυνάμεις του, νὰ μὴ φεισθῇ ἐν περιπτώσει ἀνάγκης μηδ' αὐτῆς τῆς ζωῆς του, ὅπως ἐκπληρώσῃ τὸ καθῆκόν του.

« Μάλιστα, » προσέθηκεν ὁ ἐπιθεωρητής. « Εἶναι περιττὸν νὰ σοὶ εἴπω, ὅτι ὁ Δόναλτ εἶναι ὀλισθηρὸς ὡς ἔγχελυς, καὶ ἀρκετὰ πανοῦργος ὥστε νὰ πράξῃ ἀνοησίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑποπίπτουσιν οἱ κοινοὶ κακοῦργοι. Δὲν θὰ τὸν εὕρῃς οὔτε ἐντὸς ῥυπαροῦ ζυθοπωλείου τῆς Νέας Ὑόρκης, οὔτε ἐντὸς μεγαλοπρεποῦς ξενοδοχείου. Ἐν Εὐρώπῃ δὲν συνέλαβες τὴν πρώτην σου λείαν, Γουλιέλμε;

— Μάλιστα, Κύριε ἐπιθεωρητά.

— Καὶ τὴν δευτέραν ἐν Φιλαδελφείᾳ, ὅπου τὸ πρᾶγμα ἦτο εὔκολον. Τώρα ὅμως ἡ ὑπόθεσις ἔχει ἄλλως· ὁ Δόναλτ εἶναι εἰς τὰς μεσημβρινὰς πολιτείας.

— Θὰ τὸν ἀκολουθήσω ἐκεῖ, ἀπεκρίθην, θὰ γίνω ἡ σκιά του, καὶ ἐλπίζω, (διὰ νὰ μὴν εἴπω εἶμαι βέβαιος,) ὅτι δὲν θὰ μοῦ διαφύγῃ.

Μετὰ ταῦτα ὁ ἐπιθεωρητὴς μοὶ ἀνεκοίνωσεν ἐν ἐκτάσει τὰς εἰς τὴν ἀστυνομίαν ἀφιχθείσας εἰδήσεις, μοὶ ἔδωκε τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ τὸ ταξείδιον χρήματα, προσθεὶς συναλλαγματικὴν ἐπὶ τοῦ τραπεζιτικοῦ οἴκου Σ... ὅπως ἐν περιπτώσει ἀνάγκης προμηθευθῶ περισσότερα, καὶ μοὶ ἐνεχείρισε τὸ ἔνταλμα τῆς συλλήψεως τοῦ Δόναλτ. Πρὸς πλείονα δὲ εὐκολίαν, μοὶ ἔδωκε καὶ φωτογραφικὸν ἀπεικόνισμα τοῦ δραπέτου, τὸ ὁποῖον ἐπρομηθεύθη ἡ ἀστυνομία ἀπὸ τὸν φωτογράφον τοῦ κακούργου, ὅστις, ὡς συνειθίζουσιν οἱ φωτογράφοι, ἐκράτησεν ἀντίτυπον. Ἐὰν πρὸ ἓξ μηνῶν εἴχομεν τὴν εἰκόνα ταύτην, ἴσως δὲν θὰ μᾶς διέφευγε· διότι ὕστερον ἐπληροφορήθημεν, ὅτι τινὲς τῶν κλητήρων τὸν εἶδον πολλάκις, καὶ ὅμως τὸν ἐξέλαβον ἀντὶ ἄλλου.

« Λοιπόν, κατευόδιον! εἶπεν ὁ ἐπιθεωρητὴς ὅτε ἠγέρθην διὰ νὰ ἀναχωρήσω· καὶ ἂν, ὅπερ ὅμως δὲν πιστεύω, ἔχῃς ἀνάγκην καὶ ἑτέρου αἰτίου, τὸ ὁποῖον νὰ σὲ παρακινῇ ὅπως καταβάλλῃς πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς σου, μάθε ὅτι ὁ ἀρχηγός μας ἐξελέξατο σὲ μεταξὺ ὅλων δι' αὐτὴν, καὶ εἶπεν ὅτι, ἅμα ἐπιτύχῃς, θέλει σὲ προβιβάσει ἐπιθεωρητήν. Πρὸς τὸ παρὸν ὑγίαινε, καὶ πρόσεξε μὴ ἐπιστρέψῃς ἄνευ τοῦ Δόναλτ. »

Ἀνεχώρησα ἀμέσως. Ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλόου, ὅπερ μὲ μετέφερεν εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην, μελετῶν τὸ σχέδιόν μου, ἐννόησα ὅτι ἦτο ἀρκετὰ δύσκολον. Τὰ δύο πρότερα ταξείδιά μου μὲ ἔπεισαν, ὅτι τὰ πράγματα ἐν Ἀμερικῇ δὲν ἔχουσιν ὅπως ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ

ὅτι μεταξὺ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Νοτίου ὑπῆρχε τότε, καὶ ἴσως ἀκόμη καὶ σήμερον, μεγάλη διαφορά. Ἐγνώριζον καλῶς, ὅτι ὁ νόμος δὲν ἦτο πολὺ σεβαστὸς ἐν ταῖς μεσημβριναῖς πολιτείαις, καὶ ὅτι ὁλοφονίαι καὶ τὰ ὅμοια δὲν ἦσαν ἀσυνήθη ἐν χώραις, ὅπου καὶ αὐτὰ τοῦ ἀλληλοδιδακτικοῦ Σχολείου τὰ παιδία φέρουσιν ἐφ' ἑαυτῶν πολύστροφα ὅπλα (revolwers).

Ἀπόδειξις τῆς πανουργίας τοῦ Δόναλτ ἦτο ὅτι, ἀντὶ, ὡς οἱ λοιποὶ δραπέται συνειθίζουσι, νὰ κυλίεται εἰς τὸν βόρβορον τῶν ῥακοπωλείων καὶ τῶν ζυθοπωλείων τῶν ἐμπορικῶν πόλεων, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς τὰς μεσημβρινὰς μεσογείους ἐπικρατείας. Κατενόησεν ὁ ἀλιτήριος πόσον δύσκολον θὰ ἦτο εἰς ἀστυνομικὸν ὑπάλληλον νὰ ἀκολουθῇ τὰ ἴχνη του καὶ νὰ τὸν συλλάβῃ, ἐὰν ἔθετε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐξ Ἀγγλίας ἐρχομένων πολλὰς χιλιάδας μιλίων, νοσώδεις χώρας καὶ ἄγρια δάση. Ἐκτὸς τούτου, οἱ κάτοικοι τῶν νοτίων χωρῶν εἶναι θερμόαιμοι, καὶ τότε δὲν ἠνείχοντο ποσῶς ξένος ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος νὰ συλλάβῃ τὸν παρ' αὐτοῖς ζητοῦντα ἄσυλον κακοῦργον· τὸ ἐθεώρουν προσβολὴν των· ὥστε δὲν ἦτο διόλου παράδοξον ἂν ἡμέραν τινὰ ἐλάμβανον δῶρον παρά τινος μολυβδίνην σφαῖραν. Ὅλαι ὅμως αὗται αἱ σκέψεις δὲν μὲ ἀπεθάρρυναν.

Ἐκ Νέας Ὑόρκης μετέβην εἰς τὴν ἐν Βιργινίᾳ Νορφόλκην, μ' ὅλον ὅτι ἐγνώριζον, ὅτι ὁ Δόναλτ δὲν ἦτο ἐκεῖ, διότι Ἄγγλοι τινὲς, τοὺς ὁποίους μὲ τὴν μεγίστην ἀδιαφορίαν ἐξήτασα, μοὶ εἶπον ὅτι τὸν εἶδον ὑστερότερον ἐν Τενεσέῃ· ἐνόμισα ὅμως σκοπιμώτερον νὰ ἀκολουθήσω τὰ ἴχνη του ἐξ ἀρχῆς, καὶ νὰ συλλέξω ὅσας πληροφορίας περὶ αὐτοῦ ἠδυνάμην. Εἰς τὸ ἐπάγγελμά μας (τὸ τόσον περιφρονούμενον,) ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχὴ νὰ μὴ ἀφίνωμεν μηδὲν, ἔστω καὶ μηδαμινὸν, ἀνεξέταστον, διότι γνωσταὶ μοὶ εἶναι περιστάσεις τινὲς, καθ' ἃς παλαιὸν κομβίον, ἐσχισμένον ἐπιστολῆς περικάλυμμα καὶ τὰ ὅμοια συνέτεινον μόνα ὅπως παραδοθῇ εἰς τὴν δικαιοσύνην κακοῦργος.

Ἐκ Νορφόλκης μετέβην εἰς Νασβίλλην τῆς Τενεσέης. Πραγματικῶς ὁ Δόναλτ διέτριψεν ἐκεῖ ἐπί τινα χρόνον, ὄχι ὅμως ὑπὸ τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ ὄνομα· τόσον ἀνόητος δὲν ἦτο. Ἐν Νορφόλκῃ ὠνομάζετο Σμὶθ, καὶ ἐν Νασβίλλῃ πλοίαρχος Γκρήν. Ὁμολογῶ, ὅτι διὰ τῆς συνεχοῦς ἀλλαγῆς τοῦ ὀνόματός του ἤθελε μὲ διαφύγει ἂν δὲν εἶχον τὴν εἰκόνα. Ὁ μαῦρος ὑπηρέτης τοῦ ξενοδοχείου,

εἰς τὸν ὁποῖον τὴν ἔδειξα, μοὶ εἶπεν: «αὐτὸ καπετάνιο Γκρήν!» Τὸν ἐνθυμεῖτο πολὺ, διότι, ὡς μοὶ εἶπε, τῷ ἔδωκε πέντε τάληρα, ὅταν ἐκέρδησέ ποτε σημαντικὴν ποσότητα εἰς τὸ σφαιριστήριον. Ἔμαθον προσέτι, ὅτι μετέβη εἰς Λιτλρὸκ ἐν Ἀρκανσᾷ· τὸν ἠκολούθησα καὶ ἐκεῖ, ἀλλ' οὐδὲν ἴχνος εὗρον. Ἔμεινα πέντε ἡμέρας χωρὶς νὰ μάθω περὶ αὐτοῦ τίποτε, ὥσε ἤρχησα νὰ ἀνησυχῶ περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ μου. Οἱ Ἀμερικανοὶ εἶναι λίαν περίεργοι, καὶ δὲν ἡσυχάζουσιν ἕως οὗ μάθωσι τὴν διεύθυνσιν, τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ὑποθέσεις τοῦ ξένου· ἐπειδὴ ὅμως ταῦτα οὐδὲν δι' αὐτοὺς ἔχουσι τὸ ἐνδιαφέρον, τὰ λησμονοῦσιν εὐκόλως. Διὰ τοῦτο αἱ ἔρευναί μου ἀπέβησαν μάταιαι, ὡς ἂν ἐζήτουν, κατὰ τὴν παροιμίαν, ψύλλον εἰς τὰ ἄχυρα.

Τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τῆς ἐν Λιτλρὸκ διαμονῆς μου, ὁ θερμαστὴς ἑνὸς ἀτμοπλόου μὲ διηγήθη ὅτι Κύριός τις, Δόναλτ ὀνομαζόμενος, μετῴκησε πρό τινος ἐν τῷ ἐν Μέμφιδι ξενοδοχείῳ τῆς Κολομβίας. Κατ' ἀρχὰς ἠπόρησα πῶς κατῴκησεν ἐν ξενοδοχείῳ φέρων τὸ ὄνομά του· ἀλλ' ἔπειτα ἐσυλλογίσθην, ὅτι ἴσως ἐνόμιζεν ἑαυτὸν πλέον ἐν ἀσφαλείᾳ, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἀληθὲς ὄνομά του, ἀφοῦ ἤλλαξε τόσα ἄλλα. Ἔσπευσα ἀμέσως καὶ μετέβην εἰς Μέμφιν, ἀλλ' ἐκεῖνος εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει. Ὁ ξενοδόχος εἶχε λησμονήσει τὰ χαρακτηριστικὰ, καὶ ἐνεθυμεῖτο μόνον, ὅτι ἦτο ὑψηλὸς καὶ ὅτι αἱ τρίχες του δὲν ἦσαν ξανθαί· ἂν ὅμως αὐτὸς ἦτο ὁ ἐπὶ τῆς εἰκόνος, οὔτε ὁ ξενοδόχος οὔτε οἱ ὑπηρέται ἠδύναντο νὰ εἴπωσι μετὰ θετικότητος· μόνον μία ὑπηρέτρια μοὶ εἶπεν, ὅτι ὡμοίαζε πολὺ μὲ τὴν εἰκόνα.

Ἀπεφάσισα νὰ ἐξακολουθήσω τὴν καταδίωξιν, καὶ ἐπιβιβασθεὶς τοῦ ἀτμοπλόου ὑπῆγα εἰς Κιγκηνάτους· ἐκεῖ ἔχασα πάλιν τὰ ἴχνη του. Μετὰ μίαν ἡμέραν εἶδον τὸ ὄνομα Δόναλτ ἐν τῷ κατακάγω, ἐκεῖθεν εἰς Βουφάλο, καὶ ἔπειτα εἰς Λονδῖνον, πρὸς τὰ δυτικὰ μέρη τοῦ Καναδᾶ, ὅπου τέλος πάντων ὅτε ἐνόμιζον τὴν νίκην μου βεβαίαν καὶ ὅτι εὗρον τὸν διωκόμενον, εἶδον ὅτι ὁ Δόναλτ αὐτὸς δὲν ἦτο ὁ ἰδικός μου, ἀλλὰ σιτέμπορός τις, φέρων τὸ αὐτὸ ὄνομα, τιμιώτατος τοῦ Λονδίνου πολίτης, ὅστις ὡμοίαζε τὸν δραπέτην ταμίαν τόσον ὅσον καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος. Ψευσθεὶς τῶν ἐλπίδων ὅτε πλέον ἤμην βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας, δὲν ἐγνώριζον τί τὸ πρακτέον. Τὰ χρήματά μου ἦσαν ἐν τῷ τελειοῦσθαι·

ἦτο ἀνάγκη νὰ προμηθευθῶ ἄλλα, καὶ ἐσυλλογιζόμην ὅτι διὰ τῶν ἐξοδευθέντων δὲν κατώρθωσα οὐδέν. Ἀπὸ τὸ πεῖσμά μου ἔκλαιον, καὶ τὰ δάκρυα ἐκεῖνα δὲν προήρχοντο ἐξὲ γωϊσμοῦ, καί τοι εἶναι ἀληθὲς ὅτι διεκινδύνευον τὴν ὑπόληψίν μου, καὶ ὅτι ἂν ἀπετύγχανον δὲν θὰ ἐπροβιβαζόμην· ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἦσαν τὰ μόνα προκαλοῦντα τὰ δάκρυά μου αἴτια. Ἡμεῖς οἱ μυστικοὶ ὑπάλληλοι τῆς ἀστυνομίας αἰσθανόμεθα ὑπερηφάνειάν τινα, ἀναλογιζόμενοι ὅτι εἴμεθα οἱ προστάται καὶ ὑπερασπισταὶ τῆς κοινωνίας· τὸν διαφυγόντα κακοῦργον μισοῦμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς, διότι δι' αὐτοῦ ἐνθαρρύνονται τόσοι ἄλλοι νὰ διαπράξωσι τὸ κακόν.

Ἐν Νέᾳ Αὐρηλίᾳ εὗρον ἐπιστολὴν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ, ἐν ᾗ μὲ παρεκίνει νὰ μὴ ἀποθαρρυνθῶ καὶ παραμελήσω τὰς ἐρεύνας μου, διότι οἱ διευθυνταὶ τῆς Τραπέζης ἀπεφάσισαν νὰ μὴ φεισθῶσι χρημάτων ὅπως συλληφθῇ ὁ ἄπιστος ταμίας των, ὄχι μόνον διότι ἤθελον ἐκδίκησιν, ἢ διότι ἐφρόντιζον ὅπως ἐπιστραφῶσιν ἢ ὅλα ἢ μέρος τῶν κλαπέντων χρημάτων, ἀλλὰ προσέτι διότι ὁ κακοῦργος εἶχεν ὑπεξαιρέσει, (ὡς γνωρίζει ἤδη ὁ ἀναγνώστης), σπουδαῖα ἔγγραφα παρακατατεθειμένα ἐν τῇ Τραπέζῃ, τὰ ὁποῖα ἀνενδότως ἔπρεπε νὰ ἐπιστραφῶσιν. Ὁ ἐπιθεωρητὴς μοὶ ἐπρότεινε πρὸς τούτοις, ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ στείλῃ καὶ ἄλλον ὑπάλληλον ὅπως ἑνώσωμεν τὰς ἐνεργείας μας, ἂν ἐπεθύμουν· ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐδέχθην. Ἀφοῦ τόσον καιρὸν ἐμόχθησα, ἤθελον μόνος μου νὰ τὸ κατορθώσω, καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ παραταθῶσιν αἱ ἔρευναι ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη. Ἂν ὁ Δόναλτ ἦτο εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἶπον κατ' ἐμαυτόν, θὰ τὸν συλλάβω! Κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν, ἔμεινα ἄυπνος νύκτας ὁλοκλήρους, σκεπτόμενος ποῦ νὰ μεταβῶ πρὸς εὕρεσίν του, ἠρεύνησα τὴν χώραν ἐπὶ ὁλοκλήρους μῆνας. Ἤθελεν ἀπαυδήσει ὁ ἀναγνώστης ἂν ἀπεφάσιζα νὰ τῷ διηγηθῶ τὰς περιπλανήσεις μου. Ἐδῶ μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἀνεκάλυψα ἴχνη, τὰ ὁποῖα ἠκολούθουν ἐπί τινα χρόνον, καὶ τὰ ἔχανα αἰφνιδίως· ἐκεῖ ἄλλα. Εὕρισκον ἀνθρώπους τινὰς κρυπτομένους, τοὺς ἐπλησίαζα μὲ τρόπον, καὶ ἔβλεπον ὅτι ἦσαν ὕποπτοι ξένοι· ἀλλ' ὁ Δόναλτ μου, τὸ ἀντικείμενον τῶν φροντίδων μου, δὲν εὑρίσκετο.

Ἐπῆλθεν ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἡ Νέα Αὐρηλία, ἡ ἐγκαταλειπομένη τὸ θέρος ἕνεκα τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ, ἤρξατο πάλιν νὰ πληροῦται. Ἅμα ἤρχησε νὰ πνέῃ ὁ ὑγιεινὸς βόρειος ἄνεμος, καὶ οἱ κάτοικοι ἐπέστρεφον εἰς τὴν πόλιν διὰ τὰς διασκεδάσεις

τοῦ χειμῶνος, ὑπῆγα μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ εὕρισκον ἐκεῖ τὸν Δόναλτ. Γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἡ Νέα Αὐρηλία εἶναι ὁ τόπος τῆς συνεντεύξεως τῶν κακούργων ὅλου τοῦ κόσμου· καὶ ὅμως μ' ὅλον ὅτι ἠρεύνησα ἓν πρὸς ἓν ὅλα τὰ ζυθοπωλεῖα, καφενεῖα καὶ λοιπὰ καταγώγια τῆς παραλελυμένης ταύτης πόλεως, οὐδὲν ἴχνος τοῦ Δόναλτ εὗρον. Ὁ Δόναλτ ἦτο καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ παστρικὸς, ἂν καὶ ὑπεκρίνετο ἐπιτυχέστατα, καὶ διὰ τοῦτο ἤλπιζον ὅτι θὰ τὸν εὕρισκον ἐνταῦθα· ἀλλ' εἰς μάτην.

Κατὰ σύμπτωσιν ἦλθον εἰς Πικσβοῦργον παρὰ τὸν Μισσισιπῆ· ἐπιστρέφων δηλαδὴ ἐξ Ἁγίου Λουδοβίκου, ὅπου κατέτριψα ἡμέρας τινὰς εἰς ματαίας ἐρεύνας, ἠναγκάσθην νὰ ὑπάγω εἰς Πικσβοῦργον, διότι τὸ ἀτμόπλουν, ἐφ' οὗ ἐπέβαινον, ἐκάθησε καὶ ἔπρεπε νὰ περιμείνω τὴν ἔλευσιν ἄλλου. Γνωρίζων καλῶς τὰς διαθέσεις τοῦ Δόναλτ, κατέλυον πάντοτε εἰς τὰ καλήτερα ξενοδοχεῖα, ὅπου ὑπῆρχεν ἐλπὶς, ὅτι θὰ τὸν εὕρισκον. Δυστυχῶς, ἡ καλλιον εὐτυχῶς, (ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω,) τὸ πρωτεῦον ξενοδοχεῖον ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν πλῆρες, ὥστε ἠναγκάσθην νὰ μεταβῶ εἰς ἕτερον, δευτέρας τάξεως, τοῦ ὁποίου διευθυντὴς ἦτο ῥυπαρός τις γέρων κρεωλός. Ἦτο ἤδη ἑσπέρα, καὶ ἐπειδὴ ἠσθανόμην ζέστην, ἔφερα τὸ κάθισμά μου μετὰ τὸ δεῖπνον ἐνώπιον τοῦ παραθύρου τοῦ ἑστιατορίου διὰ νὰ καπνίσω μὲ ἄνεσιν τὸ σίγαρόν μου.

Κατ' εὐτυχίαν, τὸ μέρος ὅπου ἐκάθησα ἦτο ἡ γωνία τοῦ δωματίου, καὶ ἐχωρίζετο ἐντελῶς ἀπὸ τὰ λοιπὰ δι' ἱσπανικοῦ τοίχου. Ἐνῷ λοιπὸν καθήμενος ἐκάπνιζον καὶ ἀνέπνεον τὴν δρόσον τῆς ἑσπέρας, εἰσῆλθον εἰς τὸ ἄλλο τμῆμα τῆς αἰθούσης δύο νέοι, καὶ διέταξαν παγωτὰ, τὰ ὁποῖα τοῖς παρέθηκεν ὁ αἰθίοψ ὑπηρέτης. Παρετήρησα διὰ τῆς σχισμῆς τοῦ ἱσπανικοῦ τοίχου καὶ εἶδον, ὅτι ἀμφοτέρων αἱ φυσιογνωμίαι μοὶ ἦσαν ἐντελῶς ξέναι· τεκμαιρόμενος δὲ ἐκ τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ἐκὼν ἄκων ἤκουον, ἐννόησα ὅτι ἦσαν ἐπιστάται ἢ γραμματεῖς εἰς πλησιοχώρους βαμβακοφυτείας. Νομίζοντες ὅτι ἦσαν μόνοι, ὡμίλουν ἐλευθέρως, κατ' ἀρχὰς περὶ Νέας Αὐρηλίας, περὶ ἐρωτικῶν ἐργολαβιῶν καὶ τῶν τοιούτων, ἔπειτα περὶ μαύρων, περὶ βάμβακος καὶ περὶ ἐμπορίου, ὥστε ἤρχησα νὰ νυστάζω. Ἐξηκολούθουν ὅμως νὰ ἀκροάζωμαι, (συγγνώμην, ἀναγνῶστα! εἶμαι μυστικὸς ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος,) διότι ἀπεφάσισα πάντοτε νὰ ἀ-

χροάζωμαι. Τελευταῖον ὁ εἷς τῶν δύο νέων ἤρχησε νὰ πειράζῃ τὸν ἄλλον, λέγων ὅτι ἀγαπᾷ τὴν μὶς Λιμβοὺδ, τὴν θυγατέρα τοῦ μετανάστου, ὅπερ ὁ ἕτερος ἠρνεῖτο γελῶν.

« Ἡ Αἰκατερίνη Λιμβοὺδ εἶναι ὡραία, ἔλεγεν· ἀλλ' ἂν ἀγαπᾷ τινα, ὁ τοιοῦτος δὲν εἶμαι ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Ἐρρῖκος Βογάν.

— Τί; ὁ ὑποπλοίαρχος τῆς φρεγάτας Βεσουβίου; ἠρώτησεν ὁ πρῶτος, συγχρόνως χασμώμενος.

— Ναὶ, ἀπήντησεν ὁ ἕτερος· ὁ Βογὰν εἶναι ὡραῖος, γενναῖος καὶ τίμιος, ὅταν ὅμως ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὸ πλοῖόν του θὰ εὕρῃ τὴν θύραν κλειστὴν, διότι ὁ γερο-Λιμβοὺδ ὡρκίσθη, ὅτι ἡ θυγάτηρ του ἐκοῦσα ἄκουσα θὰ νυμφευθῇ τὸν ἐπιστάτην του.

— Ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον προσέλαβεν ὁ Λιμβοὺδ, ὅταν ἔφυγεν ὁ Βιλβράουν;

— Μάλιστα· φαίνεται, ὅτι εἶναι πολὺ πλούσιος, διότι, καθὼς λέγουν, ἐδάνεισεν εἰς τὸν μέλλοντα πενθερόν του σημαντικὴν ποσότητα ἐπὶ ὑποθήκῃ, καὶ θὰ τὸ ἔκαμε βεβαίως διὰ νὰ νυμφευθῇ τὴν Αἰκατερίνην.

— Πῶς ὀνομάζεται; δὲν εἶναι ἐκ Καναδᾶ;

— Ὀνομάζει ἑαυτὸν Δοὺφ, καὶ λέγει ὅτι εἶναι ἐκ Καναδᾶ, ἀλλ' ἐμὲ μοῦ μυρίζει ὅτι εἶναι Ἄγγλος. Εἶναι μελαγχροινὸς, ξηρὸς, καὶ ὅταν γελᾷ, δεικνύει κατὰ παράδοξον τρόπον τοὺς ὀδόντας του ὡς οὐρλιάζων σκύλος.» Μὰ τὸν Θεὸν, διενοήθην, εἶναι ὁ Δόναλτ! Μοὶ ἐφαίνετο ἀναμφίβολον ὅτι ἔκαμα σπουδαιοτάτην ἀνακάλυψιν. Βεβαίως ἠδύνατο καὶ αὐτὴ νὰ ἦναι ματαία, ὡς καὶ ἡ μετὰ τοῦ Καναδοῦ σιτεμπόρου, καὶ ὅμως δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀπαλλαχθῶ ἀπὸ τοῦ διαλογισμοῦ, ὅτι αὐτὸς ὁ Δοὺφ, ὁ πλούσιος ἐπιστάτης, εἶναι ὁ δραπέτης ταμίας καὶ συλητὴς τῆς Οὐεσμινστερίου Τραπέζης. Καὶ τὸ μηχάνημα δὲ τοῦτο τοῦ νὰ ἐκλέξῃ τακτικὸν βίον, νὰ γίνῃ δηλαδὴ ἐπιστάτης, διὰ δανείων νὰ γίνῃ κύριος τοῦ καταχρεωμένου προϊσταμένου του, νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα του, καὶ νὰ γίνῃ μέλος ἐντίμου οἰκογενείας, ἦτο πραγματικῶς ἀντάξιον τοῦ Δόναλτ. Ἔπραξε τὸ φρονιμώτερον· οὐδεὶς ἐκ τῶν κοινῶν κακούργων ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ τοιοῦτο σχέδιον.

Πῶς ἔρχονται τὰ πράγματα! Κατὰ σύμπτωσιν ἐκάθησε τὸ ἀτμόπλουν, κατὰ σύμπτωσιν δὲν ὑπῆρχε θέσις εἰς τὸ ἄλλο ξενοδοχεῖον, κατὰ σύμπτωσιν ἦλθον οἱ δύο νέοι, καὶ τοιουτοτρόπως αἱ συμπτώσεις αὐταὶ κατέστρεφον τὰ σχέδια τοῦ Δόναλτ.

Ἅμα ἀνεχώρησαν οἱ δύο νέοι, ἐξῆλθον διὰ νὰ πληροφορηθῶ ποῦ ἔκειτο ἡ φυτεία τοῦ Λιμβούδ. Ὁ πρῶτος, τὸν ὁποῖον ἠρώτησα, δὲν τὸ ἐγνώριζεν· ἕτερος μοὶ εἶπεν, ὅτι ἔκειτο ἑκατὸν μίλια μακρὰν, καὶ μὲ ἠρώτησε διατί ἐρωτῶ, ἢ μήπως εἶμαι κατάσκοπος διανοούμενος νὰ κλέψω μαύρους. Ἀπεκρίθην, ὅτι ἤμην περιοδεύων ὑπάλληλος ἑνὸς καταστήματος ἐκ Μαγκεστρίας, καὶ συνάζω τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὸν Κύριόν μου. Τελευταῖον ἔμαθον, ὅτι ἡ φυτεία ἔκειτο οὐχὶ μακρὰν τοῦ ποταμοῦ, πλησίον τῆς πόλεως Πρινστάουν, ἥτις κεῖται εἰς τὰ σύνορα τῶν τριῶν πολιτειῶν Λουϊζιάνης, Μισσισιπῆ καὶ Ἀρκανσᾶς. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐξέλεξεν ὁ Δόναλτ τὸ μέρος τοῦτο, ὅπως δύναται εὐκόλως ἐν περιπτώσει ἀνάγκης νὰ δραπετεύσῃ.

Ἄνευ ἀναβολῆς μετέβην εἰς Πρινστάουν, καὶ κατέλυσα εἰς ξενοδοχεῖον, ὑπὸ Ἑλβετοῦ τινος διευθυνόμενον, ὅπου κατέλυον πολλοὶ Εὐρωπαῖοι. Μέχρι τοῦδε ἤμην περιοδεύων ὑπάλληλος καταστήματος, τώρα ἔπρεπε νὰ ἀλλάξω ἐπάγγελμα.

Πολλὰ ἔτη πρὶν εἰσέλθω εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ὑπηρεσίαν ἔμαθον τὴν κλειδοποιΐαν. Ἠγόρασα λοιπὸν κάνιστρον μὲ παλαιὰ ἐργαλεῖα, — νέα θὰ διήγειρον ὑπονοίας, — ἐχρωμάτισα τὰς χεῖρας καὶ τὰ ἐνδύματά μου διὰ νὰ δώσω εἰς ἐμαυτὸν ἐξωτερικὸν ἀνάλογον τοῦ ἐπαγγέλματός μου, καὶ εἶπον ὅτι εἶμαι Ἄγγλος ἐργάτης, ὅτι διέτριψα πολλὰ ἔτη ἐν Νέᾳ Αὐρηλίᾳ, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἐργασίας, ἦλθα νὰ ἐξασκήσω τὸ ἐπάγγελμά μου. Ἦν καὶ δὲν ἔγεινα, διότι πρῶτον δὲν ἠδυνάμην νὰ μιμηθῶ τὴν ἔρρινον τῶν Ἀμερικανῶν προφορὰν ἐντελῶς, καὶ δεύτερον διότι ἤμην κοντὸς καὶ σωματώδης, ἐνῷ οἱ Νότιοι Ἀμερικανοὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑψηλοὶ καὶ ἰσχνοί· ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἀπέφυγα πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ μὲ καταστήσῃ ὕποπτον.

Κατ' ἀρχὰς οὐδὲ λόγον κἂν περὶ φυτειῶν ἔκαμα. Εἰς τὰς συνομιλίας, ἐφ' ὧν ἐφίστων τὴν προσοχήν μου, ἤκουσα πολλάκις τὸ ὄνομα τοῦ Λιμβοὺδ, καὶ ὅτι εἶναι ἄνθρωπος ἠφανισμένος. Ὅ,τι ἤκουσα περὶ τῆς θυγατρός του Αἰκατερίνης μὲ ἐνδιέφερε πολύ. Ὅλων αἱ γνῶμαι συνεφώνουν, ὅτι ἦτο ὡραία καὶ ἐνάρετος κόρη, καὶ ὅτι ἐπωλήθη εἰς τὸν νέον ἐπιστάτην, ὅστις εἶχε μεγάλην ἐπὶ τοῦ γέροντος ἐπιρροήν· ὅτι ἦτο μεμνηστευμένη μὲ τὸν ἀπόντα ὑποπλοίαρχον Βογάν, ὅστις ἐπιστρέφων θὰ ἔβλεπε τὴν μνηστήν

του σύζυγον ἑτέρου· ὅτι ὁ ἐπιστάτης ἐδάνεισεν εἰς τὸν Λιμβοὺδ χρήματα· ὅτι οὗτος, παραλελυμένος ἄνθρωπος, ἐπώλησε τοὺς καλητέρους του δούλους διὰ νὰ πληρώσῃ τὰ χρέη του, ὥστε τῷ ἔλειπον αἱ πρὸς καλλιέργειαν τῆς φυτείας ἀπαιτούμεναι χεῖρες. Πάντες δὲ ἦσαν τῆς γνώμης, ὅτι ὁ Δοὺφ ἐπεδίωκε καταχθόνιον σκοπόν· ὅτι ἡ Αἰκατερίνη τὸν ἀπεστρέφετο, καὶ ἠγάπα τὸν νόμιμον μνηστῆρά της, ἀλλ' ὅτι δι' ἀπειλῶν ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ πατρός της νὰ συγκατανεύσῃ, καὶ τὰ ὅμοια.

Ἐπὶ δεκατέσσαρας ἡμέρας συνέλεγον πληροφορίας, καὶ προσεπάθουν μὲ τὴν μεγαλητέραν προφύλαξιν μήπως ἴδω που τὸν Δόναλτ· ἀλλ' οὗτος φαίνεται ὅτι δὲν ἐπεσκέπτετο συχνάκις τὴν Πρινστάουν, ὅπου εἶχεν, ὡς ἔμαθον, ἀρκετοὺς γνωστούς. Πρὸ ἑνὸς μηνὸς δὲν τὸν εἶδον ἐν τῇ πόλει· ἐμάντευσα διατί: εἶχε νὰ χάμῃ τὰς περὶ γάμου προτάσεις του, καὶ νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τοῦ γέροντος, τὸν ὁποῖον κατέστησε νευρόσπαστόν του. Τέλος πάντων ἔμαθον καὶ τὴν διὰ τὸν γάμον ὁρισθεῖσαν ἡμέραν. Ἡ ἀνυπομονησία εἶναι πάντοτε βλαβερὰ, πρὸ πάντων εἰς ἀστυνομικοὺς ὑπαλλήλους, καὶ ὅμως ἤρχησα νὰ τὴν αἰσθάνωμαι. Δὶς ὑπῆγα μέχρι τῆς φυτείας, καὶ ἡτοιμαζόμην νὰ συνεννοηθῶ μὲ τοὺς γεωργοῦντας μαύρους, ἀλλ' εὐτυχῶς ἐκρατήθην διότι ὅλα μου τὰ σχέδια θὰ κατεστρέφοντο. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐδεὶς ξένος, ἔστω καὶ χειρώναξ, δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ μετὰ μαύρου χωρὶς νὰ καταστῇ ὕποπτος.

Τελευταῖον, ὅτε ἀπέκαμα πλέον νὰ ἀναμένω, καὶ ἡτοιμαζόμην νὰ ἐπιχειρήσω τι δυνάμενον νὰ μὲ ἐμβάλῃ εἰς πειρασμόν, ἦλθε καὶ πάλιν ἡ σύμπτωσις εἰς βοήθειάν μου. Ἡμέραν τινα ἐφάνη ἐν τῇ πόλει ἐπὶ ψαροῦ ἵππου καθήμενος ἰσχνός τις νέος, καλοενδεδυμένος καὶ φέρων ὡς ἀλεξήλιον ὑπερμεγέθη παναμᾶν. Ἐκαθήμην κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ ξενοδοχείου, καὶ ἅμα εἶδον τὸν ἱππέα, μὲ κατέλαβε τρόμος, οἷος καταλαμβάνει κόρην βλέπουσαν τὸν ἐραστήν της ἐρχόμενον. Κατέβην εἰς τὸν κῆπον, ἐκρύβην ὄπισθεν τῶν μανιολιῶν, καὶ ἔβλεπα πρὸς τὴν ὁδόν· ὁ ἱππεὺς διῆλθεν ἐγγύτατα τῆς αἰμασιᾶς τοῦ κήπου. Ἐξήγαγον τὴν εἰκόνα, ἣν ἔφερον πάντοτε μετ' ἐμοῦ, καὶ τὴν παρέβαλα πρὸς τὸν ἱππέα· ἦτο ὁ ἴδιος. Οὐδεμίαν πλέον ἀμφιβολίαν εἶχον, μ' ὅλον ὅτι ἐφαίνετο ἡλιοκαυμένος, πρεσβύτερος, καὶ ἐν γένει ἠλλοιωμένος, πρὸς ὃ συνέτεινεν οὐκ ὀλίγον, τὸ κατ' ἐμὲ, ὁ ἐπὶ τῆς

κεφαλῆς του παναμᾶς. Ἐξῆλθον εἰς τὴν ὁδὸν, καὶ τὸν ἠκολούθησα. Πρῶτον ὑπῆγεν εἰς ἑνὸς σαγματοποιοῦ, διὰ νὰ ἀγοράσῃ μαστίγιον καὶ νὰ παραγγείλῃ τελαμῶνας· ἔπειτα εἰς παντοπωλεῖον, διὰ νὰ ἀγοράσῃ διάφορα πράγματα πρὸς χρείαν τῶν μαύρων· καὶ μετὰ ταῦτα εἰς ἑνὸς ῥάπτου, ὅπου καὶ ἀφιππεύσας, ἔδεσε τὸν ἵππον εἰς πάσσαλον, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον. Ἴσως παρήγγειλε τὰ ἐνδύματα τοῦ γάμου, διότι ἤργησε πολύ.

Τέλος ἐξῆλθεν, ἔβαλε τὰ χειρόκτιά του, ἔλαβε τοὺς χαλινοὺς, καὶ ἵππευσε βραδέως. Καθ' ἣν στιγμὴν ἔθετε τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἀναβολέως ἐγέλασε, τίς οἶδε τί συλλογιζόμενος, καὶ εἶδον τοὺς παραδόξως φαινομένους ὀδόντας του. Ἤκουσα πολλάκις περὶ τοῦ παραδόξου γέλωτός του, καὶ τώρα ἡ καρδία μου ἔπαλλεν ἀπὸ χαρὰν, διότι διὰ τοῦ γέλωτός του ἐβεβαιώθην ὅτι ἦτο ὁ ἄνθρωπός μου. Χωρὶς νὰ μὲ παρατηρήσῃ, διηυθύνθη εἰς ἄλλα καταστήματα, καὶ ἐγὼ, τὰς χεῖρας ἔχων ἐντὸς τῶν θυλάκων, καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀσκόπως τὸν ἠκολούθουν. Ἦτο πραγματικῶς κωμικὴ σκηνὴ νὰ μᾶς βλέπῃ τις, γνωρίζων τὴν ὑπόθεσιν. Τὸν δραπέτην ταμίαν τῆς ἐν Λονδίνῳ Οὐεστμινστερίου Τραπέζης ὑπερηφάνως χαλιναγωγοῦντα τὸν ἵππον του διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Πρινστάουν, καὶ ἐμὲ τὸν καταδιώκοντα αὐτὸν μυστικὸν κλητῆρα ἀκολουθοῦντα ὡς ἠλίθιον χωρικὸν ἐν τῇ πανηγύρει τοῦ χωρίου. Τέλος εἶδον ὅτι διηυθύνθη πρὸς τὸ ξενοδοχεῖον, ἔνθα κατῴκουν, καὶ ὁ ξενοδόχος συνδιελέγετο μετ' αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον ὁ τελευταῖος οὗτος, παρατηρήσας με, μὲ ἔνευσε νὰ πλησιάσω.

« Καλὰ ὅπου ἦλθες, Γουλιέλμε, μοὶ εἶπε· θὰ ἔχανες κἄτι τι· ἡ εὐγενία του θέλει ἕνα κλειδοποιόν. »

Ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ἐκτὸς ἐμοῦ εἷς μόνος ἄλλος κλειδοποιὸς ὑπῆρχε, μέθυσός τις Ἰρλανδὸς, ὅστις τυχαίως ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν μεθυσμένος, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ. Ὥστε δὲν ἐθαύμασα διόλου ἀκούσας, ὅτι ὁ Κύριος ἐπιστάτης ἐζήτησεν ἐμέ· ἐξ ἐναντίας ἠσθάνθην μεγάλην χαρὰν, διότι πρῶτος ὁ Δόναλτ μὲ παρελάμβανεν ὡς ἐργάτην.

Μοὶ προσέβλεψεν ὑπερηφάνως, καὶ ἐφάνη ὅτι ἐκόλλησε καὶ αὐτὸς τὴν περιφρόνησιν, τὴν ὁποίαν οἱ κάτοικοι τῆς μεσημβρίας αἰσθάνονται πρὸς τοὺς πτωχοὺς λευκούς. Εἶσαι λοιπὸν κλειδοποιός; ἠρώτησε, κτυπῶν τὸν ἀέρα διὰ τοῦ μαστιγίου του. Ἔφερα

τὴν χεῖρα εἰς τὸν πῖλον καὶ ἀπεκρίθην: «Μάλιστα, Κύριε· μήπως ἔχει ἡ εὐγενία σας ἐργασίαν δι' ἐμέ;

— Ἄ, ἄ! εἶσαι Ἄγγλος! ἐπανέλαβεν ὁ Δόναλτ, μιμούμενος τὴν ἐρρίνον ἀμερικανικὴν προφοράν, καὶ ἐξετάζων με διὰ τοῦ βλέμματος, ὡς ἔχων δίκαιον νὰ προφυλάττηται ἀπὸ παντὸς συμπατριώτου.

Ἀπεκρίθην ὅτι εἶμαι τῳόντι Ἄγγλος, καὶ προσέθηκα ὅτι ἔρχομαι ἐκ Νέας Ἀὐρηλίας διὰ νὰ ἐργασθῶ, ἐπειδὴ ἐκεῖ ἐργασία δὲν ὑπῆρχε.

Μετὰ ταῦτα μὲ διέταξε νὰ ὑπάγω μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὴν φυτείαν ὅπου, εἶπεν, ὑπῆρχε πολλὴ ἐργασία. Καὶ — προσέθηκε στρέφων τὸν ἵππον του, — ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸ λησμονήσω· ἡ μὶς Αἰκατερίνη χρειάζεται κλεῖδα διὰ τὸ γραφεῖόν της· νὰ ἐνθυμηθῇς λοιπὸν νὰ τὴν κατασκευάσῃς πρώτην, διότι αἱ κυρίαι πρέπει νὰ προτιμῶνται πάντοτε.

Μειδιάσας περιφρονητικῶς, ἐκίνησεν ὀλίγον τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπεμακρύνθη.

Ἀκριβέστατα κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν εὑρέθην εἰς τὴν φυτείαν. Καθ' ὁδὸν πολλάκις ἐγέλασα, ἀναλογιζόμενος τίνα διέταξεν ὁ Δόναλτ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν κατοικίαν του. Πολὺ ὅμως δὲν εἶχε προχωρήσει τὸ ἔργον μου· νὰ τὸν ἁρπάσω ἀπὸ τοῦ περιλαιμίου καὶ νὰ τὸν ἀπαγάγω δὲν ἦτο πολὺ εὔκολον, καὶ κυρίως τότε εἰς τὰς μεσημβρινὰς πολιτείας κινδυνῶδες παίγνιον, διότι μία κραυγὴ τοῦ Δόναλτ ἤρκει νὰ μὲ καταστρέψῃ.

Διερχόμενος τὴν φυτείαν, εἶδον μόνον παιδία, κοράσια, καὶ ἀσθενεῖς γέροντας ἐργαζομένους. Οἱ φραγμοὶ ἦσαν κρημνισμένοι, τὰ ζῶα περιεπλανῶντο τῇδε κακεῖσε, τὰ σπαρτὰ καὶ ὁ βάμβαξ κατεπνίγοντο ἀπὸ παράσιτα φυτά, καὶ πανταχοῦ εἰς τοὺς διαδρόμους εἶχε φυτρώσει χόρτον· ὅλη ἡ φυτεία ἦτο σχεδὸν ἐρείπιον. Ὁ οἶκος, ἀρκετὰ μέγας, ἦτο κτισμένος κατὰ τὸ ἱσπανικὸν σχέδιον, μὲ ἐπίπεδον στέγην καὶ συσκίους ἐξώστας καὶ κῆπον, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁπωσοῦν κάλλιον καλλιεργημένος. Τὰ ἐπιχρίσματα ἦσαν πεσμένα, τὰ ξύλα ἕνεκα τοῦ ἡλίου καὶ τῆς βροχῆς σεσηπότα, καὶ πολλὰ παράθυρα δὲν εἶχον ὑάλους. Ἡ μεγάλη θύρα ἦτο ἀνοικτή, καὶ ἅμα εἰσῆλθον εἶδον γέροντα αἰθίοπα περιστοιχιζόμενον ὑπὸ τριῶν κυναρίων. Μὲ περιέμενον, διότι ὁ Αἰθίοψ μὲ εἰσήγαγεν ἀμέσως. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς οἰκίας ἐπεκράτει ἡ αὐτὴ ἀταξία ὡς καὶ ἐκτός. Ὁ γέρων Λιμβοὺδ ἐκάθητο ἐν τῷ δωματίῳ,

ὅπου εἰσῆλθον διὰ νὰ μετρήσω τὸ κλεῖθρον τῆς οἰναποθήκης. Ἦτο σωματώδης, καὶ περίπου ἑξηκονταετής· ἡ φυσιογνωμία του τὸν ἐδείκνυε περιωρισμένου νοὸς ἄνθρωπον, καὶ ἴσως πρὶν ἢ ἡ κραιπάλη καὶ αἱ καταχρήσεις τὸν κυριεύσωσιν ἦτο ὡραῖος.

Φέρων ἐνδυμασίαν ἐκ κιτρίνης ναγκίνης, τὴν συνήθη τῶν ἀγρονόμων στολήν, καὶ ταλαντευόμενος ἐπὶ τῆς καθέδρας του, μὲ διέταξεν ἐν μέσῳ βαναυσοτάτων ὕβρεων νὰ κατασκευάσω καλὸν κλεῖθρον, διότι οἱ διαβολομαῦροι τοῦ ἔπιον ὅλον τὸν οἶνον. Ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀνηρτῶντο πολλαὶ εἰκόνες, ἐκ τῶν ὁποίων μία ἦτο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἡ τῆς ἀποθανούσης συζύγου του. Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθε γραῖα μαύρη, ἀναγγείλασα ὅτι ἡ μὶς Αἰκατερίνη ἐπεθύμει νὰ μὲ ἴδῃ. Ἐνῷ ἀνέβαινον τὴν κλίμακα, τὴν εἰς τὰ δωμάτιά της ἄγουσαν, ἔρριψα κατὰ τύχην τὸ βλέμμα διὰ τοῦ παραθύρου εἰς τὸν κῆπον, καὶ εἶδον οἰκίσκον μετὰ σταύλου, καὶ ὄπισθεν σειρὰν καλυβῶν.

« Τίς κατοικεῖ ἐκεῖ; ἠρώτησα τὴν ὁδηγοῦσάν με μαύρην.

— Ἀφεντικό, αὐτοῦ Βούσα κάτεται, » ἦτο ἡ ἀπάντησις.

Ἐσυμπέρανα ὅτι ἐννόει τὸν ἐπιστάτην, μ' ὅλον ὅτι τότε δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη, ὅτι ἡ λέξις Βούσα ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἐν Ἀμερικῇ γεννηθέντων μαύρων ἐσήμαινεν ἐπιστάτης. Ἐκεῖνος λοιπὸν ὁ οἰκίσκος ἦτο ἡ κατοικία τοῦ Δόναλτ!

Εὗρον τὴν νεαρὰν κυρίαν ἐντὸς δωματίου, συγκοινωνοῦντος μετὰ τοῦ κοιτῶνός της καὶ περιέχοντος τὰ βιβλία, τὰς εἰκόνας, τὸ κλειδοκύμβαλόν της κτλ. Ὅταν ἔκυψε διὰ νὰ μοὶ δείξῃ τὸ χαλασμένον κλεῖθρον, εἶδον ὅτι ἦτο ἀξιέραστος· μόλις ἦτο δεκαοκταετὴς, ἡ κόμη της μέλαινα, οἱ ὀφθαλμοί της γαλανοί, ἡ δὲ ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας αὐτῆς ἀντανακλωμένη ἀθωότης ἐμάγευε τὸν προσβλέποντα αὐτήν. Τὸ βλέμμα της ὅμως ἦτο ἀφῃρημένον, καὶ περὶ τοὺς ὡραίους ὀφθαλμούς της ὑπῆρχε μελανὸς κύκλος, προδίδων ὅτι πολλὰ καὶ πικρὰ δάκρυα εἶχε χύσει. Ἐν τῇ συναισθήσει τοῦ καθήκοντος, ὑπετάχθη εἰς τὴν θέλησιν τοῦ πατρός της, καὶ ἦτο δυστυχής!

Ἅμα ἡ μαύρη ἐξῆλθε, δὲν ἔχασα οὐδὲ σιγμὴν καὶ ἤρχησα, κεκλιμένος ἐπὶ τῆς σκευοθήκης, νὰ λέγω εἰς τὴν κόρην, ὅτι ἔπρεπε νὰ μὲ θεωρῇ ὡς φίλον της καὶ ὡς ἐχθρὸν τοῦ ταράξαντος τὴν ἡσυχίαν της, καὶ νὰ μὴ φοβηθῇ. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, τῇ διηγήθην ὅλην τὴν ἱστορίαν, καὶ ἕως ποῦ ἔφθασαν τὰ πράγματα.

Ἤκουσε τὰ πάντα ἀτάραχος χωρὶς νὰ ἐκβάλῃ κραυγὴν καὶ νὰ λειποθυμήσῃ, ὡς ἄλλαι κυρίαι εἰς τοιαύτας περιστάσεις συνειθίζουσι. Κατ' ἀρχὰς μόνον ἐφάνη ὀλίγον θυμωμένη, καὶ ὡς νὰ μὲ ἐθεώρει ἀδιάκριτον· ὅταν ὅμως ἐτελείωσα, ἔλαβε τὴν χεῖρά μου, τὴν ἔσφιγξε καὶ μὲ ἀπεκάλεσε σωτῆρά της.

«Ἐκτελῶ τὸ καθῆκόν μου, Κυρία, τῇ εἶπον, καὶ σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι ὁ ἄτιμος Δόναλτ δὲν θὰ μοῦ διαφύγῃ, καὶ ἂν ὅλοι οἱ κακοῦργοι τῆς Πρινστάουν ἔλθουν εἰς βοήθειάν του!»

Συνεσκέφθημεν ἐφ' ἱκανὴν ὥραν περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν· διὰ νὰ μὴ μᾶς ἀκούσῃ δέ τις τῶν μαύρων, συνδιελεγόμεθα ψιθυρίζοντες, καὶ ἐγὼ ἔκαμνον θόρυβον μὲ τὰ ἐργαλεῖά μου, ὡς ἐργαζόμενος ὅθεν. Τελευταῖον ἡ μὶς Αἰκατερίνη ἀνέκραξεν:

« Ἐλησμόνησα· ὁ Ἐρρῖκος θὰ μᾶς βοηθήσῃ· ἐπέστρεψε.»

Προφέρουσα δὲ τοὺς λόγους τούτους, ἔγεινε καταπόρφυρος, νομίζουσα ἴσως ὅτι ἐγὼ δὲν ἐγνώριζον τίποτε περὶ τοῦ ἔρωτός της· τὴν καθησύχασα ὅμως, εἰπὼν ὅτι τὰ ἐγνώριζον ὅλα, καὶ χρεωστῶ νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἡ εἴδησις τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἐρρίκου μὲ ἐχαροποίησε πολύ.

Ἐπὶ τέλους ἀπεφασίσαμεν νὰ τηλεγραφήσω πρὸς αὐτὸν, ὅτι σπουδαιοτάτη ὑπόθεσις, ἀφορῶσα τὴν σωτηρίαν τῆς Αἰκατερίνης, ἀπήτει τὴν ταχεῖαν εἰς Πρινστάουν παρουσίαν του. Ἵνα μὴ διεγείρω δὲ ὑπονοίας, διώρθωσα τὸ κλεῖθρον καὶ ἀνεχώρησα. Καθ' ὁδὸν ἀπήντησα τὸν Δόναλτ καὶ τὸν ἐχαιρέτισα ταπεινῶς, ὡς εἰ ἦτο ὁ Λόρδος Δήμαρχος τοῦ Λονδίνου.

Τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἐτηλεγράφησα, καὶ πρὸς τὸ ἑσπέρας ἔλαβον ἀπάντησιν, ὅτι ὁ ὑποπλοίαρχος ἔλαβεν ἄδειαν ἀπουσίας, καὶ ὅτι αὔριον θὰ ἦναι εἰς Πρινστάουν. Καὶ τῳόντι περὶ τὴν 4ην μ. μ. τῆς ἐπαύριον ἦλθεν οὗτος, συνοδευόμενος ὑπὸ δύο ἐκ τῶν καλητέρων τοῦ πλοίου του ναυτῶν, ὅπερ ἦτο ἀρίστη ἰδέα ἐκ μέρους του. Ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζε κυρίως περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ὡς γνωρίζων ὅμως τὰς συνηθείας τῶν νοτίων, δὲν ἔκρινεν ἄπο σκοποῦ νὰ παραλάβῃ καὶ δύο ναύτας.

Ὁ ὑποπλοίαρχος ἦτο ὡραῖος καὶ τολμηρὸς ὡς λέων νεανίας. Συνδιεσκέφθημεν πολύ· συνεχροτήσαμεν πολεμικὸν συμβούλιον, ὡς ἐκεῖνος ἔλεγε. Κατ' ἀρχὰς ἦτο πολὺ ἐξημμένος, καὶ ἐδοκίμασα πολὺν κόπον ἕως οὗ νὰ τὸν μετριάσω. Ἐγράψαμεν

ἐπιστολὴν εἰς τὴν Αἰκατερίνην, κοινοποιοῦντες αὐτῇ τὰ σχέδιά μας· πρὸς ἀσφάλειαν δὲ, ἐθέσαμεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ κλειδίον, διὰ νὰ νομίσωσιν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ κλείθρου. Περὶ δὲ τὴν 8ην τῆς ἑσπέρας ἐπέβημεν λέμβου καὶ, κωπηλατούντων τῶν ναυτῶν, ἐφθάσαμεν διὰ τῆς διώρυγος εἰς τὴν Λιμβούδειον φυτείαν· ἐκεῖ ἐγὼ καὶ ὁ ὑποπλοίαρχος ἐξήλθομεν καὶ, μὴ ποιοῦντες οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον θόρυβον, διηυθύνθημεν πρὸς τὴν κατοικίαν τοῦ ἐπιστάτου. Εἶχε φῶς· σημεῖον ὅτι ἠγρύπνει εἰσέτι. Ἔκρουσα τὴν θύραν, καὶ ὁ σύντροφός μου ἐκρύβη ὄπισθεν δένδρου. Ἡμίγυμνος μαῦρος μὲ ἤνοιξε· τῷ εἶπον, ὅτι ἤθελον νὰ ὁμιλήσω τὸν Κύριον Δοὺφ, καὶ μὲ ἀφῆκε νὰ εἰσέλθω. Ὁ ἀξιωματικὸς τότε μὲ ἠκολούθησε, βαδίζων ἀκροποδητί.

Ὁ Δόναλτ ἐκάθητο παρὰ τράπεζαν, ἐφ' ἧς ἔκειτο φιάλη οἴνου, ποτήριον καὶ πυροβόλον· ἥρπασα τὸ πυροβόλον, καὶ ἀφήρεσα τὸ καψύλιον. Ἔκθαμβος μὲ ἠτένισε, καὶ ἔκραξε:

« Παλῃόσκυλε, εἶσαι μεθυσμένος! »

Ἐγὼ δὲ, ἐξαγαγὼν μετὰ τῆς μεγαλητέρας ἀταραξίας τὸ ἀσυνοδικὸν σκῆπτρόν μου, τὸν ἥρπασα ἀπὸ τοῦ περιλαιμίου καὶ ἀνεβόησα:

« Καλὲ Δόναλτ! ἐν ὀνόματι τῆς Μεγαλειοτάτης Βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας σὲ συλλαμβάνω. Ἂν δὲ ἐπιθυμῇς νὰ ἴδῃς καὶ τὸ ἔνταλμα τῆς συλλήψεώς σου, ἰδοὺ αὐτό· ἀλλὰ σὲ συμβουλεύω νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς χωρὶς θόρυβον. »

Μὲ ἠτένησεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ἔπειτα ἀναπηδήσας, ἐνῷ συγχρόνως ἐπρόφερε τρομερὰν ὕβριν, ἐξήγαγε μάχαιραν διὰ νὰ μὲ τρυπήσῃ. Εὐτυχῶς ὁ ὑποπλοίαρχος μὲ ἔσωσε, κατενεγκὼν ἐπὶ τοῦ βραχίονός του βαρὺ κτύπημα, ὥστε ἡ μάχαιρα ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Οἱ δοῦλοι φαίνεται τὸν ἐμίσουν πολὺ, διότι, μολονότι ὡρύετο ὡς λέων, οὐδεὶς ἐφάνη· ἠναγκάσθημεν νὰ φράξωμεν τὸ στόμα του καὶ, δέσαντες τοὺς πόδας του, τὸν ἐσύρομεν ὡς σάκκον εἰς τὴν λέμβον. Οἱ ναῦται ἤρχησαν νὰ κωπηλατῶσι ταχέως, καὶ κατεβαίνομεν τὴν διώρυγα. Ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὰ σύνορα τῆς φυτείας, εἴδομεν κινούμενον λευκὸν μανδύλιον, καὶ ἠκούσαμεν γλυκεῖαν φωνὴν προσκαλοῦσαν ἡμᾶς· ἦτο ἡ Αἰκατερίνη ἐπὶ τοῦ ἵππου της, συνοδευομένη ἀπὸ μικρὸν αἰθίοπα, ὅστις ἔκπληκτος ἔβλεπεν ὑπὸ τὸ λαμπρὸν φῶς τῆς πανσελήνου τὸν ἐπιστάτην δεδεμένον ἐντὸς τῆς λέμβου.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑποπλοιάρχου, οἱ ναῦται ἐκωπηλάτησαν πρὸς τὴν ὄχθην, αὐτὸς δὲ ἐξῆλθε καὶ ὡμίλησεν ἱκανὴν ὥραν μετὰ τῆς Αἰκατερίνης, ἐρειδούσης τὴν ὡραίαν αὐτῆς κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου του. Ὁ Δόναλτ, βλέπων τοῦτο, ἐχυριεύθη ὑπὸ σπασμῶν. Ἔπειτα ἡ μὶς Αἰκατερίνη μοὶ ἔσφιγξε τὴν χεῖρα καὶ μοὶ εἶπε: « Σὲ εὐχαριστῶ, καλὲ ἄνθρωπε· ὑγίαινε, καὶ ἔσο βέβαιος, ὅτι θὰ εὔχομαι ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας σου.» Ὁ ὑποπλοίαρχος ἐπήδησε πάλιν εἰς τὴν λέμβον, καὶ ἐξηκολουθήσαμεν τὸν πλοῦν μας.

Ἡ εἰς Πρινστάουν παρουσία τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου μὲ ὠφέλησε μεγάλως, διότι μοὶ ἐπρομήθευσε τὸ ἔνταλμα τῆς παραδόσεως τοῦ κακούργου, τὸ ὁποῖον ὁυσκόλως θὰ ἐπετύγχανον ἐγὼ, καὶ μὲ ἐβοήθησε νὰ τὸν ἐπιβιβάσω ἐπὶ Ἀγγλικοῦ πλοίου. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀνεχωρήσαμεν, καὶ μετὰ εὐτυχῆ τριάκοντα ἡμερῶν διάπλουν, ἀπεβιβάσθημεν εἰς Λιβέρπολιν.

Ὁ Δόναλτ, ὅστις εἶχεν ἐξοδεύσει ἐλάχιστον μόνον τῶν χρημάτων μέρος, κατεδικάσθη εἰς ἰσόβια δεσμὰ, καὶ ἐγὼ ὠνομάσθην ἐπιθεωρητής. Μετὰ τρεῖς μῆνας ἔλαβον ἐκ Πρινστάουν ἐπιστολὴν τοῦ ὑποπλοιάρχου, ἀναγγέλλουσαν ὅτι, παραιτηθεὶς τοῦ ναυτικοῦ σταδίου, ἐνυμφεύθη τὴν Αἰκατερίνην, καὶ ἀνέλαβε παρὰ τοῦ πενθεροῦ του τὴν διεύθυνσιν τῆς φυτείας.

Εἴθε νὰ ζήσωσιν εὐτυχεῖς!

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ).

Α. Σ.

ΜΕΛΕΤΗ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ.

Τὸ ἐνεστὼς εἶναι ἡ παλινδρόμησις τοῦ παρελθόντος· ὁ μεσαίων, ἡ στάσιμος καὶ ἄξεστος αὔτη ἐποχὴ, εἶναι τὸ πρόχωμα, ὅπερ ἐκώλυσε τὴν ἀνθρωπότητα τῆς πρὸς τὰ πρόσω πορείας, ἥτις ἕνεκα τούτου ἐγένετο βραδεῖα καὶ νωθρά. Ἀλλ' ἤδη πλέον συνηντήθησαν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ συνείδησις· ἐνηγκαλίσθησαν, περιεπτύχθησαν ἀλλήλας ὡς τρυφεραὶ ἀδελφαί. Λαμπηδών τις τῆς ἐπιστήμης ἀπεκάλυψεν ἡμῖν θαυμάσια, τὰ ὁποῖα μάτην ἀνεζητοῦμεν ἄλλοτε ὅπου δὲν ἠδυνάμεθα νὰ τὰ εὕρωμεν. Ὁ περίφημος Μιχελέτος, ὁ συγγραφεὺς τοσούτων λαμπρῶν πονημάτων, τῆς Θαλάσσης, τοῦ Ὄρους, τοῦ Ἔρωτος, κτλ. κτλ. ἔρριψε κατὰ τὸ 1864 χάρτην τινὰ τετυπωμένον, ὃν ἀπεκάλεσε Βίβλον τῆς Ἀνθρωπότητος. « Τὸ ἔργον τοῦτο, λέγει ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ὁ εὐφυὴς ἀνὴρ, δὲν ἀνήκει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἥτις τὸ συνέγραψεν· ἂν δὲ εἰς τὰ τελευταῖα κεφάλαια παρενέβη ἡ Κριτικὴ, τοῦτο ἀποδοτέον μᾶλλον εἰς τὸν μεσαίωνα, τὴν κηλῖδα ταύτην τῆς καθόλου ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος. » Ἄλλως τε δὲ, τὸ πᾶν ἐν αὐτῷ ἔρχεται ἀφ' ἑαυτοῦ, μονονουχὶ φωνὴν ἀφίησι, καὶ προσκαλεῖ τὸν μελετητὴν νὰ τὸ ἴδῃ· ἡ σπουδὴ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, τῆς θρησκευτικῆς ἱστορίας τῶν παναρχαιοτάτων ἐθνῶν, τέως γνωστῶν ἡμῖν ἀμυδρῶς, παρέσχεν ἡμῖν τὰ ὡραῖα καὶ ἀξιόλογα ταῦτα πλεονεκτήματα. «Οἱ μῦθοι τῶν Ἑλλήνων, ἐξακολουθεῖ ὁ περίδοξος συγγραφεὺς, μέχρι χθὲς καὶ πρῴην ἐτιμῶντο ὡς οἱ τῶν γραϊδίων. Φανητιασμός τις ἐπεσκίασε τὸ θέλγητρον αὐτῶν, παρέστησεν αὐτοὺς ὡς δυσηκόους καὶ δυσήχους διηγήσεις, ὡς εἰδεχθῆ καὶ ἀποτρόπαια τὴν ὄψιν φάσματα περιλαμβάνοντας, καὶ ἔρριψεν αὐτοὺς εἰς παντελῆ λήθην. Ἀπεμακρύνθη δὲ οὕτως ἡ ἀνθρωπότης τῆς ἀρχῆς αὐτῆς,

ἐπελάθετο αὐτὴ ἑαυτῆς, ἑτέραν ὁδὸν τραπεῖσα καὶ ἀναζητοῦσα ἀλλαχοῦ ὅπερ ἐν ταῖς χερσὶν εἶχεν. Ἀλλ' ἀγαθῇ τύχῃ! Συνηντήθη καὶ αὖθις ἡ ἐπιστήμη μετὰ τῆς συνειδήσεως· ἀνεγνωρίσθη τὸ μεγαλεῖον τῆς ἑστίας, ἥτις ἂν πρέπῃ νὰ ἐπεκταθῇ, ἀνάγκη κατ' ἀρχὰς νὰ παρακαθήσῃ ἅπασα ἡ ἡρωϊκὴ ἀνθρωπότης, ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῆς Δικαιοσύνης, ἥτις, μετὰ παρέλευσιν τοσούτων ἐτῶν καὶ αἰώνων, παρετάθη μέχρις ἡμῶν. Ἀποβαίνει τότε αὕτη ὅ,τι καὶ πάλαι ἦτο, θυσιαστήριον. Αὐταύγειά τις τὸ φωτίζει μὲ τὴν παγκόσμιον ψυχὴν τῶν κόσμων, ἥτις εἶναι ἡ Ὀρθότης καὶ ἡ Δικαιοσύνη, ὁ ἀμερόληπτος καὶ ἀκίνητος Ἔρως. »

Ὁ περιώνυμος συγγραφεὺς, οὗ τὸ πόνημα διεξήλθομεν ἐπισταμένως, εἶναι φίλος τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ τὰ δίκαια τῆς ὁποίας ἐπιμαίνεται· φίλος τῆς οἰκογενείας, ἐν ᾗ τίθησι τὴν ἑνότητα καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις· θερμὸς συνήγορος τῆς γυναικὸς, ἣν ὁ ἐγωϊσμὸς κατεπάτησε, καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα δὲ τοῦτον ἐξευτελίζει· θαυμαστὴς τῶν Ἑλλήνων, ἁπαξαπλῶς ὁ μόνος, ὅστις ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ συνείρει τὴν πανάρχαιον ἱστορίαν—τὸν μεσαίωνα θεωρεῖ χάσμα, — μὲ τὴν νεωτέραν ὡς πρὸς τὰ μεγάλα ἠθικὰ γεγονότα. « Διὰ τὴν ἑστίαν ἰδίως καὶ τὰς διαθέσεις τῆς καρδίας, διὰ τὰς στοιχειώδεις ἰδέας τῆς ἐργασίας, τοῦ δικαίου, τῆς δικαιοσύνης, ἡ ἀρχαιότης εἶναι ἡμεῖς. Ὁ πρῶτος Ἰνδὸς τοῦ Βέδα δίδωσιν ἡμῖν τὴν οἰκογένειαν ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῆς ἀγνότητι καὶ τῇ ἀσυγκρίτῳ εὐγενείᾳ, ἣν οὐδεὶς αἰὼν ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ. — Ὁ Πέρσης εἶναι τὸ μάθημα τῆς ἡρωϊκῆς ἐργασίας εἰς τὸ μεγαλεῖον, τὴν δύναμιν, τὴν δημιουργὸν ἀρετὴν, ἣν ὁ χρόνος ἡμῶν μάλιστα, τοσοῦτον ἰσχυρὸς, ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ. — Ἡ Ἑλλὰς, ἐκτὸς τῶν τεχνῶν αὐτῆς, ἔσχε τὴν μεγαλητέραν παναμις, ἐπ' ἄπειρον γόνιμος, ἥτις δεσπόζει καὶ καταφρονεῖ ὅ,τι ἐγένετο ὕστερον. »

Διατί νὰ περιορίζηται ὁ κύκλος τῆς ἀνθρωπότητος εἰς στενότατα ὅρια; ὁ εὐρύτατος νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ὃς ἡ αὐταύγεια τοῦ ὑπερτάτου νοός ἐστιν, εἶναι δίκαιον νὰ κατακλεισθῇ, νὰ περιορισθῇ;

« Ἄφετε, ἀνακράζει ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν, ἄφετε τὴν ἀνθρωπότητα ἐλευθέραν εἰς τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς, νὰ βαδίζῃ πανταχοῦ, νὰ πίῃ ἔνθα ἔπιον οἱ πρῶτοι πατέρες αὐτῆς. Ἕνεκα τῶν ἀπείρων

ἐργασιῶν της, τῆς ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἐκτενοῦς προσπαθείας της, τῶν γιγαντιαίων ἀναγκῶν της, χρῄζει πολλοῦ ἀέρος, ὕδατος καὶ οὐρανοῦ,—οὐχὶ, ἀλλ' ὅλου τοῦ οὐρανοῦ,—τοῦ διαστήματος καὶ τοῦ φωτὸς, τοῦ ἀπείρου τῶν ὁριζόντων, τῆς γῆς ἀντὶ τῆς ἐπαγγελθείσης, καὶ τοῦ κόσμου ἀντὶ τῆς Ἱερουσαλήμ. »

Ἕκαστος ἀναγνώστης δύναται νὰ θαυμάσῃ καὶ τὸ ὕψος τοῦ λόγου καὶ τὴν πλατύτητα τῶν ἰδεῶν· ὁ ἡμέτερος θαυμασμὸς περιγραφόμενος φρονῶ, ὅτι δύναται νὰ ἐλαττώσῃ τὸ πρᾶγμα. Ὅθεν ἐξακολουθοῦμεν τὴν παράφρασιν κεφαλαίων τινῶν, ἀφορώντων ἰδίως τὸ μέγα λίκνον τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν Ἀσίαν.

Α'.

Η ΙΝΔΙΑ.

Ἐφρόνουν τινὲς ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι τὰ φῶτα ἦσαν ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅτι ἡ Ἀσία ἦτο ἡ στασιμότης, γεγηρακὼς καὶ κατεσκληκὼς σκελετὸς, λίθος παμμεγέθης, ὃν οὐδεὶς μοχλὸς ἠδύνατο νὰ μετακινήσῃ. Ἕτεροι—καὶ ἡ τάξις τούτων ἦν περιωρισμένη—ἀπ' ἐναντίας ἐθεώρουν αὐτὴν οὐ μόνον γενέτειραν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἑστίαν, ἀφ' ἧς ἀπηύγασαν καὶ ἀνεπήδησαν ὁ πολιτισμὸς καὶ τὰ φῶτα. Ἡ κατὰ τὸ **1754** μὲ πολλοὺς κινδύνους καὶ πόνους περιήγησις εἰς Ἰνδίας τοῦ **Anquetil Duperron** συνεβίβασε τὰς διεστώσας γνώμας διὰ τῆς συλλογῆς τῶν περιέργων βιβλίων τῆς Ἰνδικῆς, ἅπερ ἐξέδωκεν εἰς ὀγκώδη τόμον, καὶ διέχυσε πλεῖστον μὲν φῶς δι' αὐτῶν εἰς τὴν μέχρι τοῦδε σκοτεινὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἔδωκε δὲ καὶ ἰσχυρὸν ῥάπισμα κατὰ τῶν σκεπτικῶν, τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀμφιβολίας καὶ διαστροφέων τῆς ἀληθείας. Τὸ ἔργον τοῦ προειρημένου νεανίου—διότι ἦτο εἰκοσαετὴς τὴν ἡλικίαν—ἐξηκολούθησαν ὕστερον ἕτεροι σοφοὶ καὶ περίεργοι Ἄγγλοι, Γερμανοὶ καὶ Γάλλοι, ἐπιδοθέντες οὐ μόνον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν τῆς Ἰνδικῆς, ἀλλὰ καὶ ἄλλων τῆς Ἀσίας παναρχαίων χωρῶν, ὧν ἡ ὕπαρξις μόνον ἐξ ὀνόματος κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἦν ἡμῖν γνωστὴ, καὶ ἐνεβάθυναν ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὰ περίεργα καὶ θαυμάσια, τὰ ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς ἀγνοίας κεκρυμμένα. Τὸ ἠθικὸν δὲ ἀποτέλεσμα ποῖον; Ἂς ἀφήσωμεν τὸν Μιχελέτον νὰ ἐκφρασθῇ: « Εἶδον τὴν ἐντελῆ καὶ πλήρη συμφωνίαν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, τῶν μεμακρυ-

σμένων χρόνων καὶ τῆς νέας ἡμῶν γενεᾶς. Εἶδον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν παντὶ χρόνῳ ἐσκέφθη, ἠσθάνθη, ἠγάπησεν. — Ἆρα μία καὶ μόνη ἀνθρωπότης, μία καὶ μόνη καρδία, ἀλλ' οὐχὶ καὶ δύο. Ἡ μεγάλη ἁρμονία, διελθοῦσα τὸ διάστημα καὶ τὸν χρόνον, ἀποκατέστη διὰ πάντοτε. Σιγάτωσαν οἱ ἀνόητοι εἴρωνες τῶν σκεπτικῶν, οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀμφιβολίας, οἱ λέγοντες ὅτι, ἡ ἀλήθεια ποικίλλει κατὰ τὸ πλάτος. Ἡ ἰσχνόφωνος σοφιστεία ἐκπνέει ἐνώπιον τῆς ἀπείρου συμφωνίας τῆς ἀνθρωπίνης ἀδελφότητος.»

Ὁμιλῶν ὁ συγγραφεὺς περὶ τῆς πρώτης ἰνδικῆς οἰκογενείας, περὶ τῆς πρώτης λατρείας, ὑπερεξαίρει τοὺς λάτρεις τοῦ φωτός, δι' οὗ ζῶμεν, τοὺς Ἀρύας. Ἀναλύων τοὺς ὕμνους αὐτῶν, οἷς ἀποδίδει πανάρχαιον ἀρχήν, ἐκφέρει τὰς τολμηροτέρας ἰδέας, περιβάλλων αὐτὰς μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν χροιάν, καὶ ἀνευρίσκει τὴν θαυμασιωτάτην ἐκείνην συμφωνίαν, ἥτις κατεκλύσθη ὑπὸ τοῦ ὠκεανοῦ τῶν ἀντιφάσεων καὶ ἀντιλογιῶν. Ὁλλοὶ ἔκριναν τὴν Ἀσίαν ἐπὶ ϛασιμότητι, ἐπὶ τῇ ἐξευτελίσει τῆς γυναικός· ἔκριναν ὅμως αὐτὴν ἐπιπολαίως ἀπὸ μερικότητας ὁρμώμενοι, ἀγνοοῦντες, ὅτι ἥ τε θρησκεία καὶ αἱ ἰδέαι ποικίλλουσι κατὰ τὸ κλίμα, ὡς ποικίλλει καὶ ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τοὐλάχιστον αἱ περὶ γυναικὸς κρίσεις ὑπῆρξαν λίαν αὐστηραὶ, ἐνῷ ἡ δύναμις αὐτῆς, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἀπορρέουσα, προφανῶς δεικνύεται εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν ἐθνῶν τούτων θρησκευτικὴν ἱστορίαν. Παρατιθέμεθα τὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τοῦ συγγραφέως ἡμῶν, ὡς λίαν ἐνδιαφέροντα καὶ καταπληκτικὴν ἔχοντα ὁμοιότητα μὲ ὅσα ὁ αἰὼν ἡμῶν πρεσβεύει, ἤ, κάλλιον εἰπεῖν, διεφύλαξεν, ἀκολουθῶν τὰ ἴχνη ἐν ταῖς ἰδέαις, τῇ γλώσσῃ, ταῖς τέχναις τῆς ἀρχαιότητος.

« Αὕτη (ἡ γυνὴ) εἶναι ἐλευθέρα ἐξ ἀρχῆς. Ὁ γάμος δὲν εἶναι πώλησις, ὡς παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς, διότι ἡ πώλησις αὕτη τῆς ψυχῆς εἶναι ἔγκλημα, ἀντικείμενον φρίκης. Ἡ ἀληθὴς τοῦ γάμου μορφὴ, ἣν οὐδεμία κοινωνία θὰ ὑπερβῇ ἐν τῷ μέλλοντι, εὑρέθη καὶ ἐτέθη. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ἐνόσῳ δὲν εἶναι τριπλοῦς, ἀνὴρ—γυνὴ—παιδίον.

« Κατὰ νὸν νόμον τῶν Βέδας καὶ τὰς ἱερὰς διατάξεις, κατὰ τὴν δημώδη συνήθειαν, ἡ σύζυγος εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος τοῦ συζύγου, συμμεριζομένη ἐξ ἴσου τὰς ἀγνὰς ἢ μὴ πράξεις. Ἡ ἰσότης τῶν δύο φύλων, δυσεφάρμοστος διὰ ταύτην

τὴν φυλὴν καὶ ὑπὸ τὸ κλίμα τοῦτο, ἐφανερώθη τοὐλάχιστον ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ κατεδείχθη ἐν τῷ ναῷ. Αὕτη ἀστράπτει ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ἐδρεύουσα καὶ καθημένη πανταχοῦ καὶ πάντοτε παρὰ τοῖς θεοῖς.

« Ἡ μήτηρ! αὕτη ἡ ἱερὰ λέξις εἶναι τοσοῦτον ἰσχυρὰ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἰνδοῦ, ὥστε, ὡς φαίνεται, ἀπόλλυσιν οὗτος πᾶσαν θρησκευτικὴν ἱεραρχίαν. Ὁ ἀνὴρ, ὅστις μάλιστα μόνος κάμνει τὰς προσευχὰς, οὗτος ὁ δοῦλος ποντίφηξ, εἶναι ὑποδεέστερος αὐτῆς. Ἡ μήτηρ εἶναι ἀξία περισσότερον ἀπὸ χιλίους πατέρας· εἶναι τὸ πεδίον, τὸ ἀνώτερον τῆς σπορᾶς. Ἡ γυνὴ εἶναι ὁ οἶκος· ἡ κατοικία, ὅπου δὲν ὑπάρχει αὕτη, δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ οἶκος, κτλ.»

Περὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἰνδῶν τὸν λόγον ποιούμενος ὁ συγγραφεὺς, οὕτω πως ἐκφράζεται:

« Ὅ,τι θαυμαστὸν ἐν τῷ Ῥαμαϋάνᾳ, μὲ ὅλην τὴν δυσάρεστον συσσώρευσιν τῶν ἀπείρων παρεκβάσεων, εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ψυχή του, ἰσοσταθμίζουσα μὲ δύο ψυχὰς, ἡ ἠδεῖα αὐτοῦ ἀντίφασις, τὸ θέλγητρον τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος διορωμένου εἰς τὸ σκιόφως. Εἶναι ἡ δειλὴ ἐλευθερία, μετὰ λατρείας κεκαλυμμένη ἐν τῇ χάριτι. Φαίνεται καὶ κρύπτεται, ζητοῦσα συγγνώμην διότι ὑπάρχει.

« Ὑπὸ τὴν βραχμανικὴν βασιλείαν τοῦ ἰσχυροῦ νόμου τοῦ Μανοὺ, ὁπότε ἡ δεσπόζουσα φυλὴ κατέλαβεν ὅλην τὴν ζωὴν καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν λεπτομέρειαν, ὁπότε κατέστησεν ἐπαισθητὴν τὴν ὕπαρξιν τριάκοντα χιλιάδων θεῶν, ἡ φύσις ὑπῆρχε, διεμαρτύρετο σιγανῇ τῇ φωνῇ. Ἐν τῷ ἔρωτι, ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν τῇ ἄνευ ὁρίων τρυφερότητι πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀδυνάτους, αὕτη ἀφίησιν ἑαυτὴν ἀκόμη νὰ φαίνηται — νὰ διορᾶται, — οὐχὶ μὲν κατέναντι οὐδὲ διὰ τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτὸς, ἀλλὰ δι' ἀνεξαλείπτων λάμψεων. Εἶναι δὲ μᾶλλον λύχνος τερπνὸς, ὃν ὑποθέτουσιν ὑπὸ τὸ ἀλάβαστρον, θέλγητρον θεῖον, αἰδήμον, τοῦ ἐν τῷ πυθμένι τῶν θαλασσῶν μαργαρίτου.

« Ὁ ἄνθρωπος σώζεται τῇ σωτηρίᾳ ὅλων· ἀλλ' ὁ αἰὼν ἡμῶν εἶναι αἰὼν αἵματος, εἶναι αἰὼν θανάτου. Ἀποκτείνομεν τὸ ζῶον, τὸ σκοτεινὸν τοῦτο μυστήριον, τὸν ἄπειρον κόσμον τῶν ὀνείρων καὶ τῶν ἀφώνων πόνων, πρὸς τροφὴν ἢ καὶ πρὸς τέρψιν ἡμῶν. Ὁπόταν μελῳδικῶς κελαδῇ τὸ πτηνὸν, πίπτει ἐπ' αὐτοῦ πεπυρακτωμένη σφαῖρα, διδοῦσα τέλος εἰς τὸν ῥυθμὸν τὸν ἀναπαρι-

στῶντα τὸν ἔρωτά του, ἀποκτείνουσα τὴν ἁρμονίαν, τὴν φύσιν· δὲν κάμπτεται ὁ κυνηγὸς εἰς τὰ δάκρυα τῆς ἐλάφου, ἅτινα ῥέουσι κρουνηδὸν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν της. Ὁ οἶκτος κατέστη τετριμμένη λέξις, εἰς τὴν περίστασιν δὲ ταύτην οὐδὲ φαίνεται παντελῶς, ἀντικαταστηθεὶς ὑπὸ θηριώδους τινὸς ἕξεως καὶ συνηθείας.

« Χάρις καὶ πάλιν εἰς τοὺς Ἰνδοὺς, διδόντας ἡμῖν τὸ παράδειγμα τῆς πρὸς τὰ ζῶα ἀγαθότητός των. Γνωρίζομεν, ὅτι θὰ ἀνακράξωσί τινες: Δεισιδαιμονία! θὰ εἴπωσιν ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη ἀγαθότης πρὸς τὰ ζῶα προέρχεται ἀπὸ τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως. Τὸ ἐναντίον ὅμως τούτου εἶναι ἀληθέστερον, καθότι ἡ φυλὴ αὕτη, ἡ τῶν Ἰνδῶν δηλαδὴ, ἁβρὰ καὶ εἰσδύουσα, ἠσθάνθη, ἠγάπησε τὴν ψυχὴν, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς κατωτάτας αὐτῆς μορφὰς, εἰς τὰς ἀσθενεῖς καὶ ἁπλᾶς, ὁπόθεν καὶ προῆλθε τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως. Ἡ πίστις δὲν ἐμόρφωσε τὴν καρδίαν, ἀλλ' ἡ καρδία τὴν πίστιν.»

Β'.

Η ΠΕΡΣΙΑ.

« Ἐν τῇ Περσίᾳ, πρὸ τοῦ κράτους τῶν μάγων καὶ τῶν βασιλέων, τὸ πῦρ δὲν ἦτο θεὸς, ἀλλὰ σύμβολον, πνεῦμα ἐπαγρυπνοῦν ἐπὶ τῆς ἑστίας· τὸ ζῶον δὲν ἦτο δεδοξασμένον, ἀλλ' ἠγαπᾶτο μεγαλοψύχως ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ του ἐν τῇ οἰκίᾳ, τῆς θέσεώς του ἐν τῇ κλίμακι τῶν ψυχῶν· νόμος δὲ, ὅστις πάντοτε θέλει μείνει ἐν τῷ μέλλοντι, ἦν ἡ ἡρωϊκὴ γεωργία, ἡ γενναία προσπάθεια τοῦ Ἀγαθοῦ κατὰ τοῦ Κακοῦ, ἡ ζωὴ τοῦ ἀγνοῦ Φωτὸς ἐν τῇ Ἐργασίᾳ καὶ Δικαιοσύνῃ.»

Περίεργος λίαν εἶναι ἡ ὑψηλὴ παρατήρησις τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τοῦ Λόγου καὶ Φωτὸς, τὰς ὁποίας λέξεις ἀμφοτέρας θεωρεῖ ταὐτοσήμους, μεταχειριζόμενος ὡραιοτάτην πρὸς τοῦτο ἀπόδειξιν.

« Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱερᾷ γλώσσῃ, λέγει, αἱ λέξεις αὗται εἰσὶ ταὐτόσημοι· εἰκότως. Τὸ φῶς εἶναι, ὡς εἰπεῖν, τὸ ῥῆμα τῆς φύσεως· ὁ δὲ λόγος καὶ αὐτὸς εἶναι τὸ φῶς τοῦ πνεύματος. Τὸ σύμπαν ἀκροάζεται, ἀποκρίνεται. Αἰώνιος διάλογος γίνεται μεταξὺ τῆς φύσεως καὶ τῆς ψυχῆς. Ἐὰν ἡ ψυχὴ δὲν μετέφραζε,

δὲν ἐφώτιζεν ὅ,τι ἡ φύσις λέγει, αὕτη, ἀκατάληπτος, σκοτεινὴ, ἤθελεν εἶσθαι ὡς μὴ ὑπάρχουσα.

« Ἡ Περσία εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἐργασία, ἡ αἰώνιος ἐργασία, ἣν μετέδωκεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ τοπογραφικὴ αὐτῆς θέσις κατέστησεν αὐτὴν τοιαύτην. Πάλην βλέπομεν ἀκατάπαυστον τοῦ γεωργοῦ κατὰ πάντων τῶν ἐπιβουλευόντων τὰ ἔργα του. Νύκτωρ τε καὶ ἡμέραν ὀφείλει νὰ ἀγρυπνῇ, νὰ ἐργάζηται, νὰ μάχηται.

Ἐν τῇ Περσίᾳ καταπλήσσει καὶ ἕτερόν τι τὸν συγγραφέα, ὅπερ ἀνεγνώρισαν καὶ ᾐσθάνθησαν πολλοὶ ἔξοχοι ἄνδρες τοῦ παρόντος αἰῶνος· τοῦτο δὲ εἶναι ἡ ὁλοσχερὴς ἀποσκοράκισις τοῦ μίσους, καὶ ἡ ἐξημέρωσις τῶν καρδιῶν.

Περὶ Ἑλλάδος ὅσα ὁ συγγραφεὺς λέγει θέλομεν καταχωρήσει ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ εἰς τὸ Ἀπάνθισμα τῆς «Ἐπταλόφου,» ἀφίνοντες τὸν ἀναγνώστην νὰ κατανοήσῃ μόνος τὴν ἐφ' ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος ὑπεροχὴν τοῦ ἔθνους ἐκείνου, τοῦ ὁποίου εἶναι ἀπόγονος. Ὅταν οἱ ξένοι οὕτως ἐνθουσιωδῶς ὁμιλῶσι καὶ γράφωσι περὶ τῶν προγόνων ἡμῶν, εἰς ἡμᾶς δὲν ὑπολείπεται ἄλλο ἢ νὰ ἀντιγράφωμεν αὐτοὺς, καὶ νὰ παρατιθέμεθα τὰς ἰδέας των κατὰ τῶν κακοβούλων καὶ ἐπιπολαίως κρινόντων τὰ ἡμέτερα. Εἰς συμπλήρωσιν ὅμως τοῦ πρώτου μέρους τῆς μελέτης ἡμῶν, προτάσσομεν ὁλόκληρόν τι κεφάλαιον τοῦ συγγραφέως, ἐν ᾧ ἀνευρίσκει τὴν μεταξὺ Ἰνδίας, Περσίας καὶ Ἑλλάδος ἀναφοράν.

Γ'.

Η ΕΛΛΑΣ.

« Αἱ τρεῖς ἑστίαι τοῦ φωτὸς, ἡ Ἰνδία, ἡ Περσία, ἡ Ἑλλὰς, ἀπαστράπτουσι χωριστὰ, ἄνευ ἀμοιβαίας τινος ἀνταναλάσεως, μὴ μιγνυόμεναι, μὴ διαγινώσκουσαι σχεδὸν ἀλλήλας· τοῦτο δὲ ἔπρεπεν οὕτω νὰ γίνηται, ὅπως ἑκάστη αὐτῶν ἐλευθέρως διανύσῃ τὸ στάδιόν της καὶ παράσχῃ ὅ,τι ἐν ἑαυτῇ εἶχε.

« Τὸ ὡραῖον μυστήριον τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεώς των, ἀποκαλυφθὲν ὑπὸ τῶν Βέδας εἰς τὸ τοῦ δόγματος μυστήριον, εἶναι ἁπλούστατον. Ἰδοὺ δὲ αὐτὸ διατετυπωμένον τὸ πρῶτον ἐν τῇ οὐσιώδει αὐτοῦ μορφῇ·

«Ὁ Βέδα τῶν Βέδας, ὁ μυστικὸς Ἰνδὸς, εἶναι τὸ ἑξῆς:

« Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ πρωτότοκος τῶν θεῶν. Τὰ πάντα ἄρχονται ἐκ τοῦ ὕμνου. Ὁ λόγος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον. Καὶ ὁ λόγος στηρίζει αὐτὸν, εἶπεν ὁ Πέρσης. Ὁ ἄνθρωπος ἐπαγρυπνεῖ, ὁ δὲ λόγος του ἀκαταπαύστως προκαλεῖ, παρατείνει τὴν φλόγα τῆς ζωῆς. »

« Πῦρ, ἁρπασθὲν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Διός, » προστίθησιν ἡ αὐθάδης Ἑλλάς. « Τὴν δᾷδα ταύτην τῆς ζωῆς, ἣν διατρέχομεν, εὐφυία τις ἥναψε, δοῦσα τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα ἐξ αὐτῆς συντελέσῃ οὗτος εἰς τὸ νὰ ἀπαστράψῃ ἡ τέχνη, ἵνα γίνῃ αὐτὸς δημιουργὸς, ἥρως θεός. Σκληρὰ μὲν τὰ ἔργα, ἀλλ' ἀδιάφορον· διότι ὁ ἄνθρωπος, αἰχμάλωτος ἐν τῷ Προμηθεῖ, ἀνεβαίνει εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς Ἡρακλῆς. »

« Αὕτη εἶναι ἡ πραγματικὴ ταὐτότης τῶν τριῶν ἀδελφῶν, ἡ κοινὴ ψυχή των, κεκαλυμμένη μὲν εἰς τὰς πρώτας, ἀλλὰ φωτεινοτάτη εἰς τὴν τελευταίαν.

« Ἀλλ' ἠτισδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ ἐσωτερικὴ ἑνότης, οὐσιωδῶς ἐνδιέφερεν εἰς τὰς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἵνα γνωσθῇ βραδύτερον αὕτη, ἵνα ἡ γεγηρακυῖα Ἀσία (500 ἔτη πρ. Χ.) μὴ δυνηθῇ νὰ πνίξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἡ παραβλαφθεῖσα Περσία ὑπὸ τοῦ Χαλδαϊκοῦ κράματος μὴ δυνηθῇ νὰ ἐπιβάλῃ αὐτῇ τὸ χάος τοῦτο. . .

« Τὸ μέγα γεγονὸς, ἀσυγκρίτως ἐν τῇ σφαίρᾳ ταύτῃ, εἶναι ἡ νίκη τῆς Σαλαμῖνος, ἡ ἀθάνατος νίκη τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς Ἀσίας. Γεγονὸς μεγίστης σημαντικότητος, πρὸ τοῦ ὁποίου τὰ πάντα εἰσὶ μηδέν. Ἀναγινώσκομεν ἐπανειλημμένως τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Πλαταιαῖς, ἐν Σαλαμῖνι, ἐν Μαραθῶνι μαχῶν, μὴ ἀπαυδῶντες ποτὲ, καὶ πάντοτε μετ' ἐξορμώσης καρδίας εἰς τὴν χαράν. Εἰκότως· διότι ἐν αὐταῖς καθορῶμεν τὴν ἀναγέννησιν ἡμῶν. « Ἐξεγειρόμεθα τότε, » ὡς λέγει ὁ Σηδ (Cid).

« Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀναχωρεῖ τὸ εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα, ἢ μᾶλλον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἐν τῇ ὑπερτάτῃ αὐτοῦ ἐλευθερίᾳ, ἐν τῇ ἐφευρετικῇ καὶ κριτικῇ αὐτοῦ δυνάμει, πνεῦμα σωτήριον τοῦ κόσμου, οὗ ἡ κατὰ τῆς Ἀσίας νίκη ἐξησφάλισε τὸ φῶς, διὰ τοῦ ὁποίου ἐφωτίσθη αὐτὴ αὕτη ἡ Ἀσία.

« Ἡ τοσοῦτον μικρὰ Ἑλλὰς κατώρθωσε πλείω ὅλων τῶν κρατῶν· διὰ τῶν ἀθανάτων ἔργων της ἔδωκε τὴν τέχνην, ἥτις τὰ εἰργάσθη, τὴν τέχνην μάλιστα τῆς δημιουργίας, τῆς ἀνατροφῆς,

ἥτις μορφόνει τὸν ἄνθρωπον. Αὕτη εἶναι τέλος (καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μέγα ὄνομά της,) ὁ παιδαγωγὸς λαός.

« Τοιαύτη δύναμις τῆς ζωῆς ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἑλλάδι, ὥστε, μετὰ παρέλευσιν δύο χιλιάδων ἐτῶν, μετὰ μακρὸν μολύβδινον αἰῶνα, ἤρκει δι' ἐλαφρᾶς σκιᾶς, διὰ μεμακρυσμένης τινὸς ἀναναλάσεως τοῦ ὀνόματός της, νὰ καταστήσῃ αὕτη τὴν Ἀναγέννησιν. Τί ἔμεινεν; ἓν μηδέν. Τοῦτο ἐβύθισε τὸ πᾶν εἰς τὴν σκιὰν, κατεπλημμύρησε, κατεσκίασε τὸ πᾶν. Ὀλίγα δὲ πρὸς τοῦτο συνετέλεσαν· ἀποσπάσματά τινα διεσκορπισμένα, φύλλα σκωληκόβρωτα, στέλεχός τις ἀγάλματος, ἐξαχθεὶς ἐκ τῆς γῆς. . . ἡ ἀνθρωπότης ἐφριξίασε, καὶ μὲ τοὺς δύο βραχίονάς της ἐνηγκαλίσθη τὸ συντετριμμένον μάρμαρον! Αὕτη τέλος ἐν τούτοις ἀνεῦρεν ἑαυτήν. Τὸ δ' ἔργον τοῦτο ὑπερέβη πᾶν ἄλλο ἐπὶ γῆς ἔργον, διότι εἶναι ἡ καρδία ἐπανερχομένη, ἡ δύναμις, ἡ ἰσχὺς, διότι εἶναι ἡ ἰταμότης καὶ ἡ ἐλευθερία, ἡ ἐλευθέρα ἐφευρετικὴ ἐνέργεια·

« Τὸ ἀληθὲς ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶναι μεταμόρφωσις, ἀνατροφή. Εἶναι ὁ μάγος, ὁ μέγας διδάσκαλος ἐν μεταμορφώσεσιν. Ὁ κόσμος ποιεῖ κύκλον πέριξ καὶ γελᾷ· εἶναι παίγνιον, λέγει, εἶναι ματαία τις μαγεία, εἶναι διασκέδασις τῶν ὀφθαλμῶν, πλὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον βλέπει, ὅτι ὁ διασκεδαστικὸς οὗτος κύκλος, ὁ ὑπὸ τηλικαύτας ποικίλας μορφὰς φαινόμενος, δι' οὗ διέρχονται οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ θεοὶ, εἶναι ἡ βαθυτάτη ἀνατροφή·

« Οὐδὲν κεκρυμμένον, ἀλλὰ τὰ πάντα φῶς· δὲν ὑπάρχει ὀπισθοσκήνιον, κρύπτη σκοτεινὴ, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ καὶ κατ' ἐναντι τοῦ ἡλίου τελεῖται ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῆς παλαίστρας. Τὸ ὡραῖον τοῦτο πνεῦμα δὲν εἶναι φειδωλὸν, οὐδὲ ζηλότυπον, αἱ δὲ θύραι αὐτοῦ εἰς τοὺς πάντας εἰσὶν ἀναπεπταμέναι. Πλησιάσατε, καὶ θέλετε ἰδεῖ· ἡ δὲ ἀνθρωπότης θὰ μάθῃ πῶς γίνεται ἡ ἀνθρωπότης.

« Πῶς εἰς χίλια ἔτη ποιήσεως, ἣν περιλαμβάνει ὁ Ὅμηρος, ἐγένετο ἡ γέννησις, ἡ ἀνατροφὴ τῶν θεῶν; Τοῦτο εἶναι τὸ μέγα ἰωνικὸν ἔργον, οὗ παρακολουθοῦσι τὸ διαφανὲς ὕφασμα. Πῶς εἰς τοὺς μακροὺς αἰῶνας τῆς δωρικῆς γυμναστικῆς, οἱ ἀγῶνες, αἱ πανηγύρεις, ἐμόρφωσαν θεοὺς ζῶντας, τοὺς τύπους τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὡραιότητος, τὴν φυλὴν τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος; Βλέπομεν, γινώσκομεν τοῦτο, καὶ παρευρισκόμεθα εἰσέτι εἰς αὐτό.

« Πῶς, ἐναντίον τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ζηλοτύπου θανάτου, ἐπάλαισεν ἡ ἄπειρος προσπάθεια τῆς ἀγαλματικῆς δημιουργίας, ἡ ἐρωτικὴ τέχνη τοῦ διαιωνίσαι τὸ ὡραῖον; Δυνάμεθα νὰ τὸ σπουδάσωμεν, μὲ ὅλον τὸ μέγεθος τῶν ἀπωλειῶν μας.

« Πῶς τέλος ἐκ τῆς διπλῆς ἀναλύσεως τοῦ δράματος, τῆς φιλοσοφίας, διευχρινίσθησαν αἱ πάλαι τοῦ ἠθικοῦ ἀνθρώπου, μέχρι τῆς ὑψηλῆς στιγμῆς, καθ' ἣν, ἀπαλλαγέντος αὐτοῦ τοῦ δόγματος, ἀνεβλάστησε τὸ ἄνθος τοῦ κόσμου καὶ ὁ ἀληθὴς αὐτοῦ καρπός, ὁ δίκαιος, ὅπου ἡ Ῥώμη διαχαράττει τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεώς της; Τοῦτο εἶναι ἡ λαμπροτέρα ἱστορία, ἀφ' ὅσας ἀφῆκεν ἡμῖν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.»

Δ'.

Η ΑΙΓΥΠΤΟΣ.

« Εἶναι ἀδύνατον, ἀναδιφῶν τις τὰς σελίδας τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἱστορίας, νὰ μὴ αἰσθανθῇ ῥῖγος, ἀνευρίσκων πανταχοῦ τὸν θάνατον, καὶ νὰ μὴ θαυμάσῃ αὖθις βλέπων τὴν προσπάθειαν τῶν ἀρχαίων αὐτῆς κατοίκων εἰς τὸ διαιωνίσαι ἑαυτοὺς διὰ τῶν τάφων. Ἅπασα κατὰ μῆκος ἡ πεδιὰς τοῦ Νείλου εἶναι μέγα τι βιβλίον νεκρικόν, ἀορίστως ἀνελισσόμενον, ὡς τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα.

« Εἰς ἄλλους τόπους καὶ χώρας τὸ γόητρον, ἡ προσπάθεια, ἡ τάσις, ἣν ἡ ζωή, περὶ ἣν τὸ πᾶν συνεκεντροῦτο. Ἴνδαλμα περισπούδαστον καὶ περιπόθητον τῆς ἀνθρωπότητος ἦν ἁπαξαπλῶς ἡ ἀκτὶς τῆς ζωῆς, ἣν πεφροντισμένως ἐπεμελοῦντο, φόβῳ μὴ ἀμαυρώσωσι τὴν λάμψιν αὐτῆς. Ἀλλ' ἐν Αἰγύπτῳ τοῦτο ἐγίνετο κατ' ἀντίστροφον λόγον· θελγητρον τῶν κατοίκων αὐτῆς ἦν ὁ θάνατος, ὑπὲρ οὗ πάντες ἠγωνίζοντο· ὄνειρον γλυκύτατον αὐτοῖς, νομίζουσιν ὅτι ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ παρατείνεται ἡ ζωή. Ὅθεν ἡ οἰκογενειακὴ ἑνότης ἐν μεγίστῃ ἀκμῇ καὶ δυνάμει ἐμορφώθη, ἐκπηγάσασα ἐκ τῆς πεποιθήσεως ταύτης, τῆς διὰ τοῦ θανάτου παρατάσεως τῆς ζωῆς! Ὁ ἀνὴρ εἰργάζετο, ἡ γυνὴ ὁμοίως, ἀμφότεροι δὲ ἠγωνίζοντο, σκοποῦντες νὰ ἐξοικονομήσωσιν ἱκανὸν ποσόν, ἵνα ἐκταριχευθῶσιν ὁμοῦ, ὑπὸ τὴν αὐτὴν πέτραν κοιμηθῶσι, καὶ ὁμοῦ ἀναστῶσιν.

« Ἀξιοθαύμαστος ἄρα ἡ Αἴγυπτος δι' ἀμφότερα, διά τε τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὰ ἀντίθετα ταῦτα τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως στοιχεῖα, τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν ἡμῶν. Ἀξιοθαύμαστος ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἑνότητα τῆς οἰκογενείας, διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς γυναικός, ἥτις, τοσοῦτον ἀγαθή, προετιμᾶτο ἀπὸ τοὺς μονάρχας τῶν Περσῶν, οἵτινες ἐνίοτε λίαν συνῃσθάνοντο τὴν φύσιν, καὶ ἠγαπᾶτο περισσότερον ἀπὸ τὴν δούλην Ἀσιανὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἡμιάῤῥενα ταύτην, ἣν καλοῦσιν ἐν Εὐρώπῃ γυναῖκα· ἥτις ἐβασίλευεν, ἠδύνατο νὰ ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ ἦν βασίλισσα ἑκάστου οἴκου. Ἐὰν δῶμεν δὲ πίστιν εἰς τὸν Διόδωρον, ἕκαστος σύζυγος ὡρκίζετο καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτήν.

« Ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ Φρυγίᾳ τὸ πᾶν εἶναι ἐκνεύρισις, καὶ παρέχει ὁμοιότητα ἀληθοῦς ὀνείρου. Ἡ λατρεία, ἐν αὐταῖς, αἰσθητή, καὶ θρηνώδης καὶ ὀλεθρία, κατάγει τὸν κόσμον παναθλίως εἰς τὴν κατωφέρειαν τῆς εὐτελείας καὶ ἐκνευρίσεως. Οἱ θεοὶ αὐτῶν, εἰσελάσαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατεβρόχθισαν τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ἐμόρφωσαν ἀνεπαισθήτως τὴν τυραννίαν, τὴν δουλείαν, τὴν βάρβαρον νίκην, καὶ τὸ ζῶν ὄργιον, τὸν τύραννον. »

Ἀλλ' ὁ μέγας τύραννος εἶναι ὁ κληθεὶς Μέγας Ἀλέξανδρος. Λυπούμεθα μεγάλως, μὴ δυνάμενοι νὰ παραθέσωμεν ὅλας τὰς κρίσεις τοῦ συγγραφέως περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅλως ἀντιθέτους μὲν πρὸς τὰς ὑφεστώσας, λίαν δὲ ἐμβριθεῖς καὶ ὀρθὰς ἄλλως ὑπὸ τὸ πνεῦμα, ὑφ' ὃ ἐξετάζει τὰ πράγματα. Ἓν μόνον δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν, τὴν σταύρωσιν τοῦ Καλλισθένους, μὴ θελήσαντος νὰ λατρεύσῃ τὸν Ἀλέξανδρον ὡς θεὸν, διότι ἐκ τούτου ἄρχεται νὰ ἀναφαίνηται ὁ θρίαμβος τοῦ Δικαίου, νὰ μορφοῦται ἡ Νομικὴ, ἥτις διέπει τὰς τύχας ἡμῶν σήμερον. Ὅ,τι ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ μέγας οὗτος φιλόσοφος, ὡς θεωρίαν ἐξέθηκεν, ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἐπραγματοποίησεν, ἀψηφήσας τὸν τύραννον καὶ ὑπομείνας τὴν σταύρωσιν.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τρία τινὰ ἐξάγει ὁ συγγραφεύς. Α'. ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀπέκτεινε τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν. Β'. ἀπέκτεινε τὸν λόγον. Γ' ἡ ἀνότητος μίμησις εἶναι ὁ νόμος τούτου τοῦ κόσμου. Τὸ μόλυσμα τῆς τυραννίας διαδοθὲν ἅπαξ ἐπεξετάθη. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, θεός τε καὶ τύραννος γενόμενος, μετέδωκεν ἀμφότερα εἰς τὰς μελλούσας γενεάς. Ἔκτοτε χρονολογεῖται ἐν Εὐρώπῃ ὁ βασιλικὸς μη-

χανισμός· ἔκτοτε, κατὰ μίμησιν, οἱ νεώτεροι βασιλεῖς, πλὴν τῆς σπάθης, περιεβάλλοντο καὶ τὸν ἱεραρχικὸν χαρακτῆρα.

Ε'.

Η ΡΩΜΗ.

Συγκρίνατε ὅλον τὸν κόσμον καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐν τῇ συγκρίσει θὰ εὕρητε, ὅτι ὁ μὲν κόσμος ὅλος ἀπήρτιζε τὸ σῶμα, ἡ δὲ Ἑλλὰς τὸ πνεῦμα. Τὸ γιγάντειον κράτος τῶν Ῥωμαίων, τὸ ὡραιότερον ὅλων τῶν τῆς ὑφηλίου ἀκμασάντων κρατῶν, δυνάμεθα νὰ προσομοιάσωμεν μὲ ἄγαλμα ἄψυχον, εἰς ὃ εἰσέδυσεν ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ ἀνεζωπύρωσεν αὐτό. Ὁ Κάτων, ὁ αὐςηρὸς οὗτος καὶ ἄξεστος Ῥωμαῖος, ὕψωσε τὴν φωνὴν κατὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, νομίσας, ὅτι δι' αὐτῶν ἐκνευρίζονται οἱ εἰς πόλεμον προωρισμένοι συμπολῖταί του· ἀλλ' ὁ διώκτης οὗτος τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ἐγένετο παλίμβουλος εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ βίου του, ἀρξάμενος τῆς σπουδῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Κατενόησεν, ὅτι ἡ καταφορά του δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιπροσθήσῃ τὸ ῥεῦμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν αἴγλην τῶν ἰδεῶν ἐκείνων, δι' ὧν ἤρθησαν εἰς τὸν ὕπατον τῆς ἐκπολιτίσεως βαθμὸν τὰ νεώτερα ἔθνη· κατενόησεν ὁ ἰδιότροπος γέρων τελευταῖον, ὅτι τὸ γόητρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦν τηλικοῦτον, ὥστε νὰ πνίξῃ τὴν κινηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἀντίδρασιν, ἣν καὶ ἕτεροι μετ' αὐτοῦ συνεμερίσθησαν. Οὕτω λοιπὸν ὁ κατακτήσας κατεκτήθη, διότι εἰ καὶ κατεῖχεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐρείπια πόλεων καὶ τὰ πέρατα τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου, τὸ οὐσιωδέστερον, τουτέστι τὸν αἰθέρα, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἀνθρωποτητος, αὐτὴν ταύτην τέλος τὴν ἀνθρωπότητα κατεῖχεν ὁ Ἕλλην, ἦγε δὲ καὶ ἔφερε ταύτην διὰ τῶν ἰδεῶν του. Ὁ Ἕλλην ἦν ἡ ἰδέα, ὁ Ῥωμαῖος ἦν ἡ ὕλη. Ἀλλ' ἡ Ῥώμη ἐθαυμαστώθη! Μάλιστα. Ἡ Ῥώμη ἰδίαν φιλοσοφίαν δὲν ἔσχεν, οὐδ' ἴδιον σύστημα φιλοσοφίας ἐφεῦρεν, ἀλλ' εἰργάσθη ἐπὶ ἐκείνων, ἃ παρὰ τῶν Ἑλλήνων παρέλαβε, καὶ ὅ,τι οὗτοι ἐν θεωρίᾳ εἶπον, αὕτη ἐφήρμοσεν, ἀνέπτυξεν, ἡρμήνευσε, μέχρις οὗ μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐνιαυτῶν ἐγκυμοσύνης ἔτεκε τὸ κολοσσιαῖον ἐκεῖνο δίκαιον, ἐφ' οὗ στηρίζονται αἱ νεώτεραι θεσμοθεσίαι. Ἰδοὺ ὁ λόγος, δι' ὃν ἡ Ῥώμη εἶναι μᾶλλον ἀξιοθαύμαστος.

Περίεργος λίαν εἶναι ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰς περὶ Ἰουδαίων κρίσεις του. Καίτοι ἐν παντὶ ἐπιδιώκει τὸν σκοπὸν, ὃν ἐν ἀρχῇ σκιαγραφικῶς περιεγράψαμεν, ἐν τούτοις οὐχ ἧττον παράδοξόν τινα τρόπον λογικῆς μεταχειρίζεται, παριστῶν ἡμῖν τὸν λαὸν τοῦτον καὶ τὴν νομοθεσίαν του ὑπ' ἀλλοίαν ὅλως ἔποψιν ἐκείνης, ἣν πάντες περὶ αὐτοῦ ἔχομεν. Πᾶσα ἡ πρόοδος τῶν Ἰουδαίων, κατ' αὐτὸν, ἀπέληξεν εἰς μεγίστην στείρωσιν. Ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ θαυμάζει ὁ συγγραφεὺς ἐκεῖνα, ἐν οἷς ὁ Θεὸς παρίσταται ὡς δίκαιος κριτὴς, ὡς δικαιοσύνη, ἅπερ ἀντιπαρατίθησι πρὸς τὰ τοῦ Εὐθύφρονος τοῦ Πλάτωνος: «Τὸ θεῖον οὐκ ἔστι θεῖον, εἰ μή ἐστι δίκαιον,» καὶ τὸ Ἄσμα τῶν ᾀσμάτων, τὸ ὁποῖον δὲν θεωρεῖ ἀπόῤῥοιαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πνεύματος, ἀλλ' ἐξόρμησίν τινα θελγήτρου καὶ μοναδικῆς ἐλευθερίας, μὴ ἀπαντωμένων ἐν τῇ Βίβλῳ, ἀνταύγειαν τέλος ἐκπηδήσασαν ἐκ Συρίας.

Ἐπέρχεται μετὰ ταῦτα ἡ κοσμοπολῖτις, ἡ πάλη τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ Στωϊκοῦ, ὁ θρίαμβος τῆς γυναικὸς, (ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Χριὸς), ὁ μαρασμὸς τοῦ κόσμου, καὶ τὸ συμπέρασμα. Εἰς ταῦτα πάντα ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν αὐςηρότερος τοῦ δέοντος καθίσταται εἰς τὰς κρίσεις του ἐπὶ τῶν ἠθικῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ταύτης, λίαν δὲ ἀξιοθαύμαστος διὰ τὴν βαθυτάτην μελέτην ἐπὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς, ἣν ἐξήσκησε, καὶ τοῦ προσώπου, ὃ παρέςησεν, ἡ γυνὴ, ἥτις μέχρι τοῦ 379, ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις εἶναι ἡ μήτηρ Ἐκκλησία, οὖσα ἡ ἱέρεια, ἐν τῷ μεσαίωνι ἐλησμονήθη ὅλως, ἀπολέσασα τὴν δικαιωματικῶς ἀνήκουσαν αὐτῇ ἀξίαν καὶ θέσιν, ἢ μᾶλλον παραγκωνισθεῖσα καὶ ἀπωσθεῖσα τοῦ θυσιαστηρίου ὑπὸ ἐγωϊστικῆς τινος τάσεως καὶ ῥοπῆς. Δὲν δύναμαι νὰ ἀποπερατώσω τὴν ἀτελῆ ταύτην ἀνάλυσιν ἢ μελέτην, χωρὶς νὰ παραθέσω τὴν θαυμασιωτάτην περικοπὴν τοῦ σοφοῦ συγγραφέως, εἰς οὗ τὴν Βίβλον τηλικοῦτον ἐνδιαφέρον δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ἀναγνώστης:

« Ἐάν ποτε περιηγήθητε εἰς τὰ ὄρη, θὰ ἔχετε ἴδει ἴσως ὅ,τι ἐγὼ ποτὲ συνήντησα. Εἰς συγκεχυμένον τινὰ σωρὸν βράχων συγκεκολλημένων, ἐν μέσῳ πλήθους ποικίλων δένδρων καὶ χλόης, ὑψοῦτο ὑψηλὸς βουνός. Ὁ μαῦρος οὗτος καὶ φαλακρὸς μοναχὸς ἦν προφανέστατα ὁ υἱὸς τῶν βαθέων σπλάγχνων τῆς σφαίρας, καὶ δὲν ἐστολίζετο ὑπὸ χλόης, οὐδὲ μετεβάλλετο ὑπὸ τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους. Μόλις τὸ πτηνὸν εὕρισκε θέσιν ἐν αὐτῷ,

ἐπειδὴ, ἐγγίζον τὸν ἐξορμήσαντα ὄγκον ἐκ τοῦ κεντρικοῦ πυρὸς, ἐκινδύνευε νὰ κατακαύσῃ τὰς πτέρυγάς του. Ὁ σκοτεινὸς καὶ κατηφὴς οὗτος μάρτυς τῶν βασάνων τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, ἐφαίνετο ῥεμβάζων εἰσέτι δι' αὐτὸν, οὐδόλως προσέχων εἰς ὅ,τι ὑπῆρχε περὶ ἑαυτὸν, οὐδέποτε ἀπαλλαττόμενος τῆς ἀγρίας μελαγχολίας του. . . Ὁποῖαι ἆρά γε ὑπῆρξαν αἱ ὑπόγειοι ἀναστατώσεις, ὁποῖαι ἀνυπολόγιστοι δυνάμεις ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλας ἐν τῷ κόλπῳ τῆς γῆς, ὅπως ἡ μάζα αὕτη, ὑποκινήσασα τὰ ὄρη, διατρυπήσασα τοὺς βράχους, διασχίσασα μαρμάρινα στρώματα, ἐξορμήσῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν! . . . Ὁποῖαι συστολαὶ ἢ διαστολαὶ, ὁποῖαι βάσανοι ἀπέσπασαν τοῦ πυθμένος τῆς σφαίρας τὸν θαυμαστὸν τοῦτον στεναγμόν!

« Ἐκάθησα· ἐκ δὲ τῶν σκοτισθέντων ὀφθαλμῶν μου δάκρυα, βραδέα καὶ ἐπίπονα, ἤρχησαν νὰ ἐκρέωσιν. . . Ἡ φύσις ἔφερεν εἰς τὴν μνήμην μου τὴν ἱστορίαν. Τὸ χάος τοῦτο τῶν σεσωρευμένων ὀρέων μὲ ἐπίεζε μὲ τὸ ἴδιον βάρος, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐπεβάρυνε τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐν τῷ μεμονωμένῳ τούτῳ βουνῷ, ὃν ἐκ τοῦ βάθους τῶν ἑαυτῆς σπλάγχνων ἡ γῆ ἐξηκόντισε κατὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἀνεύρισκον τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὴν κραυγὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.»

« Διατί ἡ Δικαιοσύνη ἐπὶ χίλια ἔτη νὰ φέρῃ ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ ὅρος τοῦτο τοῦ Δόγματος; διατί, εἰς ταύτην τὴν σύντριψιν, νὰ ὑπολογίσῃ τὰς ὥρας, τὰς ἡμέρας, τὰ ἔτη, τὰς μακρὰς περιόδους; . . Διὰ τὸν εἰδότα, τοῦτο εἶναι πηγὴ αἰωνίων δακρύων.

« Ὅ,τι πρὸ πάντων διεπέρασε τὴν καρδίαν μου εἶναι ἡ μακρὰ καρτερία, ἡ ἡδύτης, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ προσπάθεια τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὸ νὰ ἀγαπήσῃ τὸν μισητὸν καὶ κατηραμένον τοῦτον κόσμον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπεβάρυνον αὐτήν. Ὅτε ὁ ἄνθρωπος, ὅς τις ἀπέθετο τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀπηλλάχθη τῆς Δικαιοσύνης, ὡς σκεύους τινὸς ἀνωφελοῦς, ἵνα παραδοθῇ τυφλῶς εἰς τὰς χεῖρας τῆς Χάριτος, εἶδεν αὐτὴν συγκεντρωθεῖσαν εἰς σημεῖόν τι ἀκατάληπτον, τοὺς προνομιούχους, τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ λοιποὺς ἀπολεσθέντας ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑπὸ τὴν γῆν αἰωνίως, θὰ ἐνομίζετε ὅτι ἐξήχθη πανταχόθεν ὠρυγμὸς βλασφήμου. — Ἀλλὰ δὲν ἦτο, εἰμὴ εἰς γογγυσμός.

« Καὶ ἰδίως ποία ῥοπὴ ἀμετάβλητος ἀπελπισίας καὶ ἀμφιβολίας! . . . Διατί ἡ δουλεία ἐνταῦθα, μεθ' ὅλων αὐτῆς τῶν ἀθλιο-

τήτων, ἐγένετο ἡ ἀρχὴ, τὸ πρόγευμα τῆς αἰωνίου καταδίκης; Κατ' ἀρχὰς ζωὴ ὀδύνης, ἔπειτα, ἀντὶ παρηγορίας, ὁ ᾅδης! . . . Καταδεδικασμένοι ἐκ τῶν προτέρων! . . . Διατί λοιπὸν αἱ κωμῳδίαι αὗται, ἃς παίζουσι πάντοτε; Δὲν εἶναι βάρβαρον νὰ κρατῶμεν ἐν τῇ ἀβεβαιότητι, πάντοτε μετέωρον ἐπὶ τῆς ἀβύσσου ἐκείνον, ὅσις, πρὶν γεννηθῇ, εἶναι καταδεδικασμένος διὰ τὴν ἄβυσσον, προωρισμένος καὶ ἀνήκων εἰς αὐτήν;

« Ἡμέραν τινὰ θὰ ἐπανέλθῃ ἡ Δικαιοσύνη! Ἄφετε τοὺς ματαίους τούτους κώδωνας νὰ ὁμιλῶσι μὲ τὸν ἄνεμον. . . Μὴ θορύβει διὰ τὴν ἀμφιβολίαν σου, διότι αὕτη εἶναι ἤδη ἡ πίστις. Πίστευε, ἔλπιζε· τὸ Δίκαιον προσκαλούμενον θέλει ἔλθει νὰ συμπαρεδρεύσῃ, νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον. . . Ἡ δὲ ἡμέρα αὕτη τῆς κρίσεως κληθήσεται Ἐπανάστασις. »

Δὲν δυνάμεθα νὰ κρύψωμεν, ὅτι ὁ ὑψιπέτης συγγραφεὺς, παραφερόμενος πολλαχοῦ ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τῆς εὐγλωττίας του, φαίνεται πηδῶν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, καὶ ἀντιστρατευόμενος τρόπον τινὰ τοῖς καθεστῶσι· καὶ ὅμως εἰς πᾶσαν αὐτοῦ φράσιν διαλανθάνει ἀλήθειά τις, αἴσθημα ὑπερβάλλοντος ζήλου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν καταπιεζομένων δικαιωμάτων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄλλοτε θέλομεν ἐπανέλθει εἰς τὴν ἀνάλυσιν ἑτέρων ἐκ τῶν ἀξιολόγων κεφαλαίων τῆς περισπουδάστου καὶ περιέργου ταύτης συγγραφῆς.

Κ. ΠΑΘΩΝΙΔΗΣ.

Η ΑΡΧΑΙΑ ΚΩΜΩΔΙΑ ΚΑΙ Ο ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ.

Α'.

Πολλάκις ἐκ τυχαίων συμπτώσεων γεννῶνται μεγάλαι ἰδέαι, ὡς εἰς ἀραχνοειδῆ νέφη ἐγκυμονεῖται ὁ κεραυνός. Εἰς τὰ τοιαῦτα ἀνάγεται καὶ ἡ κωμῳδία, γεννηθεῖσα ἐκ τῶν μικρῶν Διονυσίων, τῶν μετὰ τὸν τρυγητὸν γιγνομένων, ὡς ἐκ τῶν Ληναίων ἐγεννήθη ἡ τραγῳδία. Ἡ τελουμένη τότε ἑορτή, ἡ θορυβώδης ἐκείνη καὶ βακχικὴ πανήγυρις, ἡ μετὰ ποικίλων συνοδευομένη ἀσμάτων, κύριον μέρος εἶχε τὸν κῶμον, στερούμενον ἀναμφιλέκτως τῆς σοβαρότητος τῶν πινδαρικῶν κώμων, ἀναπαριστώντων τὴν ἔνθεον ἐκείνην φαντασίαν τοῦ ἐμμελοῦς κύκνου τῶν Θηβῶν. Οἱ ἐν τῷ τρυγητῷ κῶμοι ἐτελοῦντο μετὰ πολλοῦ θορύβου, ἐν μέσῳ κορδακισμῶν, φωνῶν, χορῶν, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος ποικίλων ἱλαρῶν προαισθημάτων, δι' ὧν ἐμέλπετο ὁ Βάκχος. Δυνάμεθα ἐν μέρει, ἀναγινώσκοντες τὰς διασωθείσας ἡμῖν ἀριστοφανικὰς κωμῳδίας ν' ἀναπαραστήσωμεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ νῷ τὰς τελουμένας ἐν τοῖς Διονυσίοις σκηνάς. Ἄλλως τε δὲ, μικρογραφία τις (τῶν, — χθαμαλοτέρα βεβαίως καὶ ὑλικωτέρα — δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ καννιβαλισμὸς τῶν ἡμετέρων ἀπόκρεω. Ζωηρὰν δ' ἐν μέρει τῶν τοιούτων ἑορτῶν εἰκόνα παρέχει ἡμῖν ὁ Ἀνακρέων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, Ἀθανάσιος Χρηστόπουλος. Τοιοῦτο ποίημα θεωροῦμεν τὸ ἑξῆς λυρικώτατον:

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει,
ἑορτάζ' ἡ οἰκουμένη,
ἡ φλογέρ' ἀχολογᾷ·
τὸ φθινόπωρο βοΐζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγᾷ.

Βάλτε, φίλοι, μέσ' 'ς τὴ βρύσι
τὸ κρασί μας νὰ δροσίσῃ,
καὶ στρωθῆτε κατὰ γῆς·
'ς τὴν ἀράδα ὡς τὸν πάτο,
εἰς τὸν ἴσκιον ἀποκάτω,
πρὸς τὰ χείλη τῆς πηγῆς.

Στρῶστε φύλλα, στρῶστε φτέρη
ἐπιδέξια μὲ τὸ χέρι,
κι' ἀπὸ 'πάνω τεχνικὰ
τὸ ἀρνάκι μας λιανίστε,
καὶ ὁλόγυρα καθῆστε,
νὰ χαροῦμε φιλικά.

Ἂς βουφοῦμε τὸ κρασάκι,
ς' ταῖς ἀρχαῖς ἀπ' ὀλιγάκι,
καὶ, κινῶντας βαθμηδόν,
'ς ὑψόνωμε τὴν ὁδόν,
ὡς ν' ἀνάψ ῃ,νὰ κορώσῃ
τὸ κεφάλι μας σχεδόν.

Κ' ἔτσι πλέον ζαλισμένοι,
μέσ' 'ς τὰ χόρτα κυλισμένοι,
τῶν πουλιῶν τὸν σφυριγμὸν
ξαπλωτὰ νὰ τὸν ἀκοῦμε
καὶ τὸ ἴσο νὰ βαστοῦμε,
ὡς τὸν πρῶτον νυσταγμόν.

Αἱ ζωηραὶ αὗται εἰκόνες τοῦ μόνου λυρικοῦ ποιητοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος εἰκονίζουσιν, ὡς ἐν μικρογραφίᾳ, τοὺς διονυσιακοὺς τῶν ἀρχαίων κώμους.

Ἀλλ' ἥρως μὲν καὶ προστάτης θεὸς τῶν νεωτέρων καρναβαλιστῶν εἶναι ὁ οἶνος, χωρὶς οὐδεμία εὐγενὴς ἰδέα νὰ ὑποφώσκῃ ἐν ταῖς ἀνελισσομέναις τῶν ἀπόκρεω σκηνογραφίαις, χωρὶς οὐδὲν σύμβολον νὰ ὑποκρύπτωσιν αἱ πανηγύρεις των. Βαλβὶς αὐτῶν εἶναι ἡ μέθη, καὶ τέρμα ἡ ἠθικὴ ἐξαχρείωσις. Πάτρων ὅμως τῶν ἀρχαίων κωμαζῶν εἶναι ὁ Διόνυσος, ὁ μυστηριωδέστερος θεὸς τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, μεθ' οὗ πάντοτε συνδυάζονται αἱ διάφοροι θρησκευτικαὶ τελεταί, τὰ ἐλευσίνια μυστήρια καὶ πᾶν ὅ,τι σκοτεινὸν συνδέεται μετ' αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῆς παραγωγικῆς αὐτῆς δυνάμεως. Οὕτως οἱ ἀρχαῖοι κωμασταὶ ἔθυον μὲν τῷ Βάκχῳ, καὶ ᾠρχοῦντο, καὶ ἐκορδάκιζον, ἀλλ' εἰς χεῖρας ἐκράτουν ξύλινον ἀνδρείκελον τῆς γεννητικῆς

φύσεως τοῦ Διονύσου, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζον φ α λ λ ὸ ν, ἑαυτοὺς φ α λ λ ο φ ό ρ ο υ ς καλοῦντες, καὶ ὅπερ ἦν σύμβολον τῆς γενεσιουργοῦ δυνάμεως τῆς φύσεως. Διὰ τούτων ἐννοοῦμεν, ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ δημωδέστεραι ἑορταὶ τῶν Ἑλλήνων εἶχόν τι μυστηριῶδες καὶ ὑπερφυσικόν. Τὰ ἰθυφαλλικὰ καὶ φαλλοφορικὰ ἄσματα τῶν διονυσιαζόντων πόῤῥω ἀπεῖχον τῆς ἐν τῷ μεσαίωνι ἑ ο ρ τ ῆ ς τ ῶ ν ὄ ν ω ν, ἐν ᾗ ζῶα μετ' ἀνθρώπων ἀνεμιγνύοντο, ὄργια καὶ μαινάδες πομπαὶ ἐτελοῦντο, αὐτοὶ δ' οἱ ναοὶ τοῦ Σωτῆρος εἰς θέατρα μετετρέποντο. Ἐν τῷ φαλλῷ ἀνεμιμνήσκοντο ἐκεῖνοι τὸ ὄνομα τοῦ Διονύσου, ἡ δὲ τῶν φαλλοφόρων πανήγυρις ἐστερεῖτο μὲν πινδαρικῆς σοβαρότητος—πεζὴ αὕτη παρὰ λύδιον ἅρμα,—ἀλλ' ηὐγάζετο ὑπὸ μεγάλης συμβολικῆς ἰδέας, εἰς τὸν βωμὸν τῆς ὁποίας δύναταί τις νὰ θυσιάσῃ καὶ αὐτὰ τὰ ἀσεμνότερα διονυσιακὰ ὄργια.

Τοιοῦτο ἦτο τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὥστε τὴν ὕλην πάντοτε συνεδύαζε μετὰ μεγάλης τινὸς ἠθικῆς ἰδέας, καὶ οὐδέποτε ἀφίσατο τῆς οὕτωσὶ παραδόξου δι' ἡμᾶς συμβολικότητος.

Περιγραφὴν τῆς διονυσιακῆς πανηγύρεως ἀνευρίσκομεν ἐν τῷ Ἀριστοφάνει, ἐν τῇ ὡραιοτέρᾳ αὐτοῦ κωμῳδίᾳ τῶν Ἀ χ α ρ ν έ ω ν. Ὁ Δικαιόπολις ζητεῖ νὰ πανηγυρίσῃ τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια, ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, εἰς τὴν ἐξοχήν. Θύσας λοιπὸν μόνος μετὰ τῶν δούλων τὰ νενομισμένα θύματα εἰς τὸν θεόν, παρασκευάζει τὰ τῆς τελετῆς ὡς ἑξῆς. Ἡ μὲν θυγάτηρ αὐτοῦ, ἐσταλμένη ὡς κανηφόρος, προηγεῖται τῆς πομπῆς, φέρουσα τὸ κανοῦν· κατόπιν αὐτῆς ἕπονται οἱ θεράποντες, κρατοῦντες ὀρθὸν τὸν φαλλόν. Ἐνῷ δὲ ἡ γυνὴ τοῦ Δικαιοπόλιδος θεᾶται ἀπὸ τῆς στέγης τὴν πομπήν, κατάρχεται ὁ Δικαιόπολις τοῦ φαλλικοῦ ἄσματος, εἰς τὸ ὁποῖον συμπλέκεται ἡ βακχικὴ ἀκολασία μετὰ τῆς θρησκευτικῆς κατανύξεως καὶ εὐλαβείας, ἐν τρόπῳ νοητῷ εἰς μόνας τας φυσικὰς θρησκείας τῆς ἀρχαιότητος. Ἰδοὺ τὸ ἆσμα:

Φαλῆς, ἑταῖρε Βακχίου,
ξύγκωμε, νυκτοπεριπλάνητε, μοιχὲ, παιδεραστὰ,
ἕκτῳ σ' ἔτει προσεῖπον, ἐς
τὸν δῆμον ἐλθὼν ἄσμενος,
σπονδὰς ποιησάμενος ἐμαυτῷ, πραγμάτων τε, καὶ μαχῶν,
καὶ Δαμάχων ἀπαλλαγείς.

Πολλῷ γὰρ ἔσθ' ἥδιον, ὦ Φαλῆς, Φαλῆς,
κλέπτουσαν εὑρόνθ' ὡρικὴν ὑληφόρον,
τὴν Στρυμοδώρου Θρᾷτταν ἐκ τοῦ Φελλέως,
μέσην λαβόντ', ἄραντα, κατα-
βαλόντα καταγιγαρτίσαι.
Φαλῆς, Φαλῆς,
ἐὰν μεθ' ἡμῶν ξυμπίῃς, ἐκ κραιπάλης
ἕωθεν εἰρήνης φορήσεις τρυβλίον·
ἡ δ' ἀσπὶς ἐν τῷ ψεψάλῳ κρεμήσεται.
(Σ. 262—279).

Εὐχαρίστως θὰ παρεφράζομεν καὶ ἐν τῇ καθομιλουμένῃ τὸ ἀνωτέρω φαλλοφορικὸν ἆσμα, εἰ μὴ ἡ ἀριστοφάνειος Μοῦσα ἐκυλίετο καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ βορβόρου, κακῶς ἠχοῦντος παρὰ τοῖς νεωτέροις.

Τὰ ἀνωτέρω προετάξαμεν μόνον ὅπως δείξωμεν, ὅτι ἔκ τινος ἐν τῷ κώμῳ ᾀδομένης ᾠδῆς ἀνέτειλεν ἡ κωμῳδία τοῦ Εὐπόλιδος, τοῦ Κρατίνου, τοῦ Μάγνητος καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ ἀναδώσασα πολλάκις εὐῳδῆ καὶ ἡδύπνοα μύρα, καὶ ἐργασθεῖσα πρὸς διάπλασιν καὶ ἠθικὴν τῆς κοινωνίας μόρφωσιν.

Καλλιλογικῶς ἐξετάζοντες τὴν κωμῳδίαν, φρονοῦμεν ὅτι, ὡς ἡ τραγῳδία ἀπαθανατίζει τὴν ἀρετὴν καὶ μέλπει τὰς ἀγαθὰς πράξεις, οὕτω καὶ ἡ κωμῳδία, τὸ αἰσχρὸν ἐξεικονίζουσα, τὸν αὐτὸν περίπου ἐκπληροῖ σκοπὸν, τὴν εὐκρινεστέραν δηλονότι ἐκτίμησιν τῆς ἀρετῆς.

Ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἡ ἀρχαία κωμῳδία ἀνεπτύχθη ἰδίως διὰ τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ μόνου κωμικοῦ, οὗ τὰ πλειότερα τῶν ἀριστουργημάτων διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Κατὰ τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πρῶτος ὁ Σουσαρίων, ἀκμάσας ἐπὶ Σόλωνος, κατῆλθεν εἰς ἀγῶνα, οὗ τὸ ἆθλον ἦν κάλαθος σύκων καὶ οἴνου χρατὴρ, ἆθλον, πληρέστατα συνᾴδον πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἕλληνος, τὴν δόξαν μόνην ζηλοῦντος, οὐχὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ τούτῳ συμπαρομαρτοῦντα. Μετὰ τὸν Σουσαρίωνα, ἐπὶ τῆς τυραννίας τῶν Πεισιστρατιδῶν, ἡ φωνὴ τῆς κωμῳδίας ἐσίγησε· καθόσον ἂν τοῦ δράματος ὁ καλλίφυλλος βλαστὸς ἐν αὔραις ἐλευθερίας ἀκμάζῃ, κατὰ μείζονα λόγον ἀπαιτεῖ τοῦτο ἡ κωμῳδία, ἡ τὰ βέλη της ἐκτοξεύουσα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἡ προσβάλλουσα μικροὺς καὶ μεγάλους, ὑπουργήματίας καὶ ἰδιώτας, πλουσίους καὶ πένητας.

Μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ μετὰ μικρὸν χρόνου διάλλειμμα, ἐπέρχεται ἡ δευτέρα τῆς κωμῳδίας περίοδος, ἐν ᾗ ἤκμασεν ὁ Κρατῖνος, ὁ Τηλεκλείδης, ὁ Ἕρμιππος, ὁ Φρύνιχος, ὁ Φερεκράτης, ὁ Ἀμειψίας, ὁ Λεύκων, ὁ Φιλύλλιος, ὁ Σαννυρίων, ὁ Στράττις, ὁ Θεόπομπος, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἀριστοφάνης, τὸ δαιμόνιον ἐκεῖνο πνεῦμα, τὸ καταπλῆξαν τοὺς νεωτέρους αἰῶνας, καὶ ἀπαθανατίσαν τὰ ἀριστουργήματα αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν καταστροφῶν τῶν παρελθόντων αἰώνων.

Β'.

Ἡ κωμῳδία παρὰ τοῖς νεωτέροις κύριον ἀντικείμενον λαμβάνει τὴν οἰκογένειαν, ἰδίως τὰς ἔν τισιν αὐτῆς ἀνθῶσιν ἀναφυομένας ἀκάνθας, περιγράφει τὰς διαφόρους τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῆς γυναικὸς ἰδιοτροπίας, τὸν ἔρωτα λαμβάνει ὡς κρηπῖδα αὐτοῦ, καὶ πολλάκις εἷς ἥρως galant καὶ μία δεσποσύνη amoureuse ἀναπαριστῶσι τὴν ὅλην τροχιὰν, περὶ ἣν στρέφεται ἡ φαντασία τοῦ νεωτέρου κωμικοῦ. Σπάνιοι παρὰ τοῖς νεωτέροις ὑπῆρξαν οἱ κωμικοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες, θραύσαντες τὰ δεσμὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου, ἐξῆλθον εἰς τὴν εὐρεῖαν τῆς πολιτείας πλατεῖαν. Τὸν περιορισμὸν τοῦτον τῆς νεωτέρας κωμῳδίας ἀντεκατέστησεν ἡ σάτυρα, καὶ τὰ δηλητηριώδη αὐτῆς βέλη ἀνεκούφισαν τὰς ὀδύνας ἐκείνων, οἵτινες ἔβλεπον τὴν ἀτομικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν πεπεδημένην καὶ ἀδαμαντίνοις δεσμοῖς πιεζόμενον τὸν κάλαμον αὐτῶν.

Ἀλλὰ τοιαύτη πίεσις τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου δὲν ἐμόλυνε, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, τὰς σελίδας τῆς προγονικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Πολὺ σπανίως ἡ τυραννία ἀπεπειράθη νὰ πνίξῃ τὴν ἡδύπνουν τῆς ἐλευθερίας αὔραν, καθότι ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶχε καθαγιάσει τὰς μεγάλας τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀρχάς. Ἐν εἱρκτῇ μὲν ὁ Σωκράτης ἐξέπνευσεν, ἀλλ' ὅταν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ὡς ἄλλη χρυσοπτέρυξ χρυσαλλὶς, ἐνετρύφα εἰς τὰ γλυκύθυμα τῆς ἀθανασίας ὄνειρα, ἡ διδασκαλία τοῦ ἀνδρὸς, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ σύγχρονος τῆς Γαλλίας ἠθικολόγος Ἰούλιος Σίμων, ἦν ἤδη ἀσπαστὴ καὶ παρ' αὐτοῖς εἰσέτι τοῖς δικασταῖς αὐτοῦ· αἱ δὲ μεγάλαι σωκρατικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἐξέπνευσαν μετὰ τοῦ πατρὸς τῆς ὑγιοῦς φιλοσοφίας. Ὁ Πλάτων ἤδη ἀνίδρυε τὴν Ἀκαδημίαν αὐτοῦ ἐν μέσῳ ἱερῶν καὶ σκιωδῶν ἀλσῶν, ἔνθα ἀντήχησεν ἡ φωνὴ τοῦ ἀερσιπέτου ἀκαδημαϊκοῦ φιλοσόφου.

Ἐπιμένω ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν, καθόσον τορῶς, νομίζω, καταδείκνυται ἡ μεγάλη ἐπιρροὴ τοῦ ἀρχαίου ἐπὶ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ὅ,τι μόλις καθιέρωσεν ἡ μεγάλη Γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ Ι' αἰῶνος, — τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου καὶ τῆς συνειδήσεως,—τοῦτο ἦν γεγραμμένον, οὐχὶ πλέον ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τίς ἐτόλμα, ἐπὶ μεσαιῶνος, νὰ εἴπῃ δημοσίως ἁπλῆν τινα λέξιν ἐναντίαν τοῖς κοινῇ παραδεδεγμένοις, ἢ νὰ ἐκσφενδονίσῃ ἐπὶ σκηνῆς σατυρικόν τι βέλος ἐναντίον προσώπου, ἐξουσίας οἵακας εἰς χεῖρας κρατοῦντος; Ἀμέσως τὸ ἰκρίωμα ἀνέμενεν αὐτὸν, ἀμέσως ἀναθεματισμοὶ ἐκ τοῦ Βατικάνου θὰ ἐξηκοντίζοντο, καὶ μόλις θὰ ἤρκουν μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ πρὸς ἀγορὰν μιᾶς ἐνδουλγενσίας καὶ ἐξιλέωσιν τοῦ κατεργασθέντος ἐγκλήματος!! Τοῦτο ἔπαθεν ὁ Ἀβελάρδος, τοῦτο ἔπαθεν ὁ Γαλιλαῖος, τοῦτο ἔπαθον οἱ Λουθηρανισταί.

Αἵματα καὶ ἐρείπια, καταστροφαὶ καὶ κρεουργίαι, ἰδοὺ τί μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀνέμενε τοὺς ζητοῦντας ἀναμόρφωσίν τινα, ἢ τοὺς καταπολεμοῦντας ἑώλους προλήψεις καὶ οἰκτρὰς δεισιδαιμονίας.

Εὐτυχεῖς ἡμεῖς, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι μέχρι τοσούτου ἐλάτρευον τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, ὥστ' ἐλεύθερον ἐγκατέλειπον τὸν Ἀριστοφάνην ἵνα διακωμῳδῇ ἐναλλὰξ Περικλεῖς καὶ Κλέωνας καὶ Σωκράτας.

Γ'.

Ἐὰν ἡ κωμῳδία ἦναι παράστασις τοῦ αἰσχροῦ πρὸς ζωηροτέραν ἐκτίμησιν τοῦ καλοῦ, ἐὰν δι' αὐτῆς ἀποτροπιαζώμεθα τὴν κακίαν, μισῶμεν τὴν ἀγυρτίαν καὶ βδελυσσώμεθα τοὺς εἰς τὸν βόρβορον τῶν κακιῶν κυλιομένους ἀνθρώπους, ὁ Ἀριστοφάνης, πρῶτος τῶν κωμικῶν τῆς ἀρχαιότητος, πνεῦμα δαιμόνιον, πλῆρες πάντοτε οἴστρου ποιητικοῦ καὶ μουσικῆς μανίας, ἐὰν ἦναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν, προσήνεγκε τὴν μεγαληπτέραν ἐκδούλευσιν εἰς τὸν Ἑλικῶνα, καὶ εἰς τὰς χιονολεύκους δειράδας τοῦ Παρνασσοῦ ἀνελθὼν, ἐχαιρέτισε προσηνῶς τὴν Τερψιχόρην

καὶ τὴν Θάλειαν, καὶ παρήγαγε τὰ ἔξοχα ἐκεῖνα ἀριστουργήματα, τὰ ὁποῖα ἀναγινώσκοντες θαυμάζομεν, παλινδρομοῦντες εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἀναλογιζόμενοι ὁποία ἆρά γε ἦν ἡ μεγαλοφυία ἐκείνη, ἧς τὰ προϊόντα διεγείρουσι μὲν ἡμῖν τὸν θαυμασμόν, διεγείρουσι δὲ καὶ τὸν ἄσβεστον γέλωτα.

Ἡ κοινωνία τῶν Ἀθηνῶν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, ἐφέρετο εἰς τὴν κατωτάτην καὶ ὀλισθαίνουσαν ὁδὸν τῆς ἠθικῆς ἐξαχρειώσεως. Ἐκεῖ δὲν ἔβλεπέ τις τὸν χιονόκομον γέροντα Σωκράτην διδάσκοντα τοὺς αὐστηροὺς τῆς ἠθικῆς κανόνας. Δὲν ὑπῆρχε πλέον ἡ τριὰς τῶν τραγικῶν, ἥτις νὰ θερμάνῃ ὀλίγον τὴν ἀποψυχθεῖσαν τῶν Ἀθηναίων καρδίαν. Ἀπέθανεν ἤδη ἡ Ἀσπασία, ἥτις, μετὰ ποιητῶν καὶ φιλοσόφων καὶ ῥητόρων συνδυαζομένη, συνηγόρει ὑπὲρ τῶν νομίμων τῆς γυναικὸς δικαιωμάτων, κεραυνοβολοῦσα τὴν οἴησιν τοῦ σφετερισθέντος ταῦτα ἀνδρὸς, καὶ οἱονεὶ προσκαλοῦσα τὰς δεδουλωμένας Ἀθθίδας νὰ θραύσωσι πλέον τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, συμμετέχουσαι τῆς ἐρατεινῆς πανδαισίας τῆς ἀναγεννήσεώς των. Ἐξέπνευσαν ἤδη Φειδίαι καὶ Καλλικράται, τὸ δὲ μάρμαρον τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τῆς Πεντέλης, ἄπνουν κείμενον, χεῖρα ἥπλου ἐπαίτου, καλλιτέχνου δεόμενον ἵνα ἐξευγενισθῇ, ζωῆς εἰς αὐτὸ ἐγχεομένης ἀπὸ πηγῆς ἀστειρεύτου ζωγραφικοῦ χρωστῆρος. Εἰς σφαίρας ἐπὶ τέλους τελειοτέρας ἐπτερύγισεν ἡ μεγάλη τοῦ Περικλέους ψυχὴ, νεκρὰ, ἐπὶ τάφου παγερου, ἔμεινεν ἡ χεὶρ ἐκείνη, ἡ ἀφ' ἑνὸς ἀπριὶς κρατοῦσα τὸ μέγα τῶν Ἑλλήνων παρελθὸν, δόξης παρελθὸν καὶ μεγαλείου, καὶ ἀφ' ἑτέρου γενναίως ἀπωθοῦσα τὸ μέλλον, μέλλον παρακμῆς καὶ ἐξαχρειώσεως.

Καὶ ἤδη ἔκλινεν ἐπὶ τὴν δύσιν αὐτοῦ ὁ ἀπαστράψας ἥλιος τῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀκμῆς. Καὶ ἤδη αἱ ἀκτῖνές του μελαγχολίαν ἀπέπνεον, καὶ ὁ ἰοστέφανος τῆς Κεκροπίας οὐρανὸς φωνὴν τρυγόνος ἠ γλαυκὸς ἐρρήγνυε, τὴν παρακμὴν δηλοῦσαν καὶ τὸν τάφον τῆς ἐξαχρειώσεως ἀναγγέλλουσαν. Καὶ ἤδη ἡ Ἑλλὰς ῥάκη ἤρξατο ἀντὶ πορφύρας ἐνδυομένη, καὶ, πνέοντος τοῦ ῥιγηλοῦ τῆς παρακμῆς λιβοφοίνικος, ἄπελπι ἐπὶ τῶν ῥακῶν της ἔστρεφε βλέμμα. Εἶχε παρέλθει ὁ Μαραθὼν καὶ αἱ Μυκάλαι, εἶχον παρέλθει τὸ μεγαλεῖον καὶ αἱ δάφναι, εἶχε σβεσθῇ τῆς δόξης ὁ ἀστήρ. Καὶ ἔμειναν; Ἔμειναν αἱ Ἀθῆναι ἔρημοι τῶν Ἀθηναίων τοῦ Περικλέους· ἔμεινεν ὁ Παρθενὼν ξένος τῆς χειρὸς τοῦ Φειδίου· αἱ

σχολαὶ τῶν φιλοσόφων ἔμειναν ξέναι καὶ ἔρημοι τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ἀναξαγόρου· ἔμεινε τὸ στέλεχος γυμνὸν καὶ τρέμον χωρὶς τοῦ ῥόδου· ἔμεινεν ἡ ὑπερήφανος ὀρῦς ἄνευ φύλλων καὶ κλώνων· ἔμειναν αἱ ἀναμνήσεις τοῦ μεγαλείου, χωρὶς μεγαλείου καὶ δόξης.

Καὶ ἦν τοῦτο κηλὶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἦτο ςῖγμα καὶ μῶμος διὰ τὸν Ἑλληνισμόν; Ναὶ, θὰ κατησχύνετο δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλὰς, ἐάν ποτε ἐμέμφθημεν τὸν ἥλιον, διότι ἀδιακρίτως μεταξὺ ἐκείνου καὶ ἡμῶν παρεμβληθείσης τῆς σελήνης, δὲν ἐχαιρετίσαμεν ἐκεῖνον· ἐάν ποτε ἠλέγξαμεν τὸν Ἕσπερον ἢ τὸν Σείριον, διότι ἐνίοτε δὲν ἐφώτισαν τὸν οὐρανὸν, τὸ στερέωμα· ἐάν ποτε ἐβδελύχθημεν τὴν φύσιν, διότι ἀντὶ μαΐων καὶ ἴων, χιόνας ἐπαρουσίασε, καὶ ἔρημον πρασίνου χλόης, λευκὴν καὶ φαλακρὰν τὴν εἴδομεν.

Εἰς τοιαύτην κοινωνίαν, ἐν ᾗ βαθέως ἡ σοφιστεία ἐριζώθη, καὶ τῆς ἠθικῆς τὰ σπέρματα λίαν οἰκτρῶς ἐσήποντο, ἐν ᾗ συμπαρέσυρον εἰς βόρβορον ἀνηθικότητος Κλέωνες καὶ Λάμαχοι, ἐν ᾗ πόρρωθεν ἤχει τῆς Χαιρωνείας ἡ ἀπαισία σάλπιγξ καὶ αἱ βαρυδαίμονες Μοῖραι τὰ παγερὰ σάββανα τοῦ ἑλληνισμοῦ προητοίμαζον, ἀπητεῖτο νὰ γεννηθῇ ἐν δαιμόνιον πνεῦμα, ὅπερ νὰ διασύρῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰς κακίας, καὶ εἰ δυνατὸν ν' ἀπομακρύνῃ ὅσον ἔνεστι ποῤῥώτερον τὴν παρακμὴν τοῦ ἔθνους. Ἡ μεγαλοφυΐα αὕτη ἐνεσαρκώθη εἰς τὸν Ἀριστοφάνην, καὶ ἰδοὺ οὗτος, ἀναβαίνων ἐπὶ τῆς σκηνῆς, διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων διαζωγραφεῖ τὰς πλεοναζούσας ἐν Ἀθήναις αἰσχρότητας.

Τὴν στιγμὴν ταύτην, πραγματευόμενος περὶ τῶν μεγάλων ἐκδουλεύσεων, ἃς προσήνεγκε διὰ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ εἰς τὸ καταῤῥέον οἰκοδόμημα τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, ἐνθυμοῦμαι ὀλίγους λόγους τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ὅστις διὰ τῶν σατυρῶν του λοίδορα ἐξηκόντισε βέλη κατὰ τῶν αὐλικῶν, τῶν σκωλήκων τούτων τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου, κατὰ τῶν ῥαδιούργων καὶ τῶν συκοφαντῶν, καθ' ὅλων ἐν γένει τῶν ἀνηλεῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος, τῶν ἀποπειρωμένων νὰ σφαγιάσωσι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐν αὐτῇ τῇ ἀναγεννήσει του. Ἀλλ' ἀκούσωμεν τὴν γλυκεῖαν λαλιὰν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀποδεικνύοντος εὐγλώττως τὰς ὑπηρεσίας τῶν σατυρῶν καὶ τοῦ κωμικοῦ δράματος:

« Ἐνθυμοῦμαι κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν τοὺς ὀλίγους λόγους, τοὺς ὁποίους τὴν 20 Νοεμβρίου (1844,) ἡμέραν τῆς ὀχλαγωγικῆς καταδιώξεώς μου, ἀπέτεινα πρὸς παλαιὸν φίλον, ἐλθόντα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κ. Ἀνέστη Χατζοπούλου, τοῦ κατέφυγα. Ὁ καλὸς οὗτος φίλος ἀνεκάλεσε πρῶτον εἰς τὴν μνήμην μου πόσην καταδρομὴν ὑπέστην κατὰ τὸ 1826 εἰς Πόρον δι' ἔκδοσιν πολιτικῆς τινος Σατύρας μου· μετέβη ἔπειτα εἰς τὸ 1839, ἐποχὴν τῆς φυλακίσεως καὶ δίκης μου διὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ «Περιπλανωμένου·» προσθέσας δὲ εἰς τὰ δύο ταῦτα συμβάντα καὶ τὸ τρίτον, ἐπικείμενον ἤδη νεφελῶδες καὶ πλῆρες κεραυνῶν, μὲ παρήνεσε νὰ παραιτήσω τὴν σατυρικὴν ποίησιν καὶ νὰ συγγράψω ἐποποιΐαν, ἥτις, ὡς ἔλεγεν, ἤθελε φέρει καὶ δόξαν καὶ πλοῦτον εἰς ἐμέ.—Ὄχι! ἀπεκρίθην· ὁ ἀληθὴς ποιητὴς πρέπει νὰ γράφῃ περὶ τῶν συμφερόντων τῆς κοινωνίας, περὶ τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος, ἂν ζητῇ ὄφελος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄνομα δι' ἑαυτόν. Σκέψεις πολιτικαὶ τῆς ἡμέρας εὐκρινεῖς καὶ σύντομοι, ἐπωχούμεναι εἰς τῆς ποιήσεως τὸ ἅρμα, εἶναι κατ' ἐμὲ ὠφελιμότεραι τῆς ὑψηλοτέρας ἐποποιΐας, ἥτις, μένουσα συνήθως ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἄγνωστος, ἐκθάπτεται ὕστερον ὑπὸ τῶν Λυκούργων ἢ τῶν Ἀδισσώνων. Ὅτε ὁ Δημοσθένης συνέθετε τοὺς Φιλιππικούς του συνεπτυγμένους εἰς δύο ἢ τρία φύλλα ἕκαστον, ἐκαλεῖτο παρὰ τοῦ Φιλίππου λοιδορογράφος· ἀλλ' οἱ βραχεῖς ἐκεῖνοι λόγοι, ἰσχυρότεροι τῶν ἀθηναϊκῶν λόχων, κατετρόπωσαν πολλάκις τὸν μονόφθαλμον Μακεδόνα, καὶ τὸν ἀπήλασαν τῶν μεθορίων τῆς Ἀττικῆς. Ὅτε ὁ Πασχάλης ἔγραφεν ἐκ διαλειμμάτων τὰς συντόμους Ἐπαρχιακάς του, ἐκαλεῖτο σιλλογράφος· ἀλλ' αἱ μικραὶ ἐκεῖναι ἐπιστολαὶ ἀπεδίωξαν τοὺς Ἰησουΐτας ἐξ ὅλης τῆς Γαλλίας. Κατὰ τοὺς τελευταίους εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς, τὰ μικρά μου ποιήματα δὲν ἀπέβησαν πάντῃ ἀνωφελῆ· συνετέλεσαν καὶ ταῦτα ἴσως εἰς τὴν μόρφωσιν, εἰς τὴν ἑδραίωσιν τῆς κοινῆς δόξης, καὶ πολλάκις, περιστείλαντα τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν Κυβερνήσεων, τὰς ἐπεμβάσεις τῶν ξένων, ἐβοήθησαν πολεμουμένην τὴν ἐλευθερίαν. Ἐξορίζομαι, φυλακίζομαι, λιθοβολοῦμαι δι' αὐτὰ, καταδιωκόμενον δὲ μὲ ὑβρίζουσι ταὐτοχρόνως ἄδικοι ἐφημεριδογράφοι, μισθωτὰ ὄργανα φατριῶν. Ἀλλὰ στηλιτεύω τοὺς κακοὺς, ἐπαινῶ τοὺς καλοὺς, φοβερίζω τοὺς θρασεῖς, ἐνθαρρύνω τοὺς δειλοὺς, καὶ γράφων, δημοσιεύων, ἐκπληρῶ

χρέος ἱερὸν, διότι χρέος ἱερὸν παντὸς πολίτου εἶναι τὸ δημοσιεύειν πᾶσαν ἰδέαν ὠφέλιμον. Αἱ κυβερνήσεις, οἱ κομματάρχαι καὶ οἱ ἐφημεριδογράφοι των ἔχουσι τὸν λόγον των καταδιώκοντες καὶ ὑβρίζοντές με, διότι κανὲν ὅπλον δὲν εἶναι ἰσχυρότερον Σατύρας πολιτικῆς, γεγραμμένης εἰς ἔμμετρον λόγον μετὰ συλλογισμῶν, μετ' ἐπιχειρημάτων, μετ' ἀποδείξεων, μετὰ παραδειγμάτων. Ἡ τοιαύτη σάτυρα εἶναι ὅλμος ἔμπλεως πυρίτιδος, ἀλύσεων καὶ σφαιρῶν, ὅστις, ἐξερεύγων κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ἢ τοῦ κομματάρχου φοβερὰς βολίδας, φέρει θραῦσιν καὶ ἀραίωσιν εἰς τὰς φάλαγγάς των· εἶναι ἠλεκτρικὸν ρευστὸν, συγκεντρωμένον καὶ ἀποτελοῦν τὸν κεραυνὸν τῆς δημοσιογραφίας.» Ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος.

Τὰ αὐτὰ ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐστιγμάτισε τὴν σοφιστείαν διὰ τῶν Νεφελῶν, τοὺς δημαγωγοὺς διὰ τῶν Ἀχαρνέων, τοὺς ποιητίσκους διὰ τῶν Βατράχων, τὴν ἀθηναϊκὴν παραλυσίαν διὰ τοῦ Πλούτου, τὸ φίλερι καὶ φιλόδικον διὰ τῶν Σφηκῶν, τὸν μισογύνην Εὐριπίδην διὰ τῶν Θεσμοφοριαζουσῶν, καὶ ἄλλας αἰσχρότητας δι' ἄλλων δραμάτων.

Ἐὰν ὁ Σωκράτης ἐδίδαξε τὴν ἠθικὴν, ἐὰν ὁ Ἀναξαγόρας ἀνεκάλυψε τὸν Νοῦν, ἐὰν ὁ Φειδίας ἀπηθανάτισε τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Παρθενῶνα, ἐὰν ἡ τραγικὴ τριὰς συνετέλεσεν εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς καρδίας, ἐὰν ὁ Ἡρόδοτος διαιώνισε τὰ ἑλληνικὰ ἀνδραγαθήματα, ἐὰν ὁ Ἱπποκράτης ἐνεκαίνισε τὴν ἰατρικὴν, ὁ Ἀριστοφάνης ἐστιγμάτισε τὴν κακίαν, ὁ Ἀριστοφάνης ἔθετο πρόχωμα εἰς τὸν ῥοῦν τῆς σοφιστείας, ὁ Ἀριστοφάνης κατεπολέμησε τὴν ἠθικὴν τῶν Ἀθηνῶν παραλυσίαν, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι εἷς ἐκ τῶν φωτεινοτέρων λαμπτήρων τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς Περικλείου αἰῶνος.

Β. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ.

ΤΑ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΥΦΛΩΝ.

Τυφλός τις, ὀνόματι Οὐίλσων, ἐκδοὺς πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν τὴν αὐτοβιογραφίαν του, ἐπισυνῆψεν αὐτῇ παραδείγματα πολλῶν ἄλλων, οἵτινες, εἰ καὶ στερηθέντες τῆς ὁράσεως, ἐκτήσαντο ὅμως ὄνομα καὶ φήμην ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐν τοιαύτῃ πινακοθήκῃ τυφλῶν ἑκατέρου τοῦ φύλου ἀπαντᾷ τις βασιλεῖς, ποιητὰς, μουσικοὺς, μηχανικοὺς, ἱερεῖς, πολιτικοὺς, ῥάπτας, ὑποδηματοποιοὺς καὶ ἄλλους χειρώνακτας, οἵτινες οὐ μόνον ὑπέμειναν ἀγογγύστως τὴν σκληρὰν τύχην των, ἀλλὰ καὶ παντοῖα ἐπενόησαν μέσα ὅπως ὠφελήσωσι τὸν πλησίον.

Δεινῶς ἀπατῶνται οἱ νομίζοντες, ὅτι ὁ τυφλὸς ἔχει ἐκ φύσεως ἀσθενὲς καὶ λίαν εὐερέθιστον νευρικὸν σύστημα, ὅπερ ἐκεῖνοι ἀποδίδουσιν εἰς τὴν τυφλότητά του, χωρὶς ποσῶς νὰ συλλογίζωνται, ὅτι τοῦτο προέρχεται μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἀέρος καὶ ἀπὸ τῆς σωματικῆς ἀκινησίας, εἰς ἣν ὁ δυστυχὴς εἶναι καταδεδικασμένος. Πάντες οἱ τυφλοὶ διαβεβαιοῦσιν ἐκ συμφώνου, ὅτι, ἐὰν κατώρθουν διὰ τῆς χρήσεως νὰ ἐνισχύσωσι τὴν φυσικήν των ἱκανότητα, θὰ ἦσαν αὐτοὶ μόνοι ἑαυτῶν ὁδηγοὶ, καὶ θὰ τοῖς συνέβαινον δυστυχήματα οὐχὶ πλείονα ἢ ὅσα συμβαίνουσι συνήθως εἰς τοὺς ὁρῶντας. Τῳόντι ἡ νυκτερὶς, καὶ ἐν τῇ σκοτεινοτάτῃ γωνίᾳ ἀφεγγοῦς τινος ὀπῆς εὑρισκομένη, κινεῖται μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας. Ἡ καλύπτουσα τὴν πτέρυγά της μεμβράνη εἶναι τοσοῦτον λεπτὴ καὶ τρυφερὰ, ὥστε δι' αὐτῆς ἀντιλαμβάνεται πασῶν τῶν δονήσεων τοῦ ἀέρος, οὕτω δὲ γινώσκει πόσον πλησίον ἢ μακρὰν διαμένουσι τὰ παρ' αὐτῆς διωκόμενα ἔντομα, ἢ πρὸς ποῖον μέρος τοῦ τοίχου ταῦτα διευθύνονται. Οὕτω καὶ ὁ τυφλὸς, διακρίνων διὰ τῆς ἁφῆς τὰ περὶ αὐτὸν ἀντικείμενα, μανθάνει ἐὰν ταῦτα κινῶνται ἢ μένωσιν ἀκίνητα, ἐὰν ἦναι μικρὰ ἢ μεγάλα, ἔμψυχα ἢ ἄψυχα, ἐὰν αὐτὸς διαμένῃ ἐντὸς οἰκίας ἢ

ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἢ ἐν ὑπαίθρῳ. Ἡ ἕξαλλος λεπτότης τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ προκύπτει ἔκ τε τῆς ὅλως ἰδιαζούσης ἀναπτύξεως τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, ἅτινα παρίστανται ὡς οἱ τῶν αἰσθήσεων διερμηνεῖς, καὶ δὴ καὶ ἐκ τῆς μείζονος προσοχῆς καὶ ἐντόνου ἐπιστασίας, ἣν συγκεντροῖ εἰς τὰ προσβάλλοντα αὐτὸν ἀντικείμενα. Ὁ Κολερίδγης ἀναφέρει τυφλὸν, ὅστις διήγαγε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἁλιεύων ἰχθῦς ἐν ταῖς λίμναις, ἐν τοῖς ποταμοῖς καὶ ἐν τοῖς ῥύαξι τῆς ἐν Νορθουμβερλάνδῃ κομητείας Βεσμώρης.

Ὁ τυφλὸς οὗτος εἶχε φίλον τινὰ ἐπίσης τυφλὸν, γινώσκοντα πάσας τοῦ τόπου τὰς οἰκίας, καὶ μετὰ σπανιωτάτης δεξιότητος παίζοντα χαρτία. Ὁ ῥηθεὶς τυφλὸς, Ἰωάννης Σοὺφ, ἦτο πρὸς τούτοις ἔξοχος μαθηματικὸς ἅμα καὶ ζωολόγος καὶ βοτανικός. Διὰ μόνης τῆς ἁφῆς διέκρινεν ἀμέσως τὰ πτηνὰ, τὰ φυτὰ, τὰ ἄνθη, τὰ ἔντομα· σπανιώτατα ἐλάνθανε. Πρὸς ἐξήγησιν δὲ τοῦ οὐρανίου τούτου χαρίσματος, ἔλεγεν ὁ Κολερίδγης: «Παρατηρήσατε αὐτόν! Ὅλον του τὸ σῶμα ἔχει ὀφθαλμούς· εἶναι αὐτόχρημα Ἄργος ὁ πανόπτης! » Τῳόντι οἱ τυφλοὶ βλέπουσιν ἀπὸ ὅλου αὐτῶν τοῦ σώματος· ἔχουσι δὲ μεγάλους καὶ ἀναπεπταμένους ὀφθαλμοὺς, ἐν οἷς ἐκφράζεται ὁ πόθος, ὁ φόβος, ἡ ἐλπὶς, καὶ πάντα τὰ πάθη λεπτά τε καὶ σφοδρά.

Ὁ Οὐίλσων ἐγεννήθη ἐν Ἀμερικῇ τῷ 1779· τετραετὴς ὢν ἀπέπλευσε μετὰ τῶν γονέων του εἰς Ἀγγλίαν. Ἡ κατὰ τὸν διάπλουν ἐπισκήψασα ἐντὸς τοῦ πλοίου εὐφλογία τοὺς μὲν γονεῖς του ἔστειλεν εἰς τὸν ᾅδην, αὐτὸν δὲ ἐσέρησε τοῦ φωτός. Ὁ νέος ὑπελείφθη ἐν τῷ κόσμῳ μόνος καὶ πάντῃ ἄπορος. Φιλάνθρωπός τις ἐπιβάτης, εὐσπλαγχνισθεὶς, παρέλαβεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν του, καὶ ἀποβὰς εἰς Βέλφαστ τῆς Ἰρλανδίας τὸν παρέδωκεν εἴς τινα γνώριμον γραῖαν. Ὀλίγον ὕστερον ἀνέκτησε τὸ φῶς τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ· ἀλλ' ἅμα συμπληρώσας τὸ ἕβδομον ἔτος, ῥιφθεὶς χαμαὶ ὑπὸ μαινομένης δαμάλεως, ἐγένετο αἴφνης τελείως τυφλὸς, παρ' ὀλίγον δὲ καὶ ἀπέθνησκεν ὑπὸ φόβου. Ὁ παῖς ἦτο εὐειδέστατος, ἀνδρεῖος, ἐπιτήδειος εἰς πάντα καὶ τολμηρός. Πολλάκις διεσκέδαζε κατασκευάζων μύλους, ἁμάξας καὶ πλοῖα ἀπὸ ξύλου· ἀνεμιγνύετο εἰς τὰ παιγνίδια τῶν ὁμιλήκων του, καὶ διέπρεπεν ἐπὶ ζωηρότητι καὶ ἀκαθέκτῳ ὁρμῇ πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν. Φθάσας εἰς τὸ ἕβδομον καὶ δέκατον ἔτος τῆς ἡλι-

κίας του, ἐθρήνησεν ἀπὸ καρδίας τὸν θάνατον τῆς γραίας καὶ δευτέρας μητρός του, καὶ ὑπελείφθη αὖθις μονώτατος ἐν τῷ κόσμῳ· ταύτην ὅμως τὴν φορὰν δὲν ἦτο ἄπορος ὡς τὸ πρῶτον. Πρὸς πορισμὸν τοῦ βίου ἤρξατο νὰ κομίζῃ ἐπιστολὰς, καὶ νὰ ἐκτελῇ μικράς τινας παραγγελίας τοσοῦτον τιμίως καὶ ἀκριβῶς, ὥστε προετιμᾶτο παντὸς ἄλλου. Ὁ ἐκδότης τῆς « Βελφαστίου Ἐφημερίδος » τὸν παρέλαβεν ὡς διανομέα τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματός του, καὶ ἔδιδεν αὐτῷ μισθὸν διανομῆς δύο καθ' ἑβδομάδα σελίνια καὶ ἓξ ἀριθμοὺς τῆς ἐφημερίδος, τὴν ὁποίαν ἐδάνειζε πρὸς ἀνάγνωσιν ἀντὶ δύο ὀβολῶν καθ' ἑκάστην ὥραν. Δανεισθεὶς βραδύτερον χρήματα παρὰ φίλου, ἠγόρασε σάκκον δερμάτινον καὶ μετήρχετο τὸ ἐπιτήδευμα τοῦ μεταπράτου, μεταβαίνων ἀπὸ θύρας εἰς θύραν.

Ἐνταῦθα ὁ Οὐίλσων περιγράφει συγκινητικῶς τὰς δυσχερείας καὶ τοὺς κινδύνους, πρὸς ὅσους παλαίουσιν οἱ ἀναγκαζόμενοι νὰ διάγωσι τὸν πλάνητα βίον τυφλοί. Ποσάκις, κάθυγρος ὢν ὑπὸ τῆς βροχῆς καὶ ὑπὸ σφοδροτάτου ἀνέμου ταλαιπωρούμενος, διέβη πλησίον ἀσύλου τινὸς χωρὶς νὰ τὸ γινώσκῃ! Ποσάκις, κατάπονος ὑπὸ τῆς πορείας καὶ ἀσθμαίνων ὑπὸ καμάτου, ἔζη καθ' ὁδὸν, μὴ δυνάμενος νὰ προβῇ προσωτέρω, ἀγνοῶν, ὅτι, ἐὰν προεχώρει ὀλίγα βήματα εἰσέτι, θὰ ἔφθανεν εἰς φιλόξενον οἰκίαν! Μόνον ὁδηγὸν ἔχων τὴν βακτηρίαν του, ὁτὲ μὲν ἔπιπτεν εἰς λάκκους ὕδατος πλήρεις, ὁτὲ δὲ ἐπλανᾶτο πολλὰς ὥρας ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἀναζητῶν τὴν ὁδόν του, ἥτις ἦτο πολὺ πλησίον του. Τοιοῦτοι οἱ κίνδυνοί του· ὁποία δὲ ἡ σπάνις του; Δὲν ἔβλεπε τῆς φύσεως τὰς καλλονὰς, τῶν ὁποίων ἡ θέα θὰ καθίστα τὴν πορείαν του ἧττον μακρὰν καὶ ἧττον δυσάρεστον. Τῷ 1800 συνέστη ἐν Βέλφαστ ἄσυλον, ἐν ᾧ ἐχορηγοῦντο τοῖς τυφλοῖς τὰ μέσα τοῦ ἐπαρκεῖν εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν. Ὁ ἡμέτερος μεταπράτης, ἄγων τότε τὸ πρῶτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος, ὠφελήθη ἀπὸ τῆς εὐκαιρίας ὅπως μάθῃ τι ἐργόχειρον. Μετ' ὀλίγα δὲ ἔτη ἐγένετο ἱκανώτατος θαλαμοστόλος, καὶ μετῆλθε τὸ ἐπιτήδευμα τοῦτο μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του.

Πρὶν εἰσέλθῃ ὅμως εἰς τὸ ἐν Βέλφαστ τυφλοκομεῖον, ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶχε τερφθῇ τὴν καρδίαν διὰ παντοίων φιλολογικῶν συγγραμμάτων, πεζῶν τε καὶ ποιητικῶν, τὰ ὁποῖα τῷ ἀνεγίνωσκον οἱ φίλοι του ἢ ἄλλοι παῖδες. Ἔχων μνήμην ἐξαίσιον,

ἔμαθε τὰ πλεῖστα ἀπὸ στήθους. Ἐξέδωκε λοιπὸν συλλογήν τινα ποιηματίων, ἅτινα ἔτυχον φιλόφρονος ὑποδοχῆς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὕστερον, ὁσάκις εἰργάζετο, εἶχε διὰ παντὸς παρ' ἑαυτῷ φιλάνθρωπόν τινα καὶ πρόθυμον ἀναγνώστην, κατώρθωσε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδάς του καὶ νὰ εὐρύνῃ τὰς γνώσεις του. Κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν ἀναγνωσῶν του, μετέβαινεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῶν μυθιστορημάτων εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἀπὸ τῆς ποιήσεως εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τῆς βιογραφίας εἰς τὰς περιηγήσεις. Οὐδὲν ἤθελεν αὐτὸν μᾶλλον ἢ ἡ βιογραφία, ἰδίως δὲ ἔχαιρεν ἀκούων βιογραφίας τῶν ὁμοίων του. Συνέλεξε δὲ ἱκανὴν περὶ τούτων ὕλην, ὥστε τῷ 1820 ἐξέδωκε βιβλιαριον περιέχον τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις τεσσαράκοντα τυφλῶν.

Λίαν περίεργος εἶναι ὁ παρὰ τοῦ Οὐίλσωνος περιγραφεὶς βίος τοῦ διδάκτορος Ἐρρίκου Μόϋες, γεννηθέντος ἐν Κικαλδίᾳ καὶ τελευτήσαντος τὸ 1807 ἐν ἡλικίᾳ 57 ἐτῶν. Τριετὴς ὢν ἐστερήθη καὶ οὗτος τοῦ φωτὸς ὑπὸ εὐφλογίας. Περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου δὲν εἶχε τηρήσει οὐδεμίαν οὐδὲ μικρὰν μνήμην.

Ἓν μόνον ἐνεθυμεῖτο· μιᾷ τῶν ἡμερῶν εἶδε τροχὸν κινούμενον ἐν τῷ ὕδατι, καὶ μεγάλως ἐθαύμασεν ὅτι κατ' ἄλλην μὲν διεύθυνσιν ἐκινεῖτο τὸ ὕδωρ, κατ' ἄλλην δὲ ὁ τοῦ μύλου τροχός. Χρόνος παρῆλθε μακρὸς μέχρις οὗ ἐννοήσῃ τὸ αἴτιον τοῦ φαινομένου τούτου. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, καὶ τυφλοῦ ὄντος, δὲν ἦσαν ὅλως ἀναίσθητοι τοῦ πολλοῦ καὶ ἰσχυροῦ φωτός· αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, θλώμεναι ὡσανεὶ ἐν πρίσματι, παρήγαγον παντοῖα ἀποτελέσματα. Τὰ μὲν ἐρυθρὰ χρώματα ἐνεποίουν αὐτῷ αἴσθημά τι ἀλγεινὸν, τὰ δὲ πράσινα αἴσθημα εὐάρεστον. Ἡ ἀκοὴ καὶ ἡ ἁφή του, αἰσίως ἀναπτυχθεῖσαι, ἀπέβησαν θαυμασίως λεπταί· εἶχε δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἀξιόλογον μνήμην. Μίαν ἡμέραν ἐκράτησεν αὐτὸν ἐν τῇ ὁδῷ νεανίσκος τις, μεθ' οὗ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν δὲν εἶχε συνεντευχθῇ. « Πόσον μέγας ηὐξήθης ἀφ' ὅτου δὲν σὲ εἶδον! » ἀνέκραξεν ὁ τυφλὸς, ὅστις ἐκ τοῦ ἀποστήματος, ὁπόθεν ἤχει ἡ φωνὴ, συνεπέρανε περὶ τοῦ μικροῦ ἢ μεγάλου ἀναστήματος τοῦ νέου. Ὁσάκις εὑρίσκετο ἔν τινι συναναστροφῇ, ἐσιώπα ἐπὶ ὥραν ἱκανήν. Ἀπὸ τῆς διαφορᾶς ὧν ἤκουε φωνῶν ἐποίει ὀρθὴν κρίσιν περί τε τοῦ σχήματος καὶ τῆς εὐρύτητος τοῦ κοιτῶνος, ἔνθα διέτριβε, καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρεστώτων. Ἄσμενος διηγεῖτο τίνι τρόπῳ κατέπεσέ ποτε ἀπὸ δημοσίου ὀχήμα-

τος. Γέρων ἀμαξηλάτης ἰσχυρίσθη ποτὲ, ὅτι διττὰ δυστυχήματα συμβαίνουσιν ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν: ἢ στέλλονται οἱ ἐν αὐταῖς ὀχούμενοι εἰς τὸν διάβολον, ἢ σωρηδὸν ῥίπτονται εἰς τοὺς λάκκους. Τὸ δυστύχημα τοῦ Μόϋες ἀνάγεται εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν, διότι ὄχημα, ἵπποι καὶ ἄνθρωποι, ἅπαντες ἐκρημνίσθησαν εἰς φάραγγα. Ἡ νὺξ ἦτο ζοφερὰ καὶ ψυχροτάτη, οἱ δὲ πεσόντες παρεκάλουν τὸν τυφλὸν ἵνα σώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ κινδύνου. «Ἅμα πεισθεὶς ἐγὼ, (εἶπεν,) ὅτι δὲν ἐθραύσθη οὐδὲν μέρος τοῦ σώματός μου, ἤρχησα νὰ γελῶ ἀπὸ καρδίας ἐπὶ τῇ κωμικῇ σκηνῇ· Ὁ τυφλὸς ἐγὼ, ὅστις ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ ἔπρεπε νὰ ἄγωμαι ὑπὸ ἄλλων, ἐγενόμην ἤδη ὁδηγὸς καὶ σωτὴρ τῶν συνοδιτῶν μου ἐν καιρῷ νυκτός. Σύρετε πρὸς τὰ ἐδῶ, σύρετε πρὸς τὰ ἐκεῖ, καὶ οὕτω τοὺς ἔσωσα ὡσανεὶ ἤμην ἐπιτηδειότατος ἁμαξηλάτης.»

Ὁ σοφὸς οὗτος Μόϋες πρῶτος ἐδίδαξε δημοσίᾳ μαθήματα περὶ τῆς χημείας καὶ τῆς ὀπτικῆς. Πρῶτος οὗτος, κατὰ τὸν Σανδερσῶνα, παρέσχε τὸ σπάνιον παράδειγμα τυφλοῦ, ἐκμαθόντος τὰ ὑψηλὰ μαθήματα ἄνευ τῆς χρήσεως τῶν ὀφθαλμῶν. Οὐδένα ἄλλον ἔσχε πλοῦτον, ἢ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας καὶ μελέτας του· οὐ μόνον δὲ ἐπορίζετο τιμίως τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἀλλὰ διὰ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς φειδοῦς συνέλεξεν ἱκανὸν ἀργύριον, ὅπερ κατέλιπεν ἐν τῇ διαθήκῃ πρὸς τὸν ἀδελφόν του.

Τίς ἀγνοεῖ τὴν θελκτικὴν ἱστορίαν τῆς χαριεστάτης καὶ νεαρᾶς γαλλίδος Σαλιγνὰκ, ἧς ποιεῖται μνείαν καὶ ὁ Διδερῶτος; Ἐγεννήθη τῷ 1741· τριετὴς οὖσα ἀπώλεσε τὴν ὅρασιν, ἐτελεύτησε δὲ ἐν ἡλικίᾳ ἐνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν. Ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἐπροσπάθησαν οἱ περὶ αὐτὴν νὰ ἀναπτύξωσι καὶ λεπτύνωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς αἰσθήσεις της, καὶ ἐπέτυχον τῇ ἀληθείᾳ θαυμασίως. Διὰ τῆς ἁφῆς διέκρινεν αὕτη ἰδιότητας διαφευγούσας τοὺς ὁρῶντας, καὶ δὴ καὶ τοὺς νομιζομένους ὀξυδερκεςάτους Λυγκέας. Τελείας εἶχεν ὡσαύτως τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ὄσφρησιν. Ἀπὸ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ἐὰν ὁ οὐρανὸς ἦτο συννεφὴς ἢ ἀνέφελος, ἐὰν αὕτη διέμενεν ἐν τῷ ἀγρῷ, ἢ ἐν τῇ ὁδῷ, ἐν ὑπαίθρῳ ἢ ἐν κοιτῶνι· ὁ τόνος τῆς φωνῆς της ἐδήλου αὐτῇ τὰς διαστάσεις τοῦ κεκλεισμένου χώρου, καὶ ἐπομένως ἐμάντευε πόσον μέγας ἢ μικρὸς ἦτο ὁ κοιτών. Ἅπαξ ἢ δὶς περιελθοῦσα μίαν οἰκίαν, εἶχε κατὰ νοῦν ὅλον αὐτῆς τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαιρέσεις, ὅπως οἱ ὁρῶντες· ἔλεγε λοιπὸν πρὸς τοὺς ξένους:

« Προσέξατε· ἐδῶ ἡ θύρα εἶναι χαμηλή· ἐδῶ εἶναι κλίμαξ. » Ἐλάλει ὀλίγιστα, ἤκουε πολλά. « Ὁμοιάζω πρὸς τὰ πτηνὰ (ἔλεγε,) διότι μανθάνω νὰ κελαδῶ ἐν τῷ σκότει. » Ἐσπούδασε τὰ στοιχεῖα τῆς ἀστρονομίας, τῆς ἀλγέβρας, καὶ τῆς γεωμετρίας. Ἡ μήτηρ αὐτῆς τῇ ἀνεγίνωσκε μεγάλῃ τῇ φωνῇ τὴν βίβλον τοῦ ἀββᾶ Λακαίλλου· ἐρωτωμένη δὲ ἡ νεᾶνις, ἐὰν τὸ ἐνόει, ἀπεκρίνετο «πληρέςατα· ἡ γεωμετρία εἶναι ἡ ἀληθὴς τῶν τυφλῶν ἐπιστήμη, τὴν ὁποίαν οὗτοι ἄνευ τινὸς ἐξωτερικῆς βοηθείας προάγουσιν εἰς τὸν μέγιστον τῆς τελειότητος βαθμόν. Ὅλον σχεδὸν τὸν βίον του διέρχεται ὁ γεωμέτρης κεκλεισμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς. » Γενομένου ποτὲ λόγου περὶ ὁράσεως, περὶ ἧς οἱ τυφλοὶ οὐδεμίαν ἔχουσιν ἔννοιαν, εἶπεν ἡ νεᾶνις Σαλιγνάκ: «Τὸ κατ' ἐμὲ, πιστεύω ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς εἶναι ἔμψυχός τις ὀθόνη ἀπείρως λεπτή. Ὁ ἀὴρ προσβάλλει τὸ ἀντικείμενον· ἀπὸ δὲ τοῦ ἀντικειμένου ἀνταναχλᾶται ὁ ἀὴρ πρὸς τὸν ὀφθαλμὸν, ὅστις δέχεται ἀναρίθμους καὶ παντοίας ἐντυπώσεις κατὰ τὴν φύσιν, τὸ σχῆμα, καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ἀντικειμένου, ἴσως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ τοῦ ἀέρος. Πάντα ταῦτα εἶναι ἄγνωστα πρὸς ἐμέ· ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς βεβαίως δὲν τὰ γινώσκετε κάλλιον καὶ ἀκριβέστερον ἢ ἐγώ. Εἰς ὑμᾶς ἀποκαλύπτονται διὰ τῆς ποικιλίας τῶν αἰσθήσεων. Ἐὰν ἡ τῆς χειρός μου ἐπιδερμὶς εἶχε τὴν αὐτὴν λεπτότητα, οἵαν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν, ἡ χείρ μου θὰ ἔβλεπε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς οἱ ὑμέτεροι ὀφθαλμοί· πολλάκις δὲ φαντάζομαι, ὅτι ὑπάρχουσι ζῶα ἀόμματα μὲν, βλέποντα δὲ ὡς οἱ δορκότες. »

Εἰς ἐπίμετρον τῶν παρὰ τοῦ Οὐϊλσῶνος ἀνωτέρω ἐξιστορηθέντων, προσθέτομεν καὶ τὰ ἑξῆς παραδείγματα.

Περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος συνέβη ἐν Παρισίοις τοσαύτη ὁμίχλη, ὥςε ἐδέησε νὰ περιάγωσιν οἱ τυφλοὶ τοὺς ὁρῶντας, ἵνα μὴ πέσωσιν οὗτοι εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Σηκουάνα. Ὁ Δυλὼν ἔπαιζε τὸν αὐλὸν, ἡ Μαρία Παραδείσου τὸ κλειδοκύμβαλον μετὰ μείζονος δεξιότητος παρὰ τοὺς βλέποντας. Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Μονάχου ὑπάρχει μέγας ξύλινος κυνηγὸς, τὸν ὁποῖον ἐντελέστατα ἔγλυψε τυφλός τις ἐκ Τυρολίδος δι' ἁπλοῦ μαχαιριδίου. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἔζη τυφλὸς ὑφαντὴς, ὁ ὁποῖος εἶχεν αὐτὸς κατασκευάσει ἅπαντα τὰ ἔπιπλα τῆς οἰκίας του. Φίλος ὢν τῆς μουσικῆς, ἐπεθύμει νὰ νοήσῃ τὸν μηχανισμὸν τοῦ ἐν τῇ

ἐκκλησίᾳ ὀργάνου. Ἐν μιᾷ κυριακῇ ἡμέρᾳ, ἀναχωρήσαντος τοῦ λαοῦ μετὰ τὴν τελετὴν, παρέμεινεν αὐτὸς μόνος καὶ ἔλαθε τοὺς φύλακας. Περὶ μέσας τὰς νύκτας ἤκουσαν οἱ γείτονες μέγαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ θόρυβον, καὶ ἐφοβήθησαν τὰ μορμολύκεια. Μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς εἰσῆλθον ἐπὶ τέλους οἱ χωροφύλακες, καὶ εὗρον τὸν τυφλὸν ἀσχολούμενον περὶ τὴν ἔρευναν τοῦ ὀργάνου. Ἡ κυβέρνησις, θαυμάσασα τὴν φιλομάθειάν του, παρέσχεν αὐτῷ τὰ μέσα πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ· πολλὰ δὲ παρὰ τοῦ τυφλοῦ τούτου ὑφαντοῦ φιλοτεχνηθέντα ὄργανα κοσμοῦσιν ἔτι καὶ νῦν τὰς ἐκκλησίας ἐν ταῖς νήσοις Μὰν καὶ Ἰερσέη.

Α.

ΟΙ ΕΝ ΤΗΙ ΑΥΣΤΡΙΑΚΗΙ ΠΟΛΩΝΙΑΙ ΙΟΥΔΑΙΟΙ.

Πένητες, ἀπαίδευτοι καὶ περιπεφρονημένοι εἶναι οἱ ἐν τῇ αὐστριακῇ Πολωνίᾳ διατρίβοντες ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι. Καταλύουσιν εἰς νοσερὰς καὶ ἀθλίας σκηνὰς, τρώγοντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄλφιτα ζέας. Ὡς ἐθνικὸν ἱματισμὸν φοροῦσι μακρὰ ῥάκη, καλύπτοντα τὰ ἰσχνὰ σώματά των· γῆρας δὲ πρώϊμον ἐγχαράσσει τὰ ὀξέα ἴχνη του ἐπὶ τῶν ἐῤῥυτιδωμένων προσώπων των. Οὐδὲν οὐδέποτε τῶν ἀρχαιοπαραδότων ἠθῶν καὶ ἐθίμων καταλιπόντες, τηροῦσι μετὰ θρησκευτικῆς αὐστηρότητος τὴν ἀνατολικὴν ἐνδυμασίαν των καὶ τὰς παλαιὰς μελῳδίας των ἐν τῇ συναγωγῇ.

Πολλάκις τοῦ μηνὸς κείρουσιν ὅλην τὴν κεφαλὴν, ἐξ ἧς δύο μόνοι κρέμανται βόστρυχοι ἑκατέρωθεν τῶν κροτάφων· ἐπὶ τοῦ μέλανος σκούφου των φέρουσιν ἕτερον πῖλον δερμάτινον καὶ ῥυπαρὸν, ζώνῃ δερματίνῃ περιδένει τοὺς ποδήρεις χιτῶνάς των, κρατοῦσι δὲ ἀνὰ χεῖρας ἢ ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ῥινόμακτρά των. Οὕτω περιφέρονται κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας σωρηδὸν εἰς τὰς στενωποὺς τῆς συνοικίας των· οὕτως ἵστανται καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ, κεκαλυμμένοι τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ νῶτα διὰ λευκοῦ μανδυλίου, καὶ ἀλλοκότως πως κινοῦντες τοὺς βραχίονας καὶ ὅλον τὸ σῶμα.

Καὶ τῶν πτωχοτάτων ἀνδρῶν αἱ γυναῖκες φοροῦσι κατὰ τὰ σάββατα πολύτιμόν τινα λίθον, ὃν παρέλαβον ἴσως ἀπὸ τῆς προμάμμης των, καὶ τὸν ὁποῖον ἐνεχειριάζουσι σπανίως καὶ ἐν ὥρᾳ μεγίστης ἀνάγκης. Τοὺς κόλπους καὶ τὴν κόμην των κρύπτουσι κατὰ τὸ δυνατὸν ἵνα μὴ ἀρέσκωσιν εἰς τοὺς ξένους.

Ὁ ἐν τῇ Αὐστριακῇ Πολωνίᾳ Ἰουδαῖος μετέρχεται ὁτιδήποτε ἐπιτήδευμα ἐπέλθῃ αὐτῷ κατὰ νοῦν· ἀλλὰ καὶ ἀμέσως τὸ ἐγκαταλείπει, ἅμα εὑρὼν ἄλλον βίου πόρον ἀνετώτερον, καὶ ἐπικερδέστερον. Πωλεῖ καὶ ἀγοράζει ῥάκη, οἰνοπνεύματα καὶ ἵππους.

Οἱ ἐν Πολωνίᾳ Ἰουδαῖοι λαλοῦσι πρὸς ἀλλήλους τὴν γλῶσσαν τὴν Γερμανικήν, εἰ καὶ ἄλλως κάλλιστα ἐννοοῦντες καὶ κάκιστα προφέροντες καὶ δὴ καὶ ἐπίτηδες διαστρέφοντες τὰς λοιπὰς ἐγχωρίους διαλέκτους, ἤτοι τὴν κυρίως Πολωνικήν, τὴν Ῥουθηνικὴν καὶ τὴν Μολδαβικήν. Περίεργον δὲ, ὅτι καὶ ἐν ταῖς παραδουναβίοις Ἡγεμονίαις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ῥωσσικῇ Πολωνίᾳ μητρικὴν διάλεκτον νομίζουσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὴν Γερμανικήν. Τίς ὅμως ἤθελε πιστεύσει ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ἰουδαῖοι ὑπολαμβάνουσι μέγιστον ἁμάρτημα τὸ ἀναγινώσκειν βιβλία Γερμανικά; Τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα τῆς τῶν ἀῤῥένων σπουδῆς εἶναι μόνη ἡ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ καὶ ἐν τῷ Ταλμοὺθ περιλαμβανομένη σοφία· τὰ κοράσια μανθάνουσιν ἀπὸ στήθους ὀλίγας τινὰς προσευχὰς ἑβραϊστὶ καὶ οὐδὲν πλέον.

Ὁ μὴ ἰδὼν τοὺς Ἰουδαίους τῆς Γαλικίας καὶ τῆς Βουκοβίνης ἐν τῇ οἰκίᾳ των δὲν δύναται νὰ σχηματίσῃ ὀρθὴν γνώμην περὶ αὐτῶν. Καθὼς ὁ Ἄγγλος καυχᾶται λέγων « ὁ οἶκός μου εἶναι τὸ φρούριόν μου, » οὕτω καὶ ὁ Ἰουδαῖος σεμνύνεται φέρων πολλάκις ἀνὰ στόμα τὸ « παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ μου εἰμαι ἀληθινὸς βασιλεύς. » Ἡ κυριαρχία αὕτη, ἥτις ἀνευρίσκεται καὶ παρὰ ταῖς πενεστάταις οἰκογενείαις, καὶ τὴν ὁποίαν εὐλαβῶς ἀναγνωρίζουσιν ἥ τε σύζυγος καὶ τὰ παιδία, ἐκτείνεται πολλάκις καὶ εἰς τὰ τέκνα τῶν τέκνων, τὰ ἀποτελοῦντα ἤδη ἄλλην χωριστὴν οἰκογένειαν. Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου συνέρχονται περὶ τὸν πάππον ἢ τὸν πρόπαππον οἱ υἱοί του, οἱ ἔγγονοι καὶ οἱ δισέγγονοι, ὅπως λάβωσι κατὰ τὸ σύνηθες τὴν εὐλογίαν του.

Ὅσάκις γεννᾶται υἱὸς, πάντες ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀγάλλονται, ψάλλουσιν αἴνους εὐχαριστηρίους καὶ ἑορτάζουσιν· ὁσάκις γεννᾶται κοράσιον, δὲν ἀναφαίνεται οὐδὲν σημεῖον χαρᾶς. « Ὁπόταν ὁ Θεὸς στέλλῃ ἡμῖν ἄῤῥενα γόνον, χαίρουσιν ἅπασαι αἱ οὐράνιαι δυνάμεις, (λέγουσιν οἱ Ἰουδαῖοι,) γεννωμένου ὅμως κορασίου, καλύπτονται τὰ πρόσωπα, συμπενθοῦσαι καὶ συλλυπούμεναι ἡμῖν. » Τούτου ἕνεκα ὁ μὲν ἀνὴρ εὔχεται καθ' ἑκάστην: « Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ ἀξιώσας με νὰ μὴ γεννηθῶ εἰς τὸν κόσμον γυνή· » ἡ δὲ γυνὴ πάλιν λέγει ταπεινῶς: « Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὅτι ἔπλασάς με κατὰ τὸ σὸν θέλημα. »

Ὁ ἐν τῇ Πολωνίᾳ Ἰουδαῖος εἶναι μοιρόδοξος ὡς περ τὰ Ἀσιανὰ ἔθνη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δεισιδαιμονέστατος. « Ἐν ἑκάστῳ

ἀνθρώπῳ, ἅμα γεννηθέντι, χορηγοῦνται δύο ἄγγελοι, ὁ μὲν ἀγαθὸς, ὁ δὲ πονηρός· ὁ μὲν τὸν ὠθεῖ εἰς τὴν ἀρετὴν, ὁ δὲ τὸν παρασύρει εἰς τὴν κακίαν. Ὁ ἄνθρωπος φέρεται καὶ ἄγεται ὑπ' αὐτῶν, μέχρις οὗ ἀντικαταστήσῃ αὐτοὺς ὁ ἄγγελος τοῦ θανάτου. » Οὐδεὶς μετὰ τὴν ἡλίου δύσιν τολμᾷ νὰ συρίξῃ, διότι τὸ σύριγμα προσκαλεῖ καὶ προσελκύει τὰς δυνάμεις τὰς φαύλας καὶ πονηράς. Κατὰ τὸ ἑπταήμερον, τὸ ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς περιτομῆς τοῦ παιδὸς, μήτηρ καὶ παῖς ἐπιτηροῦνται αὐστηρότατα. « Ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ τεκταίνεται ὁ Σατανᾶς παντοίους δόλους καὶ μηχανήματα, ὅπως βλάψῃ τὴν μητέρα, κυριεύσῃ δὲ καὶ τοῦ ἀρτίως γεννηθέντος βρέφους, ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν φέρει τὴν ἱερὰν τῆς Διαθήκης σφραγῖδα. » Ὡσαύτως πρέπει νὰ προφυλάττηται κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας καὶ ὁ μέλλων νὰ τελέσῃ τὴν περιτομὴν, διότι «οὗτος κατ' ἐξοχὴν εἶναι τὸ πρώτιστον ἀντικείμενον τῶν διωγμῶν τῆς αὐτοῦ διαβολικῆς Μεγαλειότητος.»

Εἷς τοιοῦτος ἀνὴρ, Μοὲλ ὀνομαζόμενος, προσεκλήθη εἰς ἀπωχισμένον τινὰ τόπον, ὅπως παραλάβῃ εἰς τὴν Διαθήκην τοῦ Κυρίου Σαβαὼθ τὸν ὀκταήμερον υἱὸν φίλης αὐτῷ οἰκογενείας. Ἤρξατο λοιπὸν τῆς πορείας του κατὰ τὴν παραμονὴν, ἐλπίζων, ὅτι πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου θὰ ἔφθανεν εἰς τὴν οἰκίαν τῶν φίλων του. Μόλις ὅμως διήνυσε τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ, αἴφνης εὑρέθη εἰς μέρος ἄγριον καὶ φοβερόν. Περικυκλωθεὶς πανταχόθεν ὑπὸ ὑψηλοτάτων καὶ ἀποκρήμνων πετρῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ διέξοδον· μυριάδες κοράκων ἐσκότισαν τοῦ ἡλίου τὸν δίσκον, παντοῖαι δὲ κραυγαὶ ἀπαίσιοι ἔπλησσον τὰ ὦτά του. Ὁ ὁδίτης παρ' ὀλίγον ἀπέθνησκε· τελευταῖον ἀναλαβὼν θάῤῥος, ἀνεβόησεν: « Ἄκουσον Ἰσραήλ! ὁ Θεὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν, ἐστὶ Θεὸς μόνος. » Ἡ τοῦ Σατανᾶ δύναμις ἐξέλιπε, τὰ μορμολύκεια ἐξηφανίσθησαν, ὁ δὲ Μοὲλ ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του, καὶ, πρὶν ἡ δύσῃ ὁ ἥλιος, ἔφθασεν εἰς τὸ κατάλυμα τῶν φίλων του.

Οὐδεὶς ὀρθόδοξος Ἰουδαῖος ἐπιχειρεῖ τι, χωρὶς πρότερον νὰ ἐπερωτήσῃ τὸν Ῥαββῖνόν του· ἐὰν δ' οὗτος τύχῃ ὢν καὶ θαυματουργὸς, ἡ συμβουλή του πιστεύεται ὡς ἀλάνθαστόν τι καὶ θεῖον χρηστήριον. Τοιοῦτος Ῥαββῖνος ἔλκει συνήθως τὸ γένος ἐξ ἀρχαίας τινὸς Ῥαββίνων οἰκογενείας, λαβούσης κλῆρον τὸ προφητικὸν χάρισμα καὶ τὴν γνῶσιν τῆς Καβάλας. Ἀκαταλόγιστος εἶναι ἡ ἠθικὴ δύναμις, ἣν οὗτος ἀσκεῖ ἐπὶ τοὺς πιστοὺς Ἰου-

δαίους. Πανταχόθεν οἱ πιστοὶ συρρέουσι πρὸς τὸν θαυματουργὸν Ῥαββῖνον, ἐξαιτούμενοι παραμυθίαν ἢ βοήθειαν. Ὁ ἀσθενῶν εἶναι βέβαιος, ὅτι θὰ τύχῃ πλήρους ἰάσεως· ὁ ἔμπορος πέποιθε περὶ τῆς αἰσίας τῶν κερδοσκοπιῶν του ἐκβάσεως· ὁ δυστυχὴς ἐπανέρχεται οἶκαδε παρηγορημένος· ὁ ἁμαρτωλὸς πιστεύει, ὅτι θὰ συνδιαλλαχθῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅταν μόνον ἴδῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Ῥαββίνου, ὅταν ἀκροασθῇ τῶν λόγων του, ὅταν ἅψηται τοῦ χρασπέδου τοῦ ἱματίου του. Ὁ δὲ Ῥαββῖνος αὐτὸς, κατειλημμένος ὑπὸ εὐλαβοῦς μανίας, ἐγκύπτει νυκτὸς καὶ ἡμέρας εἰς τὰς λαβυρινθώδεις τῆς σχολαστικῆς σοφίας μελέτας· γυναῖκες καὶ παιδία ἔρχονται πρὸς αὐτὸν μεθ' ἱεροῦ σεβασμοῦ, καὶ ὅταν προσκληθῶσιν.

Ἐν μιᾷ θερινῇ ἑσπέρᾳ ἔφθασεν ἐνώπιον τῆς οἰκίας τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς ἅμαξα, ὑπὸ τριῶν συρομένη ἵππων, καὶ κομίζουσα πολιὸν πρεσβύτην, δύο θάλλοντα παιδία, καὶ ἄνδρα τεσσαρακοντούτη.

« Ῥαββῖνε! (εἶπεν ὁ πρεσβύτης), ἦλθον ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν, ἵνα ἴδω σε καὶ λαλήσω μετὰ σοῦ. Τυφλὸς ὀγδοηκοντούτης γέρων, ὡς ἐγὼ, δὲν θὰ ἐπεχείρουν βεβαίως τοσοῦτον μακρὰν πορείαν, ἐὰν μὴ εἶχον σπουδαῖόν τι ὅπως ἀνακοινώσω σοι. Βλέπεις τὰ δύο ταῦτα παιδία; Εἶναι τέκνα τῶν δισεγγόνων μου· εἶναι τρισέγγονοί μου, ἐλθόντες εἰς τὸν κόσμον ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. Τὸ προσεχὲς σάββατον ἑορτάζουσι τὴν Παρμισβέ των·(α) ἐγὼ ὅμως δὲν τὰ εἶδον οὐδέποτε, διότι ἐστερήθην τοῦ φωτὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου πρὶν ἢ αὐτὰ συλληφθῶσιν. Ἐπιθυμίαν σφοδρὰν ἐπεθύμησα νὰ ἴδω τὸ πρόσωπον τῶν τρισεγγόνων μου κατὰ τὴν φαιδρὰν ἐκείνην ἡμέραν· τοσοῦτον δὲ ἐλυπήθην, ὅσον καὶ τὴν πρώτην φορὰν, καθ' ἣν ἐγενόμην τυφλός. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδον σὲ ἐν ὀνείρῳ, δέομαί σου ἵνα μὲ βοηθήσῃς διὰ τῶν προσευχῶν καὶ τῆς εὐλογίας σου. »

Τὰ δύο παιδία ἵσταντο ἑκατέρωθεν τοῦ προπάππου των, καὶ ἐν νηπιακῇ ἀθωότητι παρετήρουν ἀσκαρδαμυκτεὶ τὸ περίλυπον πρόσωπόν του. Καὶ ὁ Ῥαββῖνος ἐφαίνετο συγκεκινημένος· σιωπήσας ἐπ' ὀλίγην ὥραν, ὡσανεὶ εἰς βαθείας μελέτας βεβυθισμένος, προέβη ἐνώπιον τοῦ πολιοῦ γέροντος, καὶ εἶπεν αὐτῷ τάδε: « Ἅμα τῇ ἡμέρᾳ, ἐπιχείρησον τὴν εἰς τὸν οἶκον ἐπάνοδόν σου, ὅπως φθάσῃς εἰς αὐτὸν πρὸ τῆς ἑσπέρας τῆς παρασκευῆς. Τὸ δὲ σάββατον, ὁπόταν τὰ παιδία ὑποστρέψωσιν ἐκ τοῦ ναοῦ, καὶ γονυπετήσαντα αἰτήσωνται τὴν εὐχήν σου, ἐπίθες τὴν δεξιάν σου καὶ τὴν ἀριστεράν σου ἐπὶ τὰς κεκλιμμένας κεφαλάς των, ὁ δὲ Κύριος ὁ Θεὸς θὰ σὲ φωτίσῃ. »

Ἡ τελετὴ ἐγένετο ἐν τῇ συναγωγῇ μεγαλοπρεπῶς· ὁ γέρων πρόπαππος δὲν ἠδυνήθη νὰ παρευρεθῇ, ἀλλὰ περιέμενεν ἅπαντας καθήμενος ἐπὶ τοῦ κλιντῆρος. Τὰ δύο παιδία ἐγονυπέτησαν ἐνώπιόν του, ἐξαιτούμενα τὴν εὐχήν του. Ὁ κοιτὼν ἦτο πλήρης τέκνων καὶ ἐγγόνων μέχρι τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς. Οἱ περιεστῶτες ἐγίνωσκον τοὺς λόγους τοῦ Ῥαββίνου, καὶ ἀνυπομόνως προσεδόκων τὸ τέλος. « Προσέλθετε πρὸς ἐμὲ, τέκνα μου· προσεγγίσατε ἅπαντες μικροί τε καὶ μεγάλοι, » ἔκραξεν ὁ Πατριάρχης· ἀκολούθως ηὐλόγησεν ἅπαντας, ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτῶν τὰς χεῖράς του. Ἡ φωνή του ἤχησε λιγυροτάτη· τὸ πρόσωπόν του ἐξήστραψεν ὡσεὶ παρθένου· διὰ μιᾶς ἀνεβόησε « βλέπω τὰ ἀγαθὰ τέκνα μου, » καὶ ἔπεσε νεκρὸς ἐπὶ τὸν κλιντῆρα.

Ἀρκεῖ ἓν τοῦτο ἐκ τῶν πολλῶν ἱστορουμένων τοῦ Ῥαββίνου θαυμάτων.

Μέγιστον ἀτόπημα εἶναι οἱ παρὰ τοῖς Πολωνοῖς Ἰουδαίοις τελούμενοι πρωϊμώτατοι γάμοι. Πενταετῆ ἢ ἑξαετῆ βρέφη μνηστεύονται· πεντεκαιδεκαέτη παιδία εἶναι πατέρες δύο ἢ τριῶν τέκνων. Ἐντεῦθεν ἡ ταχεῖα μάρανσις τῶν νεαρῶν γονέων, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν μητέρων. Οἱ Χασσιδίμ, ἤτοι οἱ πρὸς τὰ ἀρχαιοπαράδοτα πιστοὶ, νυμφεύουσι τὰ τέκνα των ἅμα πληρώσαντα τὸ δωδέκατον ἔτος· οἱ καινοτομοῦντες ὅμως ἀπέχονται βαθμηδὸν τῆς συνηθείας ταύτης. Ἀλλόκοτος εἶναι καὶ ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν. Οὗτοι θάπτονται πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἀδιάφορον ἐὰν ἀπεβίωσαν πρὸ μιᾶς ἢ δύο ὡρῶν. Κομίζονται δὲ οὐχὶ ἐντὸς λάρνακος, ἀλλ' ἐπὶ σανιδίου, διὰ μελαινῶν ταινιῶν δεδεμένοι καὶ ὅλως γυμνοὶ καὶ ἀσκεπεῖς. Ἐν τῷ νεκροταφείῳ ἀποδίδοται τὸ λείψανον τῇ γῇ καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Στόμα καὶ ὀφθαλμοὶ καλύπτονται δι' ὀστράκων· εἰς τὴν κεκλεισμένην παλάμην των τίθενται δίκρανοι κλάδοι ἰτέας. Τί ὑπαινίττονται τὰ

(α) Μέχρι τοῦ τρισκαιδεκάτου ἔτους οἱ γονεῖς εἶναι ὑπεύθυνοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν τέκνων των, ἀκολούθως τὸ ἁμάρτημα βαρύνει αὐτὰ τὰ τέκνα. Ἡ ἔναρξις τῆς περιόδου ταύτης ἑορτάζεται μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ ναῷ, καὶ λέγεται Παρμισβέ.

τὰ σύμβολα ταῦτα, οὔτε αὐτοὶ ἐνοήσαμεν, οὔτε παρ' ἄλλων ἐμάθομεν.

Οἱ ἐν Πολωνίᾳ Ἰουδαῖοι εἶναι μετριόφρονες, ταπεινοὶ καὶ πρὸς ἀλλήλους λίαν φιλελεήμονες. Οὐδεὶς πτωχὸς ἐξέρχεται τῆς θύρας τοῦ εὐπόρου ὁμοθρήσκου του ἄνευ δαψιλῆς βοηθείας. Κατὰ τὰ σάββατα καὶ τὰς ἄλλας ἑορτασίμους ἡμέρας χρήματα καὶ σιτία διανέμονται τοῖς ἀπόροις. Ἡ διανοητικὴ ὅμως ἀνάπτυξίς των ἐλλείπει κατὰ δυστυχίαν παντελῶς.

Ω.

ΛΟΓΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΚΑΤΑ ΜΕΘΥΟΝΤΩΝ.

Αἰτία μὲν καὶ ἀφορμὴ τοῦ λόγου μου εἶναι αἱ νυκτεριναὶ διασκεδάσεις, ἀλλ' ὅμως πάλιν περιορίζει τὴν ὁρμήν μου καὶ ἀπαμβλύνει τὴν προθυμίαν μου τὸ ἀτελέσφορον τῶν προλαβόντων πόνων μου. Ἐπειδὴ καὶ ὁ γεωργὸς ἀκόμη, ὅταν δὲν φυτρώσωσι τὰ πρῶτά του σπέρματα, δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ σπείρῃ μὲ τὴν αὐτὴν προθυμίαν τοὺς ἰδίους ἀγροὺς καὶ ἐκ δευτέρου· διότι, ἀφοῦ μετὰ τοσαύτας παραινέσεις, τὰς ὁποίας καὶ πρότερον ἀδιαλείπτως πρὸς ὑμᾶς ἀπέτεινον, καὶ ἀκολούθως, εἰς τὸ διάστημα τῶν ἑπτὰ τούτων τῆς νηστείας ἑβδομάδων, δὲν ἔπαυσα διαμαρτυρόμενος ἐνώπιον ὑμῶν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ, λέγω, μετὰ τοσούτους πόνους, δὲν ἔγεινεν οὐδεμία ὠφέλεια, ἐπὶ ποίαις λοιπὸν ἐλπίσι νὰ διαλεχθῶ μεθ' ὑμῶν σήμερον; . . . Ὦ! πόσας νύκτας εἰς μάτην ἠγρυπνήσατε, καὶ πόσας πάλιν ἡμέρας ἐπὶ ματαίῳ συνηθροίσθητε! . . . . Ἐπειδὴ ἐκεῖνος, ὅστις ἀρχίζει νὰ προοδεύῃ εἰς τὰ καλὰ ἔργα, καὶ ἔπειτα παλινδρομεῖ πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ συνήθειαν, δὲν ζημιοῦται μόνον τὸν μισθὸν τῶν ἀγώνων του, ἀλλὰ καὶ μεγαλητέρας τιμωρίας γίνεται ἄξιος· καθότι, μολονότι ἐγεύθη καλὸν Θεοῦ ῥῆμα, καὶ ἠξιώθη νὰ γνωρίσῃ θεῖα μυστήρια, δελεασθεὶς ὅμως ὑπὸ βραχυχρονίου ἡδονῆς, προδίδει πάντα. Καὶ τὰ μὲν ἐλάχιστα ἁμαρτήματα συγχωροῦνται εὐκόλως, οἱ δυνατοὶ ὅμως, λέγει (ἡ Γραφὴ), θέλουσιν ἐξετασθῆ δυνατῶς. Καὶ τοιουτοτρόπως, μία μόνον ἑσπέρα, καὶ μία προσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ διαλύει καὶ ἐξαφανίζει ὅλον ἐκεῖνον τὸν ἀγῶνα. Μὲ ποίαν λοιπὸν προθυμίαν νὰ διαλεχθῶ τώρα πρὸς ὑμᾶς; ὥστε, μάθετε καλῶς, ὅτι ἤθελον προτιμήσει τὴν σιωπὴν, ἐὰν δὲν ἐφοβούμην τὸ παράδειγμα τοῦ Ἱερεμίου, ὅστις, ἐπειδὴ

δὲν ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς λαὸν ἀπειθῆ, ἔπαθεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα διηγεῖται ὁ ἴδιος· ὅτι ἐγένετο αὐτῷ πῦρ ἐν τοῖς ἐγκάτοις, καὶ παρέλυσαν τὰ μέλη του, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ.

Γυναῖκες ἀκόλαστοι, αἵτινες ἐλησμόνησαν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ κατεφρόνησαν τὸ αἰώνιον πῦρ, εἰς μίαν τοιαύτην ἡμέραν, καθ' ἣν ἐχρεώστουν αὗται καθήμεναι εἰς τὰς οἰκίας των νὰ ἀναλογίζωνται τὸ μεγαλεῖον τῆς ἡμέρας ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποίαν θέλουσι μὲν ἀνοιχθῆ οἱ οὐρανοί, θέλει δὲ ἐπιφανῆ εἰς ἡμᾶς ὁ κριτὴς ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, καὶ σάλπιγγες θεῖαι θέλουσιν ἀναστήσει τοὺς νεκροὺς, ἵνα παρουσιασθῶσιν ἐνώπιον τοῦ ἀπροσωπολήπτου κριτοῦ, διὰ νὰ λάβῃ ἕκαστος τὴν ἀξιομισθίαν τῶν ἔργων του· ἀντὶ νὰ διαλογίζωνται ταῦτα, καὶ ν' ἀποκαθαίρωσιν ἀπὸ τὰς καρδίας αὐτῶν πᾶσαν πονηρὰν ἐνθύμησιν, νὰ ἐξαλείφωσι δὲ μὲ τὰ δάκρυά των τὰ προημαρτημένα, καὶ νὰ ἑτοιμάζωνται πρὸς ἀπάντησιν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ἀφοῦ ἀπέσεισαν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας τοῦ Χριστοῦ, ἔρριψαν ἀπὸ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν τῆς εὐσχημοσύνης τὸ κάλυμμα, κατεφρόνησαν τὸν Θεὸν, κατεφρόνησαν τοὺς Ἀγγέλους του, ἠτίμασαν πᾶσαν ὄψιν ἀρρενωπὴν, ἀνατινάζουσαι ἀναιδῶς τὴν κόμην, σύρουσαι ὑπὲρ τὸ δέον τοὺς χιτῶνας, καὶ παίζουσαι διὰ τῶν ποδῶν, μὲ ὄμμα ἀσελγὲς, μὲ γέλωτα ἐκκεχυμένον, μανιώδεις τρέχουσαι πρὸς τὸν χορὸν, καὶ παροξύνουσαι ἐναντίον των ὅλην τὴν ἀκολασίαν τῶν νέων, συνέστησαν χοροὺς εἰς τὰ ἔμπροσθεν τῆς πόλεως μαρτύρια, (α) καὶ κατέστησαν τοὺς ἡγιασμένους τόπους ἐργαστήριον τῆς ἰδίας αὐτῶν διαφθορᾶς καὶ ἀσχημοσύνης. Καὶ ἐμίαναν μὲν τὸν ἀέρα μὲ τὰ πορνικά των ᾄσματα, ἐμίαναν δὲ τὴν γῆν μὲ τὰ ἀκάθαρτα κροτήματά των, περιστοιχιζόμεναι ὑπὸ ὄχλου νεανίσκων, μαινάδες ὄντως καὶ παράφοροι ὅλως διόλου, εἰς οὐδὲν ὑπολειπόμεναι τῶν μαινομένων.

Εἰς ταῦτα λοιπὸν ἐγὼ πῶς νὰ σιωπήσω, πῶς δὲ καὶ κατ' ἀξίαν νὰ θρηνήσω; Καὶ ὅλων τούτων τῶν ψυχῶν τὴν ζημίαν μᾶς τὴν ἐπροξένησεν ὁ οἶνος· ὁ οἶνος, ναὶ, τὸ θεῖον τοῦτο δῶρον, τὸ ὁποῖον ἐδόθη παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς σωφρονοῦντας πρὸς παρηγορίαν τῆς ἀσθενείας αὐτῶν, ἔγειναν εἰς τοὺς ἀσελγαίνοντας ὅπλον ἀκολασίας. Μέθη, ὁ ἑκουσίως προμηθευόμενος πειρασμὸς, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν διὰ τῆς ἡδονῆς· μέθη, τῆς κακίας μήτηρ καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐμπόδιον, ἥτις ἀποκαθιστᾷ δειλὸν τὸν ἀνδρεῖον, καὶ τὸν σώφρονα ἀσελγῆ· ἥτις ἀγνοεῖ τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἀναιρεῖ τὴν φρόνησιν· διότι, καθὼς τὸ ὕδωρ εἶναι πολέμιον εἰς τὸ πῦρ, οὕτω καὶ ὁ ἄμετρος οἶνος κατασβεννύει τὸν λογισμόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἕως τώρα δὲν ὡμίλησα τίποτε κατὰ τῆς μέθης, οὐχὶ διότι τὸ κακὸν εἶναι μικρὸν καὶ ἄξιον περιφρονήσεως, ἀλλὰ διότι ὁ λόγος μου οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἤθελε προξενήσει· ἐπειδὴ, ἀφοῦ ὁ μεθύων παραφρονεῖ καὶ εἶναι ἐσκοτισμένος, ματαίως φλυαρεῖ ὁ ἐπιπλήττων τὸν μὴ αἰσθανόμενον. Πρὸς ποίους λοιπὸν νὰ διαλεχθῶ, ὅταν ὁ μὲν, χρήζων τῆς συμβουλῆς, δὲν ἀκούει τὰ λεγόμενα, ὁ δὲ σωφρονῶν καὶ νήφων, ὡς ἀπηλλαγμένος τοῦ πάθους, οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην τῆς ἐκ τοῦ λόγου βοηθείας; Πῶς νὰ φερθῶ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἀφοῦ καὶ ὁ λόγος δὲν χρησιμεύει, καὶ ἡ σιωπὴ φέρει εἰς ἀπορίαν; ἐὰν μὲν δὲν ἐπιμεληθῶ τοῦ ἔργου, ἀλλ' ἡ ἀμέλεια εἶναι ἐπικίνδυνος· ἐὰν δὲ πάλιν εἴπω τι κατὰ τῶν μεθυόντων, θὰ φωνάζω εἰς ὦτα μὴ ἀκουόντων. Ἀλλὰ, καθὼς εἰς τὰς λοιμικὰς ἀσθενείας, οἱ τῶν σωμάτων ἰατροὶ τοὺς μὲν ὑγιεῖς μὲ τὰ προφυλακτικὰ φάρμακα ἐξασφαλίζουσι, τοὺς δὲ κατεχομένους ὑπὸ τῆς ἀσθενείας διόλου δὲν ἐπιχειρίζονται, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ λόγος ἡμῶν ἴσως χρησιμεύσει ἐξ ἡμισείας, ὑποδεικνύων εἰς τοὺς ἀμετόχους τοῦ πάθους προφύλαγμα, καὶ οὐχὶ ἀπαλλαγὴν καὶ ἴασιν εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ πάθους κατεχομένους.

Κατὰ τί διαφέρεις τῶν ἀλόγων ζώων, ὦ ἄνθρωπε; δὲν διαφέρεις κατὰ τὴν δωρεὰν τοῦ λόγου, τὴν ὁποίαν, λαβὼν παρὰ τοῦ πλάστου σου, ἔγεινες ἄρχων καὶ κύριος ὅλης τῆς κτίσεως; Ἐκεῖνος λοιπὸν, ὅστις ἀφαιρεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν φρόνησιν διὰ τῆς μέθης, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις (καθὼς λέγει ἡ Γραφὴ) καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ζώων ἀλογώτεροι, τό γ' ἐπ' ἐμοὶ, γίνονται ὅσοι εἶναι εἰς κατάστασιν μέθης· ἀφοῦ τὰ μὲν τετράποδα ὅλα καὶ τὰ θηρία ἔχουσιν ὡρισμένην ἐποχὴν πρὸς τὴν μίξιν των, ἀλλ' ὅσων ἡ ψυχὴ κατέχεται καὶ κυριεύεται ὑπὸ τῆς μέθης, καὶ τὸ σῶμά των εἶναι πλῆρες τῆς παρὰ φύσιν θερμότητος, πᾶσαν ἐποχὴν καὶ πᾶσαν

(α) Δηλαδὴ τὰ μέρη, ὅπου ἐμαρτύρησαν οἱ μάρτυρες τοῦ χριστιανισμοῦ, ἢ καὶ ὅπου κεῖνται τὰ λείψανά των.

ὥραν παροξύνονται καὶ κινοῦνται πρὸς τὰς ἀκαθάρτους καὶ ἀναισχύντους συμπλοκὰς καὶ ἡδονάς· καὶ οὐ μόνον τοῦτο τὴν ἀλογίαν των προξενεῖ, ἀλλὰ καὶ ἡ παραφορὰ τῶν αἰσθήσεων ἀποκαθιστᾷ τὸν μεθύοντα χειρότερον παντὸς κτήνους. Διότι ποῖον ζῶον παραβλέπει καὶ παρακούει τόσον ὡς ὁ μεθυσμένος; αὐτοὶ δὲν λησμονοῦσι τοὺς συγγενεστάτους των καὶ προστρέχουσι πολλάκις πρὸς τοὺς ξένους καὶ γνωρίμους των; δὲν διαπηδῶσι πολλάκις τὰς σκιὰς ὡς αὔλακας ἢ φάραγγας; Ἡ δὲ ἀκοή των εἶναι πλήρης ἤχων καὶ πατάγων ὡσεὶ κυμαινομένης θαλάσσης· ἡ γῆ τοὺς φαίνεται ὅτι ἀνασηκώνεται ὀρθία, καὶ τὰ ὄρη ὅτι περιτρέχουσι κύκλῳ αὐτῶν. Οὗτοι ποτὲ μὲν γελῶσιν ἀκατάπαυστα, ποτὲ δὲ πάλιν κλαίουσι καὶ θρηνοῦσιν ἀπαρηγόρητα· καὶ τώρα μὲν εἶναι θρασεῖς καὶ ἀπτόητοι, τώρα δὲ δειλοὶ καὶ περίφοβοι· ὁ ὕπνος αὐτῶν εἶναι βαρὺς καὶ πνιγώδης, καὶ δυσκόλως δύνανται ν' ἀνανεύσωσιν ἐκ τοῦ ἐφιάλτου, ὥστε πραγματικῶς γειτονεύουν μὲ τὸν θάνατον· ὅταν δὲ πάλιν ἀνεγείρωνται εἶναι μᾶλλον ἀναίσθητοι ἢ κοιμώμενοι· καὶ ἡ ζωή των αὐτὴ εἶναι δι' αὐτοὺς ἐνύπνιον, διότι, ἐνῷ οὔτε ἔνδυμα ἔχουν, οὐδὲ τί νὰ φάγωσιν αὔριον, εθύοντες βασιλεύουσι καὶ στρατηγοῦσι, καὶ πόλεις οἰκοδομοῦσι, καὶ χρήματα διαμοιράζουσι. Τοιαῦτα φαντασιοκοπήματα καὶ φρενατάτας πληροῖ τὰς καρδίας αὐτῶν περιζέων ὁ οἶνος. Ἄλλοι δὲ πάλιν φέρονται εἰς τὰ ἐναντία παθήματα· γίνονται δηλαδὴ ἀπηλπισμένοι, καὶ κατηφεῖς, καὶ ὀδυνηροὶ, καὶ δακρυώδεις, καὶ ψοφοδεῖς, καὶ ἀπτόητοι· καὶ οὕτως ὁ αὐτὸς οἶνος, κατὰ τὰς διαφορετικὰς τῶν σωμάτων διαθέσεις, διάφορα πάθη προξενεῖ εἰς τὰς ψυχάς. Εἰς ὅσους μὲν προξενήσῃ διάχυσιν τοῦ αἵματος καὶ ἐξανθήσῃ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀποκαθιστᾷ αὐτοὺς φαιδροὺς καὶ διασκεδαστικούς· εἰς ὅσους δὲ πάλιν ἡ βαρύτης του συσφίγξει τὴν διάθεσιν, ἐπειδὴ συστέλλει καὶ καταπιέζει τὸ αἷμα αὐτῶν, τοὺς φέρει τότε εἰς τὴν ἐναντίαν τῆς χαρᾶς διάθεσιν. Καὶ τί χρειάζεται ν' ἀναφέρω τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν παθημάτων; τὰς δυσκολίας τοῦ ἤθους, τὸ εὐπαρόξυντον καὶ μεμψίμοιρον; τὸ εὐερέθιζον τῆς ψυχῆς; τὴν κραυγήν; τὸν θόρυβον; τὸ εὐαπάτητον; καὶ τὸ ἀχαλίνωτον τῆς ὀργῆς;

Πρὸς δὲ τούτοις ὁ οἶνος εἶναι ἡ πηγὴ, ἀφ' ἧς ἀπορρέει πραγματικῶς καὶ ἡ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀκρασία, καὶ σὺν αὐτῷ εἰσδύει εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἡ νόσος τῆς ἀσελγείας, καὶ τὰ δεινὰ καὶ ἀνόσια ἐκεῖνα αἰσχρουργήματα, τὰ ὁποῖα οὐδὲ διὰ τοῦ λόγου ἠμποροῦμεν κανεὶς νὰ τὰ παραστήσῃ εὐκόλως. Καὶ ἡ μὲν ἐκ τῶν λοιμικῶν ἀσθενειῶν βλάβη βραδέως προξενεῖται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ κατὰ μικρὸν ὁ ἀὴρ ἐμβάλλει εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ σώματος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φθοράν· αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ ἀκράτου προξενούμεναι, εὐθὺς μετ' αὐτοῦ συνεισπίπτουσι· καὶ τοιουτοτρόπως ἀφοῦ πρῶτον ἀπολέσωσι τὴν ψυχήν των, ὡς διὰ νὰ ἦναι ἐστιγματισμένοι μὲ ὅλας τὰς κηλίδας, συγκαταστρέφουσι καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν διάθεσιν τοῦ σώματος· ἐπειδὴ κατατήκονται καὶ διαρρέουσιν ἀπὸ τὰς ὑπερβολικὰς ἡδονὰς, αἵτινες οἰστρηλατοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν λαγνείαν, καὶ καταντῶσι τὸ σῶμά των ἐκτεθηλυμμένον καὶ χαῦνον. Οἱ ὀφθαλμοί των γίνονται πελιδνοὶ, ἡ ὄψις των ὑποκίτρινος, ἡ ἀναπνοή των στενοχωρημένη, ἡ γλῶσσά των παραλύεται, καὶ ἡ φωνή των γίνεται δύσηχος· οἱ πόδες αὐτῶν καταντῶσιν ἀκροσφαλεῖς ὡς οἱ τῶν παιδίων, καὶ αἱ ἐκκρίσεις τῶν περιττωμάτων αὐτόματοι, ὡς ἀπὸ ἀψύχων σωμάτων ῥέουσαι. Καὶ γίνονται οὕτως ὑπὸ τῆς τρυφηλότητος ἐλεεινότεροι τῶν ἐν πελάγει χειμαζομένων, τοὺς ὁποίους ἀλλεπάλληλα κύματα ἀναβοκαταβάζουσι καὶ βυθίζουσιν αὐτοὺς, ὥστε νὰ μὴ δύνανται ν' ἀπαλλαχθῶσιν ἀπὸ τὸν κλύδωνα. Τοιουτοτρόπως καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν μεθυόντων κλυδωνίζονται ὑπὸ τοῦ οἴνου. Διότι, καθὼς τὰ χειμαζόμενα πλοῖα, ὅταν γείνωσιν ὑπέραντλα (ὅταν δηλαδὴ πληρωθῶσιν ὑπὸ τῶν ὑδάτων), ἀνακουφίζονται διὰ τῆς ἐκχύσεως τοῦ φορτίου, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἀναγκάζονται ν' ἀνακουφίζωσι τὸ βάρος των διὰ τοῦ ἐμέτου, καὶ τότε μόλις ἐλευθεροῦνται ἀπὸ τὸ καταπιέζον αὐτοὺς βάρος. Καὶ εἶναι βέβαια πολὺ οἰκτρότεροι ἀπὸ τοὺς χειμαζομένους, καθόσον, ἐκεῖνοι μὲν κατηγοροῦσι τοὺς ἀνέμους καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰς τῶν στοιχείων σκληρότητας, οἱ δὲ μέθυσοι μόνοι καὶ ἐθελουσίως παρασκευάζουσι καὶ ἐπισύρουσι καθ' ἑαυτῶν τὸν ἐκ τῆς μέθης χειμῶνα. Καὶ τὸν μὲν δαιμονισμένον χρεωστοῦμεν νὰ οἰκτείρωμεν, ὁ μεθύων ὅμως, ἂν καὶ πάσχῃ τὰ αὐτὰ, οὔτε οἰκτου ὅμως εἶναι ἄξιος, ἐπειδὴ αὐτὸς μόνος ἐπρομηθεύθη τὸν δαίμονα, πρὸς ὃν ἀντιπαλαίει· μάλιστα δὲ καὶ φάρμακα σχηματίζουσιν, οὐχὶ διὰ ν' ἀποφύγωσι τὰ ἐκ τοῦ οἴνου δεινοπαθήματα, ἀλλὰ ζητοῦσι νὰ εὕρωσι μηχανὴν, ὥστε νὰ μὴ παύσωσι μεθύοντες· καὶ εἶναι μὲν ὀλίγη δι' αὐτοὺς ἡ ἡμέρα, μικρὰ δὲ ἡ νὺξ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ χειμερινὴ, καὶ δὲν ὑπάρχει

τέλος τοῦ κακοῦ· ἐπειδὴ αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ οἶνος προάγει ἐπὶ τὸ πλεῖον, καθότι δὲν παρηγορεῖ τὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ καὶ ἄλλου ποτοῦ προξενεῖ ἀνάγκην ἀπαραίτητον, ἐπειδὴ ἐκκαίει τοὺς μεθύοντας, καὶ τοὺς κάμνει νὰ ἐπιθυμοῦν περισσότερον· καὶ ἐνῷ ἐπινοοῦσι πῶς νὰ περισσεύσωσι τὴν πρὸς τὸ πίνειν ὄρεξιν, πάσχουσι τὸ ἐναντίον· διότι διὰ τῆς συνεχοῦς καὶ ἀδιαλείπτου ἀπολαύσεως ἀπομαραίνουσι τὰς αἰσθήσεις των· καὶ καθὼς ἡ πολλὴ λαμπρότης ἀμαυρόνει τὴν ὅρασιν, οἱ δὲ μεγάλοι κρότοι ἐπειδὴ πλήττουσι τὴν ἀκοὴν καιρίως καταντῶσιν αὐτὴν εἰς τὸ νὰ μὴ ἀκούῃ διόλου, τοιουτοτρόπως καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῆς πολλῆς φιληδονίας καταστρέφουσι τὴν πραγματικὴν ἡδονήν· διότι ὁ μὲν οἶνος τοὺς φαίνεται ἄνοστος καὶ νωθευμένος, καὶ ἂν ἦναι ἄκρατος ὅλως διόλου, χλιαρὰ δὲ ἡ γεῦσις τοῦ νεροῦ, ἂν καὶ ἦναι καθαρώτατον· καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ χιὼν ἀδυνατεῖ νὰ κατασβέσῃ τὴν εἰς τὰ ἐντόσθια αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀμετρίας τοῦ οἴνου καιομένην φλόγα.

Εἰς ποίους λοιπὸν ἁρμόζει τὸ ἀλλοίμονον! εἰς ποίους ὁ θόρυβος, αἱ φιλονεικίαι, αἱ ἀηδίαι, αἱ μωρολογίαι; ποῖοι δοκιμάζουν τὰ παράλογα δυστυχήματα; τίνων οἱ ὀφθαλμοὶ ἀποκαθίστανται πελιδνοί; εἰς ποίους ἄλλους παρ' εἰς ἐκείνους, οἵτινες κατατρίβουν τὸν καιρόν των εἰς τὴν οἰνοποσίαν, καὶ κατασκοποῦσι νυχθημερὸν ποῦ γίνεται συμπόσιον; Τὸ ἀλλοίμονον εἶναι θρηνῶδες προσφώνημα· καὶ ὄντως ἀξιοδάκρυτοι οἱ μεθύοντες, διότι μέθυσοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν· ὁ θόρυβος δὲ εἶναι διὰ τὴν ἐκ τοῦ οἴνου προερχομένην ταραχὴν εἰς τοὺς λογισμούς, αἱ δὲ ἀηδίαι διὰ τὰς πικρὰς ἐκ τῆς τοῦ πίνειν ἡδονῆς ἀναδόσεις· διότι τούτων δεσμεύονται μὲν οἱ πόδες, δεσμεύονται δὲ αἱ χεῖρες ὑπὸ τῶν ῥευμάτων, τὰ ὁποῖα προξενεῖ εἰς αὐτοὺς ἡ μέθη· μάλιστα δὲ καὶ πρὸ τούτων τῶν παθῶν ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα τοῦ πότου συμβαίνουσιν εἰς αὐτοὺς τὰ πάθη τῶν φρενητικῶν· διότι ὅταν οἱ μήνυγγες γεμίσωσιν ἀπὸ τὰς ἀναθυμιάσεις, τὰς ὁποίας ὁ οἶνος ἐξατμιζόμενος ἀναβιβάζει εἰς τὴν κεφαλήν, δοκιμάζουσι τότε πόνους εἰς αὐτὴν ἀνηκέστους, οὐδὲ δύνανται νὰ κρατῶσιν αὐτὴν ὀρθὴν ἐπὶ τῶν ὤμων, ἀλλὰ καταπίπτει ἔνθεν κἀκεῖθεν διολισθαίνουσα ἐπὶ τῶν σπονδύλων· μωρολογίαν δὲ λέγει, τὴν ἄμετρον εἰς τὰ συμπόσια καὶ ἐμφιλόνεικον ὁμιλίαν, καὶ συντρίμματα παράλογα συμβαίνουσιν εἰς τοὺς οἰνόφλυγας, οἵτινες εἶναι ἀνίκανοι νὰ σταθῶσιν

ὀρθοὶ ἀπὸ τὴν μέθην· διότι ἀνατρέπονται κατὰ διάφορα σχήματα, ὥστε φέρουσι πάντοτε ἐπὶ τοῦ σώματος συντρίμματα παράλογα.

Ἀλλὰ ποῖος νὰ ἐκθέσῃ ταῦτα πρὸς τοὺς οἰνοπλήκτους; καρυβαροῦσιν οὗτοι ἀπὸ τὴν κραιπάλην, νυστάζουσι, χασμῶνται, σκοτοδινιῶσι, ναυτιῶσι, καὶ διὰ τοῦτο ἀδυνατοῦν νὰ ἀκούσωσι τοὺς διδασκάλους, οἵτινες ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη βοῶσι πρὸς αὐτούς· μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία· καὶ πάλιν· ἀκόλαστον οἶνος, καὶ ὑβριστικὸν μέθη· ἀλλὰ παρακούοντες τούτων ἀπολαμβάνουσιν εὐθὺς τοὺς καρποὺς τῆς μέθης· ἐπειδὴ ὁ μὲν ὄγκος τοῦ σώματος αὐτῶν ἐξοιδαίνεται, οἱ ὀφθαλμοί των γίνονται δίυγροι, τὸ σῶμα των ξηρὸν καὶ διακαές· διότι, καθὼς αἱ χαράδραι ἐνόσῳ διαῤῥέουσιν εἰς αὐτὰς οἱ χείμαῤῥοι, φαίνονται πλήρεις, ἀφοῦ δὲ παρέλθῃ ἡ πλημμύρα ἐγκαταλιμπάνονται ξηραί· οὕτω καὶ τὸ στόμα τῶν οἰνοφλύγων, ἐνόσῳ μὲν ἐλλιμνάζει, οὕτως εἰπεῖν, ὁ οἶνος, εἶναι πλῆρες καὶ δίυγρον, ἀφοῦ δὲ μετὰ μικρὸν ἐκλείψῃ, ἀποκαθίσταται ξηρὸν καὶ ἄνικμον, ἀείποτε δὲ παρασυρόμενον καὶ κατακλυζόμενον ὑπὸ τῆς ἀμετρίας τοῦ οἴνου, ἀποβάλλει καὶ τὴν ζωτικὴν ἰκμάδα· διότι ποία κατασκευὴ ἀνθρώπου εἶναι τόσον ἰσχυρά, ὥςε νὰ ὑποφέρῃ εἰς τὰ ὑπὸ τῆς μέθης κακά; ἐπειδὴ πῶς εἶναι δυνατὸν τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἀείποτε θερμαίνεται καὶ διαβρέχεται πάλιν ὑπὸ τοῦ οἴνου, νὰ μὴ γείνῃ παράλυτον καὶ διεφθαρμένον καὶ χαῦνον; Ἐκ τούτου προέρχονται οἱ τρόμοι (τρεμούλιασμα) καὶ αἱ ἀσθένειαι· ἐπειδὴ συγκόπτεται αὐτῶν ἡ ἀναπνοὴ ὑπὸ τῆς ἀμετρίας τοῦ οἴνου, καὶ τὰ νεῦρα ἀτονίζουσι καὶ παραλύονται, καὶ τελευταῖον ὅλον τὸ σῶμα χλονεῖται.

Ἀλλ' ὦ ἄθλιε οἰνοπότα, διατί ἐπισύρεις ἑκουσίως κατὰ σεαυτοῦ τὴν κατάραν τοῦ Κάϊν, τρέμων καὶ παραφερόμενος διὰ παντὸς τοῦ βίου; καὶ βέβαια· ἐπειδὴ δὲν μένει πλέον εἰς τὸ σῶμα ὁ ἐκ τῆς φύσεως στηριγμός, ἐξ ἀνάγκης περιτρέμει καὶ κατασείεται. Ἕως πότε ὁ οἶνος; ἕως πότε ἡ μέθη; κινδυνεύεις νὰ γείνῃς βόρβορος ἀντὶ ἀνθρώπου· τόσον συνανεμίχθης καθ' ὁλοκληρίαν μὲ τὸν οἶνον καὶ συγκατεσάπης μετ' αὐτοῦ, ἐκ τῆς καθημερινῆς κραιπάλης οἴνου ἀπόζων καὶ οἴνου μάλιςα διεφθαρμένου, ὡς τὰ ἀχρειέστατα τῶν ἀγγείων. Τούτους θρηνῶν ὁ Ἡσαΐας λέγει: Οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρωῒ καὶ τὰ σίκερα διώκον-

τες, οἱ μένοντες τὸ ὀψέ· ὁ γὰρ οἶνος αὐτοὺς ἐγκαύσει· διότι μετὰ κιθάρας καὶ αὐλῶν τὸν οἶνον πίνουσι· τὰ δὲ ἔργα Κυρίου οὐκ ἐμβλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσι. Σίκερα συνειθίζουσιν οἱ Ἑβραῖοι νὰ ὀνομάζωσι κάθε πόμα, τὸ ὁποῖον προξενεῖ μέθην. Ἐκεῖνοι λοιπὸν οἱ ὁποῖοι, ἅμα ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, παρατηροῦσι καὶ ἐξετάζουσι ποῦ γίνονται συμπόσια, καὶ ζητοῦντες τὰ οἰνοπωλεῖα καὶ τὰ καπηλεῖα, καὶ προσκαλοῦντες ἀλλήλους διὰ νὰ πίωσι, καὶ κατεξοδεύοντες ὅλην τῆς ψυχῆς των τὴν μέριμναν περὶ τὰς τοιαύτας φροντίδας, οὗτοι θρηνοῦνται ὑπὸ τοῦ προφήτου, ἐπειδὴ δὲν ἀφήνουσι καιρὸν εἰς ἑαυτοὺς διὰ νὰ κατανοήσωσι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ· διότι οὐδέποτε ἔχουσιν εὐκαιρίαν νὰ ὑψώσωσι τοὺς ὀφθαλμούς των πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ θεωρήσωσι τὰ κάλλη αὐτοῦ, καὶ νὰ παρατηρήσωσι τὴν ἐξαισίαν τῶν ὄντων διακόσμησιν, ὥςε ἐκ τῆς τούτων εὐταξίας νὰ ἐννοήσωσι τὸν Δημιουργόν· ἀλλ' εὐθὺς, ἅμα ἐξημερώσῃ, παρασκευάζουσι τὰ συμπόσιά των καὶ στολίζουσιν αὐτὰ μὲ πολυποικίλους τάπητας καὶ μὲ ἀνθοστεφῆ παραπετάσματα, καὶ ἀναπτύσσουσι μεγάλην σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν προετοιμασίαν τῶν ἐκπωμάτων· καὶ ψυκτῆρας καὶ κρατῆρας καὶ φιάλας παρασκευάζουσιν ὡς διὰ καμμίαν πομπὴν ἢ πανήγυριν, διὰ νὰ ὑποκλέπτῃ τὸν χορτασμὸν αὐτῶν ἡ τῶν σκευῶν ποικιλία, καὶ ἡ τῶν ἐκπωμάτων ἀπαλλαγὴ νὰ προξενῇ εἰς αὐτοὺς ἱκανὴν ἐν τῷ πότῳ διασκέδασιν καὶ διατριβήν. Ἐπενόησαν δὲ καὶ διὰ ταῦτα συμποσιάρχας καὶ ἀρχιοινοχόους καὶ ἀρχιτρικλίνους, καὶ τάξιν ἐν ἀταξίᾳ, καὶ διάθεσιν ἐν ἀκόσμῳ πράγματι, ὥστε καθὼς εἰς τὰς ἔξωθεν (πολιτικὰς) ἐξουσίας, ἐκ τοῦ πλήθους τῶν δορυφορούντων καὶ ἡ σοβαρότης τῆς θέσεως συναυξάνεται καὶ μεγαλύνεται, τοιουτοτρόπως νὰ περιςείλωσι καὶ τὸ ἐπονείδιστον τῆς μέθης, ἐπινοήσαντες ἐπιτελεῖον δι' αὐτὴν, ὡς διὰ καμμίαν βασίλισσαν. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ στέφανοι καὶ ἄνθη καὶ μῦρα καὶ θυμιάματα καὶ ἄλλαι πολλαὶ θυμηδίαι, παρασκευάζουσι περισσοτέραν ἀσχολίαν εἰς τοὺς ἀπολλυμένους· προχωροῦντος δὲ τοῦ πότου, τότε ἀρχίζουν νὰ ἀνθαμιλλῶνται τίς θὰ πίῃ περισσότερον, καὶ φιλοτιμοῦνται ποῖος ἐξέχει τῶν ἄλλων κατὰ τὴν μέθην· καὶ ἀγωνοθέτης μὲν αὐτῶν ὁ διάβολος, ἆθλον δὲ τῆς νίκης ἡ ἁμαρτία· ἐπειδὴ ὅστις πίῃ περισσότερον ἄκρατον, αὐτὸς κερδίζει κατὰ τῶν ἄλλων τὰ νικητήρια. Καὶ

πραγματικῶς ἡ δόξα των εἶναι ἡ αἰσχύνη αὐτῶν, ἐπειδὴ διαγωνίζονται μὲν πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ προφυλάττονται κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ των. Καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκθέσῃ τις διὰ τοῦ λόγου τὴν αἰσχρότητα τῶν γινομένων· ὅλα γίνονται ἀλόγως, ὅλα εἶναι πλήρη συγχύσεως· οἱ νικημένοι μεθύουσιν, οἱ νικηταὶ καὶ αὐτοὶ μεθύουσιν, οἱ δὲ ὑπηρέται καταγελῶσιν ἀμφοτέρους· καὶ μολονότι ἡ χεὶρ ἀποκάμνει, τὸ στόμα δὲν ὑποδέχεται, ἡ γαστὴρ αὐτῶν διαρρήγνυται, ἀλλ' ὅμως τὸ κακὸν οὐδεμίαν λαμβάνει ὄφεσιν· παραλύονται τὰ μέλη καὶ χάνουσι τὸν φυσικὸν τόνον των, τὸ δὲ σῶμα ἀπορρέει πανταχόθεν, ἐπειδὴ δὲν ὑπομένει τὴν ἐκ τῆς ἀμετρίας βίαν.

Θέαμα ἐλεεινὸν εἰς Χριστιανῶν ὀφθαλμούς! ἀνὴρ ἀκμαῖος καὶ σφριγῶν νεανίας, ὅστις διαπρέπει εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς καταλόγους, κομιζόμενος ἐπὶ φορείου εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὀρθωθῇ οὔτε νὰ ὑπάγῃ μὲ τοὺς ἰδικούς του πόδας, ἀνὴρ, ὅστις ὀφείλει νὰ ἦναι φοβερὸς κατὰ τῶν πολεμίων, γίνεται ἀφορμὴ γέλωτος εἰς τὰ παιδία τῆς ἀγορᾶς· χωρὶς σίδηρον καταβάλλεται, καὶ χωρὶς ἀντιπάλους φονεύεται· ἀνὴρ ὁπλίτης εἰς αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του γίνεται παρανάλωμα τοῦ οἴνου, καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ πάθῃ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ὅ,τι καὶ ἂν θέλωσιν. Ἡ μέθη λοιπὸν εἶναι καταστροφὴ τοῦ λογικοῦ καὶ διαφθορὰ τῆς ἰσχύος· αὕτη συνεπιφέρει γῆρας ἄωρον, καὶ θάνατον ὀλιγοχρόνιον. Καὶ καταντῶσι πραγματικῶς οἱ μεθύοντες ὡς τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, ὀφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐ βλέπουσιν, ὦτα ἔχουσι καὶ οὐκ ἀκούουσι, καὶ αἱ χεῖρές των παραλύονται, καὶ οἱ πόδες των ἀπονεκροῦνται. Καὶ τίς ὁ ἐπιβουλεύσας ταῦτα; τίς ὁ τῶν κακῶν τούτων αἴτιος; τίς ὁ ἐγκεράσας ἡμῖν τῆς μανίας τὸ φάρμακον; ὦ ἄνθρωπε, ἔκαμες τὸ συμπόσιον πολεμικὴν παράταξιν, καὶ ἐκβάλλεις τοὺς νεανίας χειραγωγουμένους ὡσεὶ τραυματίας ἀπὸ τοῦ πολέμου, καὶ ἀπονεκρόνεις οὕτω τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος· καὶ προσκαλεῖς μὲν ὡς φίλον ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἀλλὰ τὸν ἐκβάλλεις νεκρὸν, κατασβέσας τὴν ζωὴν αὐτοῦ διὰ τοῦ οἴνου· ὅταν δὲ νομισθῶσιν, ὅτι ἐνεπλήσθησαν πλέον τοῦ οἴνου, τότε πάλιν ἀρχίζουν καὶ πίνουν ὁμοιοτρόπως μὲ τὰ κτήνη, ὡς ἀπὸ πηγῆς αὐτοσχεδίου, ἥτις ἀναπέμπει ἰσαρίθμους κρουνοὺς πρὸς τοὺς ἀνακειμένους. Ἀφοῦ δὲ προχωρήσῃ ὁ πότος, εἰσέρχεται τότε πρὸς αὐτοὺς νεανίας τις μὲ ἰσχυροὺς ὤμους, νήφων

ἀκόμη, ὅσις φέρει ἀγγεῖον εὐμέγεθες, πλῆρες οἴνου κατεψυγμένου· οὗτος, λαβὼν τὴν θέσιν τοῦ οἰνοχόου καὶ καθεὶς εἰς τὸ μέσον, διὰ σωλήνων ὀφιοειδῶν διανέμει ἐξ ἴσου εἰς τοὺς συμπότας τὴν μέθην. Νέον τοῦτο μέτρον τῆς ἀμετρίας, ἵνα συνασελγαίνωσιν ἐξ ἴσου ἀναμεταξύ των, καὶ κανεὶς κανένα νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ κατὰ τὸ πίνειν· διότι, ἀφοῦ διαμοιρασθῶσι τὰς ὑδροῤῥόας, καὶ δεχθῇ ὁ καθεὶς εἰς τὰ χείλη του τὴν πρὸς ἑαυτὸν τετραμμένην, πίνουσιν ὡς οἱ βόες ἀπνευστὶ ὡς ἀπό τινος δεξαμενῆς, προσπαθοῦντες νὰ ῥοφήσωσι τοσοῦτον εἰς τοὺς λαιμούς των, ὅσον ἐπιπέμπει ἄνωθεν εἰς αὐτοὺς ὁ ψυκτὴρ (α) διὰ τῶν ἀργυρῶν ὀχετῶν. Ἀλλ', ὦ οἰνοπότα, κατάκυψον καὶ ἰδὲ τὴν ἀθλίαν γαστέρα σου, παρατήρησον τὸ μέγεθος τοῦ ἀγγείου, τὸ ὁποῖον ὑποδέχεται τὸν οἶνον, ὅτι μόλις ἔχει τὴν κοιλότητα μιᾶς κοτύλης, (β) καὶ μὴ παρατηρῇς πότε θέλεις κενώσει τὴν οἰνοχόην, ἀλλ' ἰδὲ τὴν κοιλίαν σου, ὅτι πρὸ πολλοῦ εἶναι γεμάτη. Διὰ τοῦτο οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρωῒ καὶ τὰ σίκερα διώκοντες, οἱ μένοντες τὸ ὀψὲ καὶ διημερεύοντες ἐν τῇ μέθῃ, ὥστε νὰ μὴ τοὺς μένῃ διόλου εὐκαιρία διὰ νὰ θεωρῶσι τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ κατανοῶσι τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ· διότι ὁ οἶνος θέλει συγκαύσει αὐτούς· ἐπειδὴ ἡ θερμότης, τὴν ὁποίαν ὁ οἶνος προξενεῖ εἰς τὴν σάρκα, γίνεται προσάναμμα εἰς τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὕτω τὸν μὲν λογισμὸν καὶ τὸν νοῦν ὁ οἶνος τὸν καταβαπτίζει, τὰ δὲ πάθη καὶ τὴν φιληδονίαν διεγείρει ὡς τι σμῆνος μελισσῶν· διότι οὔτε κανὲν ἅρμα πώλων τόσον ἀτάκτως φέρεται ὅταν ῥίψῃ τὸν ἡνίοχόν του, οὔτε κανὲν πλοῖον ἀκυβέρνητον φερόμενον τυχαίως ὑπὸ τῶν κυμάτων, ὅσον ὁ μεθύων καὶ οἰνόπληκτος.

Μετὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα κακά, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες συστήνουσι κοινοὺς χορούς, καὶ παραδόντες τὰς ψυχάς των εἰς οἰκτρὸν δαίμονα, κατατιτρώσκουσιν ἀλλήλους ταῖς ἀκίσι τῶν παθῶν· καὶ ἀμφότεροι γελῶσι καὶ ᾄδουσιν ᾄσματα αἰσχρά, καὶ διὰ τῶν πορνικῶν αὐτῶν σχημάτων ἐρεθίζονται ἀναμεταξύ των εἰς ἀσέλγειαν. Πλὴν ἀλλοίμονον! Γελᾷς, εἰπέ μοι, καὶ διασχε-

(α) Τὸ ἀγγεῖον, ἔνθα ἐψυχραίνετο ὁ οἶνος.

(β) Μέτρον χωρητικότητος, τῶν ἀρχαίων τὸ 72ον τοῦ ἀμφορέως καὶ τὸ 144ον τοῦ μετρητοῦ. Ἡ ἀθηναϊκὴ κοτύλη ἔχωρει (κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Σ. Βυζαντίου) 81 δράμια.

δάζεις διασχεδάσεις ἀκολάστους, ἐνῷ πρέπει νὰ δακρύῃς καὶ νὰ στενάζῃς δι' ὅσα ἔπραξας; ψάλλεις ᾄσματα πορνικά, ἀποδιώξας τοὺς ψαλμοὺς καὶ τοὺς ὕμνους, τοὺς ὁποίους ἐδιδάχθης; κινεῖς τοὺς πόδας καὶ χορεύεις καὶ πηδᾷς μανικῶς, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ κλίνῃς τὰ γόνατα εἰς τὴν προσκύνησιν; Ποίας νὰ θρηνήσω; τὰς κόρας τὰς ἀπειρογάμους; ἢ τὰς εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου ὑποβεβλημένας; ἐκεῖναι μὲν ἐπανῆλθον οἴκαδε ἀπάρθενοι, αὐταὶ δὲ πάλιν δὲν ἐπανέφερον πλέον τὴν σωφροσύνην εἰς τοὺς ἄνδρας των· διότι ἂν καί τινες ἴσως ἐπανῆλθον φέρουσαι τὴν σωφροσύνην τοῦ σώματος καὶ διαφυγοῦσαι τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἐξάπαντος ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἔλαβε τὰ στίγματα τῆς φθορᾶς. Τὰ αὐτὰ ταῦτα ἔχω νὰ εἰπω καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας, μὲ κακὸν βλέμμα εἶδε, μὲ κακὸν βλέμμα ἐθεάθη· ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσεν· ἀφοῦ λοιπὸν αἱ τυχαῖαι συναπαντήσεις εἰς τοὺς περιέργους κατασκοποῦντας ἔχουσι τοσοῦτον κίνδυνον, πόσον ἄρα γε αἱ ἐπιτετηδευμέναι ἀπαντήσεις (rendez-vous), ὅταν βλέπῃ τις γυναῖκας ἀσχημονούσας ὑπὸ τῆς μέθης, καὶ ποιούσας διάφορα ἐκλελυμένα καὶ ἀναιδῆ σχήματα, καὶ τραγῳδούσας ᾄσματα ἐκτεθηλυμένα καὶ ἡδυπαθῆ, τὰ ὁποῖα καὶ ἀκουσθέντα μόνον ἐμβάλλουσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκολάστων πάντα οἶστρον ἡδονῆς; τί θὰ εἴπωσιν, ἢ πῶς θέλουσιν ἀπολογηθῆ, ὅταν ἀπὸ τὰ τοιαῦτα θεάματα συλλέγωσιν ἐσμὸν ἀπειραρίθμων κακῶν; δύνανται ν' ἀπολογηθῶσιν ὅτι τάχα δὲν ἔῤῥιψαν τὸ βλέμμα των μὲ τοιοῦτον σκοπὸν, ἵνα διεγείρωσι δηλαδὴ τὰς ἐπιθυμίας των; Λοιπὸν εἶναι ὑπόδικοι εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς μοιχίας, κατὰ τὴν ἀπαράιτητον τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν. Πῶς θέλει σᾶς ὑποδεχθῇ ἡ Πεντηκοστὴ, ἀφοῦ τοιουτοτρόπως τὸ Πάσχα καθυβρίσατε; Ἡ Πεντηκοστὴ εἶναι ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν τὸ Πανάγιον Πνεῦμα ἐφανερώθη ἐναργῶς εἰς ὅλους· καὶ σὺ προλαβὼν ἐποίησας τὸν ἑαυτόν σου κατοικητήριον τοῦ ἀντικειμένου πνεύματος, καὶ ἔγεινες ναὸς εἰδώλων, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ γίνῃς ναὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐνοικήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· καὶ οὕτως ἐπέσυρες κατὰ σεαυτοῦ τὴν ἀρὰν τοῦ Προφήτου, ὅστις εἶπεν ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὅτι στρέψω τὰς ἑορτὰς αὐτῶν εἰς πένθος. Πῶς τοὺς ὑπηρέτας θὰ ἐξουσιάσετε, ἐνῷ αὐτοὶ ὡς ἀνδράποδα δουλεύετε εἰς ἐπιθυμίας ἀνοήτους καὶ βλαβεράς; πῶς τοὺς παῖδας θὰ νουθετήσετε, ζῶντες ζωὴν ἀνοθεύτητον καὶ ἀκατάστατον; Νὰ διακόψω

λοιπὸν πλέον τὸν λόγον μου; ἀλλὰ φοβοῦμαι, μήπως ὁ μὲν ἀνυπότακτος καταντήσῃ ῥᾳθυμότερος, ὁ δὲ κατανενυγμένος καταβληθῇ ὑπὸ τῆς πολλῆς του λύπης. Τὸ γὰρ ἴαμα, λέγει, καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας· ἡ νηστεία ἂς θεραπεύσῃ τὴν μέθην· ὁ ψαλμὸς τὴν αἰσχρὰν μελῳδίαν, τὸ δάκρυον ἂς γίνῃ ἰατρικὸν τοῦ γέλωτος· κλίνατε τὸ γόνυ ἀντὶ τῆς ὀρχήσεως, καὶ ἀντὶ τοῦ κρότου τῶν χειρῶν τύψατε τὸ στῆθος ἡμῶν· ἀντὶ τοῦ διεζητημένου κόσμου τῆς ἐνδυμασίας, ὦ ἄνθρωπε, ταπεινώθητι· καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἡ ἐλεημοσύνη ἂς σ' ἐξαγοράσῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· λύτρωσον λοιπὸν τὸν ἑαυτόν σου διὰ τοῦ ἰδίου σου πλούτου· βάλε πολλοὺς ἐκ τῶν ἐνδεῶν καὶ θλιβομένων νὰ ἐργασθῶσι μετὰ σοῦ εἰς τὴν προσευχὴν καὶ ἴσως λυτρωθῇς τότε ἀπὸ τῶν κακῶν ἐπινοιῶν. Ὅτε ἐκάθησεν ὁ λαὸς (τοῦ Ἰσραὴλ) φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν, ἡ δὲ παιδιὰ αὐτῶν ἦτον εἰδωλολατρεία, τότε οἱ Λευῖται ἐξοπλίσαντες ἑαυτοὺς κατὰ τῶν ἀδελφῶν, εἰς ἱερωσύνην τὰς χεῖρας αὐτῶν καθιέρωσαν· καὶ πρὸς ὑμᾶς λοιπὸν τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον, ὅσοι ἐφρίξατε διὰ τὴν ἀσχημοσύνην τῶν ἡμαρτημένων, ἐκεῖνο παραγγέλλομεν· ὅσους μὲν ἴδητε μετανοοῦντας διὰ τὴν ἀτοπίαν τῶν πράξεών των, συμπαθήσατε αὐτοὺς ὡς οἰκεῖα μέλη νενοσηκότα· ἐὰν ὅμως ἴδητε τινὰς ἀπαυθαδιαζομένους καὶ καταφρονοῦντας τὴν λύπην, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς δι' αὐτοὺς δοκιμάζομεν, ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀποχωρίσθητε, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε, ἵνα οὕτως αὐτοὶ μὲν ἐντραπέντες ἔλθωσιν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς κακίας αὐτῶν, ὑμεῖς δὲ ἀπολάβητε τὸν μισθὸν τοῦ ξύλου τοῦ Φινεές, διὰ τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(Παράφρασις Π. ΘΩΜΑ.)